De
VISIBILI
ROM'ANARCHIA

Contra Nich. Sanderi

Monarchiam προλεγομένων

Libri duo.

Quorum contenta ſequens pagina declarabit.

Venite, & cogitabimus contra Ieremiam cogitationes, quandoquidem non peribit lex a Sacerdote, nec conſilium a ſapiente, nec Verbum a Propheta. Ierem. 18.

Lex peribit a Sacerdote, & conſilium a Senioribus. *Ierem.* 4.

Nox vobis pro viſione erit, & tenebræ pro diuinatione. *Ezech.* 7.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO

LONDINI

Apud Johannem Dayum Typographum. An. 1573.

Contenta primi libri.

ROmana monſtra eſſe pernicioſiora Africanis. 1

Superiorem Romanam Monarchiam ex iniuſtitia, hanc ex impietate conflatam. 2

Sanderus alio ordine, ac latinè rurſus tractauit ea, quæ ab Hardingo & eiuſmodi Pontificijs antea tractabantur. 3

Sanderus tum opus conſultò ædidit, cum ex inteſtinis tumultibus victores fore Pontificios ſperauit. 4

Sanderus videri vellet feſtinãter hoc opus perfeciſſe, quod diuturno ſtudio lucubrauit, & in ſolis conuitijs diſſimilis eſt alijs. 5

Roma obſoletæ meretrici ſimilis. 6

Roma cur affectauit imperium in Eccleſias. 7

Petrus neque Romæ, neque alibi vnquam inſtituit Imperium Eccleſiæ. 8

Petri Martyrium ſub Nerone Romæ, non eſſe cauſam cur ibi haberetur Eccleſiarum primatus. 9

Valde abſurdum eſſe quod Sanderus poſuit Petrum fuiſſe Chriſti ſucceſſorem in Sacerdotio. 10

Petrum ſolum non fuiſſe in terris Chriſti vicarium, ſed eam poteſtatem fuiſſe ſibi cum cæteris Apoſtolis cõmunem & æquabilem. 11

Quomodo Roma acquiſiuit Imperium in Eccleſias, & Pontifex Cæſaribus prior eſſe cœpit. 12

Romanæ Monarchiæ culmen ſeu ἀκμή. 13

Acquiſito Eccleſiarum Imperio omnia ſacra Romæ profanata, nec vllam iam eſſe formam aut ſpeciem Eccleſiæ Romæ, ſed meram Anarchiam. 14

Ineptum eſſe a Sandero poſitum libri titulum, *De viſibili Eccleſiæ Monarchia*, nam viſibilem Eccleſiæ Monarcham apertè deſignare Antichriſtum. 15

Sanderus ad Papam præfatur, eumq; falſis laudibus celebrat. 16

Egregia Papæ liberalitas in profugis & perduellibus ſubleuandis. Storæus inopia victus ad famoſam delato- 17

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

riam vitam detruſus.
18 Romani Legati quales, qualiſq́; Nicholaus Mortonus fuit.
19 Sanderus Angliam & Germaniam ingratitudinis accuſat indignè, quòd a Papa receſſerint.
20 Anglos a Pontifice Romano nō eſſe primùm ad Chriſtianam religionem conuerſos.
21 Sanderus dum Anglos ingratitudinis notat, inconſtans eſt ſibi.
22 Sanderi ὀλιγομαρτυρολογία.
23 In fide Maiorum neminem baptizandum.
24 Sanderi mendacium, dum morte luendum eſſe dicat, ſi quis contra inſtitutam religionem in Anglia ſenſerit.
25 Hoſius Cardinalis Sanderi Deus, cui quicquid eſt aſcribit.
26 Sanderi iactantia, atque laus operis proprij.
27 Sanderi ordo in ſeptimo libro totus confuſus.
28 Sanderus Catholicos doctores ciuitate Dei excludit.
29 Sanderus ſolos Pontifices atque Cæſares in Ciuitate Dei collocat.
30 Sanderus vidiſſe ſe ait Ciuitatē Dei in Angelis & Hominibus inchoatam.
31 Quàm infirmum ſit hoc Sanderi argumētum, Romæ fidem Chriſtianam ſemper vigere, quia eorū fides teſte Paulo annunciabatur per totum orbem.
32 Non fuiſſe ſemper in vno loco continuam Eccleſiam, nec in ea perpetuum externum ſacrificium.

Contenta ſecundi libri.

1 SAnderus contumelioſè ac falſò Reginā Sacerdotem eſſe contendit, quoniam Eccleſiæ gubernatrix eſt.
2 Ob eam etiam cauſam Henricum octauum impiè Iuliano Apoſtatæ comparat.
3 Principes imperare poſſe Eccleſijs, & perſonis Eccleſiaſticis, etſi non ſint ſacerdotes, vbi de ſupremi Capitis,

tis, & ſupremi Gubernatoris titulo agitur.
Penes Conſtantinum, Iuſtinianum, & priores Chriſtianos Cæſares fuiſſe ſupremam rerum Eccleſiaſticarũ & in perſonas Eccleſiaſticas poteſtatem. 4
Sanderus etiam Edwardum Regem Iuliano comparat, quoniam eiectis e Templis Imaginibus, inſignia ſua propoſita ſunt. 5
Antiquitus obſeruatum in Anglia vt nobilium inſignia in templis collocarentur. 6
Sanderus Reginã ſacrificijs præeſſe impudenter mentitur, quia miſſificanti interdixit panis eleuationem. 7
Idem Henricum octauum hæreticum & ſimoniacum appellat, quòd eccleſiaſticorum prouentuum primitias cepit. 8
Principi cur debeantur & conceſſæ ſint tam primitiæ quàm decimæ ex prouentibus eccleſiaſticis. 9
Cardinalis Polus Papæ Legatus Reginam Mariam, atque Angliæ Clerum primitijs atque decimis eccleſiaſticis defraudauit. 10
Sanderus profligati Papiſmi cauſas falſò confert in Henrici octaui cum D. Anna Bolena nuptias. 11
D. Catharinam Arturo Principi Henrici Regis 8. fratri maiori primò, deinde Henrico ex diſpenſatione Iulij Papæ contra ius diuinum nuptam fuiſſe. 12
Wolſæus Cardinalis atque Pontificij de dirimendis cum D. Catharina nũptijs primi ſuaſores fuerunt. 13
D. Maria a Cæſare Carolo quinto, deinde a Franciſco Gallorum Rege repudiata fuit, quia ex illicitis nuptijs nempe fratria ſuſcepta eſt. 14
Rex de nuptijs perplexus atque dubius, Theologos & in iure peritos conſulit. 15
Nihil de Anna Bolena ducenda cogitatum cum Rex primùm egit de diuortio. 16
Pontificij ſtudent Regem cũ Alanſoniæ Duciſſa Galli ſorore matrimonio coniungere, vt a Cæſaris antiquo fœdere, ad ineundum cum Gallo fœdus abducerent. 17
Clemens ſeptimus Pontifex occulto diplomate reſcidit Regis cum D. Catharina matrimonium, quod Campegio 18

pegio Legato ſuo tradidit, vt Regi clam oſtenderet, ſed tamen reſeruaret, deinde metu Cæſaris id iuſſit igne cremari.

19 Rex a Cæſaris fædere recedere noluit, neque cũ Gallo coire, ideo huius incepti diuortij Pontificios pœnituit, & Pontifex cum fruſtra ac inutiliter Gallo diu ſtuduiſſet, metu Cæſaris Legationem ex Anglia reuocauit.

20 Rex de Iure ſui coniugij externas Academias conſulit.

21 Earum ſententiæ atque conſultationes.

22 Poſtquàm Rex a Pontifice, ſuiſq; Legatis tam indignè luſus eſſet, eius in rebus ſacris authoritatem in queſtionem vocauit, poſteaq; eiecit.

23 Rationes quibus recentiores Pontificij licitas eſſe cum fratria nuptias aſſerunt.

24 Rationes contrariæ, in quibus oſtenſum eſt priores pontificios, iuraq; pontificia eas nuptias damnaſſe.

25 Hi quorum conſtantiam Sanderus in tuendis pontificijs partibus laudat, fuerunt primi oppugnatores Papiſmi.

26 Papæ Legatos non modò Anglorum, ſed Gallorum atque Scotorum inſtitutis atque moribus ſæpe interdictos ingreſſu.

27 Gallos ædidiſſe magis famoſas Leges in Papam, q̃ Anglos, habereq; ſuam Pariſienſem Curiam etiam in rebus diuinis Romana ſuperiorem, ad eam enim a Romana poſſe appellari.

28 Sanderi Catalogus non Chriſti, ſed Papæ Martyres atque Confeſſores continet.

29 Quàm impia, & omnibus Repp. pernicioſa Storæi ſententia fuit, cum licere dixit ſubditis, a natiui Principis ad externi imperium recedere.

30 Peroratio, ſiue operis concluſio.

Romana monſtra eſſe pernicioſiora Africanis.

DIctum quondam eſt de Africa, ſingulis eam annis noua monſtra peperiſſe, quæ & formarum varietate terribilia, & nocẽdi facultate pernicioſa fuerunt, ſed nunquam ædidit Africa monſtrum tale, quod ſpecie quidem venuſtũ atq; elegans, interius autem tetrum & exitioſum fuiſſet. Huius enim generis non occultas ſpecies, ſed tãq̃ Syrenum diffluentes per pelagus ipſumq; Chriſtianum Oçeanum illecebras, atq; apertas ſcaturigines, Roma aliquot iam retroactis ſæculis procreauit. Hæc nimirum illa ſunt, quæ ſe viſibilis Eccleſiaſticæ Monarchię, quam Pontifices Romani Apoſtolorum Petrum authorem falſò ſuum prætexentes ſibi vendicant, membra atque partes exiſtimari volunt. In qua ſi quis externum cultum & apparatum, ſi rituum ceremoniarumq; magnificentiam & ſplendorẽ, ſi profeſſiones atq; vota, ſi ad ſanctitatis ſpeciem accuratiſſimè deſcriptam diſciplinam, ſi indulgentiarum copiam, & peccata remittendi facilitatem quis ſpectare velit, nihil ei illuſtrius, nihil diuinus, nihil ſanctius, nihil ad vniuſcuiuſq; captandam beneuolentiam benignius plauſibiliuſq; videri poſſit: ſin ſordes & auaritiam, ſi libidinem, dominandi cupiditatem, iniuſtè ac contra legem diuinam acceptũ & vſurpatum Imperium, tyrannidem, ſociorum direptiones, hypocriſeis, fraudes, impietates, ſcelerum quorumcunq; im- 1.

Romani cultus exterior elegantia.

Eiuſdem obſcœnitas interior.

punitates, iuris humani pariter ac diuini contemptum & relaxationẽ diligentius aliquis introſpexerit, laruamquè (qua tam diu tecta totum pene Chriſtianum orbem fefellit) detraxerit, monſtra multò tetriora, q̃ quæ oculis cerni poſſunt deprehendet. In quibus ædendis tam fœcunda eſt Roma, vt non modò ſuos monſtroſos partus per totum orbem Chriſtianum copioſè profundat, ſed ſi alienigenas ſuo græmio complexa ſit, eos etiam exuta priori natura in monſtra transferat, & tanq̃ Circæo exhauſto peculo porcos, & patriæ immemores ingratoſquè faciat. Si enim omnes in homines charitates patriæ ſola charitas ſuperare debet, vt a qua vitam hauſimus, ei etiam ſi opus ſit vitam refundamus: quid in humana ſpecie monſtri ſimilius eſſe poteſt, quàm a patriæ charitate penitus recedere, eamquè quam ſartam (vt aiunt) tectamq; habere conuenit, proſcindere contumelijs, deuouere diris, inteſtinis permiſcere tumultibus, externis hoſtibus inuadendam diripiendamq; proponere, omniaquè flagitiorum ſcelerumquè genera excogitare quibus ea turbari atque vexari poſſit. Huius generis monſtra imperandi cupiditate infinita, Roma peperit & formauit. Quod etſi in mundano Imperio acquirendo, victorijſquè obtinẽdis, in quibus fraude ne an virtute, iuſtis bellis an proditione viceris, gentibus perinde fuit, ſatis tolerabile viſum ſit, Chriſtianæ tamen Religionis prætextu ſubditos in profugos, & proditores transformare, eoſdemquè in patriam ac in Principem incitare monſtrorum omnium immanitatem atq; metamorphoſym ſuperat.

Superiorem Romanam Monarchiam ex iniuſtitia, hanc ex impietate conflatam.

Refert

REfert Lactantius diſertiſſimus ſanè Ethnicæ pra- 2.
uitatis atque ſuperſtitionis euerſor, Carneadem
quendam eruditum ac diſertum Philoſophum, cuius
ſummam eloquentiæ vim ſuis ciuibus optat Cicero,
cum ab Athenienſibus Legatus Romam veniſſet, a
multis Romanis quibus eloquentiæ fama notus eſ-
ſet, prouocatum, vt de aliqua re diceret. Is itaque
primùm de Iuſtitia copioſè diſputauit, audiente Gal-
ba, & Catone cenſorio, maximis tunc oratoribus.
Sed idem diptutationẽ ſuam poſtridie contraria diſ-
putatione ſubuertit, & iuſtitiam quam pridie lauda-
uerat, ſuſtulit. Et vt Ariſtotelem, Platonem, reliquoſ-
què Philoſophos iuſtitiæ patronos refelleret, Iniuſti-
tiam pro publica, & frequentiſſima Romanorum co-
rona diſerta Oratione celebrauit, eamquè ex ſuis ip-
ſorum inſtitutis, legibus, moribus, bellis, iniurijſquè
omnibus gentibus illatis, ad Imperium acquiren-
dum atque retinendum multò vtiliorem, quàm Iuſti-
tiam, prudentiam, & reliquas virtutes demonſtrauit.
Proinde ſi iuſtitiam ſequi vellent, reddenda eſſe cui-
que ſingula, reſtituendas Indigenis prouincias, atque
(quod diuinitus ſibi putabant obueniſſe) Romanum
Imperium diſſoluendum: ſin retinere atque dilatare
Imperium velint, fraudi ac iniurijs eſſe ſtudendum.
Iam verò, ſi hũc Carneadẽ Orcus remitteret, aut no-
uus nunc naſceretur Carneades, eiquè in hac noua
Monarchia pro Pontifice ſuiſq; Cardinalibus atque
Clericis dicendi facultas daretur: quam rem potiſſi-
mum pro huius, quam viſibilem Monarchiam nun-
cupant, dignitate atque iure magis laudare poſſit,
quàm Impietatẽ, & Incredulitatem? Et vt ille quon-

Lib. diuinarũ inſtitutionũ. 5.
Lib. 1. de Oratore.

dam Carneades pro roſtris, expilandas prouincias, diripiendos malequè tractandos ſocios, omniaquè vi ſubdēda Romanis ſuaſit,ſic iſte publicè e ſuggeſtu, aut in conclaui priuatim, non eſſe deum colendum, nec fidem Euangelio habendam, ſed religionis fuco atque ſpecie inſtituendam ad ſuum iugum perferendum totius orbis multitudinem eſſe doceret. Qui ſi hoc diſertè faceret, auditores haberet beneuolos & attentos multò magis quàm ille alter Carneades, cui ſolus Cato repugnauit. Qui arcana ſecum hæc meditantur indies myſteria, aut deum non eſſe, aut res humanas non curare, interire cum corporibus animas, poſt mortem neque ſenſum eſſe, neque voluptatem aut dolorem, gulæ, libidini, nefandæq; turpitudini aſſiduam dandam operam, ne ſine exquiſitis voluptatibus vita pertranſeat, ſua ſola authoritate prætexendum cæteris gentibus Euangelium, neque permittendū vt de eo aliter homines ſentiant quàm ſibi viſum fuerit, pœnitentijs atque remiſſionibus omnes cæteros coercendos, atque ſibi ſolis omnium ſcelerum impunitatem proponendam. Huiuſmodi auditores quibus Romana Monarchia ſcatet, Carneadi de impietate & incredulitate dicenti maximos plauſus ederent, exiſtimarentq; vt illa ſecularis Romana Monarchia, ex prioris Carneadis ſententia, iniurijs creuit, & confirmata eſt: ita hanc ſuam quam Eccleſiaſticam vocant, ſine impietate ad tantam peruenire magnitudinem, & adhuc cohærere nullo modo potuiſſe. Quod ſanè vt multò facilius atque copioſius probari poſſit, quàm illa ſuperioris Romanæ Monarchiæ iniuſtitia, ita expetenda eſt alterius

Carnea-

Carneadis opera,& facultas,qui hanc,quam iam ſibi fingunt atque ſtatuunt Monarchiam, prorſus euerteret, doceretq; nulla religione,ſed ſuperſtitione atque impietate inſtitutam ac retentam eſſe.

Sanderus alio ordine,ac latinè rurſus tractauit ea,quæ ab &c.

SEd cum propagato & diſſeminato Euangelio & Pontificij errores repreheſi, & fraudes patefactæ, & vitia ita oſtenſa ſint,vt nullius iam in ea re officium amplius videtur poſſe deſiderari, queret quiſpiã, cur ita perfecto & abſoluto opere adeo laboramus, & eandẽ incudem non neceſſariam, omiſſis rebus grauioribus,vſque adeo retundamus. Quoniam quidẽ aduerſarij noſtri eò impudentiæ progreſſi ſint,vt cum res ipſa deficiat, verbis tamen atque contumelijs nouis,querelas veteres ſtudent renouare, multi incauti & in Euãgelio infirmi eorum impoſturis, verborumquè inani ſtrepitu abduci facilè a pietate ad Papiſmum poſſint, ac niſi prouocati reſpondeamus,id aut ſegnitiæ aut inſcitiæ noſtræ temere dabunt: ideo toties (vt aiunt) actum iterum agere coacti ſumus. 3.

Namq; poſt Hardingum,Coolum, Fecknamum, Dormannum,Stapiltonum.&c. qui patriam in cauſa iuſtiſſima deſerentes, contra Eccleſiam Anglicanam eiuſquè paſtores ac miniſtros libris Anglicè ſcriptis intemperantius inuecti ſunt, quorũ calumniæ a Reuerendis in Chriſto patribus Roberto Wintonienſi, & Iohanne Sariſburienſi Epiſcopis, quos honoris cauſa nomino, nec non Alexandro Noello Eccleſiæ Paulinæ Londinenſis Decano, diſertiſſimis probatiſſimiſq; Theologis, ita refutatæ ſunt, vt Pontificij cum ſe argumentis & oratione inferiores eſſe vidiſ-

ſent, armis ſuperiores eſſe contenderent: exortus eſt nuper Nicolaus Sanderus, ex inepto Leguleio Oxonienſi amens Louanienſis, & Pontificius Theologus, qui etſi cum prioribus ſuis ſocijs nec ingenio, nec doctrina comparandus ſit, eadem tamen quæ illi prius Anglicè dixerunt, repetere, & ordine immutato & diſſimili, vt pro ſuis venditaret, latinè exponere maluit, quàm omnino tacere. Qui ſi interpretis veri munere perfunctus eſſet, & Hornum cum Fecknammo, Iuellum cum Hardingo atque Coolo, & Noellum cum Dormanno in latinum ſermonem tranſtuliſſet, vt cunctis Chriſtianis gentibus de illis controuerſijs, & inter ſe differentium facultate, æqua dijudicandi poteſtas fieret: bene de patria, bene etiam de ſua cauſa, ſi modò in ea tuenda atque defendenda ſuos potiores exiſtimauiſſet, meritus eſſet. Nunc verò cum aliena pro ſuis veſte, atque habitu ſolo tenus immutata ædere, & quæ contra dicta fuerunt occultare atque præterire voluit, impoſtorem & plagiarium ſe planè declarauit, multumq; cauſæ ſuæ diffidere viſus eſt, qui quæ contra a noſtris dicerentur tranſferre non eſt auſus. Atque vt ad te ipſum orationē Sandere conuertam, ſi ingenuè latinum interpretem ſolùm egiſſes, atque ſingula probè vertiſſes: & patriæ & cæterarum gentium ſine vlla offenſione beneuolentiam pro cauſæ magnitudine tibi collegiſſes, tuos autem, ſi qui cauſæ fiduciam in literis non in marte poſuiſſent, in perpetuū tibi deuinxiſſes. Nunc autem pleriſque noſtrum mirum viſum eſt, cur quæ eiſdem de rebus a veſtris Anglicè ſcripta ſunt, & a noſtris refutata ſæpius, poſtquam literis atque armis pro-

profligata eſſet controuerſia, eadẽ tu latinè repeteres. An poſtquam materna lingua, in qua nos toties prouocaſtis, victi fuiſtis: ſperaſtis latina fore ſuperiores? Quid feciſti Sandere? exteris nationibus noſtram, qui domi tuemur patriam, in latina lingua ignorantiam: an veſtram, qui eam deſeruiſtis, turpitudinem prodidiſti? Latinæ, Grecæ, & Hebraicæ literæ, an ex Anglia exulant? an cum Papiſmo eiectæ & exterminatæ ſunt? an vobiſcum ſine cauſa abierunt ſponte in exilium? Nequaquàm inquies, ſed ſoli in Anglia Pontificij perfectè literas ſciunt, reliqui eas aut leuiter attigerunt, aut in vulgaribus ſe tantùm libris totos conſumunt. Veſtro igitur iudicio omnis literarum laus Pontificijs tributa, nobis ignorãtia adſcripta eſt. Illi quæcunq; ſcribitis facilè probabunt: nos literarum inſcitia contradicere non poſſumus. Ita cum de Pontificiorũ conſenſu, & noſtro ſilentio ſecuri apud vos certiquè fuiſtis: etſi Anglice ſæpe ſuccubuiſtis, tamen latinè tandem ſcribentes triumphũ vobis ſine victoria decreuiſtis. Hæc igitur te Sandere ratio impulit atque prouocauit, vt toties a tuis noſtriſquè ſocijs Anglicè diſputatas controuerſias, & diuturno veſtro ſilentio ſecundùm nos iudicatas atque definitas, iterum litigiòſè latinè refricares, quia facile tibi exiſtimabas fore, inſcitia literarum non repugnantes vincere. At longè aliter ſe rem habere Sandere ſenties. Remotis enim illis qui nobiſcum degunt, etſi ex veſtro grege ſint, vulpeculis, plerique noſtrum qui ex Academijs ſiue ad Rempub. ſiue Eccleſiam, ſiue honeſtũ otium traducti ſumus, non minori nos ſtudio atque aſſiduitate, literis boniſq; arti-

bus damus, q̃ vos in hoc, quod vobis culpa atque contumacia, non alicuius iniuria euenit, exilio. Fructum autem ideo meliorem percipimus, & adferimus, quod bellis inteſtinis, patriæ proditionibus, principis neci, euerſioni Eccleſiæ, & Reipub. perturbationi vt vos facitis, non ſtudemus: ſed deo ſeruire, principi obtemperare, patriam omni opera iuuare quantum poſſumus, parati ſumus. Hunc nos ſiue otij, ſiue negotij, fructum maximũ eſſe putamus. Honores cupidè ambire, Papam atque Cardinales per longinquas oras ſectari, in principem atque patriam debacchari, vt externis hoſtibus grati eſſe poſſumus, gloriolæ cauſa aliena dogmata latinis ſententijs veſtire non ſolemus: ſi quid Eccleſiæ Dei, Reginæ, aut regno vtile ex ſtudijs noſtris depromere poſſumus: id libenter atque cupidè adferimus. Hæ noſtræ ſunt in ſtudijs omnibuſq; occupationibus noſtris, ſiue cum Magiſtratu, ſiue priuati ſimus meditationes atque curæ, hic laborum finis, hic fructus eſt: hunc ſi aſſequamur, vt a veſtris potiſſimùm inſidijs Eccleſiam, Reginam, & Rempub. tueamur, quicquid aliunde aduerſi contingere poteſt, minus pertimeſcimus. Neque enim vlla feritas aut hoſtilitas tanta eſt, quæ poſſit cum illa veſtra contendere. In quo ſanè quatuordecim iam poſt reiectam iterum pontificiam poteſtatem annis, noſtra in tantis difficultatibus & ærumnis vota exaudiuit, atque ſtudia ſecundauit dominus: eumq;, quem nobis ſtatuiſtis atque decreuiſtis ſæpius mutationis diem, furoris veſtri authoribus atque ſatellitibus, quos rebelles vos ſcilicet catholici viri inter Martyres ſanctoſq; retuliſtis, ignominioſo

miniofo ſupplicio ſublatis, vobis ipſis calamitoſiſſimum effecit: ſperareq́; ſane in eodem & poſſumus & debemus domino, ſingula quæ tam diuturnis conſpirationibus atque dolis excogitaſtis mala, in vos ipſos eſſe recifura.

Sanderus tum opus conſultò ædidit, cum ex inteſtinis &c.

ATque hîc aliam mihi libet, ſicut vos Sandere, cum de maximis certiſſimiſq́; rebus agitis, ſuſpicionibus in nos agere ſoletis: cauſam huius tui tanti operis coniecturis exquirere. Cur tam diu meditatum atque lucubratum opus, tam ſerò in lucem emiſiſti? Iniuriam ne tibi ſummam faciam, qui tuis verbis fidem non adhibeam? Quin eam tibi a me pati neceſſe eſt, ſi veritatem audire tibi videatur iniuria. Feſtinanter te dicis atque ſubitò exaraſſe: ea ſcilicet eſt veſtra, ac tua præ cæteris prompta in dicendo ſcribendoq́; facultas, vt quod a nobis tardiuſculis vix vno aut altero anno ſæpius concoctum & repetitum exeat, vobis ſolita temeritate atque leuitate repente excidat. Itaque vt detur magnus in hoc opere diligentiæ tuæ, atque tempori (quod tu parũ verecundè ſubterfugis) locus: elucet ex tua ad Triumuiros Cardinales tuos altera dedicatoria epiſtola huius rei veritas, cum te a Commendono Cardinali poſt Comitia Imperialia Auguſtæ celebrata, cum ſecum vnà Wormiæ cum Cardinali Hoſio eſſes, incitatum eſſe dicebas, vt vnius paſtoris primatum confirmandum ſuſciperes. Ea verò Comitia ante ſex annos abſoluta ſunt, cum de te orta eſſet fama (quia tam familiariter cum Cardinalibus viuebas) aut Romæ Cardinalem, aut in Anglia Archiepiſcopum, ſi ad veſtram

Monarchiam reduci res potuiſſet, ord'nandum. Sed quia tunc vtraque ſpe fruſtratus eſſes (ná & illi Cardinales tecum fidem non ſeruarunt, & tempora nobis præter veſtram expectationem atque votum, fælicia diuinitus data ſunt) exiſtimabas huius tam magnifici ſcilicet operis ædendi & diligentiæ declarandæ tempora magis oportuna fore, cum & bellis ciuilibus & externis infeſtaretur Anglia, cum ex Pontificiorum inſidijs (quod omen in vos omnes auertat deus) interiret ſubitò regina: cum ipſo tumultu, aut inuaſione hoſtili, tam terribili Monarchiæ adiungeretur noſtra Eccleſia, in qua tu Architectus huius Monarchiæ creareris Archiepiſcopus.

Sanderus videri vellet feſtinanter hoc opus perfeciſſe, &c.

5. QVid igitur? an cum ab ineunte ætate magnam & præ cæteris tuis coætaneis ſingularem ſtudijs diligentiam adhibuiſſe te ſemper omnes ferant: an in Theologia omnium artium atque ſcientiarũ maxima, tum in tam excelſa fabricanda Monarchia, a qua tanta præmia, tot honores ſperabas, negligens exiſtimari voluiſti? Nam etſi, cum tua ſcripta excuſare vel admirari cupiant homines, hoc eis dictu ſcitum & commune eſt: defuit tempus, multa alia me impediebant, prouocatus ab amicis incæpi atque perfeci celeriter: vt illico exclamare incipiat vulgus: *Diuinam & ſupra humanam hominis huius facultatem:* tamen in re tanta qualem tu Sandere aggreſſus es, ſatius fuit in cuiuſuis vitij crimen, potius quàm negligentiæ incidiſſe. An concidere atque ruere negligenter vis eam, quæ tanto artificio, tot artibus indiget Monarchiam? An cum in ea paulatim comparanda atque acqui-

acquirenda tot tranſacta ſæcula, tot doli compoſiti, tot conſilia capta, tot labores exantlati fuerunt: tu ſiue temporis anguſtijs, ſiue alijs occupationibus impeditus negligenter eam euertere atque proſternere voles? Si igitur hac tua Monarchia, nos, quos ea conficere cupiat, non magis perterreas aut concutias, quàm ante te Hardingus & priores tui ſocij, quin diuturno in literis otio collectis & cõfirmatis noſtris viribus, a te incenſi atque prouocati tanto impetu in eam omnes vnà ruamus, vt in præcipitium feratur, atque te ſecum, omneſq; tuos ſocios obruat: negligentia ne tua hoc contigiſſe dices, an inſcitia? vtraque ſanè magno tibi vertetur vitio, ſed negligentiæ maiori. Namq; tui omnes voluntatem tuam probabunt, etſi vires nõ ſuffecerint. Nobis verò apud quos neque gratiam neque veniam inire potes, haud refert negligẽtia ne an imperitia, an vtraque re Monarchia tua ceciderit. Quare ſi quid perperam commiſſum ſit nullam negligentiam prætexas. Labores enim atque lucubrationes in hoc opere tuæ, etſi tibi videantur nullæ, aut perexiguæ: alijs tamẽ ſe ſatis oſtendũt. Nam in his quæ ardemus facere negotijs, cum ſudamus, cum nos defatigamus, cum vires ipſæ nos penè defecerint: laſſitudinem ipſi vix ſentimus, ab alijs tamen laſſi conſpicimur. Ita Sanderus labores quos maximos atque diuturnos amore huius ſuæ Monarchiæ ſuſcepit, tantis videlicet præmijs propoſitis, leues atque perbreues cenſuit & iudicauit, alijs tamen diu atque magnopere laboraſſe viſus eſt. Cum itaque dubium non eſt, quin ad hoc elucubratũ opus tempus & diligentiam Sanderus adhibuerit: videamus

quid is ex ſcriptoribus profugis præcipuè præſtiterit. Diuturno ſtudio & labore auxit magnitudinē libri, & plures q̃ illi paginas compleuit, ab origine mundi ad hæc noſtra tempora Monarchias omnes commemorauit, latinis iſta literis illuſtrauit. Mediocris ne hominis hæc ſunt officia? Nam cæteri eas Religionis controuerſias Anglicè tantùm attigerunt, quibus Angli a Romanis diſſentimus. Quid tum? Papam ſcilicet Monarcham, atque Cardinales in præfationibus ſuis appellauit. Cæteri Reginam affati ſunt, & Epiſcopos tantùm noſtros atque Paſtores, quod ferendum tamen nòn erat, contumelijs affecerunt. Sanderus, vt hos omnes malitia atque impudentia anteiret, non modò paſtores noſtros Pſeudoepiſcopos, & Satanicæ Eccleſiæ miniſtros, nos omnes Apoſtatas, Regnum aſylum atque perfugium perduellium nominauit: ſed illuſtriſſimam Reginam, cuius & in omni literarum genere ſcientia, & virtutis præſtantia, & in imperando prudentia atque moderatio ſuis ſubditis tantã, tam diuturnam in tranquillitate fœlicitatem peperit: apud exteras gentes admirationem, apud hoſtes ſtuporem conciliauit: ipſos etiam Pontificios, qui cum artibus humanioribus feritatem & immanitatem non hauſerunt, ad eam latinis literis pro omnibus dotibus quæ in ſexum muliebrem, & Regiam vnà dignitatem incidere poſſunt, celebrandam excitauit, hæreſis, occupati & retenti ſine iure regni, tyrãnidis, atque (proh pudor) παρασπορίας (mallem enim vt impura ſua conuitia ab eò ſcripta potius quàm a mè repetita legantur) diuinò & humano iure contempto inſimulauit. Egregius ſanè huius nouiter

Sanderi os impudens.

a ſe

a ſe propoſitæ Monarchiæ ſatelles, plus quàm cæteri multò profecerunt. Namq; illi, etſi Pontificijs ſordibus inquinati & irretiti hærebant: Reginæ tamen venerationem & obſequium, ac Patriæ debitum officium, pietatem, & charitatem deferebant. Hic depoſita verecundia, abiecto officio, & exuta omni humanitate, perduellium & proditorũ omnium ſe authorem, & præconem profeſſus eſt. Hæccinè veſtræ eſt Monarchiæ, Sandere, diſciplina? Hæccine Theologia? iſta ne ſchola ex qua vt nuper, impoſtores, fœdifragi, perduelles, patriæ deſertores atque euerſores, qui omnia terra mariq; a Monarcha veſtro impulſi ciere & commouere tentabant, profecti ſunt? Tu ſanè tibi gloriari præ cæteris poſſis, qui in ea tam bonos atque celeres progreſſus feciſſe tibi videris, vt huius impiæ Monarchiæ, quæ vexilla contra Chriſtũ erexit, anteſignanus habearis. In hoc etiam tuam indolem maximè laudamus, quòd in ea, quam probas, ſententia ſine fuco & fallacia ingenuus & apertus ſis. Nam plerique ac penè omnes veſtram, etſi Pontificia prauitate perinde ac tute corrupti fuiſſent, tamẽ pectoris virus intus coercebant, officium ſimulabant, Reginæ atque procerum gratiam captabant, cum his quos maximè oderant, ſi authoritate præditi eſſent, familiares eſſe volebant. Vt oportunitatem nacti Reginæ, nobiſq; omnibus exitium pararent. Tu verò (vir ſimplex & aperte) Dauum non Oedipum agis, non Sphingis ænigmata, ſed ſeruilia atque ſcenica profers conuitia, nec te blanditijs inſinuare, ſed nos apertis minis deterrere ſtudes. Quaſi verò tua minax & vt tu putas, cenſoria oratio, Monarchiæ tuæ

Sanderus apertè, alij fucatè egerunt.

vim & potentiam nos faciat perhorreſcere. Tyrannidem eius in illis ſæuis Marianis temporibus haud ita pridem experti ſumus. Vulnus apud nos recens eſt, & ne obliuione deleri poſſit, nouæ indies ſtrages Pontificia plenæ crudelitate in Belgio totaq; Gallia vicinis nobis gentibus æditæ ſunt. An tu nouum aliquem prætorio quodam eius Monarchiæ edicto nobis proponis terrorem, qui nos magis quàm propriæ & vicinæ a vobis acceptæ calamitates concutiat? An in te maior eſt authoritas, quam in illis fuit acerbitas? Erit fortaſſe (inquis) cum Archiepiſcopus in Angliam venero. Ita ſanè credo. Nam hoc veſtrũ eſt aſſiduum ſtudium, in quo tam præclarè mutuaq; laude contenditis, vter alterum maiori impietate atque tyrannide antecellat? Nec de te aliter exiſtimare conuenit, qui tam cruento opere, in quo omnia ſcelera, quæ in Reginam atque patriam cõmitti poſſunt, flagitioſiſſimis viris laudi ducis, tam egregium indolis tuæ indicium dediſti: quin ſi poteſtas tibi fieret, nouos *Phalaridis* tauros, longeq; atrociores excogitares. Namq; omnium Pontificiorum imos ſenſus, obſcuras voluntates, & occultos conatus apertis atque obſignatis tabulis patefeciſti: radicemq; quam non extirpatam Storæus tuus doluit clariſſimè deſignas. Hæc tua eſt ingenuitas & apertus ſine circuitione ſtilus. Hæc tu apud omnes qui latinè ſciunt nota atque teſtata eſſe voluiſti, nobis enim antea haud obſcura fuerunt. Quanquam autem ea ſupplicio q̃ reſponſo digniora ſint: tamen ne voluminis tui magnitudo Pontificios iactare, aut vacillantes atque dubios ſuſpicari coget, imponi nobis tanta mole perpetuum ſilen-

ſilentium : eodem ordine vt errorem ſi velitis veſtrũ videre poſſitis, ponemus vobis viciſſim ante oculos piorum atque improborũ oppoſitos ab origine mundi cœtus, mores, atque dogmata, vt ex comparatione dignoſci poſſit, quorum vos atque nos imaginem repræſentemus. Quod ad me attinet, qui ab humanioribus artibus ad Iuris ſtudium in quo adhuc verſor, tranſij, cum forenſia negotia ita intermiſſa eſſent, vt vacare, ſicut interdum ſoleo, Theologiæ potuiſſem: accepi tuum codicem, vt viderẽ quid tu noui ad tantam cauſam attuliſſes. Ac primum ipſa magnitudo nomenq; tuum mihi ſcrupulum iniecerunt. Nam cum cognouiſſem quanta cum laude in Iure Oxoniæ profeciſſes, tum poſtq̃ te Theologiæ dediſſes, acceſſiſſe tibi duodecim annorum otium: exiſtimaui in huiuſmodi cauſa latuiſſe priores multa, quæ tu nobis aperires. Deinde titulus ipſe *De viſibili Eccleſiæ Monarchia*, fulgore atque nouitate ſua oculos meos perſtrinxit. Ad extremum inuerſa pagina, argumentorum me ad legendum allexit atque prouocauit ordo. Cum verò ex præfationibus q̃ hoſtilem in Reginam patriamq; animum gereres deprehendiſſem, cœpit mihi facultas atque opera tua diſplicere, atque malè nobis a te metui, ne tua ſcientia victi cauſa caderemus. Tandem verò cum lectionem abſoluiſſem, nec quicquam, quàm antedictorum pelagus atque chaos ordine indiſtincto turbatoq; vidiſſem, confirmatior in ſententia quàm vnquam ante fui. Itaque cum nullo modo ferre potui vt ſus imperita Patriam conculcares, ac lutoſis conuitijs in tantæ principis dignitatẽ incurreres: libuit mihi donec a Theologis noſtris

reſponſa ad ſingula feras,aduerſus te de tribus capitibus præfari. *1. De inepto voluminis tui titulo. 2. De Thraſonicis præfationibus. 3. De indignis tuis in Reginam, gentemq́, noſtram conuitijs.* Quibus capitibus te tuoſq́; quales ſitis, omnibus pandam, noſtramq́; integritatem, a veſtra maledicentia vindicabo.

Roma obſoletæ meretrici ſimilis.

6. VEtulis atque obſoletis meretricibus in vſu ſemper fuit, poſtq̃ venuſtæ eſſe deſierunt, atque repudiarentur a procis, habitum aliunde mutuari iuuenilem, eoq́; niſi allexiſſent imperitos rerũ adoleſcentes, aut aliarũ libidini obſeruire lenas, aut in rabiem conuerſas, ſtudere maleficijs. Roma verò etſi quondam Eccleſiam Chriſtianã ſpecioſam atque caſtam, deo, hominibuſq́; gratam mænibus ſuis continuerit, quæ ſua pulchritudine allexit omnes gentes: tamen poſtq̃ virgineo pudore abiecto, ſuis ſordibus atque alieno luxu inquinata eſſe,& ex diuinarum atque humanarum pariter rerum commercio quæſtum facere cœpit: a libidine, ſimulatque conſenuiſſet, in faſtidium & contemptũ aliarum gentium abijt, itaque diu permanſit. Et cum iam nullo artificio ingenuam formam atque procorũ frequentiam recuperare poſſet: non modò ſcelerum quorũcunq; impunitatem præmiaq́; ſibi adhærentibus proponit: ſed tanquam vltrix malefica, ſæuaq́; Medæa, exitium vndique ſuis deſertoribus terra mariq; parat. Itaque cum non amplius Eccleſia Chriſti, deoq́; ſacrata atque caſta in humilitate virgo perſeueraſſet: potentia atque Iuriſdictione quadam vſurpata dominatum & Imperium ambi-

ambitioſè concupiuit. Quem cum auxiſſet multis ſæculis, & ad tantam magnitudinem perduxiſſet, vt niſi tyrannide ſtare non potuiſſet (nam non modò Eccleſias ſibi ſubdidit, ſed reges deiecit, Imperatores proſtrauit, totũq; orbem Chriſtianũ affectatione atque cupiditate regnandi, ſæpius perturbauit) tanto fuit omnibus immanitate ſua odio, vt ſingularũ gentium detracto ſenſim obſequio, diu labefactata vacillauerit. Hinc, vt eos quibus imperitare nixa eſt, ſub iugo contineret: Primatum, Epiſcoporum ſucceſſionem, authoritatem Petri eadem ſucceſſione in ſe deriuatam paſſim obtendit. Quibus titulis cum ab occaſu atque ruina ſeruare ſuam potentiam non poſſit, nouo atque inaudito in Eccleſia Chriſti titulo Monarchiam nuper ſuſcepit. Hanc iure ſiue iniuria obtinere ſi poſſit: in omnes geret imperium, ſola reges atque ſacerdotes creabit, leges rogabit, atque abrogabit, pœnas atque ſanctiones decernet. Roma omnibus odioſa.

Hic illius arma, hic currus erit.

Sed hoc mirũ exiſtimari poteſt, cur trecentis aut quadringentis antea annis, cum vbiq; ita confirmata eſſet ſua potentia, vt non modò Eccleſijs, ſed imperijs atque regnis terrori fuerit, hoc titulo ſeſe non oſtenderit. Hac autem noſtra ætate in qua tot prouincias amiſerit, eaſq; paucas quæ ſuperſunt, tam infirma fide aſtrictas ſibi retineat, vt ſi bellica vis abeſſet, illæ quoque deficerent: iam noua vexilla, in tam caduco atque præcipiti Imperio profligatis pene viribus erigat. Nam veteres Romani rebus ſtantibus non labefactatis, ſe rerum dominos appellabant. Et

veteres Imperatores poſt victorias partas, non poſt acceptas calamitates triumphos ſuos nouis trophæis illuſtrabant. Roma verò amiſſo pene imperio Monarchiam ſuam proponit, poſtq̃ his carminibus iure luſa & contempta iamdiu iacuit.

Roma fuit Regina maris, reginaq́ terræ,
At nunc nec terram, nec mare Roma regit.

Roma cur affectauit imperium in Eccleſias.

7. AT Eccleſijs, non regionibus atque ciuitatibus Monarchiam ſuam (inquiunt) Roma præficit. A mundano enim ad Eccleſiaſticum imperium tranſijt, & quia id amiſit, hoc gerere cupit. Quomodo autem tanto Imperio priuata fuit Roma? An vi bellica, & hoſtili potentia? an ſociorum prouinciarumq́; defectione? an inteſtinis coniurationibus atque tumultibus? his enim modis cæteræ Monarchiæ diſſipatæ ſunt. Roma verò dum Eccleſiaſticum affectauit, mundanum amiſit admirabili huius noui Monarchæ fraude atque calliditate Imperium. Namq́; initio nihil magis valuit ad primatum, quem vendicant, Romæ deferendum: quàm quod tunc ibi eſſet tanti Imperij caput.

Petrus neque Romæ, neque alibi vnquam inſtituit Imperium Eccleſiæ.

8. PEtrum id iuſſiſſe aiunt, vt primatus Romæ collocaretur. Sed vbi hoc Petri mandatum reperiunt? ex quibus archiuis? quo armario proferunt? quibus teſtibus, ſub quibus Iudicibus probant? Petrus quidem

dem duas catholicas Epiſtolas ad omnes paſſim qui vbiuis gentium Chriſtianam fidem ſuſcepiſſent, ſcripſit: in quibus cum de tam multis ſalutiferis admonuiſſet, mirum eſt cur hoc in quo non modò præſidium Eccleſiæ, ſed omnium gentium ſalutem ſtatuunt, vt omnes Romanam fidem ſequerentur, ducemq́;, caput, ac Monarcham agnoſcerent, incautus prætermiſerit. At hoc etſi non ſcripſit, tamen inſuſurrauit multis in aures ſecretò fortè, vt plus a Petro ſibi dictum, quàm nobis ſcriptum exiſtimemus. Cuiuſmodi ennuntiatis quæ pro confeſſis ponunt, efficient arcana Dei quæ ſola nobis ſunt ſaluti, non in ſacris Scripturis expreſſa eſſe, ſed in Papæ pectore recondita reſeruari: vt Romæ ſit non modò Eccleſiæ Monarchia, ſed Chriſtianorum omnium oraculum, ad quod omnes gentes cum tabulis, ad reſponſa capienda venire cogerentur. Nec Chriſtus Apoſtolis dixerit, ite in vniuerſum mundum: ſed ſoli Petro, petas Romam, vt omnes ad te tuoſq; ſucceſſores nationes vndiq; confluant, & concurrant, in veſtris dictis & ſententijs acquieſcant, inde omnia ad ſalutem neceſſaria quærant atque ſumant.

Petri Martyrium ſub Nerone Romæ, non eſſe cauſam cur ibi haberetur Eccleſiarum primatus.

Lepidum ſanè hoc eſt tam ingenioſorũ huius Monarchiæ fabricatorum commentum. Sed ne probabilitate careret, rationes pulchras adferunt, quibus 9.
Petrus motus primam ſedẽ Epiſcoporum Romæ ſtatuerat, quia Martyriũ ibi paſſus ſit. Videtur igitur quaſi teſtamento moriens hanc Prærogatiuam Romæ legaſſe. Hoc enim dant, fuiſſe eum Ieroſolymis & in

Iudæa ſex pene annis poſt Chriſtum ſupra cœlos exaltatum, atque ibi omnibus vt primum Epiſcopum pręfuiſſe, deinde Antiochiæ ſeptem annis pręſediſſe, vbi Chriſtianorum nomen primum exortum eſt. Itaque cum Iheroſolymitana ciuitas tempore, Antiochiana verò Chriſtiano nomine prior Roma fuerint: Primatum nō alia ratione quàm Martyrio imponere Romæ poſſunt. In quo ſanè figmento incauti homines in id quod maximè vitare, minimeq; concedere vellent, facillimè incurrunt. Nam ſi Martyrium primam Eccle-
Act. 7. & 12. ſiam deſignet, cur Stephani Protomartyris, & Iacobi ab Herode Hieroſolymis icti cædes primatum ibi non confirmarunt. Sin adhuc vrgeant atque contendant illuſtriorem fuiſſe Petri cladem, quem Primatum inter Apoſtolos geſſiſſe volunt, quàm Stephani qui Diaconus tantùm fuit, aut reliquorum omnium: num tamen domini morti cruciq; anteponent? Num ob Petrum ſub Nerone interemptum, Roma nobilior cenſebitur, q̃ ob Chriſtum ſub Pilato paſſum Iheroſolyma? Non hic addam cætera quæ multo clariorem Iudęam quàm Romam pro accepta & peruulgata in omnes gentes Chriſtiana fide reddere poſſunt: Chriſti natiuitatem, baptiſmum, miracula, Apoſtolorum inſtitutionē, diſcipulorum cætum, Crucis pœnam, Reſurrectionem, reſuſcitati cum ſuis conuerſationem, aſcenſionem, ſpiritus ſancti aduentum, & communicationē: quibus omnibus multò nobis eſt diuina voluntas quā Petri Martyrio teſtatior. Sed hoc abſurdum mihi videtur ꝙ in cæde atque mactatione ſanctorum hęc tam egregia Monarchia exiſtimat eſſe ſitum Eccleſiæ ſuæ honorem. Quid enim? num Chriſtus Hieruſalem in ſummo

pręter

prẹter cæteras Ciuitates prætio habendã ideo edixit, quòd Prophetas occidiſſet? an non ob eam rem exoſam eſſe deo pronunciauit,eiuſq; prout euentus poſtea declarauit, vaſtitatem & interitum vt ſolo æquaretur, prẹdixit? Mirum eſt itaque ſibi in Martyrum ſtrage ita gloriari Romam, vt Monarchiam ideo vendicaret, niſi eam a ſanguine atque cæde ortam,adhuc in pari immanitate crudelitateq; retineret. Sit hæc Heroſoſtrati Epheſini gloria,qui cum ignobilis eſſet, tamen vt omnium ſermone celebris eſſe potuiſſet, magnificum Dianæ templum per omnes gentes notum incendit, vt cum per orbem terrarum quereretur, quis tam ingens facinus perpetrauerat, Heroſoſtrati nomen per omnes ſpargeretur: Fuitq; ea ſemper improborum hominum conſuetudo, vt cum virtute recteq; geſtis laudem conſequi non potuiſſent: tamen flagitijs ſui famam excitarent. Ita Roma cum huius Monarchiæ ſpeciem nulla ratione, nullaq; pietate defendere poteſt,ad Martyria non quẹ ipſa paſſa, ſed quo tam multos crudeliſſimè affecit,confugit. In quo ſanè non magis celebris in illis naſcentis Eccleſiæ temporibus fuit, quàm hoc noſtro ſæculo in extinguenda Euangelij luce, quæ ſuæ Monarchiæ impietatem patefecit, ſeſe declarauit. Quid itaque ſi ea quæ toties conuulſa ſunt enuntiata, tibi Sandere cõceſſerim. Fuiſſe Petrum Apoſtolorum primum,fuiſſe etiam, & Eccleſiam inſtituiſſe Romæ, a Nerone ob Chriſti teſtimonium crudeli morte affectum. Ex his ne colligere vis Pontificem maximũ, atque Monarcham (vt tu dicis)Eccleſiæ eſſe eum qui Romanus ſit Epiſcopus? Ego ſanè acumen tuum in huiuſmodi ra-

Roma Heroſoſtrati gloriã venatur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tiocinatione probare non poſſum, niſi vna connectas inſtituiſſe atque præcepiſſe eum vt Romæ ſua ſedes Epiſcopalis, ſuaq; ſucceſſio omnibus cæteris tam a ſe quàm ab alijs Apoſtolis ordinatis Eccleſijs ſola præeſſet.

Valde abſurdũ eſſe quod Sanderus poſuit Petrum fuiſſe Chriſti ſucceſſorem in Sacerdotio.

10. IN quo ſanè callido nobis artificio quodam Sandere velles illudere. Nam cum in ſeptimo libro, Dei atque diaboli Ciuitates atque membra inuicem opponis: ſeriem ad Chriſtum in Ciuitate Dei continuò ductam oſtendis: q̃ aptè, viderint poſtea alij. Hunc Pontificem maximum in æternum manentem nominas. Rectè: nihil enim verius eſſe poteſt. Sed cur in æterno pontificatu atque ſacerdotio das ei ſucceſſorem Petrum, deinde reliquos Monarchas tuos. Quid æternitas mutatione atque ſucceſſione eget? aut Chriſtus in cœlis a dextris patris poſitus ſummus atque maximus Pontifex eſſe deſinit? aut Petrus æternum Chriſti ſacerdotium, reliqui Apoſtoli haud ita longæuum nacti ſunt? Verùm non id te velle reſpondes, vt Petrus in Chriſti ſacerdotio ſucceſſor, ſed a Chriſto ſummus Eccleſiæ viſibilis paſtor conſtitutus habeatur. Hoc tu, qui quæcunq; velles, conſequi dicendo potes: cur non apertius dilucidiuſq; dixiſti?

Lib. 7. pag. 237 & 239. *Ciuitatem Dei, ſeu continuatam Eccleſiæ ſucceſſionem* duabus lineis inter Annos Domini & Imperatores Romanos interiectis incluſam depingis, Pontifices max. præfigis, in eadem ſerie primò Iheſum Chriſtũ, deinde Simonem Petrum ſucceſſorem eius ponis:

cum

cum ego id vidiſſem, exiſtimaui te velle Chriſtum æterno ſacerdotio abdicatũ fuiſſe, & Petrũ illud ſuſcepiſſe, quia tam obſcurus es, vt in quo ſacerdotio ſucceſſerit non deſignas. Quod ſi dolo feceris, vt nos in hunc errorem impelleres, datum Petro æternũ Chriſti ſacerdotium : haud rectè & ingenuè nobiſcũ agis. Sin obſcuritate ſeu loquendi infantia lapſus es : gerendus eſt mos modò rectè ſentias. Quid autem ſi nunc hoc in loco Sandere, in quo totius tuæ Monarchiæ fundamentum iactum eſſe putes, non infantiam (ſatis enim ſuperq; ſæpe loqueris) ſed amentiã tuam redarguam? quid ſi neque Petrum neq; quenquam ſuccedere poſſe Chriſto in ſacerdotio vincam : num ſtare diutius hæc veſtra Monarchia poteſt? Atque vtinam oſtendere nobis ac declarare tibi libuiſſet, in cuiuſmodi ſacerdotio Petrus Chriſto ſucceſſerit. Num nam in illo incommutabili ac æterno? At id ſolus Chriſtus ſemper obtinuit, ſemperq; retinuit, nec a ſua in cuiuſquam perſonam deduxit atque transtulit. Quid igitur? in eiuſmodi ſacerdotio, quod æuo aliquo atque ſæculo ſeu alicuius hominis ætate, vel momento terminetur? Atque huiuſmodi ſacerdotium in Chriſtum non cadit, qui eſt ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech. Cuiuſq; ſacerdotij, ſicuti nec Regni, finis nunq̃ erit. Itaque niſi omnes Romanos Papas æternos ſacerdotes ſtatuas, non erunt Chriſti ſucceſſores. Si igitur neque in caduco atque momentaneo, neque in ſempiterno ſacerdotio ſucceſſorem habuerit Chriſtus, vbi eſt illa tua Sandere continuata ad hanc viſibilem Monarchiam ſucceſſio, quæ tam infirmo, immo nullo fun-

damento cohæret, vt a Chriſti pontificatu deriuari non poſſit. Nam ſi omnes, quos a Chriſto ordine ducis, Romanos Papas æternos ſacerdotes iudicabimus: Chriſtus ſolus eo ſacerdotio non fungitur. Sin ſolus fungatur: æterni illi non erunt ſacerdotes. At me in verba tua captiones intendere dices: haud ita ſanè. Nam tu nihil planius, nihil diſertius dicis, nec alia mens vlla ex ſcriptis tuis elici poteſt. Num enim aliud vis, aliud contendis q̃ vt vnus Pontificatus per plurium ſucceſſiones perpetuus ſit in veſtra Monarchia? eum autem a Chriſti pontificatu inchoaſti, & proximo loco ad Petri Pontificatum ducis, vt eundẽ geſſiſſe Petrum cum Chriſto Pontificatũ, eundemq́; ad Papas traduxiſſe te velle ac ſentire omnes intelligerent: verùm ſit alia tua voluntas, atque oratio iudicauit. Etſi non apertè ſatis, immo nec omnino in illa continuata ſerie dixiſti, Petrũ atque Papas non ſucceſſores eſſe ſed vicarios tantùm Chriſti. Nam qui in alienum ius ſuccedit: is ex alieno ſuum facit. Qui verò alterius eſt vicarius: aliena gerit negotia, non ſua: vt illa tua, de qua antea dictum eſt, pręproпера feſtinatio Petrum ſucceſſorem non vicarium Chriſti temerè te deſignare fecerit: tamẽ damus hanc temeritati vel imperitiæ tuæ veniam.

Petrum ſolum non fuiſſe in terris Chriſti vicarium, ſed eam poteſtatem fuiſſe ſibi cum cæteris Apoſtolis communem & æquabilem.

II. SEd ſi Petrus ſolus fuit vicarius Chriſti: cæteri Apoſtoli & Diſcipuli non niſi ab eo accepta poteſtate quicquam in Eccleſia gerebant. Hoc tu apertè docere

docere cupis, ſimulatque a Chriſti æterno ſacerdotio ad Petrum tam feſtinanter immo pręceps ruis, & cæteros ab ea dignitate tanquam a veſtra Monarchia remotos excludis. Ego verò, quia in his ſæpe decantatis nugis, quæ toties tamq; copioſè ab alijs reprę-henſæ ſunt, perſiſtere nollē, hoc abs te tantùm quæro: cur tam cito Chriſtus ſui vnius vicarij Imperium violauerit, vt Paulum celeberrimū Gentium Doctorem in Apoſtolatum, Ananiæ non Petri miniſterio induxerit? aut cur ipſe Paulus nulla in re ſe dicat inferiorem ſummis Apoſtolis? Si Petrus primus ſummuſq; fuiſſet: cur eius authoritati Paulus non ceſſit in Concilio? cur potius reſtitit? cur Petrum liberius increpauit? cur id in Epiſtola ſua notū teſtatumq; reliquit? An hæc Paulus ſcripſiſſet atque feciſſet, ſi Petrum aut Apoſtolorum principem, aut ſe ipſo ſuperiorem agnouiſſet? An Petrus Pauli contumaciam non coercuiſſet, ſi ei ſupra eum cæteroſq; poteſtas a domino data fuiſſet? Act. 9.

Quomodo Roma acquiſiuit Imperium in Eccleſias, & Pontifex Cæſaribus prior eſſe cœpit.

Itaque vt non cōtendamus cum huiuſmodi fabulis, quæ Euangelij fide careant, & ad id vnde digreſſi ſumus redeat oratio: ex illius Imperij, quod Romani ante Petrū acquiſiuiſſent magnitudine, huius ſedis Romanę Primatus primùm exorſus eſt. Nāquè recepto & diſſeminato per orbem Euangelio, in celebrioribus ciuitatibus eminentiores in ſacris ordinibus dignitates collocabantur. Quod ex quibuſdā Lucini, Clementis, & Anacleti Romanorū, vt ferun- 12.

Diſtinct. 80. tur Pontificũ in Gratiano reſcriptis,luculenter oſtenditur. Cum enim tres eſſent eorum qui religionibus præfuerant apud Gentes ordines, primi Flamines, Archiflamines,atque Flamines: vrbes maximas locaq; celeberrima tenebant primi Flamines, proxima Archiflamines,reliquas Ciuitates Flamines. Itaque ea ſuperſtitione deleta, & firmato Euangelio, Patriarchæ in nobilioribus ciuitatibus collocati ſunt, deinde Metropolitæ, poſtea in cæteris Ciuitatibus

C.Epiſcopi Diſt.eadem. Epiſcopi (cautione tamen habita ne in caſtellis atque modicis Ciuitatibus habitarent) ad extremum vicatim atque oppidatim præſbyteri. Atque hanc prouinciarum diſtinctionem, & loca Patriarchis atque Metropolitis deſignata ſicuti Romanum Primatum a D.Petri præcepto trahunt, ſalua tamen in omnibus (vt cautè inſeruit Gratianus) authoritate Apoſtolica. Hinc ob ampliſſimum imperium, ampliſſimum quoque ſacerdotium Romæ obtigiſſe cernimus, etſi eius inſtitutionẽ, ſicuti Patriarchias & Metropolitias Põtificij Petro referant. Sed poſtq̃ imperij ſedes a Conſtantino Roma Bizantium deducta fuiſſet, id poſtulare viſa eſt Imperij Maieſtas,vt Cõſtãtinopolitanæ Eccleſiæ honoris acceſſio fieret. Itaque cum in Con-

Cap.1. cilio Taurinenſi conſtitutum eſſet, vt quæ in ciuili gubernatione primæ eſſent vrbes in vnaquaq; prouincia, in eis ſtatuerentur Epiſcoporum ſedes,& quo minimum fieret mutationis ex rerum qui tunc erat ſtatu diſtribuerentur prouinciæ, Primateſq; ac Metropolitæ in eis locarentur vrbibus, quæ honoribus & poteſtate reliquas antecedebãt: Innocentius Pontifex Romanus, quum & tranſlatione Imperij imminui

Primatus Eccleſiarũ Romæ ob ſolam Imperij cauſam collocabatur.

nui aliquando Romanæ ſedis amplitudinem atque maieſtatem timuit,contraria lege cauit: Non neceſſe eſſe Metropoleis Eccleſiaſticas cōmutari, prout Imperatoriæ Metropoleis transferuntur. Itaque tametſi æquū non videtur vt vnius hominis in propria præſertim cauſa ſententia, authoritati Concilij præponatur: tamen ea cautione Innocentius ſatis declarauit, ab initio ſic fuiſſe comparatum, vt pro Imperij magnitudine atque dignitate Eccleſijs honores deferantur. Atque id ipſum poſtea liquidius deprehenſum atque cognitum eſt, cum in ſynodo Conſtantinopolitana prima actum eſt vt illius Ciuitatis Epiſcopus poſt Romanum Pontificem proximo loco honoreq; haberetur, quia Conſtantinopolis eſſet inſtar nouæ Romæ. Cumq; multis poſtea annis in Calcedonenſi Concilio interueniret idem decretum: ſolus Leo Pontifex Romanus obſtitit atque reclamauit, etſi Orientales Patriarchæ omnes quorum maximè intererat, aſſenſi ſunt, ipſeq; Alexandrinus Patriarcha, cuius honori Leo maximè derogatum eſſe cenſuit. In qua cauſa non aliud Leonem qui ſuo loco Romæ integer ac illęſus manebat mouere potuit, quàm ambitio. Proſpexit enim eum, quæ Romana gloria fuit Imperium Conſtantinopolim ſequeretur, atque Romam ſenſim desereret: Conſtantinopolitanum Patriarcham ſecundo loco contentū non futurum, ſed de Primatu cum Pontifice Romano tandem apertè pugnaturum. In quo eum non fefellit opinio. Namq; paulò poſt Iohannes Conſtantinopolitanus Patriarcha, cuius tam intolerabilis fuit elatio, vt Epiſcopatus ſui fines cum Imperij finibus dilatare cuperet, vniuer-

Romani Pontifices timuerunt ne translato Conſtantinopolim Imperij loco, Primatus etiam eò deduceretur Roma.

Contentio de Primatu inter Romanū Pontificem, & Conſtantinopolitanum Patriarcham.

vniuerſalem ſe Patriarcham edixit atque publicauit. Cui ſumma contentione Gregorius Pius ſanè Romanus Pontifex reſtitit, non vt eam ſibi authoritatẽ vendicaret, ſed tanquam impiam ac ſceleſtam a quocunq; vſurpari prohiberet. Huiuſmodi tum fuit ratione Imperij de Eccleſiaſtica inter Romanos & Conſtantinopolitanos Epiſcopos maioritate (vt aiunt) digladiatio & contentio. Quam ſi a Chriſto, aut Apoſtolis prius definitam ac compoſitam ſacra tunc Oecumenica conſilia ſtatuiſſent: cauſa non eſſet cur aut illi tunc inter ſe litigaſſent, aut nos hodie laborâremus. Sed cum planè ex Annalibus compertum ſit Iohãnem ope Mauritij Imperatoris ſic adiutũ fuiſſe, vt a propoſito nunquam receſſerit, ac Cyriacum alterum a Iohanne Patriarcham Conſtantinopolitanum ab eodem Mauritio incitatum, inexorabilem etiam ſeſe præſtiſſe, tandem verò Phocam qui cæſo Mauritio Imperium inuaſit, Romanis, eò quòd ab illis nullo reclamante coronatus eſſet, amiciorem Bonifacio tertio, eum, quem Conſtantinopolitani expetebant, & Gregorius recuſabat, titulum conceſſiſſe, vt Roma omnium Eccleſiarum caput haberetur: cur non ambitione magis, quàm vllo Chriſti aut Apoſtolico inſtituto exortam inter Pontifices hanc contentionem dicerem: non vter eſſet, ſed vter imperaret. Roma ne ſuis ſe finibus contineret, an in alienos incurreret: quod perinde eſt ac ſi quis quereret, ſuos ne tueri, an alienos violare magis deberet. Sed vt ad id perueniamus quod docere inſtituimus, quomodo ex ruina Imperij hanc quam iam vendicat Eccleſiaſticam Monarchiam ſibi Roma acquiſiuit: non dum a Phoca dirempta

Lib. 7. Epiſt. 30

Gregorius Papa Primatus titulum execratur.

Bonifacius tertius ope Phocæ Imp. primus vendicauit Primatũ.

dirempta eſt controuerſia. Orientales enim Eccleſiæ, Græcia ſcilicet atque tota Aſia ita Romani Pontificis Imperium recuſabant, vt ab eius Cõmunione prorſus deceſſerint, tum Occidentales omnes aut infirmas ac direptas, aut non aliter q̃ ipſæ vellent obtemperantes inuenit, donec Zacharias Pontifex Romanus Pipino Galliam occupanti ad perfidiam & latrociniũ adiutor fuit, vt pulſo Hilderico legitimo Rege, regnum tanquam prædæ expoſitum raperet, atque hanc mercedem ab eo tulit, vt in omnes Eccleſias Gallicanas Pontifex Romanus ſummam Iuriſdictionem Eccleſiaſticã haberet. Itaque vt latrones exiſtimant (quorum facinus eſt commune, eorũ quoque debet eſſe præda communis) ita partiti ſunt inter ſe Pipinus atque Papa Galliæ ſpolia, vt is in Regnum, hic in Eccleſiam Gallicanam non ſine ſummo ſcelere inuolaret. His geſtis, cum hoc nouum Eccleſiarum caput Romanum authoritate ſua tantum potuit, vt in creandis atque abdicandis ipſis Regibus vim habere cœperit: in ipſum Imperium cuius opera ad tantam Eccleſiaſticæ Iuriſdictionis magnitudinẽ aſcenderat, ſuas vires retorſit. Namq; haud ita diu poſt Carolus Magnus Francorum Rex, ac Dux in Gallia, Hiſpania, Germania, & Italia victorijs clariſſimis Occidentales omnes pene Eccleſias deletas reſtaurauit, & Pontifici Romano ſubiectas effecit. Itaque Adrianus primus Papa cum occaſionem oportunam nactus eſſet, a Iuriſdictione Conſtantinopolitani Imperatoris ſeſe eximendi, Carolum Occidentaliũ Imperatorem coronauit, & Lateranenſi celebrato Concilio cum Occidentalibus tantùm Epiſcopis ſanxit, vt electio Ro-

Orientales Eccleſiæ ſuſcepto a Pontifice Primatu, a Romanæ Eccleſię communione diſceſſerunt.

Zacharię Pontificis cum Pipino Galliam occupante cõfederatio.

Carolus Magnus Occidentales omnes Eccleſias ſubiecit Romanæ.

Tutela & electio Romani Pontificis, cum eiuſdem & Epiſco. omnium inueſtituris Carolo magno conceſſæ.

mani Pontificis, Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum cum omnibus inueſtituris ſub pœna Anathematis atque proſcriptione bonorum in Caroli authoritate atque poteſtate eſſent. Ita tunc tutela Pontificis a Conſtantinopolitanis Imperatoribus ad Carolum peruenit, & Imperium Occidentale penes Francos centum pene annis fuit, poſtq̃ Carolus cum Conſtantino filio & Eirene eius matre Conſtantinopoli imperantibus de Imperio ita partiendo tranſegiſſet, vt is Occidentale, hic Orientale Imperium gererent. Atque non dum ad ſummum apicem & faſtigium aſcenderat iſta Monarchia Papalis. Namq́; adhuc electi Pontifices ab Imperatore confirmari, & inueſtituras ab eo ſolebant accipere. Sed vt ab omni officio & obſequio Imperatoribus præſtando penitus liberari poſſint, poſtq̃ & Imperatoris Cõſtantinopolitani authoritatem cum tanta Imperij iactura abiecisſent, & in Imperijs Regniſq; quocunq; libuit deducendis atque transferendis exercitati eſſent, cum eorum etiam opera a Gallis ad Longobardos Italos, ab his rurſus ad Germanos Romanũ Imperium poſtea perueniret: ita calliditate, dum in his pro Imperio dimicationibus Romani Pontificis opera implorabatur, omnia inuerſa & commutata ſunt, vt nihil officij Pontifices Imperatoribus, ſed Imperatores illis accepta omnia debere viderentur. Atque tunc ad ſuum vigorem atque maturitatem exiſtimari conuenit Romanorum Pontificũ iniuſtè acceptam, & ſupra Reges atque Cæſares elatam authoritatem perueniſſe, cum vtrumq; ſe gladiũ nec fruſtra gerere, cumq; in omnes non modò Eccleſias, ſed Ciuitates, atque prouincias, &

Pontificiæ poteſtatis incrementa.

Crebra Imperii mutatio Pontificibus acquiſiuit magnitudinẽ poteſtatis.

& tam ciuiles quàm Eccleſiaſticos Magiſtratus poteſtatem exercere poſſe ſtatuit. Itaque fraude & malitia, quibus ſemper nitebatur ſuprema tandem poteſtas Romæ cumulata & expleta eſt. In quo explicando etſi longius quàm exiſtimaui ſum progreſſus: tamen pro rei magnitudine pauciſſima eorum quæ in hanc ſententiā adferri poſſunt attigi: vt intelligamus hanc quam Pontificij vendicant Eccleſiæ Monarchiam, nō a Chriſto iuſſam, non ab Apoſtolis inſtitutam, non a Petro vel Romæ, vel quouis gentium inchoatam & inceptām: ſed in ambitioſiſſimis ac maximè deprauatis Eccleſiæ temporibus ſenſim ab ipſis Pontificibus vſucaptam fuiſſe, nec Pontifices Chriſtum, Apoſtolos, aut Petrum pro eius iure obtendiſſe, antequam in tam ſublimis Tyrannidis ſolio & poſſeſſione fuiſſent. Quid enim horum infirmare Sandere potes? ea ne in Gratiano Pontificum reſcripta negabis? aut a me aliter dicta quàm ibi ſunt ſcripta calumniaberis? Num conciliorum commemoratorum decreta a me ementita? Pontificum cum Patriarchis de maioritate luctas atque contentiones confictas: Phocæ, ac Pipini nefarias, illius in Imperium, huius in Regnum coniurationes: Pontificumq; cum illis in tantis flagitijs conſpirationes: ipſius Caroli a Papa acceptam Imperij diuiſionem, eiq; ac ſuis ſucceſſoribus Occidentalibus Auguſtis delatam Romani Pontificatus tutelam: ratihabitionem, atque Eccleſiarum omnium inueſtituram: Imperij rurſus a Gallis ad Longobardos, indeq; paulò poſt ad Germanos, cum quibus demum conſtitit, tranſlationē: Pontificum inter has mutationes atq; turbas ab imperiali nexu, cui ante ſubiecti eſſent,

Pontifices Euangelium pro Primatu non antea obtenderunt q̄ eum nacti eſſet.

 libera-

liberationē falſam eſſe redargues? Cur quæſo? Quia a nobis,contra vos, veſtramq; Monarchiam prolatá ſunt. Equidem id fateor quòd in Gratianis reſcriptis,nec Romanę ſedis Primatum,nec huiuſmodi prouinciarum atque parochiarum in regionibus atque Ciuitatibus ſecundùm ciuilem Iuriſdictionē diſtinctiones, D.Petrum præcepiſſe concedimus. Id enim ſuo more atque dominandi cupiditate vel Papas falſò affirmaſſe, vel Gratianum callidè inſeruiſſe putamus.

Gratianus apertè mentitur D. Petrum præcepiſſe, vt iuxta Ciuitatū magnitudinē Epiſcopatum maioritas ſtatueretur.

Sed quòd ex magnitudine Imperij Roma tam immanes vires nacta ſit,& cęteræ Patriarchiæ atque Metropoleis ex ciuilis poteſtatis ſublimitate in his gentibus atque vrbibus in quibus locabantur maiores inter ſe fuerint: quilibet niſi qui auertat mentis aciem perſpicere clarè poteſt. Et quidem in Patriarchalibus atque Metropoliticis ſedibus,etſi in veſtra Monarchia ad Petrum ſolum referenda tam curioſi atque cauti eſtis: hæc vera eſſe negare nullo modo poteſtis. In quo veſtrum eſt ſupra omnium Dialecticorum regulas admirabile ſanè & ſtupendum acumen, quod omnibus ſimilium cognatarumq; rerum exemplis & circumſtantijs victi: tamen propoſiti tenaces, in præſenti ſemper inſtetis, vt quod in omnibus Patriarchijs,Metropolitibus, Epiſcopatibusq; per totum orbem terrarū verum fuerit, vt ſecundùm locorum dignitates maiores illuſtrioreſq; fuerint:hoc tamen in Roma haud ita eſſe cenſeatur. Monſtri igitur ſimilem Romam nobis proponitis, quæ nullius alterius ſedis ſimilis eſſe vult.

Roma monſtri ſimilis.

Iam verò ſi de his quæ de Imperatoribus,Pontificibus, & Patriarchis a me dicta ſunt,cōtrouerſiam Sandere facis: ſi de genuino hiſtoriarum ſenſu, diſertiſq; verbis

verbis agere libeat, nec de iniqua interpretatione cõtendere: tibi ipſi atque alteri Burdegalenſi Chronographo conſarcinatori tuo, cui multum debes, quia hoc Monarchicum, & cætera opera tua encomijs celebrauit, vt tu illi viciſſim reddas laudes atque gratiam: ex veſtris ſcriptis, ex quibus pleraq; quæ ad hanc rem pertinent contra vos ſumpſi, teſtimonium dicam. Quid tu de Carolo, & Imperij tranſlatione, quid ille etiam ſcribat? an non Papæ attribuitis vtriq;? Tu mulctatum a Papa fuiſſe Auguſtũ Romanæ vrbis Imperio, & magna parte Italiæ: ille confugiſſe Pontificem ad Caroli magni patrocinium contra Conſtantinopolitanum Cæſarem, eiq; electionis ſuæ ratihabitionem, omniumq; Eccleſiarum inueſtituram detuliſſe ſcribit. Tu concilium, voluntatem, & authoritatem Papæ in transferendis Imperijs probas atque laudas: ille primò ambitionem, deinde neceſſitatem, vt ſe patrocinio Caroli tueretur, prodit. Cur vos in tam varios ſenſus hiſtorias torquetis? qui in hac erigenda tuendaq; Monarchia iurati conſpiraſtis? Nemo ne in tam celebri atque copioſa Monarchiæ veſtræ Republica operã dare voluit, vt antequam opera veſtra prodirent, ſibi eſſent conſentanea atque reducta ad concordiam. Quid Iohannes Fowlerus Typographus iam Louanienſis, ex cuius officina veſtrorũ operum ſcaturigo exijt, in tua Sandere ſchola primùm Wintoniæ, deinde Oxoniæ quondam inſtitutus, cum pręlo iam operam dat, & facultate doctrinæ præditus ſit: in re tantilla temeritati veſtræ proſpicere noluit? Malè ſanè de vobis meritus eſt, ſed de Regina atque patria peius. Namq; regni ſereniſſimæ noſtræ Reginæ anno

Lib. 7. pag. 434. & 443.

Chronographiæ in duas partes diſtinctæ Lib. 1. pag. 121.

Iohan. Fowlerus poſtq̃ multis annis Wonſtonam rectoriam in Wintonienſi diocœſi poſſediſſet, Louanium ad Pontificios profugit, eorumq; opera typis ædit.

primo, ſidem de renuntianda Pontificia poteſtate iureiurando dedit, vt in Wintonienſi Diocœſi opima quadam Rectoria potiretur. Poſteaq; periurij atque perduellionis reus vobiſcum vnà profugit, & cum illa Rectoria, cujus fructibus contra Reginam Patriamq; proditor alebatur, per abſentiam mulctandus eſſet: eam ſumma in iure contentione interpoſito procuratore litigans, aliquot annis retinuit: tandem in Iure ſuperatus, contra fidem & Iuramenti religionem, ab officio in Reginam patriamq; debito nefariè receſſit, & in veſtris delirijs atque inſanijs audendis occupatur. Vobis igitur hũc Typographũ fidũ fore ducitis, cuius tam egregia in Reginam atque patriam perfidia nota eſt? Verùm tam latè patent inter vos fidei & iuramentorum violationes, vt a Monarcha veſtro, cuius authoritate omni religionis vinculo ſoluti eſtis, facillimè vobis remittantur, impuneq; eius cauſa liceat in patriam, principes, ac parentes, quorum ius debet eſſe ſanctiſſimum, nõ modò fidem & iuramenta frangere, verumetiam maxima ſcelera perpetrare. Et vobis eorum fides probatur maximè, quorum ſummæ exiſtunt impietates contra patriam. Sed vt ad id redeam quod de hac Monarchia dicendum fuit. Cum labefactato & diuiſa ſua fraude imperio vires acquiſiuiſſet, & ad ſummam malitiam perueniſſet: perindè videtur ſtatum ſuum cõfirmaſſe, atque Ciceronianus ille quondam Labeo cum de agrorum finibus inter Nolanos & Neapolitanos arbiter datus eſſet, ita vtriſq; fines in componenda lite ſtatuit, vt agrum inter vtroſq; medium eis adimeret, atque populo Romano adiudicaret. Ita Romanus Pontifex cum de Imperio diuidendo

Papa pontificibus remittit datam Euangelicis iuramentorum fidem.

dendo ageretur, idq; crebris mutationibus turbaretur: tanta calliditate rem tractauit, vt ſe prius ſubditũ, deinceps non modò liberum & immunem, ſed ipſis Cæſaribus priorem & ſuperiorem effecerit.

Romana Eccleſia ex diuiſione mutationeque Imperii, ſe extulit ſupra Imperium.

Romanæ Monarchiæ culmen ſeu ἀκμή.

IN tam excelſo itaque culmine & faſtigio collocata Romana Eccleſia, cum Imperatorum nexus ita exuiſſet, vt ſe non modò ſubiectam nulli, ſed omni tam ciuili quàm Eccleſiaſticæ prę eſſe Iuriſdictioni affirmaret: omnium gentium litibus & querelis forum ſuum atque tribunal impleuit: Pontificeſq; Romani priorum Cæſarum exempla ſecuti, vt illi Proconſulibus, & præſidibus prouinciarum in iure conſulti per orbem Romanum reſcribere ſolebant: ſic Pontifices Epiſcopis, & his qui Eccleſiaſticæ Iuriſdictioni præfuerunt per ſuam ditionem in Occiduis regnis acquiſitam reſcripſerunt. Ac Cæſarum reſcriptis illa pars iuris Ciuilis conſtat, qui codex Iuſtinianeus appellatur, in quo pleraq; quæ ad ſtatũ religionis pertinent ſalubriter ab ipſis Imperatoribus conſtituta ſunt. Sed cum Pontifices authoritatem Imperatoriam ſiue vi, ſiue calliditate & aſtutia ex vrbe Romana profligaſſent: Cæſarum reſcripta ceſſarunt, cœperuntq; Pontifices de ſingulis rebus Eccleſiaſticis, immò ſæpe de ciuilibus, omiſſis in tam turbato Imperio Cæſaribus ſoli conſuli atque reſcribere. Ex quorum decretis & Gratiani farrago conſarcinata eſt, & Decretales Epiſtolæ a Gregorio nono collectæ, liberq; ſextus Decretalium, Clementinæ item, & Extrauagãtes (vt vocant) conſtitutiones conſtant. Atque hæc illa ſunt oracula, 13.

Neglecta Cæſarum authoritate, Romani Pontificis tribunal in ſingulis cauſis aditum eſt.

Pontificum decreta.

racula, quæ hanc Monarchiã nobilitant & illuſtrant: in quibus etſi nonnulla ſatis e re atque vſu ſint Eccleſiæ, pleraq; tamen intolerabilẽ ſuperbiam atque dominatum ab Eccleſia non ferendum ſpirant. Quibus accedunt horrenda gloſſographorum & commentaria ſcribentium Axiomata, quæ oraculorũ vim hodie

Portentoſi Pontificum tituli.

paſſim in iſta Monarchia tenent. Papam, cum Chriſti ſit vicarius errare non poſſe, nec eſſe purum hominẽ, ſed media quadam natura inter Deum hominemq; conſtare, ſuperiorem eſſe concilijs, & a nemine iudicandum. Et eſſe dominũ Deum noſtrum, quem decernere non poſſe, quemadmodum ſtatuit in Extrauaganti de verb. ſig. c. cum inter nonnullos, quæ gloſſas notabiles, profundas, & ex ſacræ Scripturæ fontibus hauſtas materias habere ſcribitur, hæreticum iudicatur. Cuiuſmodi Commentitijs delirijs Pontificij Theologi non modò adiungunt fidem, ſed maxima admiratione applaudunt, vt huic Monarchæ, tãquam Idolo ſuo adulentur. Atque hîc vigor, & vt Græci vocant ἀκμὴ ſublimis iſtius Monarchiæ conſtitit.

In Extrauagãt. impreſſione vdatrici Gering. Parriſ. an. 1503. oct. 18.

Acquiſito Eccleſiarum Imperio omnia ſacra Romæ profanata, nec vllam iam eſſe formam aut ſpeciem Eccleſiæ Romæ, ſed meram Anarchiam.

14. QVæ cum effrẽni dominandi cupiditate elata, ſeruare modum non potuit: non modò tam grauis Eccleſijs ſingulis, ſed Imperijs atque regnis moleſta & odioſa viſa eſt: vt eius tandem cultu & obſeruatione neglecta, deſerta pene iam atque repudiata a plurimis prouincijs, eas quas habet non fide, ſed immani ferocia retineat. Neq; ſanè de hac eius tyrãnide iam

iam noſtra ætate recens, ſed multis antea ſæculis vetus fuit querela. Dixit quondam non inſulſe quidam, Romanam (quæ quondam fuit) Eccleſiam, non amplius iam eſſe Eccleſiam, ſed Aulam atque Curiam. Ex eo enim tempore, cum vnus omnia ſibi ſumeret, ac ſe ſine modo cōtra ius & fas extollere magis magiſq; pergeret: res paſſim in deterius prolapſæ ſunt: cum ad arcendam eius libidinem etſi multæ peneq; ſingulæ Eccleſiæ conqueſtæ ſint, paucæ tamen ſe audacter opponebant: quibus etſi animus ac voluntas non defuit, carebant tamen atque deſtituebantur potentia. Hîc ſi annales noſtros proferrem, & ex ipſis Monachis Anglicis ſatis religioſis Papę cultoribus recitarem omnia quæ de Romanæ curiæ intemperātia, libidine, rapinis, ambitione, atque ſimonia ſcripta ſunt: tam longus eſſe poteram, vt teipſum (Sandere) magnitudine libri ſuperarem. Neq; dubium eſt quin reliquæ Chriſtianæ gentes, quibus imperitabat, eius ſceleratas & auaras manus perinde atque Anglia ſæpe ſenſerunt. Sed eis omiſſis: qualis & q̃ prodigioſa Romæ omnium ſacrorum profanatio, totiuſq; Eccleſiaſtici ordinis diſſipatio iam diu fuerit, copioſiſſimus atque locupletiſſimus teſtis eſſe poteſt inſignis ille pietate pater Bernardus. Is conqueritur ex toto orbe confluere Romam, ambitioſos, auaros, ſymoniacos, ſacrilegos, concubinarios, incœſtuoſos, & quęcunq; huiuſmodi impietatis monſtra. Iudicandi modum tunc vſitatum, execrabilem eſſe dicit, & non modò Eccleſiæ, ſed litigioſo foro indecorum. *Pauci* (inquit) *ad os legis latoris atque Iudicis, ad manus omnes reſpiciūt.* Tandē de immoderata & effræni illa ſedis Romanæ

Romana Eccleſia ad tyrānidem, atque luxum deflexit.

Diuina omnia ſenſim Romæ profanata.

Bernardus.

De conſideratione ad Eugeniũ lib. 3.

in captanda omni iuriſdictione licentia, his verbis cõcludit. *Murmur loquor & quæremoniam communem Eccleſiarum truncari ſe clamitant ac demembrari. Sic factitando probatis vos habere plenitudinẽ poteſtatis, ſed non*
" *Iuſtitiæ. Facitis hæc quia poteſtis, ſed vtrum etiam debea-*
" *tis, quæſtio eſt. Si auderem dicere, Dæmonum magis quàm*
" *ouium paſcua hæc. Curia Romana recipere bonos, magis*
" *quàm facere conſueuit. Mali enim illic non proficiunt, ſed*
" *boni deficiunt.* Quæ ex multis referre libuit, vt lectores eos Bernardi libros euoluant, atque perſpiciant, quãtopere Roma a Chriſtianæ Eccleſiæ ſtatu illis temporibus concidiſſet, & ad eiuſmodi quærelas atque gemitus omnes Eccleſias ſua tyrannide coegiſſet Quòd ſi nunc Bernardus viueret, & ita vt nũc cernimus diſſipatum atque vaſtatum Chriſti regnum, conturbatam omni crudelitate Eccleſiam, munus paſtorale in latrocinium conuerſum, Pontificem qui ſe vicarium Chriſti appellat, carnificem atque mactatorẽ Chriſtianorum videret: hunc tantum Monarcham Tyrannum & Antichriſtum, Romam non Eccleſiam, ſed dæmonum ac latronum ſpeluncam, nec formam aut ſpeciem Eccleſiæ, ſed laruam pronuntiaret. Iam verò quoniam tu Sandere, labentem & ad ruinam vergentem Romam tam ſplendido Monarchiæ titulo fulcire ac reſtaurare velles: videamus paucis quo id artificio facias. Magnus enim atque inſtar totius orbis Architectus eris, ſi id fabricare poſſis. Colligis ex Philoſophis Rerumpublicarũ ſtatus, Democratiam, Ariſtocratiam, atque Monarchiam ſiue Baſiliam. His adminiſtrandi generibus, vt Rempub. ſic Eccleſiam eſſe ſtatuis gerẽdam. Quis hoc tibi primùm Sandere

Sanderus cadentem Romã nouo ſaltem titulo ſuſtentat.

conceſ-

conceſſerit? Cum Chriſtus Regnũ ſuum non eſſe de hoc mundo dixit, exiſtimare nobis magis conuenit eius adminiſtrationẽ a mundana eſſe longè diuerſam. Oportuit enim tua ratione Apoſtolos cũ Eccleſiã primò fundaſſent,ex Ariſtotele,Platone,atque Philoſophis: nõ a Chriſti ſpiritu eius gubernãdi rationẽ didiciſſe.

In Eccleſia inſtituenda philoſophorũ nõ eſt neceſſaria doctrina.

Poterã hoc in loco argutè atque diu tecum Sandere contendere,atque probare in prima Eccleſiæ Apoſtolorũ inſtitutione omnia humanis iſtis ac Philoſophicis politijs fuiſſe diſſimillima, vt Monarchiã tuã ab omni Eccleſię gerendę ſtatu prorſus ſeiungerem. Hoc tantũ dicã: etſi εὐταξία (hoc enim verbũ ex ſcripturis profero) in Eccleſia ſit maximè neceſſaria: tamẽ nõ eſſe eam hominũ aut Philoſophorũ pręſcriptis regendi formulis coercendã. Sed tu quid in tanti voluminis mole pręſtitiſti,videamus. Octo libris opus tuũ abſoluis,in primo demonſtraturũ te polliceris, Eccleſiæ gubernationẽ non eſſe popularẽ, in ſecundo non eſſe penes optimates.Mihi ſanè hęc concedere nõ erit valde incõmodum,qui eam nulla Philoſophica politia conſtitutã eſſe aio.Sed ſi negarem: tu eorũ nihil profectò in illis libris probas.

Sanderus id re non præſtat quod de ſua monarchia verbis eſt pollicitus.

Poteram tuam non modò in Theologia, ſed in Philoſophia inſcitiam, dum has politias tam imperitè tractas indicare. Sed hic finis, hic ſcopus eſt,hic portus,ad quem expanſis velis contendere cupis, vt Romanam Eccleſiam omnium Eccleſiarum Monarchiam, eiuſq; Pontificem Monarcham proponeres. Multi ſanè ante vos illam primam Eccleſiam,& Primatum, multi Eccleſiarum omnium matrem,atque caput,Pontificem item vniuerſalem Epiſcopũ & Chriſti vicariũ, Eccleſiæ itẽ viſibilis

Monarchia, nouiſſimũ nomen inuentũ Pontificiæ potentiæ.

Hierarchiam aliqui dixerunt. Monarchiæ verò attributa Romæ vox poſt amiſſum Imperium recens ac nuperrimè a vobis fuit, neque aliud nobis deſignare, q̃ Antichriſti regnum poteſt. Si enim poſt quatuor Monarchias vaticinatum eſt a Daniele, exorturã poſt quartam aliam mendacijs & blaſphemia in Deum plenã: profectò hanc eam eſſe perſpicuum eſt. Quid enim habet Eccleſiæ Chriſti ſimile. Nullę ſunt a Papa atque Cardinalibus de rebus diuinis habitę ad populum Conciones. Nam id muneris tanquam ſua ſublimitate indignum, nõ modò Papa atque Cardinales, ſed Epiſcopi & Prælati per Italiam cuncti reſpuunt, & cum faſtidio magnoq; ſupercilio fraterculis quoties de concionando loquuntur, cum hac ignominia detrudunt. *E' coſa da fratri.* Diſciplinæ verò cultus, vitæq; ſeueritas, his eſt luxus & profuſa libido: quam ad rem teterrima totius orbis lupanaria, in quibus (quod dictu horrendũ eſt) pueri meritorij cum ſcortis permiſcentur, non modò ſine pudore publica, ſed magno lucro atque quæſtu Papæ ſunt vectigalia: ſtudia præterea eorum non in rerum diuinarum conſideratione, ſed vel in ambitionibus quibus modis ditari, & ad honores euehi poſſunt, vel inſidijs meditandis quibus exteris, ſæpe etiam ſibi inuicem exitia parare poſſunt, omnia conſumuntur. Forum eorum atque iudicia ex ſimonia, & Eccleſiarum mercatura tota conflantur. Chriſtiq; Sacramenta in Idola & præſtigia conuerſa ſunt. Hæc illa eſt Romanæ Synagogæ, quam Sanderus nominat Monarchiam, viſibilis & externa ſpecies. Præter quam quicunq; Roma veniunt, niſi Cyrcæum poculum exhauſerint, non aliam

Eccleſiæ Romanæ viſibilis forma.

aliam ſe dicunt aut oculis aut auribus ibi poſſe deprehendere. Cuius Imaginem quid nobis exteris exprimere neceſſe eſt, cum ab ipſis Italis & a Boccacio præſertim Florentino, in ea narratione quam de Abrahamo quodam ſui ſæculi Hebræo mercatore Pariſienſi facit, tam dilucidè & ad viuum depingatur. Is enim cum ſuaſu Gianotti alterius mercatoris familiariſſimi ſui, a Iudaiſmo ad Chriſtianam fidem conuertendus eſſet, cupere dixit ſe Romam, quam Eccleſiarum matrem, & Papam, quem Chriſti vicarium appellabant, inuiſere, eiuſq; atque Cardinalium mores conſpicere. Is cum ibi aliquandiu fuiſſet, tandemq; reuertiſſet: interrogatus, quid de Romana Eccleſia ſentiret, reſpondit: mirari ſe quonam pacto ea, quæ nihil in ſe habuit diuinæ religionis, ſed omnia diabolicæ ſentinæ inſtar, Eccleſiæ Chriſtianæ nomine tam diu ſtare potuit. Hoc autem quia non niſi admirabili dei potentia atque miraculo fieri poſſit, vt poſt Iudæorum ſtatum labefactatũ & diſperſum, tam florentes atque firmæ ſub Chriſti ſolo nomine ſine vlla eius imitatione, res Romanorum permanerent: non recuſare ſe baptiſmum, nomenq; Chriſtiani. Si igitur is ducentis amplius antea annis indicauit non aliud tum fuiſſe Romæ, quàm inanem vmbram atque titulum Eccleſiæ Chriſtianæ: nunc cum infinitis partibus eam deteriorem eſſe conſtet q̃ tum fuerit, hoc nouo Monarchiæ titulo, quem rebus adeo amiſſis peneq; deſperatis extulit, aperta contra Chriſtum, etſi eius nomen falſò vſurpet, ferre ſigna, eiq; bellum denunciare dicimus. Nam cum in ea ſumma impietas vigeat, ſumma crudelitas ſæuiat, ſummaq; ſcelera reg-

Bocca. Giorn. prima. nouel. ſecunda.

nent: adhuc ſub eius vexillis & in ſuis caſtris Chriſtianos militare dicemus? An Eccleſiam Chriſti eam eſſe cenſebimus, quæ eiuſmodi ſummos ſacerdotes habet, quorum os neq; publicè denuntiat, neq; priuatim profitetur Euangelium? quorum manus ad communicanda populo ſacramenta vix aut ne vix quidē vnquam adhibentur? quorum vita non ad Chriſtianam diſciplinam, ſed libidinem atque dominandi cupiditatem inſtituta eſt? qui deniq; ad capeſcendam Eccleſiam non ex Theologorū diſciplina, ſed ex Luciani ſchola profecti ſunt? Num nam hi Petri ſucceſſores ſunt? an illa eius Monarchia? Quando ille ſe Monarcham dici aut appellari, Sandere, voluit? Primus Apoſtolorum fuit. Fateor: ſit tamen hoc ordinis, non dignitatis nomen. Sed num ſolus imperitauit cæteris, num Chriſtus illis omnem authoritatem abrogauit, & in ſolum Petrum tranſtulit? hæc enim fieri neceſſe eſt Sandere, ſi in Petro eiuſq; ſucceſſione Monarchiam ſtatuis. Quid quæſo, cùm Romana Reſpub. neq; planè Democratica, neq; Ariſtocratica, ſed ex vtriſq; plebe ſcilicet patricijs atque ſenatoribus permixta fuerit, atque in vnius ſcilicet Auguſti Imperium tandem tranſierit: a populo vniuerſo actū fuit? An non omni tam legum quàm Iudiciorum ferendorum authoritate atque vi ſeſe abdicauit, & (vt diſertis Iuſtiniani verbis vtar.) *Lege Regia, quæ de eius Imperio lata eſt, populus ei & in eum omne Imperiū ſuum & poteſtatem conceſſit*. Itaq; fuit Romæ ante Monarchiam penes populum vniuerſum Imperium, Monarchia verò conſtituta ab eo ſponte abdicatum, & in vnum Cæſarem permiſſum atque traductum. Doce tu ſiue

Petrus nunq̄ geſſit Monarchiam.

Vt Monarchia conſtituatur neceſſe eſt vt omnes pietatē habentes ei cedant.

Iuſt. de iure natur. gent. & ciuil. 8. ſed & quod.

ſiue ex iure ciuili atque Pontificio,ſiue ex Euangelio, Apoſtolis, Patribus, Orthodoxis, atque Concilijs ſi potes: quando hæc æquabilis atque par Eccleſiarum gerendarum penes omnes Apoſtolos poteſtas, illis ſiue a Chriſto, ſiue ſua ſponte authoritate motis, in ſolum Petrum deriuata,aut eiuſmodi de eius imperio lex Regia lata fuerit. Hoc ſi non potes (non enim potes) dum Monarchiam Eccleſiæ ad ſimilitudinem illius Romani Imperij ineptè confingere velles: Anarchiam planè quaſi digito oſtendiſti, in quam omnes inſpicere, ac intueri ipſis oculis apertè poſſint. Quod enim priores ante Gregorium Pontifices tam claros ſanctitate patres qui ab hac Monarchia prorſus abhorrebant,laudas, fruſtra laboras. Quis enim noſtrum eis vnquam laudem detraxit? ſed perinde facis atque hi: qui Romanā tam egregiam, & æquiſſimis legibus fundatam Rempublicam cum laudare volunt,ea quæ a Conſulibus & in libertate illius Reipublicæ geſta ſunt, ad Cæſarum Monarchiam atque tyrannidē imperitè traducunt.Sic tu dum hanc tuam Monarchiam exornare velles: profers nobis primæ Eccleſiæ Pontifices, qui Monarchiam omnem repudiarunt. Cicero vir conſularis, diſertus, atque Auguſti teſtimonio amans patriæ, cum nihil iniquiore animo tuliſſet, q̃ quòd vnus Romæ authoritate ſenatus abrogata omnibus imperaret: conqueſtus eſt ſæpe de conſulibus,& prouinciarū adminiſtratoribus quòd ſocios & confœderatos populi Romani tot iniurijs vexaſſent. Cui tamen Cæſarum crudelitates, Tiberij, Neronis,Caligulæ,Heliogabali & huiuſmodi monſtrorum pluſquam barbaræ atque ferinæ immanitates,

Iniqua eſt Priorum ante Gregorium Pontificum, cum ſequentibus comparatio.

manitates,fæditateſq; fuerunt incognitę.Quid ſi tum vixiſſet? an ſui temporis imperij ſimilitudinem vllam ex illis Imperatoribus collegiſſet? An non imperium æquiſſimum, in turpiſſimam tyrannidem commutatum eſſe dixiſſet? Ita Gregorius qui nonnullam labem Eccleſiæ aſperſam ſuo tempore conqueritur: & Bernardus qui tanta orationis vehementia in Romanam ſub Eugenio Papa curiam inuectus eſt: ſi præſentem rerum Romanarũ ſtatum aſpiceret,cum Aenea Hectorem e mortuis horribili ſpecie præditum intuente, cum nihil niſi cadauer infernale cernerent, exclamarent. *Heu quantum mutatus ab illo*. Si poſteriores Gregorios,Paulos,Leones,Clemẽtes, ac pręſentem Gregorium decimũ,bonum virum,immò bonum ſocium dicerem, qui cum veteribus Romanis Monarchis, Nerone,Caligula, atque Heliogabalo, meritò comparari poſſunt: ſuo loco ſuccedere & tanquam impuriſſimas laruas atque hiſtriones,non in eccleſia ſed in ſcena ſtare viderent: quos gemitus,quęnam ſuſpiria æderent? quantis lachrymis Romam deplorarent? in qua nulla iam Chriſtiana Eccleſia,nullus religionis ordo, ſed diuini ac humani Iuris perturbatio & confuſio, omniſq; Anarchia atque rerum diuinarũ ἀταξία ſingulorũ oculis expoſita eſſet.Hanc cum Monarchiam appellari audirent: amentiam ne magis an impudentiam admirarentur, ſtultitiam ne magis an improbitatem damnarent? His ego ductus, Sandere,rationibus Monarchiam tuam,Anarchiam, & Romæ hanc, perinde vt tu illam viſibilẽ eſſe dico: proinde ineptum, non modò vt nunc ſunt res Romanæ, ſed quando cum Eccleſia Chriſtiana maximè

Lib.2.Aenead.

ἀναρχία ſeu ἀταξία Romana.

con-

congruerint, cum libri tui titulum eſſe iudico. Tractabitur contra te a Theologo, cui otium ſuppeditabitur, vberius atque copioſius iſtud argumentum.

Ineptum eſſe a Sandero poſitum libri titulum, *De viſibili Eccleſiæ Monarchia*, nam viſibilem Eccleſiæ Monarcham apertè deſignare Antichriſtum.

SEd tu interim in fronte libri, tanquam prima dimicationis acie, cum totius pugnæ diſcrimine, turpiter lapſus es. Nam de viſibili Eccleſiæ Monarchia, non de viſibilis Eccleſiæ Monarchia librum tuum inſcribis. Ergo cum viſibilem Eccleſiæ Monarchiam ponis, ſimul & viſibilem Monarcham Eccleſiæ ſtatuis: eum autem Papam eſſe vis. Papa itaque cum Eccleſię Monarcha ſit, totius eccleſiæ eſt Monarcha: nam hoc ex iure ciuili didiciſti. Indefinitum pronuntiatum eſſe inſtar vniuerſalis. Quid ni? inquies. Si igitur Papa totius ſit eccleſiæ Monarcha: cum tota eccleſia tam ex his qui in cœlis, quâm qui in terris degunt coaleſcat, vniuerſim omnibus in eccleſia exiſtentibus ſuperiorẽ eſſe Papam relinquitur. Qua ratione & Chriſto ſe parem aut maiorem affirmabit. Id autem Antichriſti proprium eſt. Papa itaque eſt Antichriſtus. Vides iam Sandere dum tantã Monarchiam Papæ tribuis: quò illa ex tuis ipſius enuntiatis reciderit. Neq; enim ego verba tua aliter ac a te ſcripta ſunt, recenſeo. Quod ſi aut Dialecticorum in trutinandis enuntiatis regulas, aut Iuriſperitorum cautiones in rebus diuinis nõ probas: agam ego tecum ex verbis tuis multò apertioribus ingenuè atque ſimpliciter, ne quid in me fraudis ineſſe ſentias. Petrum a Chriſto, non indefinitè Ec- 15. Lib. 7. pag. 237.

 cleſiæ,

cleſiæ,ſed abſolutè totius Eccleſię ſummum paſtorem conſtitutum eſſe ais. Eundem autem ſummum paſtorem & Monarcham ſtatuis, & Petro datam poteſtatem ad omnes Pontifices Romanos deducis. Fuerunt igitur illi ſinguli Eccleſiæ totius Monarchę, ſi totius, tam cœleſtis, quàm terrenæ. In cœlis autem plures Monarchæ eſſe non poſſunt. Efficitur itaque ex tuis dictis & conceſſis neceſſariò, Papam aut Deo maiorem, aut Antichriſtum eſſe. Omitto hîc tot quot a Petro fuerunt Monarchas, cum omnes vna in Ciuitate ſiue Dei, ſiue Diaboli erunt, quanta tum contentione de Primatu contendent. Tu autem nihil apertius Sandere, quod Deo, hominibuſq; odioſam reddat Romanam potentiam, dicendo, ſcribendoq; proferre potuiſti. Quòd ſi de viſibili Eccleſia intelligis, cur non addidiſti? immo cur tam diſertè, totius Eccleſiæ nomen adiecisti? Nunc ſi corrigere ſerò hunc tantum atque manifeſtum errorem vis, qui tibi incauto, vel potius rerum diuinarum ignaro excidit: memineris cuiuſmodi hominum ea vox propria putari debeat: *Non putaram*. Poſtq̃ itaque quàm ineptè opus tantum exorſus ſis, expoſui: quanto ſtudio Papæ ac Triumuiris tuis Cardinalibus, tibiq; ipſi præfando placeas: paucis indicabo.

Sanderus ipſe probauit Papā eſſe antichriſtum.

Tranſitio.

Pluribus fortaſſe verbis, quam neceſſe eſt, tecum egi Sandere de Monarchię titulo a Chriſtiana Eccleſia ita alieno atque diſiuncto, vt in eam conuenire nullo modo poſſit. Longior autem ideo fui ne errori tanto tam elatus titulus grandi operi præfixus fidem infirmis ſtrueret. Nam ne tu eiuſmodi excelſo, etſi inani titulo tanquam præiudicio Lectoris animũ pręoccupares:

occupares: maximè elaborandum eſſe putaui in ingreſſu ac initio cauſæ, vt alium quàm tu fortaſſe expectabas queſtionis ſtatum tibi commouerem: tum apertè declararem, id in quo contendis maximè, effici non poſſe, niſi in huiuſmodi Monarchia quam proponis, Antichriſti Regnum vnà collocares. Eo enim fundamento, quod tu firmiſſimum eſſe putabas, ſublato: operis tui moles non alio magis vitio ruet, quàm magnitudine & prolixitate ſua. Nunc quomodo iniquiſſimis patriæ contumelijs, in Pontificis atque Cardinalium gratiam inſinuare tete ſtudes, tuiq; opinione inflatus, de hoc tanto opere tuo iactitas, vt foris Gnato, domi Thraſo, vbiq; Ganneo videaris: paucis (ad vltimam enim propoſiti mei partem feſtino) declarabo.

Sanderus ad Papam præfatur, eumq; falſis laudibus celebrat.

CVm Pontificem affaris: narras, cur opus tantum aggreſſus ſis, atque idem Papæ dedicaueris. Tam præclari ſcilicet inſtituti, præclara reddenda ratio fuit. Ac primùm de Pontifice patrono immo Deo tuo, deinde de ſuſcipiendi operis cauſa dicamus. Papæ donum quod habes maximum ideo concedis, quia is omnium hominum maximus atque præſtantiſſimus tibi videtur. Dona ais atque munera primò debentur deo, deinde ei qui Deo ſit proximus. Is autē eſt papa, qui nō modo populis, ſed principibus imperat, te ſcilicet ei Monarchiam decernente. Deinde non magis dignitate quàm virtute, prudentia ſcilicet, Iuſticia, manſuetudine, in deum, 16.

Sanderus poſt Deum proximè colit Papam.

atque homines charitate, vitæ continentia, atque humilitate ſuperare omnes contendis. Hęc te potiſſimũ cauſa ad ſcribendum Papæ de Monarchia prouocauit. De illa dignitate vtrum ita præſtet omnibus ac Deo ęqualis penè ſit: omnis inter nos controuerſia eſt. De tanta verò virtutis excellentia, qualem tu Sandere in huiuſmodi Monarcha tua potius oratione quàm ipſius vita expreſſam feciſti: haud ita exiſtimare poſſumus. Sed vtrum hęc quę ſumma & admirabilia eſſe vis, ſint ſaltem in eo mediocria, vt non totius virtutis Idæa, ſed aliqua eius ſignificatio elucere in Romano Monarcha poſſit, valde dubitamus. Nam quicquid de virtute ac religione in eo dicitur: non genuinam ſed adumbratam fictamq; ſpeciem, fallaciamq; atque fucum arbitramur. Ac fieri poteſt vt errem, ſed ita planè ſentio: vix aut ne vix quidem fieri poſſe, vt Romani Pontifices, ab inſitis & innatis tam inueterata maiorum conſuetudine Romanæ ſedi vitijs abduci aut recedere poſſint: vt autem ſummæ virtutis apicem culmenq; attingant, ne tu quidem mihi ſuadere potes. At fuerunt (inquies) poſt Nerone͂, Caligulam, & tot pluſquam barbaræ feritatis Imperatores Traianus, Alexander, & Marcus Philoſophus, alijq; nonnulli qui Imperatoriæ celſitudini virtutis & doctrinæ ornamẽta adiecerunt. Quibus inter Papas Pius quintus Monarcha comparari poteſt. Sed memineris ne cum nimium ac ſupra modum laudas: non modò ipſe in adulationis ſuſpicione͂ venias, ſed eis quos ornare velles, fidem & exiſtimationem detrahas. Ego enim cum de Monarcha tuo tam multa prædicares: non modò incredibilia ea eſſe putaui, ſed etiam ratus ſum Monarcham

Pontificum virtutes non veræ, ſed à ſcriptoribus fictæ.

cham ab his quibus tu eum celebras virtutibus tam longè abeſſe,vt contrarijs potius vitijs totus inquinetur. Atque hanc mihi opinionem tute commouiſti, cum eum humilem eſſe dicas, qui Regibus ipſis imperat: cum Romæ rerum gubernacula tenentem Monarcham deſeruiſſe mundum affirmes: cum charitate in omnes homines affectum,eum qui tantæ in Gallia nuper cædis atque gentium vaſtitatis author fuit, ſtatuas. Hanc cum ex tua oratione varietatem & inconſtantiam colligam: quid de præconio atque celebratione tua iudicem? Humilis ne tibi videtur is qui ſuperbè minatur principibus, niſi ſibi pareant? Aut mundum atque res humanas deſpicit, qui Romæ preeſt rapinis, & mercaturæ Eccleſiarum? Gregorius cōqueſtus eſt ſub ſpecie Epiſcopi Romani ſe reductum fuiſſe ad ſæculum quod ante deſeruerat. Ita tum in Romano Epiſcopatu gerendo negotiorum multitudine a conſideratione rerum diuinarum abducebatur, vt ſcribat ſe veniſſe in altitudinem maris. Quod ſi adminiſtrationem illorum temporū mundū atque mare appellauerit: quo nomine præſentē Papatum deſignaret? Quid ſi Monarcham illum, cuius vox nunq̄ è ſacro ſuggeſtu audita eſt, cuius nunquam in veritatis conſtantia factum periculum: in tribunali tam litigioſi fori ſedentem, vbi periuria, atque acta ſimonia omniq; falſitate pleniſſima, Iudicum aures perſonant, & chartas ac membranas complent, intueretur: deſeruiſſe eum mundum, an ſolum mundum affectare pronunciaret? Si verò auxilia bellica & copias militares non ad ſui defenſionem, ſed Chriſtiani ſanguinis effuſionem comparantem ſciret, tum callidiſſima

Sanderi in Papa laudando inconſtantia.

Gregorius conqueſtus eſt in papatu gerendo ſe ad mundum fuiſſe reductum.

conſingentem conſilia, quibus gentes Chriſtianas & externis bellis, & inteſtinis tumultibus permiſceret: in Chriſti ne regno, an in Antichriſti, exortam hanc nuper Monarchiam diceret? Romam deniq; ipſam ita omni contagione ſceleris inquinatam vt ad eius magnitudinem accedere nihil poſſit, mundum credo non agnoſceret: ſed tremens vt Gehennam abhorreret, ibiq; ſedentem Monarcham inferni principem appellaret. Hic itaque Monarcha tuus quem mundũ deſeruiſſe ais, derelicto mundo non ad ſydera cœleſtia tendit, ſed ad Romanam Monarchiam quæ nihil aliud eſt, quàm infernale Pluti imperium, euectus eſt. Ibiq; ſedens Chriſtianas gentes innumeris incommodis perturbat ac affligit. Hic ille eſt opere tuo ſolus dignus, quia patriam, quã tu ingratus ac ſceleſtus, vt in eius regno municeps eſſes, deſeruiſti, ſuis diris impijſq; cenſuris concuſſit. Laudas eum enumeratis penè virtutibus ſingulis, ſed probata nulla, cuiuſmodi voces a Gnatonibus atque Paraſytis qui adulãdo in eorum hominum gratiam, qui vanitate orationis delectãtur ſe inſinuare ſtudent, liberè proficiſcuntur.

Sanderus Papæ Gnato atq; Paraſytus.

Egregia Papæ liberalitas in profugis & perduellibus ſubleuandis.

17. ITaque ab hac opera tua in qua alienis coloribus impudenter depingis Papam: ad aliam dedicandi muneris tui cauſam accedam, in qua tam beneficum nobis atque liberalem Monarcham proponis. Is vos exules, immo perduelles contra Reginam, atque patriæ libertatem, vt in eius Monarchia peſſimam ſeruitutem ſeruiretis, ſuis donis auxit & locupletauit:

eos

eos etiam qui in Anglia ſuam Monarchiam ex animo & ſecretò tuentur, iuuat, erigit, atque conſolatur. Te verò ſeorſim per Cardinalem Hoſium Eccleſiaſtico affecit beneficio. Ex eo tu qui de eius munificentia tam copioſè narras, putas eo beneficio cæcatus, pari largitione ſubleuatos alios. Quod ſi ita eſſet: cur Storęus tuus victus inopia ad munus tam illiberale & ignominioſum detruſus eſt, vt illicitarum mercium perquiſitor & delator eſſet? Cuiuſmodi viros in noſtra Repub. quia fiſcum tot quęrelis onerant, & ſubditos delationibus grauant, promotores appellamus. Quibus nihil eſt ingenuis atque bonis viris odioſius. In eorum igitur numerũ Storęus vir de illa Monarchia optimè meritus, Papæ liberalitate relatus eſt: qui de viris induſtrijs ac labore victum honeſtè conquirentibus, vt lucrũ illicitum emungant, falſò conquærentur. Cuius tam præclari muneris præmium proditore atque delatore dignum tandẽ tulit. Sed de eo poſtea. Nunc de illa incredibili Papæ liberalitate dicamus. Hoc ſanè ab initio huius tuæ Monarchiæ inauditum Sandere fuit: ab arca Papæ vllam vnquam liberalitatem exteris fuiſſe profectam. Namq; cum ſingulis penè Chriſtianis prouincijs, tum Angliæ maximè, in exigendis pecunijs tam grauis & moleſta Curia Romana ſemper fuit, vt tum cum maximè inani ſuperſtitione coleretur, auaritia eius incredibilis & fraus in eis prætextu religionis expilandis, ab omnium ætatum ſcriptoribus, ipſiſq; adeo Monarchis reprehenſa ſit. Quæ ſi iam, vt Demea Terentianus, mutare perſonam, & liberalis eſſe ſtudeat, rectè ſanè facit, niſi quod tam præclaræ virtuti ſerò dare operam videatur. Si

enim id ſibi propoſitum habeat, hac recenti atque ſera liberalitate, argentum & aurum quo toties actam varijs dolis emunxit Angliam, reddere: non ſui turpis fori quæſtus, nó ex tot prouincijs illata ampliſſima vectigalia, non deniq; illa quæ Petri arca a Pontificijs appellatur, ſuffecerit. Sin verò hæc liberalitas tota vel a te ficta, vel a Monarcha ſimulata eſt, vt ſubditos à fide & officio ad Reginæ Patriçq; proditionem auocaret, & ad domeſticos tumultus concitaret, vt ex Reginæ (quod abſit) interitu, Regniq; vaſtitate ac ruína tam horrendam ac ſuperbam Monarchiam cóflaret: non hæc Sandere liberalitas, ſed munerum corruptela, quæ ſeditioſos & perditos homines ad peſſima quæq; in patriam molienda incendit, nuncupanda eſt. Cuiuſmodi ſanè inanis liberalitas te omni vera virtute vacuum amplexa, ita allexit, immo infatuauit, vt eam in præfationibus tanquam publicus præco, per Monarchiam ſuam celebrares. Si in te Sandere diuinæ Maieſtatis timor, vel vllus liquidus ſcripturarum ſenſus ineſſet: nulla te munera contra Reginam, cōtra Patriam, tueri eam Monarchiam, quę non modò Angliæ Regnum, ſed totius orbis imperium iamdiu affectauit, impuliſſent: ea verò oblata reſpuiſſes, oculos auertiſſes, manus cohibuiſſes, & cū illo Troiano patriam amante in Virgilio exclamaſſes.

Lib. 2. æneid. *Timeo Danaos vel dona ferentes.*

Iam verò hoc tuo præconio & te, & illam ſceleratam profugorum turbam, veſtra ſtudia, vota, ac conatus prodidiſti, propediem ſcilicet fore (ſic enim ais) vt omnia reuocentur ad Papiſmum. Ea de re miſſos a

Papa

Papa in Angliam Legatos, qui tã nobiles quàm plebeios ad id ſolicitarent, vt ex Regni deſertione atque perturbatione Papiſmum reſtaurarent. Papã omnem ad eam rem curam & induſtriam ſuam vltro detuliſſe atque promiſiſſe. Quæſo Sandere, quando hæc ſpes recuperandi veſtri Regni Papalis inceſſit? aut cuius ſuaſionibus iniecta vobis eſt? Exiſtimaſti fore, vt Rebelles, qui ſuperati ad vos ſe contulerunt, paratis a Papa Monarcha veſtro nouis auxiliaribus copijs vobiſcum vnà armati redirent, & cum his qui domi latent Pontificijs conſpirantes, Reginam, Proceres, ac paſtores noſtros occultis inſidijs, aut aperto marte adorirentur, ac eiuſmodi immanem ædrent ſtragem, qualis nuper in Gallia ſimulatis illis perfidis ac ſceleſtis nuptijs perpetrata eſt.? Legati in Angliam a Papa miſſi.

Romanî Legati quales, qualiſq; Nicholaus Mortonus fuit. 18.

LEgatio autem illa, quam narras, publica ne an occulta fuit, tum quibus internuntijs celebrata eſt? publicis namq; apud nos fungi legationibus pontificios diu prohibuimus. Clandeſtini verò veſtri nuntij non ſunt dicendi Legati, ſed ad ſeditionum occaſiones arripiendas, rerum noſtrarum exploratores, atque ſeductores populi. O mirifica huius Monarchiæ Religio atque diſciplina, quæ nihil ſanctè colit, ipſaq; adeo Legationum inuiolata apud omnes gentes iura profanat? Sordidi namq; & impuri nebulones poſtq̃ rem omnem abligurierint, & exhauſti abiectiq; pudoris eſſe cœperint: ab hac Monarchia Legationis munera capiunt. Aliæ gentes in conſtituendis mittendiſq; ad exteros legatis, ex probatiſſimis, prudentiſſi- Quàm ſordidi ſint Romani legati.

mis, & authoritate magna pollentibus viris, conſultò delectum habent, ne vllum dedecus aut infamiam ex eorum dictis aut factis Reſpub. illorum ſentiat. Romana verò Monarchia quæ nihil aliud eſt quàm totius orbis dedecus, Chriſtianiq; nominis infamia, vt quiſq; maximè abiectus atque profligatus eſt, ita ad eorum gerendas ſuſcipiendaſq; legationes eſt aptiſſimus. Hanc igitur ob cauſam Sandere, etſi legationis ius & maieſtatem præfando obtendas: tamen ipſum Legatum aliquantiſper celas. Qui non externus fuit, non Romanus, nón Italus, nec Papæ quidem cōſanguineus, cuiuſmodi ſumma in vtramq; partem dexteritate viri, ex noſtris annalibus comperimus contra principum interdicta clam in Regnum intromiſſos ſępius, vt ſubditos cenſurarum Papaliū metu perterrefacerent, atque expilarent. Quis autem fuit iſte legatus ante librum tuum dedicatum nuperrimè a Papa miſſus, cuius nomen in Epiſtola ad Papam prætermittis, in receſſu operis profers? An non Nicholaus Mortonus Anglus, ſacræ Theologię Doctor, vnus ex præſbyteris qui pœnitentijs indicendis Romæ præfuit? Eum ego adoleſcens de facie noui Cantebrigię, virum ingenuæ atque liberalis gulæ, craſſiſq; humoribus inflatum atque tumidum, qui ſæpius in cauponulis perpotauit, quàm in ſcholis diſputauit: & in campis ad contentiones, q̃ in Academia ad bonarum literarū gymnaſmata paratior ac frequentior fuit. Vbi autem Theologiam tam accuratè diſcere potuit, præter eam quæ Romæ vigeat, neſcio. Præſbyter ſanè Roma dignus, non vt beati Iheronimi ſæculum, ſed vt hæc ſæcula ferunt, ac multò magis dignus, qui cum

Sanderus celauit nomen papalis Legati.

Nichol. Mortonus qualis Legatus. Lib. 7. pag. 730.

in

in Patria, neq; bonorum neq; doctorum hominum conſuetudine dignus eſſet, Romæ ſaltem confitendis atque abſoluendis libidinoſis, ſacrilegis, periuris, ac maximè nefarijs (pudet Papam atque Cardinales dicere) ſed clericis cunctis præeſſet, Sanctus nuper, ſuperiori nempe ætate habebatur noſter Polus Cardinalis, vir regio prognatus ſanguine, quiq; vitā doctrina ornauit, diſciplinaq; ſatis exquiſita atque ſeueritate coluit, in cuius mores valde dolemus ſuperſtitionem Pontificiam incidiſſe. Nunc cum Mortonus Legati atque confeſſoris nomen Romæ obtineat, cui venter imperat: quantum exiſtimare debemus ab ea Eccleſiæ inani ſpecie, quam ſaltem tum Polo Cardinale habuit, tam paucis annis degeneraſſe Romam. Adeo ne caſſum eunt res Romanæ, ipſaq; etiam Monarchia ita ſenſim perit atque labefactatur, vt huiuſmodi non ſolùm helluones (epularum dico non librorum, ſicut Cato Ciceronianus fuit) ſed etiam in Reginam patriamq; perduelles, ad auſcultandas Romanas confeſſiones, deinde ad ſubeundas in Angliam legationes præficeret? Huiuſmodi legatus a Græcis principibus Sino ad Troianos miſſus eſt, qui ad vrbis incendium equum Troianum mænibus inducendum ſuaſit. Ita etiam Prædones, qui alienas Regiones perluſtrant, nec de pactis aut fæderibus conſultum, ſed ſpeculatum & expilatum veniunt, appellari legati poſſunt. Huius Legationis fructus vt dicis ſummus hic fuit, vt tam multi in principem arma caperent patriamq; proditores, quia Iure conſtitutas ſcelerum ſuorum pœnas pertimeſcebant, deſererent, & fuga ſuſpendia vitarent. Ex quorū aduentu Regni

Polus Cardinalis Legatus.

Cato, lib. 3. de finibus bon. & mal.

Sino Græcorū ad Troianos Legatus.

Papalis legationis fructus.

Antichriſtiani redintegrationem ſperaſtis,ſed conſilia veſtra ab altiſſimo diſſipata ſunt. In eo autē Sandere video, ſpem tuam non fuiſſe inanem, quod fore ais vt verbum vitæ in Anglia liberè prædicetur, & ſacramenta Chriſti ritè adminiſtrentur. Id enim diuinum beneficium Anglia nō per vos, ſed per ſereniſſimam noſtram Reginam, & Epiſcoporum atque Præſulum venerandum cætum conſequuta eſt, vt Euangelij veritas nunquam frequentius populo nuntiata, nec ſacramenta ad Chriſtianæ inſtitutionis normam conuenientius q̃ nunc ſunt, diſtributa fuerunt. Si hæc ſpes tua tum cum ita ſcribebas fuit, verè quidem, ſed tamen præter animi tui ſenſum vaticinatus es. Omnia enim apud nos ſacra magis integra eò conſeruantur,quo à veſtris ſordibus & profanatione ſint remotiora.

Sanderi ſpes de Euangelio in Anglia prædicando rata.

Sanderus Angliā & Germaniam ingratitudinis accuſat indignè, quòd a Papa receſſerint.

19. NVnc igitur cum florentem Eccleſiam ex Euangelij præſcripto, abiecto & profligato Papiſmo domi habeamus: cur ad nos vltro non redis? cur illi peſtiferæ cathedræ diutius adheres? cur ſaltem Patriæ tu ingratus de Euangelij libertate non gratularis? cur in illa Pontificia ſeruitute & ignorantia verſaris? Sed facis vt nefarij ac ſcelerati homines ſemper ſolent, cum ea vitia quibus ipſi inficiuntur, his maximè aſcribunt, qui ſunt integerrimi. Sic tu cum maximam ingratitudinis notam infamiamq; ſuſtineas, quòd a patriæ charitate,& a coniunctorum neceſſitudine receſſeris: patriam tamen ingratam appellas. Quæ hæc tua tanta

Sanderus in Patriam ingratus.

tanta eſt Sandere impudentia, aut quę potius inſania, vt debacchareris in patriam? an te vnquam malo vllo, damnoue affecit? an non aluit atque fouit? literis inſtituit? plurimis meritis ſibi deuinxit? an cauſam vllam maledicendi, aut ſe deſerendi, & ad hoſtes confugiendi tibi vnquam dedit? Quod ſi te malè tractaſſet, aut in exilium eieciſſet, nulla tamen te iniuria prouocare debuiſſet, vt ei tam impudenter conuitiarere. Themiſtocles à Cicerone grauiter eſt reprehenſus quòd cum ab Athenienſibus iniuſto exilio mulctaretur, ad Regem Artaxerxen qui Græcorum ſummus hoſtis fuiſſet, ſeſe contuliſſet, nec patriæ quanquam ingratæ gratiam retuliſſet. Ea enim patriæ charitas eſſe debet, vt quamuis iniquiſſimè ab ea nos lædi exiſtimemus: tamen nec dicto nec facto vindictā vllam ſumere, ſed in quibuſcunq; poſſumus iuuare eam debeamus. Quòd ſi ea in quenquam ingrata, aut de teipſo Sandere malè merita fuiſſet, aut vllius præterea vitij infamia laboraſſet: tu tamen extenuare & abolere infamiam, eiuſq; honorē ſartum tectum (vt aiunt) conſeruare, non oratione tua inurere illi maculā debuiſſes. Accedit verò ad tam inſignem impudentiam alius & manifeſtior impietatis & nequitię tuę cumulus, quòd violare patriam tibi parum viſum eſt, niſi vna nobiliſſimam atque maximam Germanorum gentem pari contumelia ream faceres; ſic enim ais. *Hoc illud populorum Angliæ Germaniæq́; peccatum eſt, quod cæteras eorum iniquitates longo interuallo ſuperat, eaſque in vnum quaſi tumulum collectas numeris omnibus implet & conſummat.* Quid tibi cum Germanis rei aut commercij vnquam fuit? ſi quicquam turpiter vnquam cōmiſerunt,

Themiſtocles.

Patriæ charitas.

Germani etiam Sanderi iudicio ingrati.

runt, cur tamen in aliena Repub. curioſus eſſe vis? Num nam eorũ vitijs corrigendis cenſor aut animaduerſor conſtitutus es? Deinde præter ingratitudinẽ, quænam illæ aliæ ſunt nobis cum Germanis communes iniquitates? Cur tu ingratiſſimus & petulantiſſimus omnium tam inſigni conuitio in occultam turpitudinis ſuſpitionem ſtudes noſtros mores adducere? Equidem ſi Papiſmi deſertio, & Euangelij accuratus cultus, ſummumq; ſtudium, iniquitas tibi videtur: appelles noſtram cum Germanis coniunctionem nefariam. Nos enim in eo multum gloriamur, tam præclaram in omni genere virtutis, ac illuſtrem gentem nobiſcum in abolenda omni labe Pontificia conſpirare, atque congruere. Deinde hoc conuitium intemperanter exaggeras, quòd, vt ſtirpem a Germanis ac originem traximus, ſic eius gentis vitia tanquam ex traduce ad nos deriuata hauſimus. Qua orationis amentia atque temeritate non modò Germaniam atque Angliam, ſed ipſam, quam tantopere celebras, Romanam Monarchiam dehoneſtas. Nam ſi Angli Germanorum moribus vitijſq; tot ſæculis, ab ipſa namq; gentis origine inquinati, in iiſdem poſtea perſtiterunt: fruſtra nos Romana Eccleſia, cui in diſciplinam per Auguſtinum atque Bonifacium (vt tu vis) traditi fuimus, in Euangelio tam diu inſtituit, ſi ab huiuſmodi inſitis & innatis vitijs reuocare nunquam potuit: neq; quicquam profecit, ſi huiuſmodi veterum noſtrarum iniquitatũ vt vocas, cumulus tam grandis extet, vt poſt tanti temporis diſciplinam, ad ſummam malitiam acceſſiſſe videamur. Ac verendum ex tua oratione potius eſt, ne ſi tot iniquitatibus nos & Germani

Germanorum & Anglorum in Euangelio ſuſcipiendo conſpiratio.

Sanderi conuitia Romam dehoneſtăt.

mani abundemus, vt earum multitudo inſtar acerui atque cumuli grandis ſit, eas a Romana inſtitutione vtriq; accepcrimus, vt in vno ludo & ſub eodem impio magiſtro docti, morum improborum ſimilitudinem tantam imbiberemus. Namquè cum gens noſtra Germanorum in Britanniam aduentu conflata primò fuit, non huiuſmodi iniquitatum, aut ingratitudinis infamia laborabat, ſed tam ingenua, rectaq; fuit, vt Gregorius qui Auguſtinum in Angliam miſit, Anglos angelis ſimiles eſſe diceret. Tum quàm piè ſanctéq; omnia cum exteris pacta fœdera ſemper coluimus, quantum fraudes atque ſimultates omnes a rebus noſtris gerendis ſeiunximus, hiſtoriæ multæ referunt. Ac inter omnes qui vnquam ſcripſerunt, tu primus es qui ingratitudinem Anglis obijceres: reliquas noſtras iniquitates non commemoras, nec enim potes, niſi ſingulorum hominum vitia propria, toti noſtræ genti communia affirmares: ita facile tibi foret totam gentem læſæ maieſtatis ream facere, quia Sanderus ac ſui ſimiles homines flagitioſi ac teterrimi cum hoſtibus de regni interitu ac ruina conſilia capiunt. Sed vt cum iniquitates noſtras atque Germanorū dicis, nullas tamen nominas, in quo ſummā homo omnium impudentiſſimè iniuriam facis, qui duas clariſſimas ac tuas populares gentes nominatim lædas, ſic nec cauſam veram ſtatuis, cur ingrati dicerentur. Quia iniquis Romanæ eccleſiæ affectæ beneficiis, eam matrem non agnoſcunt, quia Antichriſti ſedem eam appellant. De quo ſanè non multum diſputabo, eamq; rem a Theologo tractari malo: ſed tamen hoc mihi videtur, ſi Chriſtus ſit is, quem

Angli ex Germanis oriundi.

Gregorius Anglos Angelis comparabat.

Sanderus primus obijcit ingratitudinē Anglis.

Cur Anglos Germanoſq; ingratos dicat.

narrat & proponit Euangelium, eum qui Romæ regnet monarcham, neceſſariò fore Antichriſtum. De Anglorum autem atque Germanorum ingratitudine quam quærendi cauſam habeas neſcio. De Anglia certè ex annalium ſcriptoribus qui plerumq; Monachi fuerunt, aut alii ſatis ſuperſtitioſi Romanæ poteſtatis obſeruatores ſatis conſtat, eam tot dolis atque fraudibus a Romanis Pontificibus ſingulis penè ſæculis direptam, expilatam, & vexatam fuiſſe, vt eius intolerandi iugi non ferenda ſeruitus tandem, non aliqua noſtra ingratitudine, ſed Romanorum Pontificum ſummis quibus opprimebamur iniurijs neceſſariò excuteretur, niſi omnes noſtras vires atque facultates Romana ingluuie indies exhauriri permiſiſſemus: vt Roma potius ingrata ipſa fuerit, quæ tam benignam & obſequentem ſibi prouinciam tam malè atque immoderatè tractaret: q̃ Anglia, quæ tantas ab ea calamitates tam diu ſit perpeſſa. Ac præter has atroces expilationum iniurias, omitto hic inſignes verborum contumelias, quibus a Romanorum Pontificum ſuperba voce ſæpe laceſſita eſt. Cuiuſmodi ſunt hæc. *Angliam aſinum optimum Romanum fuiſſe, niſi quod interdum recalcitrare ſoleret.* Quæ ſatis indicant iuſtiſſimam fuiſſe depellendæ tantæ ſeruitutis Anglis cauſam, nec ideo ingratos eſſe cenſendos, quòd eam immanem poteſtatem exterminarent, a qua non homines, nec (quod durum fuiſſet) ſerui, ſed quadrupedes abiectiſſimi appellabantur.

Roma ipſa in Angliam ingrata.

Mat. Par.

Anglos a Pontifice Romano non eſſe primùm ad Chriſtianam religionem conuerſos.

20. AC ne illud quidem verum eſt, in quo ſe tantum effert

efſert, atque gloriatur Roma. Ab ea primùm ad Chriſtianam fidem cum Gregorius Auguſtinum huc ad euangelizandũ mitteret, conuerſos fuiſſe Anglos, cum & Britannicæ Eccleſiæ quæ ſub Meneuenſi Metropoli fuerunt, acceptam antiquiſſimis temporibus Chriſtianam fidem retinuerunt, & multi ex Anglis eam ante Auguſtini aduentum fidem a Britannis & Gallis vicinis gentibus acceperunt, ipſiuſq; adeo Ethelberti Cantiorũ Regis, qui Auguſtini hoſpes fuit, coniunx Berta nomine, Lotharij Gallorum Regis filia in patris familia antequam nuptam daretur, Chriſtiana religione inſtituta fuerit, pactumq; ſit inter Ethelbertum atque Lotharium, vt ei nuptæ liceret Chriſtianam quam domi didicit religionem ſemper colere. De quibus alius erit explicandis vberior atque copioſior locus. Nunc tuam ſiue temeritatẽ, ſiue audaciam, & impudentiam, cum tanta inſcitia & ignorantia rerum domeſticarum in quibus peregrinus eſſe vis, adeo coniunctam taxare atque reprehendere libuit. Et cum tu cauſas multas narras, quæ te ad ſcribendum de hac Monarchia impulerint, ego eas complectar paucis. Vt Reginam patriamq; iniquis conuitijs exagitares, vt Monarchæ ac ſuis ſatrapis Cardinalibus tam turpi aſſentatione placeres, vt denique ſubditos ad ſeditiones & vim principi armis inferendam concitares. His de cauſis te a tanta malitia & improbitate nõ potuiſti continere, alioquin virus quod tot annis in huius Monarchiæ cõtemplatione ſuxiſti, niſi euomuiſſes, te tumore ac inflatione rupiſſet, vt in Papæ pelagus demerſus, eſca fieres illorum piſcium, quos illius rete prædatorium capere, & ad terram

Britanni in Anglia ante Auguſtini aduentum Chriſtiani.

Berta Ethelberti Cant. Regis vxor Chriſtiana.

Cauſæ quæ Sanderum ad ſcribendum impulerunt.

pertrahere ſolet.

Sanderus dum Anglos ingratitudinis notat, inconſtans eſt ſibi.

21. A Papa deinde tranſis ad Cardinales, quibus ne ingratus videaris, quod ſummum eſſe in Anglis vitium dicis, tuam referendæ gratiæ voluntatē, & accepti beneficij recordationem declaras: quibus poſt Papam te plurimum debere fateris. Quo iudicio hi qui patriam fide & obſeruantia ſumma colunt, ingrati dicentur, profugi & proditores grati atque meritorū memores? Sed excidit ne tibi memoria, Sandere? quàm tortuoſum fuit tibi quondā Elenchos ſophiſticos perdiſcenti illud argumētum de Cretenſi poeta, qui ſuos populares mendaces appellauit, non eſſe ideò habendā ei fidem quoniam ipſe Cretenſis, & ſuo quaſi tēſtimonio mendax fuit. Sic tu cum ingratam Anglorum gentem nuncupes, quoniam Anglus es, ingratus meritò exiſtimari debes, eoq; magis quòd eo conuitio in patriam cui maximum officium referre ac præſtare conuenit, ſummam ingratitudinem declaraſti: ſed ab hoc aliò tranſeo. Nec enim tam multus in eo fuiſſem, niſi tute tuam gratitudinē tam ſæpe prædicares, ac te laudando de neceſſariorum qui te norunt ſilentio, tanquam altera ingratitud ne tacitè expoſtulare videreris. Hoc tantùm fuit dicendum. Illum Cretenſem poetam, cuius teſtimonium ab Apoſtolo gentium confirmatū eſt, in eo quod de Cretenſibus carmen condidit, falſum non fuiſſe: tuæ autem in patriam ingratitudinis non eſt vberius quàm tui ipſius teſtimonium, ideoq; cum & alijs omnibus proba-

Sanderus ingratitudinem rurſus obijcit Anglis.

Cretenſis poeta.

Cretenſis poeta verus, Sanderus de patria mendax.

robationibus careat, ſua narratione maximè eſt in-
rmum: Si enim aut a ſereniſſima noſtra Regina, aut
proceribus, aut ab Epiſcopis noſtris, aut numerò
eu ordine aliquo noſtro iniuriam accepiſſes (quod
uſim dicere nunquam tibi contigiſſe) tanta ne atra
ili ac furore illico percitus es, vt quemadmodũ Mo-
iones rabioſi ſolent, exclamares omnes te violaſſe, ac
otam gentem extare ſiue in teipſum, ſiue in Monar-
ham tuum ingratam? In quo ſanè tibi parũ oratione Sanderi inconſtantia.
onſtas. Namq; cum in ſuperiori ad Papã præfatione
otam gentem tam noſtratem q̃ Germanicam inſimu-
es maximè ingratitudinis: tamen hac culpa gentem
oſtrã liberas, & omne crimen in paucos confers: ſic
nim dicis. *Quid quod eadem ſola Inſula grauiſſimum
æreſeos iugum a paucis & his obſcuris homuncionibus
mpoſitum, inuita prorſus & coacta ſuſtinet?* Hoc ſi ita
Sandere ſit, vbi eſt illa totius noſtræ gentis ingratitu-
lo & defectio. Etſi enim id quod tu hæreſeos iugum
alſò appellas, nos iugi Pontificij liberationem & ex-
uſſionem eſſe cognoſcimus, in eoq; iure gloriamur,
quòd non ſub iugo Papali, ſed in Chriſti libertate vi-
amus: (ſummam enim nos libertatem ducimus, deo
eruire in Chriſti Euangelio) tamen ſi id vitium, ſi hæ-
eſis, ſi vt ſepe dicis ingratitudo eſſet, tu neq; boni viri,
eq; patriam amantis officium facis, quòd coactam a
aucis vt appellas homuncionibus, non ſponte accep- Non affligendam ob paucos multitudinem.
am religionem, vniuerſis illius gentis attribuis. Prior
Romana Monarchia, ſi Ciuitas aliqua aut prouincia
lefeciſſet, de authoribus atque ducibus ſeditionis ſu-
nere pœnas, & multitudini parcere conſueuit. Veſtra
autem iſta, cuius cruentum oraculum tua improba

voce iam æditum & promulgatum eſt, ob paucorum defectionem affliget ſine diſcrimine cunctos. Ita ſi Papiſmus reſtitueretur, omnes ad flammas & ſupplicia raperentur, & tota gens tanquam ingrata in Monarcham, atque defectionis rea deleretur, vt Pontificijs terra præda ſit. Hæc eſt veſtræ Monarchiæ æquitas, atque ſanctitas. Nos ſanè de alijs gentibus multò æquius atque humanius quã tu de patria, iudicamus.

De Belgio atq; tota Gallia ſpes.

Quanquam enim Belgium atque tota Gallia, Pontificia tyrannide oppreſſa ita teneantur, vt libertatem niſi ſolius Dei opera ſperare vix poſſint, non tamen vniuerſos eodem ſcelere condemnamus. Scimus enim in illis Regionibus permagnam eſſe hominum copiam pietate atque religione præſtantium, quorum alij fidem ſuam clariſſima morte illuſtrarunt, alij vincula, contumelias, ac incommoda vitæ varia pertulerunt, alij extorres atque exules ærumnis & inopia premuntur, alij deniq; non malitia & improbitate animi, ſed ſimplicitate in fraudem Pontificiam ſunt inducti, qui ſtatim nuntiata & accepta veritate facillimè reſipiſcẽt. Nonnullæ etiam ibi vrbes atque Regiones a contagione atque lue Pontificia, totæ alienæ atque immunes ſint. Itaque paucorum hominũ ſcelera, qui multitudinem authoritate, ſiue vi veſtræ Monarchiæ opprimunt, tam honoratis clariſq; gentibus vniuerſis non imponimus. Sed ſperamus vt earum Regionum Principes amotis Pontificijs tenebris veritatẽ Euangelij tandẽ intueantur, & in ea libertate, deiecto Monarchæ veſtri iugo, populos ſuos gubernent, qua nos ſub illuſtriſſima noſtra Regina viuimus. Tum quinam illi ſunt obſcuri homunciones Sandere, quos ais hæreſeos

Qui obſcuri homines Sandero videantur.

reſcos nobis impoſu ſſe ſeruitutem?Ego enim de quibus ſentias, ne coniectura quidem conſequor. Adeo ne tibi ſeruiles, aut ignobiles videntur Angli, vt cum tanti Monarchæ iugum tolerare noluerint, ceruices iam ſuas obſcuris homuncionibus ſupponent? Equidem ſi tã turpi conuitio Epiſcopos & paſtores noſtros taxas, impudenter erras. Namq; Euangelium quod tu hæreſis iugum ſtatuis, a Regina, proceribus, atque populo in publico Parliamẽti conſilio, cuius eſt apud nos authoritas grauiſſima receptũ, & Papiſmus profligatus prius fuit, q̃ illi ab egeſtate, latebris, & exilio reducti atque reuocati ſacerdotijs præficerentur. Deinde obſcuri homunciones non ſunt, ſed grauiſſimi patres, & inſignes, ac præclari aſſiduiq; Chriſtianę veritatis præcones, qui pro Chriſti gloria capita, ſi opus ita fuerit, libenter Monarchæ veſtro obijcient, quorũ etiam fama non modò in Anglia celebris atque nota eſt, ſed ad exteras quoq; nationes virtute ac doctrina peruaſit. Sin proceres Regni aut Conſiliarios Reginę, aut fori Iudices obſcuros homunciones nuncupes, quid commemorari a me vel quocunq; poteſt hac tua puerili & inepta loquacitate arrogantius? Pręter hos enim nominare nullos potes, qui imperitant ſub Regina populo. Num enim quiſquam qui tui non ſit ſimilis, ſcilicet qui perfricta rigidè fronte pudorem & verecundiam omnem non exuerit, eos obſcuros homunciones diceret, qui nobilitatem a maioribus aut ſua virtute acceperint, aut tam claram & latè patentem gentem conſilio tueantur, aut tam generoſo populo pro tribunali iura reddant? Vides igitur quò proceſſeris impudentiæ, vt pietate atque nobilitate inſignes

Epiſcopi Angliæ.

Proceres Angliæ. Conſiliarii. Iudices.

ſignes viros obſcuros homunciones nuncupes. At qui ſunt tuo, Sandere, iudicio, illuſtres & clari viri? Proditores nempe, fures, prædones, rebelles, ſacrilegi, homicidæ, atque parricidæ, omneſq; ſcelerati ac impuri, quales veſtra Monarchia multis iam ſæculis procreauit, & in iure, vt ſcis, famoſi appellantur. Cuiuſmodi famæ atque nominis viris, noſtra Reſpub. ſi omnes (quod vtinam) exterminati eſſent Pontificij, prorſus careret. Ita quia pietatem, iuſtitiam, religionemq; colimus, & eiuſmodi quibus veſtra Monarchia tota inquinata eſt ſcelera deteſtamur, obſcuri & nullius egregiæ famæ a vobis exiſtimamur. In quo ſanè etſi neq; Præſules, neq; proceres noſtri inani aura populari ita delectentur, vt vulgi laudes cupiant, quin recta ſuorum geſtorum conſcientia contenti atque ſecuri ſint, tamen hoc tuum tam audax atque contumelioſum opprobrium illis qui a te, rabide ſcurra, ne laudari quidem vellent, maiorem apud ſuos populares honorem & virtutis exiſtimationē conciliauit. Atque proximum quidem in eadem epiſtola tuum eſt hoc dictum. *Angliam Martyrum feracem & fæcundam eſſe.*

Clari viri Sanderi qui?

Sanderi ὀλιγομαρτυρολογία.

22. IN quo de patria quidem vera, Sandere, prædicas. In ea enim pro vera religione ac fide Chriſtiana, contra veſtræ Monarchiæ impietatem ac tyrãnidem, ſingulis fere ætatibus plures q̃ in vlla gente Chriſtiana flammis abſumpti ſunt. Quorum pene ſinguli in crudeli flammarum ſupplicio nō modò tranquilli, ſed ita placidi lætiq; fuerunt, vt non tam ad cineres redigi corpora, quàm ad ſydera ferri animas putarentur. Id quod

Martyres Angliæ.

quod inſigne teſtatur Martyrij veri teſtimoniū Lactātius, ad Conſtantinum Auguſtum in his qui primis Eccleſiæ temporibus ſub Romanis Imperatoribus in Chriſti acie ceciderunt. Sed tu, ea mentis cæcitate ac errore quo in hoc opere ſingula peruertis, ea quæ verorum Martyrum propria ſunt, imperitè ac impiè traducis ad perduelles. Quid enim Martyrium eſſe ſtatuis? An non hominum ſanctorum in cauſa Christi, ſuiq; Euangelij conſtantem & intrepidam mortem? Cuiuſmodi tanta noſtrorum multitudo in illis quinque Marianis annis a veſtris Pontificibus, dum a fide Euangelij ad Pontificios errores nollent recedere, crudeliter atque ſæuè mactata eſt, quanta ne ſexcentis antea annis continuis pro capitalibus criminibus legitimas in Anglia pœnas dederunt. Quibus annis celeberrima Angliæ Ciuitas Londinum non aliud fuit quàm Boneri carnificina, & ſanctorum corporum ſtrages, ac incendium. Eorum verò quos tu appellas Martyres quæ moriendi cauſa fuit, deinde quanta paucitas eſt? An feracitatem & fœcunditatem tantæ gentis, tam paucorum numero, duodecim ſcilicet aut viginti definis atque circumſcribis? Ego in Grammatica inſtitutus id fœcundum eſſe accepi quod ſæpe pariat, ferax, quod multum. Quod tu in tuis dare non potes, nos in noſtris cumulatiſſimè poſſumus. Quàm ineptus igitur es, ad hanc tuendam Sandere, cauſam, vt cum magna verborū magnificentia tuam patriam ſolam tam frequentes & copioſos Martyrum partus profundere clames, dum veros Martyres prætermittis, ad capitalibus legibus iudicijſq; obnoxios, ridiculè tandem atque turpiter te confers & cōfugis.

Lib. 6. diuin. inſti.

Martyrium quid?

Mariana tempora.

Londinum Carnificina Boneri.

Sanderi martyrum paucitas & indignitas.

Malitia ne an errore hoc in te facinus admiſeris, vt tantam infamiam inureres patriæ, incertum eſt, vt ab exteris exiſtimari velles, principis & Reipub. iudicatos publicis iuſtiſquè legibus hoſtes, inter ſanctos Chriſti Martyres recenſeri. Quæ enim cauſa fuit cur Morus, Roffenſis, & Carthuſiani Monachi qui a te Martyres commemorantur, ab inclyto Rege Henrico octauo, vltimo ſupplicio affecti ſunt? Euāgelij ne, an Papatus? Num nam obijciebat eis rex, quòd in vnum deum, & in tres diſtinctas diuini numinis perſonas, quòd in Iheſum Chriſtū vnicū & æternū Dei filium, eumq; Spiritus ſancti vi in beatæ Mariæ virginis vtero conceptum, & carne humana prædítum, natum, deinde in terris cum hominibus verſatū, demū ſub Pontio Pilato crucis pœnam paſſum, ſepulchro conditū, ad inferos miſſum, a mortuis ad viuos reductum, poſtremò in cœlos ad æternam Dei gloriam elatum & aſſumptum, indeq; in fine ſæculi ad viuos pariter atque mortuos iudicandos rediturum credebant? Aut quòd Euangeliſtarum & Apoſtolorum doctrinā in ſacris Scripturis expreſſam amplexabātur? Nequaquam ſanè, verùm in Cleri Synodo ſub Warhamo Cantuarienſi Archiepiſc. qui proximus ante Cranmerum fuit Londini celebrata decretum eſt, Romanum Pontificem non maiorem authoritatem iure diuino in Anglia exercere poſſe, q̄ reliquos externos Epiſcopos: ſciebant enim q̄ impius fuit ille vniuerſalis Epiſcopi titulus. Itaq; eius eiecta poteſtate omnes Eccleſiaſtici ordinis in Anglia viri ſe Regi ſubiecerūt, & ad ejus patrocinium contra Papam confugerunt.

Morus, Roffēſis atque Carthuſiani martyres non fuerunt.

Morus &c. cur morte affecti.

Ex

Ex quorum decreto & conſenſu latæ fuerunt in Parliamento poſtea ipſis Epiſcopis hoc maximè ſuadentibus, leges quæ capite ſanxierunt ſi quis poſtea aut Regis, iure diuino, permiſſam in rebus Eccleſiaſticis authoritatem non agnoſceret, aut Papæ vllam in Anglia earum rerum poteſtatem deferret. In has leges Morus, Roffenſis, & Carthuſiani tui commiſerunt, quarum authoritas nō, vt vos dicitis, vi regia expreſſa fuit, ſed ſponte ab Epiſcopis atque Clero profluxit, deinde a Rege, præſulibus, proceribus, atque plebeis ex noſtræ gentis more in Parliamento corroborata, & iuſtis pœnis ſancita eſt. Itaque in ea cauſa vltima ſubibant ſupplicia, quæ cum Chriſti cauſa commune nihil habuit, ſed pro adulterina veſtra Monarchia improbè ſuſcepta eſt. Feltonus etiam & Storæus non de fide, ſed de proditione coram capitalium criminum Iudicibus poſtulati & damnati ſunt, de quibus cum ad eos peruenerimus ſuo loco plura. Nunc indicare ſatis eſt quàm vitioſum Martyrum delectum feciſti, quid autem delectum dico, vbi nulla copia, vbi tanta paucitas, immo ne numerus quidem, ac ne vnus quidem eſt. Si ex tot proditoribus læſæ maieſtatis reis, patriæ violatoribus, nefarijs & abiectis viris, quot ſceleratæ veſtræ Monarchiæ ſtudium a Deo atque patria diſiunxit, te optimos nominaſſe dixiſſem, quos Martyrum nomine dignos exiſtimares, planè protuliſſem animi mei ſententiam, id enim dixiſſe volui. Quod autem Martyrum delectum te habuiſſe dixi, ibi vbi nulli ſunt Martyres, erraui, ac ne perſtem in errore, errorē citò reuoco. Si enim contra hos a te nominatos Martyres, ego noſtros inclytos Duces, Barones, nobiles,

Feltonus. Storæus.

Non proferſitur a nobis alij Martyres q̄ qui pro Euangelio ſuccubuerunt.

nobiles, equites, alioſq; nonnullos, qui regnante Regina Maria iuſtiſſimas legum pœnas ſuſtulerunt opponerem, cauſas quidem multò iuſtiores q̃ tu prętexere potuiſſem. Sed non alios contra te tuoſq; ex noſtris ſtatuo, quàm eos qui nullius capitalis, criminalis, aut ciuilis pœnæ rei, pro ſolius Chriſtianæ fidei Euãgelicis & Apoſtolicis dogmatibus contra execrandos errores Pontificios, flammis adiudicati ſunt. Profer tu ex tuis vel vnum ſi poſſis cui vllus ſcripturarũ ſenſus, ſiue is rectus, ſiue falſus fuerit, in Iudicio capitali cur damnaretur obiectus vnquàm fuit, aut potius in Principes coniuratio, patriæ proditio, Reipub. perturbatio, aut aliquod inſigne ſcelus ac flagitium ſummi ſupplicij eiuſq; iuſtiſſimi cauſam ex publicis legibus, iudicibus non miniſtrauerit. Sed quia Martyres veſtri Legatis, de quibus paulò ante dixi, atque Confeſſoribus veſtris, de quibus deinceps dicturus ſum, valde videntur ſimiles, veſtraq; Monarchia ex iſtiuſmodi adulterinis & impuris membris tota cohæret, nolo in hac quàm reliquis fui partibus eſſe longior, ſed ad alia tranſeo.

In fide Maiorum neminem baptizandum.

23. CVm in hac epiſtola multa conſultò prætermittã, tum illud tam nouum viſum eſt, vt id præterire nõ poſſim: quod de ſeueritate Angliæ ita quæri videaris, vt ea in recipiendis tractandiſq; Pontificijs, quos tu Catholicos appellas, multò acrior atque durior q̃ ipſa ſit Germania. *Namq; in Germaniam*, inquis, *ſi cuilibet Catholico eſſe impunè licet, in Anglia nemini licet fidem Maiorum, in qua baptizatus eſt profiteri*. Quid nam hoc

Fides maiorũ.

hoc tibi Sandere, verbum vult, *Fides Maiorum?* Si fidē in Chriſto ſentis, atque Chriſtianus es, cur non eam fidem ingenuè ac diſertis verbis profeſſus es? an eius te nominis, quod omni vitio ac errore caret, ita puduit, vt Maiorum vſurpares fidem? Maiores ſcilicet tui illi fuerunt, qui Tritauum, Tritauiamq; tuam genuerunt, quorum tu tuiq; fratres ac ſorores poſteri, vt ſcis, in Iure appellantur, ac inter vos eoſq; quinque parentum liberorumq; gradus interiecti ſunt. Eorum igitur fidem quoniam ſequi atque profiteri vis, explorandum tibi antea omnia diligentiſſimè fuit, quinam & cuiates illi fuerunt, vbi vixerunt, a quibus baptiſmū acceperunt, vtrum conſtantes in fide ad mortem perſtiterunt, an Apoſtatæ receſſerunt. Nam ſi Maiores tui Angli fuerunt, eodem tempore quo illi vixerunt, Anglia Iudæis ita ſcatebat, vt multi Chriſtiani eorum impulſu & ſuaſu fidem deſerebant. Tum paulò poſt Iohannes Wiclyffus Oxonij permulta ſaluberrima dogmata contra Pontificiam poteſtatem ac doctrinā, quam tu tam acriter defendis, proferebat, quæ non modò Anglos ſed exteros innumerabiles imbuerūt. Inter quos eſſe potuerunt Maiores tui, tibi enim non modò in qua fide vixerunt, ſed qui atque quales fuerunt, qui vix de Abauo tuo, de Atauo certè eorum quæ ad fidem ſpectant nihil accepiſti, incertum eſt. Vides igitur cum ex Monarchæ veſtri præſcripto atque inſtituto a Chriſto ad homines, eiuſq; fide ad maiorum tuorum fugis, quàm facilis tibi fuit in turpiſſimum & Chriſtiano maximè indignum errorem lapſus, vt fides in qua te dicis baptizatum, incerta tibi ſit Chriſtiana necne fuerit. At te dices non Iureconſultorum

ff. de verb. & rerum ſignificat.

Ignota Sandero maiorum ſuorum fides.

ſultorum, ſed Theologorum more loquutum. Qui vt Iudæi patres eos, qui longiſſimis eos antecedebant temporibus appellabant, ſic illi maiores etſi propius abeſſent nuncupabant. Primùm nemo qui latinè rectè loquutus eſt aliter maiores atque poſteros appellauit, quàm Iuriſconſulti definierunt. Deinde quis ſani integriq; Theologus vnquam iudicij ſcripſit, nos in Maiorum fide baptizandos? Maiores noſtri Sandere, etſi optimi, infirmæ tamen fragiliſq; fidei fuerunt. Quos etſi venerer, atque ſummopere colam, non eis tamen ſed ſoli Chriſto meam in Baptiſmo fidẽ referendam eſſe iudico. Itaque ſi aliquem in Maiorum fide baptizari prohibemus, rectè facimus, qui a tam fluxa, incerta, & caduca, immò nulla fide, ad ſolidam, perennem, & immortalem fidem in Chriſto inſtitutos ſuſceptoſq; traducimus. A nobiſq; atque noſtris ſemper abſit in alia fide præterquam in ea quæ ad Chriſtum non homines refertur baptizari atque gloriari.

In maiorum fide non hærendum.

Sanderi mendacium, dum morte luendum eſſe dicat, ſi quis cõtra inſtitutam religionem in Anglia ſenſerit.

24. ATq; aliud deinde Sandere conuitium q̃ inſigni mendacio ſine vlla ratione aut veriſimilitudine concludis. *Morte luendum eſſe, quicquid contra noſtra inſtituta, quiſquam ſcripſerit, dixerit, vel etiam ſenſerit.* Grauiter reprehendenda eſt hæc tuorum verborum Sandere petulantia, quæ nullum maledicendi & conuitia faciendi modum ſtatuere poteſt. Non ea eſt noſtrarum legum iudiciorumq; atrocitas, vt mortem niſi in grauiſſimis delictis, talibus ſcilicet, quæ aut Principi, patriæq; perniciem, aut his quæ ſæpius iterentur,

Mors pro atrociſſimis tãtum delictis in Anglia propoſita.

rentur, nec leui caſtigatione deponũtur, proponant. Itaque in his ipſis pro religione tuenda ſanctionibus ex magnitudine frequentiaq; delicti pœnarum gradus conſtituimus, vt delinquentes primò carceribus, deinde bonis plectantur, ad extremum ſi ſanari non poſſint ſed in extrema contumacia perſiſtant, vltimo ſupplicio a reliqua Repub. vt corrupta & veſana mẽbra, ne corpus contagione inficiant, amputentur. Senſus autem alicuius de religione explorare, a noſtris legibus iudicijsq; longè eſt alieniſſimum. Id enim quod nobis ſummo vitio vertis, veſtrarum dirarum ſanctionum, quæ a Dracone quodam legis latore ſanguine non atramẽto ſcriptę ſunt, proprium fuit, vt mulieres, idiotæ, ſæpeq; impuberes iureiurando cogerentur de veſtris miſterijs atque ceremonijs, quæ nulla lege aut ratione comprehẽdi poterant, ſenſus ſuos pro tribunalibus explicare, vt ſi quid errore aut ſimplicitate præter veſtrum ſenſum protuliſſent, conuitijs agitarentur, ad carceres ducerentur, pecunia mulctarẽtur, ſæpeq; hæretici damnarentur, & in ignem ponerentur. Hæc fuit veſtri, non dicam fori, ſed carnificinæ immanitas, quam in noſtra iura admitti, æquitas & humanitas noſtra non patitur. Etſi tibi quicquid in buccam venerit efferre contra patriam impudẽter libeat. Nam nec quenquam eorum qui contra noſtræ Eccleſiæ inſtituta multa aſſiduè dixerunt atque ſcripſerunt, ideo morte affectum nominare potes. Ipſeq; adeo Bonerus Chriſtianorum crudeliſſimus maſtix, qui Martyrũm clade tam cruentam reddidit pręclariſſimã Londinenſem Ciuitatem, Epiſcopatu tantùm abdicatus, in carceribus ſatis liberè, immo in epulis atque

Reorum facta, non cogitationes explorãtur in Anglia.

Pontificii ſoli in ſenſus intimos inquirũt.

Reginæ in Põtificios contumaçes lenitas.

Boneri Lauticies dum vixit in carceribus.

victu copioſè atque lautè reliquam vitã peregit. Nec quiſquam veſtrum ſi a coniurationibus,& proditionibus, ac huiuſmodi ſceleribus (quod eſt ſanè difficile) ſe temperare ac continere poſſunt, a clementiſſima noſtra Regina durius quàm in carceribus, vt a populo ſegregentur, tractantur. Itaque malè ac ſceleratè Sandere facis, nec tam in nos, quàm in teipſum inuris contumelias, qui mendaciorum conuitijs tam egregium opus Monarchæ dedicatum accumulas.

Hoſius Cardinalis Sanderi Deus, cui quicquid eſt aſcribit.

25. ILla verò trium Cardinalium, quaſi ſcenam aliquã hiſtrio in theatro ageres, appellatio, q̃ ridicula eſt, quàm inepta, quamq; abiecti cuiuſdam hominiſq; nihili ſapit nimiam aſſentationẽ? His triumuiris proximè poſt Monarcham debebantur huius operis primitiæ, Moronus hoſpes ac patronus Romæ tuus. Hoſius verò Deus, ſic enim ſcribis. *Cui, quicquid habeo, quicquid ſum, ſemper aſcribendum eſſe.* Quàm inſignis eſt iſta adulandi intemperantia, quæ hominibus id concedat, quod ſolus Deus ſibi vendicat.

Per quem viuimus, mouemur, & ſumus.

Sanderus ſuo iudicio exiuit Angliam vir nihili.

Nihil ne fuiſti igitur antequam Hoſij liberalitate ſubleuatus, eiuſq; præceptis ad virtutem & ſcientiam informatus, vt dicis, eſſes? Te igitur nihili Deus creauit, Anglia genuit, fouit, atque aluit, ac fruſtra Wintonia, Oxoniũq; inſtituit, qui quicquid habes, quicquid es, ſoli Hoſio acceptum ferri vis. Hæc ac huiuſmodi a te emiſſæ voces, indicant diuini humaniq; Iuris contemptum,

temptum, illius Monarchiæ admiratione atque ſtudio vobis eueniſſe. Commendonus item author ac ſuaſor tibi fuit ſuſcipiendi tanti operis. His tribus te tuaq; omnia ſubijcis, ab his opem contra patriam ſperas, ac de eorum laudibus, vt de patriæ conuitijs nihil niſi mentiendo dicis.

Nihil ergo Papæ reliquum.

Sanderi iactantia, atque laus operis proprij.

AC poſtquam Monarchā cum illis triumuiris collegis tuo more affatus eſſes, tandem de tuo in hoc opere inſtituto ac propoſito magnificè ſatis ac prolixè lectorem admones. Doces cur poſt Roffenſem, Polum, Caietanum, Hoſium, Eckium, Pighium, Contarenum, Rufum, Campegium, atque alios qui de illius Monarchæ imperio ſcripſerunt, tu hoc operis aggreſſus ſis. Primùm te dicis vnius paſtoris in toto orbe Chriſtiano præfecturam plenius quàm illos cōfirmaſſe, tum popularem, & optimatum adminiſtrationem ab Eccleſia prorſus ſeiunxiſſe, deinde vnius paſtoris primatum, non vt illi a ſolo Chriſto, ſed ab ipſo Adamo deduxiſſe, poſtea a Chriſto ad Pij quinti Pontificis annum ſextum, penè ſingulos enumeraſſe ordine Pontifices Romanos, & ex Patrū teſtimonijs, rerumq; in Eccleſia geſtarum certiſſimis authoritatibus, vniuſcuiuſq; Primatum oſtendiſſe, præterea obſcura dilucidè, ambigua diſtinctè, inuoluta explicatè propoſuiſſe.. Ad hæc hæreticorum omnium nomina & opiniones, ijſdem quibus vixerunt temporibus deſignaſſe, atque vtiliori quàm vnquam antea methodo refelliſſe. Ex his inſuper duabus Patrum ſcilicet & Hæreticorum ſucceſſionibus, duas ciuitates ſibi ſem- 26.

per aduerſarias, Dei ſcilicet & diaboli, ante Lectoris oculos propoſuiſſe.

Sanderi ordo in ſeptimo libro totus confuſus.

27. CVm hæc te præſtitiſſe Sandere proponas, parum vides quàm ridicula videatur omnibus hęc inſolens & glorioſa oſtentatio tui, quàmq; ineptè perfeciſti id in quo tam elatè iactitas. Namq; in toto opere tam prolixo totus es alienus, nec de tuo quicquam adducis, deinde ea ipſa quæ ab alijs accepiſti, dum arrogantia tuiq; confidentia ductus corrigere & emendare voluiſti, effeciſti multò deteriora. Num nam ad hanc Monarchiam tuendā atque defendendam Roffenſis neruos, Poli facundiam, Eckij, Pighijq; vehementiam, reliquorumue huius etſi impię cauſæ veterum doctorum patronorum, facultatem attuliſti? Nequaq̄, ſed eadem quę ab illis acutè, grauiter, diſtinctè, enucleatè, & diſertè dicta ſunt, a te inſulſè, contumelioſè, perturbatè, obſcurè, & ineptè in aceruum atque cumulum Abyſſo atque Chao ſimillimum conferūtur. Hoc illud eſt, quod te præ cæteris præcipuè obſeruaſſe ſcribis. Aliorū ſcilicet ſcripta cum tuis mendacijs cōuitijſq; coniungens cauſam quæ magno patrocinio eguit, noua temeritate ac inſania deprauaſti atque peruertiſti. Tū quem riſum omnibus moueat, illa tua, quam caput omnium appellas in ſeptimo tuo libro, deſcripta Dei atque Diaboli aduerſarum ab origine mundi Ciuitatum tabella? In qua tu tamen fortaſſe putas te, ipſum S. Auguſtinum vincere, ex eaq; vberrimùm legentibus polliceris fructum. Itaque ad legendum inuitatus, cum ſeptimū tuum librum percurriſſem,

Quantùm his quos numerat inferior ſit Sāderus.

Sanderi tabella.

curriſſem, animaduerti te non ſecus nobiſcum agere, q̃ Medici atque Pharmacopolæ cũ his quos vellent interimere,dum eorum tituli medicamenta profitentur, atque Pixides venena continent : ſic tu Satanæ regnum ſub diuinæ Eccleſiæ forma occultum nobis exhibes. Nam in ea tabella tres ordines facis lineis ſeparatos. Primum ordinem Ciuitatem Dei,ſeu continuatam Eccleſiæ ſucceſſionẽ nuncupas. Secundum Ciuitatem Diaboli,ſeu ſchiſmaticos & Apoſtatas, qui ſucceſſionem continuatam non habent,appellas. Tertium verò doctoribus catholicis vtpote murorum Romanæ Eccleſiæ defenſoribus attribuis. In cuius tam ſtupendæ tabellæ artificio, præterq̃ quod in medio ordine in quo diaboli ponis Ciuitatem, nonnunquam immo ſępe permultos veros Chriſtianos,quòd Monarchiam tuam oppugnauerint,collocas,de duobus nequeo ſatis admirari.

Sanderus ſolus Pontifices atque Cæſares in Ciuitate Dei collocat. 28

PRimum quòd in Ciuitate dei Romanos Cæſares, & impuriſſimos Tyrannos cum Domino noſtro Iheſu Chriſto,ſuiſq; vt tu vis ſucceſſoribus Romanis ſcilicet Pontificibus coniungis . Ita ſcilicet Iulius, Octauius,Tiberius,omnibuſq; ſceleribus inquinatiſſimus Caligula in Ciuitate Dei cum Chriſto connumerantur,cum Petro verò idem Caligula, ſtupidus & libidinoſus Claudius,ac teterrimum humani generis monſtrum Nero,qui non modò ſummo ſupplicio & cruciatu Petrum ſuſtulit,ſed & matre crudeliter interempta,vterum eius vt locum e quo vagiens exijt,

impudicis & flagitioſiſſimis oculis perluſtraret. Atque hæc omnia monſtra in illa tua continuata Eccleſia, cum Romanis Epiſcopis eadem ſerie concurrunt, nō modò Chriſtiani nominis ac diuinæ Religionis, ſed omnis pudoris atque honeſtatis hoſtes. Sed nec vllos deſignas in Ciuitate Dei alios quàm cum Romanis Pontificibus Imperatores, quaſi hæc tua diuina Ciuitas ex continua Pontificum atque Imperatorum ſucceſſione conſtaret.

Sanderus Catholicos doctores Ciuitate Dei excludit.

29. ALterum illud eſt in quo non tam nos, quàm ſacroſanctorum veſtrorum murorū, quos Catholicos appellas, defenſores, iraſci tibi ac ſuccenſere iure poſſint. Quod ne eos quidem Monarchiæ tuæ Ciuibus aggregandos eſſe cenſeas, ſed quaſi murorū excubias extra portas agerent, neq; cum diuinæ, nequè diabolicæ Ciuitatis incolis ponis, ſed in tertio quodam gradu tanquam veſtro purgatorio expiandos, mœniaq; veſtra tuenda, hoſteſq; veſtros arcendos & repellendos in externa acie atque dimicatione, incluſis interim intra Ciuitatis ſepta ducibus locas. Ita Tiberij, Caligulæ, Nerones, Commodi, Heliogabali, Diocleſiani, cæteriq; tyranni libidinum ſcilicet ſcelerumq; omnium ſerui, & carnifices Chriſtianorum, quia continui Imperij ſucceſſores fuerunt, iſtius Ciuitatis erunt indigenæ, cum interim Roffenſes, Poli, Eckij, Pighij, Contareni, & huiuſmodi illuſtres Athletæ quia Monarchæ ad Papatus culmen non peruenerunt, neutra vrbe recipientur, nec deum aut diabolum vnquam videbunt, ſed inter vtramq; Ciuitatem collocati

collocati caſtra tuebuntur. Quod ſi ita ſit, quid de Sandero, Mortono, Butlero, cæteriſq; eiuſmodi profugis atque proditoribus fiet? Namq; illi ſummi viri quos vos Ciuitate excluditis, vos etiam externis illis ſuis caſtris prohibebunt, nec locum hac affecti contumelia vobis cum gregarijs militibus dabunt, ſed ad onera ferenda, operaſq; aſininas detrudent, ſummũq; erit præmium ſi vos cum caſtra mouent, ad impedimenta militaria transferenda Calones ſaltem conſtituent. Hic nimirum ille tuus ordo eſt quem pulcherrimum, & rebus ipſis a te explicatis præferendum eſſe dicis, in hoc tibi arrides atque places, tui admiratione inſiſtis, & amicorum applauſus inaniter expectas. In quo præterq̃ quod adulterinis atque falſis notis Eccleſiam Dei, a Diaboli Ciuitate ſæpiſſimè diſtinguis, nihil in ſe habet ordini ſimile, nihil diſpoſiti atque diſtincti, nihil clari atque dilucidi, ſed inepta quadam confuſione atque multitudine perobſcura atque perturbata omnia. Quare noli tibi in hac operis tui opinione, indulgere Sandere nimium, in quo ſi aliquid eximium tantaue quanta tu videri velis laude dignum fuiſſet, tu tamen laudes proprias reticuiſſes, eaſq; ab alijs prædicari ſiuiſſes. Nunc enim ex laude tam auidè ſine cauſa affectata, magnam ambitioſi & inanis viri infamiam iure ſuſtines.

Sanderus ſuo iuditio eſt extra Dei Ciuitatem.

Sanderi tabella confuſa & indiſtincta.

Sanderus vidiſſe ſe ait Ciuitatem Dei in Angelis & Hominibus inchoatam.

QVale deinde illud eſt quod huius tabella prædicationem ſequitur. *Principio, Dei Rempub. prius & in Angelis, & in hominibus inchoatam vidiſſe te ais,* 30.

quàm diabolus vllam in vtrouis genere partem ſibi ſuffuratus eſſet. Diabolum eiuſq; ſocios a Dei Ciuibus defeciſſe, ac idcirco poſteriores fuiſſe. Itaque ex Tertulliano id eſſe dominicum & verum quod prius traditum eſt, id autem extraneum, quod ſit poſterius immiſſum.

Quàm infirmum ſit hoc Sanderi argumentum, Romæ fidem Chriſtianam ſemper vigere, quia eorum fides teſte Paulo annunciabatur per totum orbem.

31. CVm igitur Romanorum fides ab initio vera fuit, & teſte D. Paulo per totum orbem nuntiata, ea ſemper eſt vera, & quicquid ei repugnat hęreſis reputabitur. Huius argumēti vis, Sandere perexigua ſanè, immo nulla eſt, fabrica autem eius atque connexio, tuiq; in eo cōponendo ingenij ſubtilitas valde redolet, operis tui a nemine præterq̃ a te ipſo impudenter ſupra laudatum ordinem. Ac vtinam ſubornaſſes tibi, vt inepti Poetæ in theatris ac ſcenis quondā ſolebant aliquos qui tibi ita ratiocinanti, & tabellā illam tuam eo ordine diſponenti plauſus ſuſtuliſſent, mihi enim in vtroq; magnus riſus concitatur. Quid? vidiſti inchoatam Dei Rempub. in Angelis ac hominibus in principio? fuiſti igitur in principio cum illa Dei Ciuitas incepta fuit, ac cum Satana eiuſq; Antichriſto tuo Monarcha ex ea ciuitate in Gehennam cecidiſti. At me verbis nimium ludere, aliudq; te ſenſiſſe dices. Sit ita ſanè, nam notare tamen volui q̃ inſolentes rebus diuinis ſæpe voces locutioneſq; adhibes. De argumento autem quo artificio cohæreat, nequeo ſatis admirari. Niſi hoc velis quòd quæ prima fuit Dei Ciuitas

uitas eam poſtea nunq̃ defecturam. At Romanorum fides annunciabatur per totum orbem, ea itaque prima Chriſtiana ciuitas eſt, nec vnq̃ a fide poſtea poteſt aberrare. Hæc argumenti ſi ſit forma, neq; enim elici alia, ac ne vix quidem adeo bona, ex viginti fere lineis tuis poteſt, laudabo ſanè induſtriam tuam, qui diu multumq; laboraſti, vt Eckios, Pighios, ac eiuſmodi ſtrenuos viros in huius Monarchiæ defenſione ſuperares, ſed omne tuum ſtudiũ inutile prorſus ſtultumq; fuit, dum acumine hebes, & ordine confuſus nulli acriore iudicio prædito reipſa ſatiſfacis. Quid enim ſi Dei Ciuitas atque Reſpub. vt appellas prima fuit, eſt ne illa, aut fuit Romæ poſita? an Romana Eccleſia ex Angelis hominibuſq; conſtat? Tum annuntiabatur Romanorum in toto orbe fides, quid hoc aliud eſt, q̃ ſi Apoſtolus dixiſſet, vbiq; gentium fuiſſe peruulgatum, Romanos amplexos eſſe Chriſtianam fidem, id quod ob Imperij magnitudinẽ, cuius veſter Monarcha iam exiſtit ineptus imitator atque ſimia, non modò percrebuit, ſed magno gaudio Chriſtianos omnes affecit. Et tamen non adeo firma fuit Romanorum tunc ſtabiliſq; fides, quin eodem loco mox ſubiungat D. Paulus magno ſe eos inuiſendi teneri deſiderio, vt ad eos in fide confirmandos impartiatur donum aliquod ſpirituale. Quare non eò ſpectabant verba Pauli, vt Romanorum fidem omnibus gentibus tanquam Idęam, quæ tunc ipſius teſtimonio tam infirma fuiſſet proponeret, ſed vt gratificaretur gentibus in ipſum Imperij caput perſuaſiſſe fidem, a quo ſpes erat vt ad omnes tandem nationes imperiali authoritate, quod poſtea ſub Conſtantino Cæſare euenit,

Eccleſia Dei non eſt affixa loco.

Romanorum fides a Paulo celebrata non ſemper durauit.

nit, dimnaret. Nam ſi id argumenti valeret, adhuc extare Romæ veram fidem, quia tum per totum orbem eius fides percrebuit, perinde poſſim ratiocinando concludere. Antiochiæ adhuc eſſe ciues Chriſtianos, quia ibi primùm dicti ſunt Chriſtiani, aut Hieroſolymis eſſe Eccleſiam Chriſti atque Spiritum ſanctum, quia ibi Eccleſia primò inſtituta, ſpirituſq; ſanctus ſe Apoſtolis immiſit. Sed cum ſpiritus imo pectore altaq; mente inſideat, nec mænibus aut portis Ciuitatis incluſus ſeptuſq; teneatur, non eſt profectò, non eſt cuiuſq; aut Sandere tuum, vel Monarchiam atque Principatum, vel ipſam Eccleſiam ſic alicui loco alligare aut aſtringere, vt ibi eam perpetuò durare neceſſe ſit. Narrat Euſebius, Deum vt de Iheroſolymitanis vindictam ſumeret, ante vrbis ſub Veſpaſiano Cæſare excidium, Eccleſiam quæ ibi erat Pellam obſcuram ciuitatulam traduxiſſe. Quod ergo ibi factum eſt, Romæ non potuit euenire? Cuius ſcelera & impietates diuinum numen ita infeſtarunt, vt ſi Iheroſolymitanæ Ciuitati tanquam genuino oliuæ ramo non pepercit, Romæ inſito & innato aliunde ſurculo ob tam nefanda flagitia exuendæ omni Eccleſiæ honore parcere quî credemus? proinde ſic loco alligare honorem primatus, vt qui re vera infeſtiſſimus ſit hoſtis Chriſti, ſummus Euangelij aduerſarius, maximus Eccleſiæ vaſtator atque diſſipator, crudeliſſimuſq; ſanctorum omnium mactator & carnifex, vicarius nihilominus Chriſti, Petri ſucceſſor, primus ac vniuerſalis Eccleſiæ Antiſtes, ipſeq; adeo Monarcha dicatur tantummodo quia eam ſedē occupat, cuius quondam fides tam peruulgata notaq; fuit, nimis profectò ridiculum

Antiochia.

Hieroſolimæ.

Lib.5.cap.5.

ridiculum ac ineptum exiſtimetur.

Non fuiſſe ſemper in vno loco continuam Eccleſiam, nec in ea perpetuum externum ſacrificium.

IAm ſequuntur in hac epiſtola reliqua huiuſmodi tuis ineptijs, & delirijs plena. Qualia ſunt hæc. Ciuitatem Diaboli ſæpe interruptam, nec continuam ſucceſſionem, aliquando etiam nullam habuiſſe, Dei autem Eccleſiam nunꝗ intermiſſam, aut in decurſu amputatam fuiſſe, ſed ſemper aliquam extitiſſe. Quod quidem, ſi Eccleſiam certo loco, hominibuſq; affigas, (de quo tantum contenditis) verum non eſt. Nomina enim mihi ſi poſſis eum in toto orbe terrarũ locum, qui a primordio mundi vnam diuinæ Eccleſiæ externam formam, ſpeciemq; retinuit. Quæ in Iudæa Achab Regis temporibus tã obſcura fuit, vt ipſi Eliæ Prophetæ incognita & extincta prorſus deletaq; putaretur. Sin eam quæ Dei ſpiritu ad finem vſq; ſæculi producta ſit, intelligas, aſſentior. Ea enim contra omnes Satanæ impetus, veſtræq; Monarchiæ rabiem ac furorem æterna durabit. Iam vt de Romana tua Eccleſia id quod res eſt ingenuè dicamus. Quoties ibi abrupta & præciſa Epiſcoporum ſucceſſio? quot exorti Antipapæ? quæ ac quàm atroces pro Monarchia digladiationes? in quàm varia loca exactæ inde Pontificum ſeſſiones? vt ſi locum ipſum ſpectes perpetua & cohærenti ſerie Epiſcoporum ſucceſſionem ducere non potes. Sin abruptam Romæ & diſſipatam ſiue hoſtilibus inuaſionibus, ſiue inteſtino ſchiſmate Eccleſiam, rurſus tamen coaluiſſe dicas, quid habet in tua Eccleſia Roma, præ multis alijs Eccleſijs ſingu-

Continua eſt in hoc mundo Diaboli ciuitas.

3. Reg. 19. Achab Rex. Elias Propheta.

Romana Eccleſia non vno ſemper loco durauit.

 lare?

portentis addis nunq̃ in Eccleſia Dei defuiſſe, qui externũ Deo ſacrificium palam offerrent, & cõtrouerſias in populo ortas dijudicarent. Atque Romanam Eccleſiam idcirco veram eſſe quoniam penes eam ſuprema lex, & iudicandi poteſtas ſit, corporiſq; Chriſti ſacrificium quotidie offerat. Paucis ſanè verbis multa atque magna peccata. Hoc enim abs te percunctor primum. Iacobo Patriarcha eiuſq; filijs in Ægypto vita functis, cum exortus eſſet alius Pharao cui Ioſephi nomen eſſet incognitum: populuſq; Iſraeliticus inſtar arenarum, ſyderumq; cœleſtium auctus, tam duram ab Ægyptijs trecentis amplius annis ſeruitutem paſſus eſt, qui tam longo illo calamitatis tempore, iudicijs ſacrificijſq; apud eos præfuerunt? Itaque aut nulla Dei Ciuitas in terris toto illo tempore viſa eſt, (quod tu nullo modò concedendum putas, immo ne minimo momento atque ſpatio diſcindi aut abrumpi eius externam formam ſinis) aut externis ſacrificijs iudicijſq; caruit. Nunc te multùm Sandere vereor, ne ſcripturis victus ad Monarcham cõfugias, ab eoq; petas, vt edicto aliquo minatorio omnes iubeat credere id quod in ſcripturis nuſquam reperitur: fuiſſe ſcilicet apud hunc tam multis annis afflictũ ſeruitute Ægyptiaca populum miniſtros, qui tam iudicia exercerent, quàm ſacrificia tractarent. Sed res ipſa reclamat. Externa enim publicaq; ſacrificia Deo in Ægypto exhibere vſque adeo vetitum erat, vt Moſes atque Aaron a Deo miſſi ſumma contentione cũ Pharaone egerunt, vt populus ſacrificatum regno Ægypti exiret atque ſecederet. Deinde conſtituta iam in monte Sinai Repub. & Eccleſia, iudicandi atque ſacrificandi

Externum ſacrificiũ non ſemper in Eccleſia viguit.

Neque ſacrificia, nec iudicia apud Iſraelitas ſeruitute preſſos fuerunt.

munera ita diſtincta & ſeparata fuerunt, vt illud Moſes, hoc Aaron capeſceret, nec alter in alterius magiſtratu ſeſe interponeret. Quæ munera etſi Iudicum temporibus interdum in vnam Pontificis perſonam coierint, ſæpius tamen ab his iudicandi poteſtas, vt in Sampſone, Gedeone, ipſaq; Debora, alijſq; nonnullis legimus, diſiuncta atque tranſlata fuit. Vt ad Ciuitatem Dei Eccleſiamq; declarandam neceſſe non ſit, ſacrificandi atque iudicandi ſummam authoritatem tanq̃ in veſtrum Monarcham conuenire. Nam quod ad quotidianam illam corporis Domini immolationē atque victimam ſpectat, quę ſemel ab ipſo domino pro omnium ſalute peracta eſt, eam, vt vos facitis nō modò ſingulis diebus, ſed innumeris locis ac momētis, repetendam & iterandam eſſe negamus. Qua de re Theologi cuiuſdam noſtratis qui ſingula quæ in hoc opere tam perperam poſuiſti conuellet, ſententiam expectabis. Nunc ſi in arguendis & reprehendendis ſingulis in his tuis epiſtolis ineptijs inſiſterem, nullū modum ſcribendi ſtatuerem. Illud igitur vnum attingam, quod vnum certum ducem, ſummumq; paſtorem Eccleſiæ Dei præfuiſſe ſemper ſcribas. Adamum primum noſtrum parentem recenſes, poſt eum Seth, Noe, Melchiſedech, Abrahamum, Iſaacum, Iacobū, Aaronem. Quos in ſacris cauſis moderandis illis quibus vixerunt æuis in ſummo gradu ſingulos præfuiſſe dicis. Non ego hîc abs te quæram vtrum Adamus ijs ſacrificijs, quę a Caino & Abelo filijs ſuis immolabantur tanquam ſummus Pontifex præſidebat. Sed neq; de Abrahami, Iſaaci, ac Iacobi ſacerdotio, an aliquod vnquam adminiſtrauerunt, interrogabo.

Immolatio quotidiana Dominici corporis.

Non vnus ſūmus paſtor toti ſemper Eccleſiæ præfuit.

Miſſa

Miſſa etiam faciam ea quæ ad rem tuam parum faciunt de Ægyptiorum Dynaſtis atque præſidibus. Id tantùm dicam quod præter omnium ſenſum, tu vir tam acutus & ſubtilis, vno eodemq; tempore, duos nobis in ſacris conſtituis ſummos Pontifices atque Sacerdotes, Abrahamũ ſcilicet atque Melchiſedech. Nam & vna ætate vixerunt, & pręfuiſſe illos ſacris dicis in ſummo gradu ſingulos, qua ratione neceſſe eſt ambos ſummos tum fuiſſe Sacerdotes. Quo quid comminiſci poteſt ſcripturis magis repugnans atque contrariũ, cum & Melchiſedech Sacerdos Dei magni Abrahamo benedixerat, & Abrahamus ei ex omnibus decimas obtulerat. Ex quo perſpicuum eſt Abrahamum nullum Sacerdotij honorem arrogaſſe ſibi, ſed eum totũ Melchiſedech detuliſſe. Quare noli tibi in his rebus a te, vt venditas, tam admirabili ingenio excogitatis atque diſpoſitis placere nimium. Quæ enim inueniſſe te atque excogitaſſe dicis, perq̃ ridicula ſunt, quæ diſpoſuiſſe atque collocaſſe, confuſa. Nam poſtq̃ huius Monarchiæ. i. Romanæ tyrannidis cauſam ſuſcepiſti, tam cæco eius illuſtrandæ ſtudio euectus es, vt ne res ipſas quas te tanto orationis nitore patefeciſſe nobis prædicas, exploratas ipſe habeas. Tum omnia quæ vel pro Monarchia, vel contra patriam quocunq; modo tibi facere videntur, ita ſine diſcrimine ac delectu congeris, vt arrepta tibi potius quàm oblata ſcribendi materia videatur. Media primis, extrema reliquis non cohærent, ad eadem ſæpe redis ac reuoluis, & cum ab vna re ad aliam tranſis, illæ non modò inter ſe cognatæ & affines non ſunt, ſed tam longè lateq; diſiunctæ atque ſeparatæ, vt cum

Sanderus duos ſummos ſacerdotes ſimul ſtatuit.

Sanderi in ſcribendo cõfuſio.

aptè ſcribentium oratio tranſitionibus connectatur, tua oratio non alia quàm ſententiarum incompoſitarum vaſtitas & hiulcus videatur. Ita dum a veritate Euangelij, & charitate patriæ inanis gloriolæ cauſa, vt vir magnus in illa Monarchia videreris abductus ſis, ſenſus tuos ſtupiditas, ſcribendi facultatem amentia, prudentiam audacia malitiaq; ſuperauit. Nunc ab hac tua philautia ad eas ſeptimi tui libri, ſeu cõfuſę tabellæ partes, in quibus principem patriamq; conuitijs turpiter proſcindis, accedo.

DE
VISIBILI
ROM'ANARCHIA
Contra Nich. Sanderi
Monarchiam προλεγομένων
Liber ſecundus.

PSALM. 14.

Os eorum execratione & amarulentia plenum eſt: Pedes illorum veloces ad effundendum ſanguinem.

Contritio & calamitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt: non eſt timor Dei coram oculis eorum.

SEptimus tuus Sandere liber, cuius ordo atque diſpoſitio tibi operis tui cæco quodam & deliro amore capto tantopere arridet, vt in eius laudem impudentiſſimis ac ſtolidiſſimis verbis erumperes, nihil aliud eſt vt antea diximus, quàm Pontificum, Cæſarumq; coniuncta & ad noſtra tempora deducta ſeries, tum eorum dogmatum quæ tua imperitiſſima cenſura probas atque improbas, neq; locis, neq; temporibus oportunis, neq; ordine vllo diſtincta & diſpenſata Rapſodia. Ita fit vt cum neq; reipſa, nec apta & concinna diſtributione alteri cuicunq; præterq̃ tibi ipſe ſatiſfacias, ac inani cogitatione admirationeq; operis tam rudis & incompoſiti materiam ordinemq; ſtupes, ingenium tuum elatum atque ſtultum omnibus deridendum proponas. Quis enim magis riſu & contemptu dignus eſt, quàm is qui rerum ab alijs ſumptarum malè digeſtum & collocatum aceruum tanquam ſuam luculenter ac diſpoſitè explicatam ſuppellectilem, vt hi qui venales prætereuntibus extrudunt merces, venditet, & exornet. Cum & ipſa oſtentatio furtum, & confuſio inſcitiam imperitiamq; prodat. Huius tuæ rapinæ atque amentię exempla potuiſſem ex ſingulis penè tuis proferre paginis, ſed & ea prouincia Theologo reſeruata eſt, & ego mihi alia reſponſionis ſepta præſcripſi. Ac ne totus in hoc opere habearis alienus, & ſi ſinguli ſua vendicent, quod in fabulis de coruo eſt, implumis

Sanderus ſtupet opus proprium.

N.j. atque

Sanderus in conuitijs ſuus, in cæteris totus alienus eſt

atque nudus iure optimo ridearis, agnoſcam ego ſubeſſe in hoc opere aliqua in quibus tuus es, quæq; ex tuo ſolo ſenſu ingenioq; deprompta videri poſſunt. Hæ ſunt conuitiorum calumniarumq; quas vbiq; fere admoues faces, vt patriam ſeditionum ac ciuilium tumultuum incendijs vix reſtinguendis vaſtares. In his tam acris atque vehemens es, tanto odio ferues, tam præceps in nos irruis, vt amentia quadam concitatus rerum tuarum ordinem ſingulis pene ætatibus intexendis in nos opprobrijs peruertas ac permiſceas. Illi tibi videntur fortaſſe perpetui quidam & feſtiui ſales quibus totus ſeptimus ille liber aſperſus atque conditus eſt. Quàm verò ſint inſipidæ, q̃ fatuæ, q̃ te nullius ſalis aut comitatis hominem, ſed rudem planè agreſtemq; ſcurram deſignent mox viderimus. Interea non ego ſingula tua maledicta, quæ leuitatem atque ſtultitiam, ſed ea quæ ſummum ſcelus, reconditumq; in præcordijs virus, ac impietatem oſtendunt tuam, qualia ſunt ea quę regibus ac Reginæ patrięq; nõ tam petulanter, q̃ turpiter a te inferuntur cõmemorabo.

Sanderus contumelioſè ac falſò Reginam Sacerdotem eſſe cõtendit, quoniam Eccleſiæ gubernatrix eſt.

I. Atque illud primùm occurrit mihi, in quo non tam moleſta nobis eſt maleuolentia, & iniqua interpretatiò tua, quàm ridicula & contẽnenda ſtultitia. *Pepuzianos, Quintilianos, ſeu Priſcillianos ex E-*

Lib.7.pa.275

"*piphanio narras, qui gratias agebant Euæ, quòd de ligno*
"*prudentiæ comediſſet. Iidem etiam (vt ex Auguſtino*
"*profers) mulieres honorabant ſacerdotio. Et apud Anglicanos*

canos (inquis) Caluiniſtas mulier, quæ regnat, etiam ſummo Pontificatu in ſuo regno honoratur, diciturq; in omnibus etiam ſpiritualibus cauſis ſumma Eccleſiæ gubernatrix ſeu caput. ,, ,, ,,

Ob eam etiam cauſam Henricum octauum impiè Iuliano Apoſtatæ comparat.

ET paulò poſt cum de Iuliano Apoſtata ſcribis. *Iulianus (inquis) cum antea fidem Chriſtianam profeſſus fuiſſet, ſubitò mutata Religione, ſe Pontificem vtique Græcum nominauit. Hoc idem in Chriſti religione, imitatus eſt, inquis, Angliæ Rex Henricus octauus, abdicata ſedis Apoſtolicæ vnitate, ſe appellauit ſummum Eccleſiæ Anglicanæ caput, quod perinde eſſe ais, ac ſi ſe Pontificem nominaſſet.* Primum hoc edico tibi, Sandere, futurū, omnia illa hæreſium genera quæ tu impudenter noſtris attribuis, iuſtiſſimè veriſſimèq; ab ipſo Simone Mago, quem tu primum hæreticorū nominas, quemq; Monarchiæ tuæ authorem verius quàm Simonem Petrū ſtatuere potuiſſes, ad vltima hæreticorum tempora in vos ipſos eſſe referenda, probatūq; iri huius veſtræ Monarchiæ diſciplinam nihil aliud eſſe quàm ex omnibus qui ab Euangelio deſciuerunt, regnandi cupiditate confictam conflatamq; doctrinā, neq; extitiſſe vnq̄ inſignem contra Eccleſiam Chriſti Hæreticum, quem Romanus Monarcha non ſit imitatus. Sed ne me dicas Sandere tui ſimilem, nimiumq; in his quæ mei non ſunt inſtituti prouectum, cum ſatis mihi ſit tuam indicaſſe atque attigiſſe malitiam, omiſſis his quæ in Lutheranos, Zwinglianos, Caluiniſtas, & in nos vniuerſos a te ſine iudicio perinde atque in buc- 2. Lib.7.pa.333.

Pontificia diſciplina.

Sanderi in fingēdis conuitijs temeritas & impudentia.

 cam

cam (vt aiunt) venerint, temerè efferuntur, videamus quanto cum ſcelere ac flagitio de patria, principibuſq; quos colere ac reuereri debuiſſes tam aperte falſa prædicas. Ac primum in eo apparet, quàm inſignis tua ſit in calumnijs fingendis impudentia, quod cum exprobare Reginæ illum quem iuſtè ſibi vendicat ſummæ gubernationis titulum cupias, eumq; vt fœminarum in ſacris præfecturam falſò reprehendas, cum vt infames falſarij ſolent, mutilum & imperfectũ proferas. In iure didiciſti Sandere. Inciuile eſſe, niſi tota lege perſpecta, de aliqua eius parte pronunciare. Neq; enim prudentes ex alicuius ſententiæ parte, ſed ex integra & abſoluta ſententia dicentis aut ſtatuentis mentem colligunt. Itaque Senatus populuſq; noſter nunq̃ tam excelſum titulũ principibus noſtris detulerunt, vt eos ſuprema Eccleſię noſtræ capita abſolutè nominarent, ſed his adiectis verbis, *Proximè ac ſecundùm Deum*, multò ſanè venerantius quàm vos qui D. noſtrum Iheſum Chriſtum ſanctum Deum dicitis, veſtrumq; Monarcham quem eius vicarium in terris eſſe fingitis, ſanctiſſimum, quaſi ſanctitate ipſum D. Chriſtum anteiret. Hoc a Chaucero Anglorum vt ſcis Homero, qui ducentis amplius ante annis ſcripſit, in ea fabula in qua ruſticum loquentem inducit, lepidè reprehenſum atque luſum eſt.

Suprema Gubernatio eccleſiæ.

ff. de leg.

Supremum caput.

Chaucerus.

Principes imperare poſſe Eccleſijs, & perſonis Eccleſiaſticis, etſi nõ ſint ſacerdotes, vbi de ſupremi Capitis, & ſupremi Gubernatoris titulo agitur.

3. ITaque non tam impij ſumus, vt cum Chriſtum ſupremũ Eccleſiæ paſtorem atque caput agnoſcamus, eum

eum honorem principibus noſtris aſcribamus,ſed tributam eis a Deo,tam Eccleſiam, quàm Rempub. adminiſtrandi poteſtatem,vt tam in rebus Eccleſiaſticis Clero,q̃ in ciuilibus populo imperare,& vtrumq; ordinem imperio ſuo coercere poſſint atque debeant, contra veſtram Monarchiam contendimus. Quę ſanè regia poteſtas a prioribus Romanis Epiſcopis qui hãc Eccleſiæ Monarchiam nunq̃ arrogabant ita agnita fuit,vt cum quondam Lucius Britanniæ Rex de fide Chriſtiana accepiſſet,ad Eleutherium Romanũ tum Pontificem Legatos miſit, vt Eccleſiæ quam tum inſtituere ac fundare in Britannia decreuerat, iura ex ſcripturis deſcriberet. Eleutherius reſcripſit. Eum ſcilicet Lucium Regem eſſe in Britanniæ regno vicarium Dei, habereq; vtramq;, veteris ſcilicet nouiquè Teſtamenti paginam, ex qua regia poteſtate tam Eccleſiæ ordinandæ quàm Reipub.gerendę iura ſumere poſſit. Itaque ante affectatam a Papis Eccleſię Monarchiam,non videbatur Romanis Epiſcopis nouum vt reges authoritatem ſuam tã in Eccleſiaſticis quàm ciuilibus rebus interponerent. Neq; tamen vt tu iniquè criminaris, aut ille Lucius huius noſtræ Inſulæ primus Chriſtianus Rex, aut noſtri principes, quibus ereptam & longo tempore vſucaptam in Eccleſia gubernanda a veſtro Monarcha poteſtatem reſtituimus, ſacra tractabant, verbum diuinum pro concionibus populo nunciabant,ſacramenta & ritus Eccleſiaſticos populo miniſtrabant, Pontificatus aut ſacerdotia gerebant, Eccleſiaſtica iudicia exercebant, cenſuras in delinquentes proferebãt, ſed hæc ipſa a Pontificibus, atque ſacerdotibus cum opus eſſet authoritate regia

Lucius Britãniæ.1.Rex chriſtianus ab Eleutherio Papa agnitus in ſpiritualibus & temporalibus Dei vicarius.

Quomodo Principes in rebus ſacris imperare debeant ſacerdotibus.

fieri iubebant, eoſq; ſi quid in ſuis muneribus perperam cõmiſiſſent, ſi ordinarijs iudicijs non paruiſſent, iure ſuo regio caſtigabant, monebant, atque increpabãt: et ſi de religione conſulendum eſſet, eos ad concilia, ſynodoſq; compellebant, quibus tamen ipſi intereſſe nolebant, ſed eos de rebus Eccleſiaſticis ſeorſim a populo agere, ſtatuere ac decernere permittebant. Atque hæc quidem illa ſumma Eccleſiaſticarum rerum gerendarum poteſtas eſt, quam principibus noſtris eiecto veſtro Monarcha damus, non vt eas ipſi adminiſtrent, ſed ab his qui Eccleſiaſtica poteſtate prędiditi ſunt adminiſtrari pręcipiant. Nam & illę fœminæ quas tu apud Pepuzianos, Quintilianos, & Priſcillianos hæreticos ſacrorum pręſides fuiſſe narras, ſacerdotes fuerunt, ſacriſq; tractandis ſeſe immiſcuerunt.

Iulianus Apoſtata ſe ordinauit Gręcorũ ſacerdotem.

Ipſeq; Iulianus Apoſtata cum a Deo repudiatus & abiectus Chriſto Domino noſtro aduerſus eſſe cœpit, Græcorum ſacerdotem ſeſe ordinari fecit, imitatus Regum priſcorum fortaſſe exempla. Cum vt Syneſius Cyrenenſis Epiſcopus antiquiſſimus author ſcribat, antiquum tempus eoſdem & Reges & ſacerdotes tuliſſet. Tu verò audaciſſime *Rabula* & illarum fœminarum & Iuliani exempla, ita cum noſtris principibus conferre vis, vt eos ſacerdotes a nobis ordinatos inſimules. Qua nulla vnquam fuit manifeſtior impudentiorq; calumnia. Sed quero abs te cum illa inſignis męretrix Iohanna, cuius notiſſima ac peruulgatiſſima eſt hiſtoria, ſexum mentita virilem Papatum inter libidinoſos Cardinales prenſans nacta ſit, an non fœminæ in ſacris imperium quod tibi ita monſtri ſimile videtur, in veſtra Monarchia regnauit? Nequè

Syneſius.

Iohanna meretrix Romæ Papatum geſſit, atque ſacris præfuit.

impe-

imperium ſolum, ſed ſacrorum atque diuinorum omnium miniſterium atque exercitium, quod nunquam in Chriſtiana Eccleſia alibi quàm Romæ contigit, penes impudicam mulierem fuit. Iam quod illam humani generis labē atque peſtem, Iulianum cum Henrico octauo inclytiſſimo Rege confers, quid in illis fuit ſimile, vtriq; docti, ille Imperator, hic Rex. Ita doctrina, ſummaq́; maieſtas atque amplitudo dignitatis cum in vtriſq; fuerit, cætera longè diſſimilia extiterunt. Nam Iulianus Chriſto omnibuſq́; Chriſtianis aduerſabatur, Henricus pro Chriſto ſuoq; Euangelio contra ſolum Papā eiuſq; aſſeclas in Regno ſuo, vt Regem decuit, nitebatur. Monachorum impuras cauernas, fœdaq́; clauſtra diruit (quorum nefandas & pluſquàm beluinas fœditates ac flagitia, ab his qui ea luſtrabant, ad perpetuam memoriam in acta publica relatā ſunt, etſi ob rerum huiuſmodi turpium pudorem non dum publicantur, ſed remouentur a vulgo) fratrum Papalium nefarias ſocietates coniunctioneſq́; diſſipauit, mortuorum in longinquis peregrinationibus obſeruatam venerationē interdixit. Populo ſuo vt in lege Dei meditaretur, vetus atque nouum teſtamentum in ſuam linguam verſum in templis paſſim exhibuit, magnam Pontificiæ fæcis partem quæ Eccleſiam Chriſti profanauit, ſuſtulit, plurima ad Euangelij Chriſtiani ſinceritatem reduxit, cætera quę perficere voluit impediebat mors, quę poſtea a clariſſimo adoleſcente rege Edwardo ex voluntate patris ad exitum perducta ſunt. Iam ex his pręclaris geſtis quid Iuliani Apoſtaſim redolebat? Euangelium propagauit, omnibuſq́; notum eſſe voluit, ſcholas vt Regni Iuuentus in

Longè diſſimilis Henricus octauus Iuliano.

Henrici Regis contra Papiſmum geſta.

Henricus Rex eiecto Papa Euangeliū propagauit.

omni bonarum literarū genere inſtitueretur, ac duo in Cantebrigienſi, Oxonienſiq; Academijs magnificentiſſima Collegia, vberrimiſq; a ſe ditata prædijs extruxit, doctos in omni genere ſcientiæ viros beneficijs ſtipendijſq; affecit, Theologos verò eoſq; qui pro concione Euangelium Chriſti diſertè ac ſincerè interpretabantur, ita adamauit, tantoq; in prętio habuit, vt ille ordo a nullo vnquàm Rege munificentius ſplendidiuſq; tractaretur. Nunc igitur adeo deliras, atque ſtupidus es Sandere, vt exiſtimes vllum æquum lectorem tam facilè adduci tua calumnia poſſe, vt credat tam Chriſtianum principem, tam ſcelerato Apoſtatę, qui Chriſti nomen memoriamq; delere ſtuduit, Chriſtianorum cōuentus & ſocietates prohibuit, ſcholaſquè ne literas ſcirent, atque erudirentur, euertit, vllo modo comparari debuiſſe? *At in eo, inquis, Iulianum* ” *imitatus eſt quod ſe Eccleſiæ Anglicanæ caput appellauit,* ” *quod perinde eſt ac ſi ſe Pontificem nominaſſet*. Quaſi ve- ” rò nemo eccleſiæ alicuius caput eſſe poteſt, ſi non ſit idem pontifex? Hic mihi libet fuſius tecum Sandere, atq; copioſius agere, eoq; magis quòd hoc op⁹, quod tibi videtur tam eximiū, ex Philoſophia magis quam ex Theologia conſarcinatum atq; contextum ſit. An cum ex Ariſtotele ac Platone Rerumpub. genera ſumas, eaq; ad eccleſiam gerendam, tuamq; Monarchiam conſtituendam vtcunq; traducas, ex iiſdem vnà noluiſti diſcere, quomodo ſumma imperandi ratio in his pręcipiendis plerumq; conſiſtit, quæ geri atque tractari a præcipiente non poſſunt? Lege illum ſaltem Platonis libellum quem Græce πολιτικὸν inſcripſit, in quo deſcribit ea quæ ſcire obſeruareq; debeat is qui ciuitatem

Iulianus ſuſcepto ſacerdotio religionem Chriſtianam abolere ſtuduit.

Probatur ex Philoſophis Reges imperare debere ſacerdotibus in ſacris.

Politicus Platonis.

ciuitatem velit regere. Ita cum Ciuitatum gubernandarum rationem definiendo, partiendoq́; ſubtiliter ſuo more, vt in ſingulis dialogis ea de quibus tractet facere ſolet, perueſtiget. Omnes artes ac ſcientias in duo prima genera ſecat, πρακτικὰς atque γνωστικὰς i. aut in rerum actione, aut in cõtemplatione cognitioneq́; poſitas. Deinde cum γνωστικὰς minutius partitur, vt ea partitione τὴν πολιτικὴν ſubtilius exquireret cõcludit. ἆρ' οὖν συμπάσης τῆς γνωστικῆς, εἰ τὸ μὲν ἐπιτακτικὸν μέρος, τὸ δὲ κριτικὸν διαιρούμενοι προσείποιμεν, ἐμμελῶς ἂν φαῖμεν διῃρῆσθαι. i. *Si igitur eius ſcientiæ quæ in conſiderando cognoſcendoquè verſatur, vnam imperandi, alteram dijudicandi partem diuidendo appellaremus, aptè & concinnè eam diſtribuiſſe dixerimus.* Tum βασιλικὴν ſeu πολιτικὴν in ἐπιτακτικῇ ponit. Ita his tribus partibus omnis conſtat ex Platone gubernatio, cognoſcendo, imperando, & exequendo, ex quibus ſecundùm eius qui in Ciuitate populum regit, maximè proprium eſt, primũ ſibi cum his quos in conſilijs adhibet commune, tertium verò ab eo remotiſſimũ. Nam vt in omni actione deliberandum eſt primò quod eſt ſcientię, deinde ſtatuendum quod eſt authoritatis, vltimò agendũ quod eſt obſequij, ita voluit Plato vt princeps ciuitatis de his omnibus quæ ad Ciuitatem pertinent ſcienter deliberaret, cum Imperio decerneret, & fieri quæ iuſſerit a magiſtratibus, in quorum muneribus ille non agendo ſed imperando ſe immiſcet, faceret. Ad extremum enumeratis nõ modò artibus ſed ordinibus ſingulis quibus inter ſe cohærent ciuitates atque Reſpp. inter quos & vates & ſacerdotes & eorum circa res diuinas ſcientiam ac officia recenſet, Regem neq̀uè in

Imperandi ratio ex Platone in tribus conſiſtit.

ſacris Pontificem, nequè in re militari Ducem, nec in foro Iudicem, nulloq; alicuius artis aut diſciplinæ miniſterio fungentem, ſed omnibus quæ ad rerum ſiue diuinarum ſiue humanarum ſtatum in Ciuitate ſpectant ἐπιτάττοντα. i. Imperantem his verbis explicat ac definit. τὸ γε δὴ καταvοητέον ἰδόντι ξυμπάσας τὰς εἰρημένας ἐπιστήμας, ὅτι πολιτική τις αὐτῶν οὐδεμία ἐφάνη. τὴν γὰρ ὄντως οὖσαν βασιλικὴν οὐκ αὐτὴν δεῖ πράττειν, ἀλλὰ ἄρχειν τῶν δυναμένων πράττειν, γινώσκουσαν τὴν ἀρχήν τε καὶ ὁρμὴν τῶν μεγίστων ἐν ταῖς πόλεσι, ἐγκαιρίας τε περὶ καὶ ἀκαιρίας, τὰς δὲ ἄλλας τὰ προσταχθέντα δρᾶν. *Omnes igitur enumeratas ſcientias conſideranti, intelligendum eſt, ipſarum nullam videri ciuilem. Quæ enim reuera regia eſt ipſam aliud agere non oportet, quàm his quorum eſt ea gerere, imperare, vt maximarum in ciuitate rerum initia progreſſuſquè cognoſcat, ac de rebus oportunè vel importunè gerendis præſcribat, reliquas autē artes imperata peragere oportet.* Itaq; Plato omnes illas politicas ſciētias quæ in agendo conſiſtunt diſiungit a Regia, hanc verò non ſolùm in contemplando, ſed in imperando cæteris ciuilibus artibus ponit, vt eius vis non in agendo, ſed in iubendo vetandoq; cernatur. Multo ſanè ſublimius, Regiæq; celſitudini dignius q̃ vos qui Principem non modò ad ea agenda quæ cæteris imperat detruditis, ſed & ex eorũ quibus præeſt ordine eſſe debere ſtatuitis, vt in ciuitate municeps vel decurio, in bellis miles, in ruſticis prædijs Agricola cenſeatur. Ita nec in diuinis præeſſe poſſe ſacerdotibus contenditis, niſi illo ſancto ordine ſacratũ. Qua ſanè ratione perinde dicere ſi velitis poteſtis, Monarchã veſtrum quia maritis iura præſcribit neceſſario coniugandum, ideoq; veſtro

veſtro iure non modò Pontificatu, ſed & ſacerdotio abdicandum, aut omnia illa iura quæ a Pontificibus de coniugijs lata ſunt non valere, nec in Chriſtianos coniugatos eis ius imperiumq́; fuiſſe, quia ex eorum numero gregeq́; non fuerunt. Verùm omiſſis veſtris tam inſulſis rationibus certiſſima eſt Platonis ſententia Regem ea quæ alijs imperat οὐ δεῖν πράττειν. i. facere ipſum non oportere, ſed imperandi finibus ſe continere debere. Atque hanc magnificam principeq́; dignam diuini Platonis doctrinam, ne in vero perſpiciendo illius Monarchiæ ſtupor hebetes tuos ſenſus poſſit retardare, exemplis dilucidam tibi Sandere faciam. Numa Pompilius cum populum Romanum non eſſe Regibus ſine religione, & alicuius numinis cultu pariturum animaduerteret, ex Hetruſca diſciplina confinxit Religionē, cuius metu ſuos ciues magis quàm Regali authoritate contineret. Tum Augures, Flamines, & Sacerdotes qui ſacris præeſſent, victimas & ſacrificia gentilitijs dijs offerrent, creari imperauit, & deinde quoties opus eſſet de religione agere, eos ipſe Rex ad ſacra facienda, & ad numina quæ adorabāt per animalium mactatorum exta de his quę ciuitati ſiue læta ſiue aduerſa imminebant conſulenda authoritate regia compellebat, cui ſuo Iure pręcipienti, Augures atque ſacerdotes ſemper obtemperabāt. Quid exactis deinde a Bruto Regibus cum annua cōſularis poteſtas Rempub. gubernauit, an non Collegium Augurum, ipſeq́; Pontifex maximus Conſulibus quoties aliquid iubebant æquiſſimè paruerunt? Atque hi Reges, Romanæq́; Ciuitatis principes etſi Pontifici tum maximo Auguribuſq́; etiam in ſacris ac

Numa Pompilius.

Reges atque conſules Romani etſi ſacerdotibus imperabant, non tamen fuerunt ſacerdotes.

diuinis imperabant, non ideo tamen ipſi Pontifices Augures ue fuerunt, aut habebantur. Ita nec Henricus octauus cum Clerus populuſq; noſter, deturbato ex aliena quam diu vſurpauerat poſſeſſione illo tyrãno, quem vos Monarcham dicitis, ius regium in Eccleſiaſticis cauſis abſtuliſſent Regiq; reddidiſſent, iſq; cum non minus Eccleſiæ q̃ Reipub. Anglicanæ curã atque ſolicitudinem regiam, ſuamq; eſſe cognouiſſet, eam ſuſcepiſſet, ſeq; Eccleſiæ Anglicanæ caput dixiſſet, perinde facere dicendus eſt atque Iulianus, qui apertas denunciauit Chriſto inimicitias, eoq; ſpreto & cõtempto cum ludibrio haberet Chriſtianos, ſe Græcorum Pontificem appellauit. Si enim Imperatori alicui nauali prælio cum hoſtibus decertandum eſſet, iſq; naues cõparauerit, eas nautis remigibuſq; inſtruxerit, deinde militibus compleuerit, etſi nec proram nec puppim teneat, nec quicquam eorum faciat quæ ad naualem ſcientiam ſpectant, tamen quò naues deducendæ atque impellendæ ſunt imperat ac præſcribit, nec nautarum minus q̃ militum dux & caput exiſtimandus eſt: ita Reges cum ſacerdotibus in Religione imperant, ſacra ipſi facere non dicuntur, cum tamen quæ facienda ſunt, imperitant ſacerdotibus. An igitur quiſq̃ tam inſanus, vt Sanderus reperiri poteſt, qui Imperatores ideo nautas aut nauium gubernatores appellet, quòd in naualibus gerendis pugnis eorum operæ ac miniſterio præſint? Etenim in Rebuſpublicis quàm multi peneq; infiniti ciuium inter ſe inuicem diſtincti ordines reperiuntur, quorum omnium princeps ſummum caput eſt, cum is nec eorũ munera tractet, nec in eorum numerum ordinemq; vt

Similitudo.

muni-

municeps cooptetur, omnibus tamen imperet, ſingu-
liſq; ordinibus quæ ſunt ex Reipub. vſu gerenda præ-
ſcribat.

3 Penes Conſtantinum, Iuſtinianum, & priores Chriſtianos Cæſares fuiſſe ſupremam rerum Eccleſiaſticarum & in perſonas Eccleſiaſticas poteſtatem.

IAm verò ſi quod eſt præſentis diſceptationis, an Imperatoribus atque Regibus cum ex clericali nō ſint ordine liceat in religione ſacerdotibus ac Epiſcopis præſidere, priorum Chriſtianorū Cæſarum exempla, iuraq; adeo ipſa ciuilia, vt in ordinem à Iuſtiniano redacta hodie ſuperſunt videamus. Ac ne longus in hoc ſermone ſim, in quo breuis eſſe ſtudeo, omittam ea quæ de Conſtātino Cæſare, cuius authoritate trecenti octodecem Epiſcopi ad Nicænū conſilium conuenerunt, quæq; de proximis ei Cæſaribus conſilia cleri indicentibus ſcripta ſunt, quæ cum tu eadem impudentia qua ſingula deprauare Sandere ſoles, a vero rectoq; ſenſu ad Monarchię tuæ cauſam contorques, audaciam in ea re tuam a Theologo aliquo reprimi ſatius eſt, duo tantùm de Conſtantino proferam: vnum in quo tantopere gloriantur ex Gratiani Rhapſodia Pontificij, de Conſtantini edicto, ſeu vt vocant donatione. Quæ etſi ambitioſiſſimè ficta eſt, refellit tamen id quod Pontificij volunt maximè, hāc in Eccleſias omnes ſummam poteſtatē Romanis Pontificibus a Chriſto nō ab hominibus fuiſſe traditam, cum ex edicto conſtet eam a Conſtantino, omnibuſq; ſuis ſatrapis, & vniuerſo ſenatu, optimatibus, & cuncto populo imperio ſuo ſubiacenti, vt Pontifices Ro- „ 4.

Conſtantinus Imp.

Conſilium Nicænum.

Donatio Conſtantini contra Pontificios retorta.

Diſt. 96. Cap. Conſtantinus. 1.

„ mani in terris principatus poteſtatē conceſſam a no-
„ bis (inquit) noſtroq; imperio obtineant. Et paulò
„ poſt: Tribuentes ei poteſtatem & gloriam,& dignita-
„ tem, atque vigorem & honorificentiam imperialem,
„ atque decernentes ſancimus, vt principatum teneat
„ tam ſupra quatuor ſedes, Alexandrinam, Antioche-
„ nam, Hieroſolymitanam, Conſtantinopolitanam, q̃
„ etiam ſuper omnes in vniuerſo orbe terrarum Eccle-
ſias Dei,&c. Hoc Conſtantini edictum fuiſſe, etſi nō concedimus, id tamen quod nobis dant Pontificij accipimus. Vt hæc poteſtatis Pontificiæ vſurpatio, non a deo, ſed ab hominibus profecta ſit, cum diſerta ſint edicti verba. Vt eam poteſtatem a nobis noſtroq; imperio obtineant. Iam verò ſi hæc authoritas a Conſtantino (quod ex edicto neceſſe eſt) Romanis Pontificibus tributa ſit, eandemq; Pōtifices ab eo ſumpſerint atque retinuerint, certum eſt ante hanc donationem Conſtantinū fuiſſe omnium Eccleſiarum caput atque Principem. Nemo enim, vt in Iure didiciſti, Sandere, plus iuris poteſt in alium transferre, quàm ipſe habet, ſin verò principibus laicis nullam eſſe in Eccleſias, perſonaſq; Eccleſiaſticas iuriſdictionem poteſtatemq; contenditis, quod paulò poſt Gratianus, quem mendacem magis memorem eſſe oportuit, ex Bonifacio & Nicolao Papis aſſerit, tum neq; illa quàm iam vendicant donatio valere potuit, ſi ea conceſſit Conſtantinus quæ ſui Iuris ditioniſq; non fuerunt. Vt in altero reprehendi Pontificios neceſſe eſt, aut nullius momenti eam donationem fuiſſe, aut Pontificem Romanum non a Chriſto aut Petro, ſed a Cæſare hanc in Eccleſias authoritatem accepiſſe. Atque

De reg. Iuris.

Diſt. 97.

ſanè

ſanè peritiſſimus, copioſiſſimuſq; Iuris Doctor Bartolus hanc donationem multis argumentis ex iure ciuili ſumptis labefactauit, iuriſq; viribus carere probauit, quòd Cæſares tenentur Iure ciuili augere, nō minuere Imperium, eaq; quę imperialis ac Regalis ſunt maieſtatis ac Imperij, ne ab ipſis imperatoribus atque Regibus abalienari, atque in alium transferri iure poſſunt. Alterum quod de eodem Conſtantino dicendum fuit ex Auguſtino ſumptū eſt. Cæcilianus, Carthaginenſis Epiſcopus a Donato quodam de caſis nigris in iure de multis criminibus coram Africanis Epiſcopis poſtulatus eſt. Is cum conſpiraſſe in ſe Epiſcopos, ſolicitatione & ſuaſu Donati intellexerat, eorum Iudicio ſe ſiſtere noluit, ideoq; ob contumaciam abſens indicta cauſa damnatus eſt. Sed ad Conſtantinum Cæſarem prouocauit, qui appellationis cognitionem Melciadi Romano Epiſcopo, adiunctis ei ex Italia, Gallia, & Hiſpania, quàm plurimis Epiſcopis, Collegis delegauit, a quibus Cæcilianus abſolutus, & Donatus calūnia quia improbè temereq; litigauit damnatus eſt. Donatus etiam horum iudicium eundem Cæſarem appellando ſubterfugit. Conſtātinus hanc vltimam appellationis inſtantiam Arelatenſi Epiſcopó mandauit, vt is ſua vice nulla obſtante appellatione cauſam definiret. Quis iam Eccleſiæ Chriſtianæ ſumma tenuit gubernacula? Papa ne an Conſtantinus? Cæſar an Pontifex? Etenim ſi quid eſt quod ſummam in rebus gerendis Iuriſdictionem oſtendit, id eſt appellationis defenſio atque patrocinium: ſummuſq; ille Iudex eſt quem vltimo loco appellando adimus. Vbi tum fuit ſuprema illa & ordina-

Bartolus in Proœmio. ff.

A Papa appellatū ad Conſtantinum. Epiſt. 162. in breui collat. contra Donat.

ria Romani Pontificis in cauſis eccleſiaſticis Iuriſdictio? Cur Melciades Collegas ſibi Imperatoris arbitrio adiungi paſſus eſt? Cur Iudicium mandante Imperatore, non ſuo iure ſuſcepit? Cur tam inſignem tulit contumeliam vt Arelatenſis Archiepiſcopi Iudicium ſuo preferatur? Cauſa tota Eccleſiaſtica fuit, & ab Africanis Epiſcopis diſceptata, anteq̃ ad Imperatoris tribunal prouocando eſſet delata. Perſona etiã Eccleſiaſtica nempe Carthaginenſis Epiſcopus, ita in cauſa eccleſiaſtica de perſona eccleſiaſtica authoritate Imperatoris iudicium inſtitutum eſt, & ſummum etiam iudicium a quo non potuit eſſe prouocatio. Quia Imperatoris maieſtas atque celſitudo omnium authoritatem iuriſdictione ſua complexa, nec populi magis quàm Cleri cauſas moderata eſt. Atque quid aut ab illis omni virtute, ac doctrina excellentiſſimis noſtris Regibus Henrico octauo, & Edwardo ſexto, aut a clariſſima noſtra Regina, etſi ſummos poſt Chriſtum Eccleſiarũ gubernatores, nos illos agnouerimus, aliud vnquam fuit actum, quàm quod huius Conſtantini, aliorumq; Chriſtianorum Cæſarum exemplo licuit. Etenim ea quæ ordinis Epiſcopalis aut ſacerdotalis fuerunt nunquàm ſuſcipiebant neque exercebant, rerum tamen in diuinis gerendarũ gubernacula moderationemq; tenebant. Quod ex Iuſtniani legibus tam ſuis propriis, quàm priorum Cæſarum a Conſtantino ad ſuam ætatem collectis reſcriptis oſtenditur. Quàm multæ enim conſtitutiones a Conſtantino, Gratiano, Valentiniano, Theodoſio, Martiano, Honorio, Leone, Iouiniano, Arcadio, Anaſtaſio, ipſoq; Iuſtiniano, de ſumma Trinitate, fideq; catholica, de

Noſtri Principes in ſuprema rerum eccleſiaſticarum poteſtate Cõſtantinum imitantur.

Leges Iuſtiniani Imp.

In 14. prioribus titulis li. 1. cod. Iuſtinia.

de Eccleſijs,de Epiſcopis atque Clericis,de Epiſcopali iuriſdictione atque audientia, contra hæreticos, Iudæos, Cælicolas, & Apoſtatas, multiſq; ad Eccleſias ſpectantibus rebus promulgatæ ſunt? Quàm multa præterea ipſe Iuſtinianus de cauſis Eccleſiaſticis ſeorſim ſtatuit atque ſanciuit? Vt nihil ad diſciplinam & authoritatem Eccleſiæ ſpectare videatur, quod non prius atque melius ab Imperatoribus q̃ a Pontificibus decretum atque definitũ fuerit. Subditos itaque tam clericos in diuinis, quàm Laicos in ciuilibus cauſis Cæſaribus fuiſſe, iuraq; atque iudicia ab eis accepiſſe non modò ex iſtis cõſtat, ſed ex vniuerſi Iuris Romani ab eodem Iuſtiniano deſcriptione. Is enim cum iura Chriſtianæ Religioni conſentanea, ex veteribus tam Cæſarum reſcriptis, quàm prudentum reſponſis, magiſtratuum edictis, legibuſq; vellet cõponere, omnia iam edixit iura ab imperiali authoritate manare, legumq; initium atque finem a voce principali procedere. At non omnia tamen iura (inquiet Sanderus) neq; certè Eccleſiaſtica, ſed tantùm ciuilia. Hic ego te Sandere, ipſis ſuis legibus teſtibus, vincam & proſternam, ne tecum in Iure amplius mihi de hac controuerſia luctari atque contendere neceſſe ſit. Primùm enim poſtq̃ ius definiuiſſet eſſe artem boni & æqui, eamq; a ſola Imperatoris authoritate pendêre dixiſſet, ius in duas primas partes diuidit, publicum ſcilicet & priuatum. Ac priuatum quidem id eſſe definit, quod ad ſingulorum vtilitatem ſpectat, ex quo ſcilicet ſuum atque proprium in Repub. cuiuſq; fit. Publicum autẽ id eſſe dicit, quod ad totius Rei Romanę. i. Imperij ſtatum pertinet, idq; tribus in rebus, videlicet, ſacris, ſacer-

In Authen.

Iure ciuili Principes præſunt ſacerdotibus in ſacris.

Proœmiũ § & inſt.

ff. De iuſt. & iure. li. 1.

ſacerdotibus,atque magiſtratibus conſiſtere.Si igitur totius tam publici quàm priuati iuris authoritatem Imperator ſibi vendicauit, ſi totum Romanum ſtatum tam in ſacris quàm in ciuilibus cauſis negotijſq; rexit, ſi tam ſacerdotibus, quàm magiſtratibus præfuit, cur iam regibus atque Cæſaribus iuris ſui publici pluſquam mediam partem eripitis,eorumq; iuriſdictionem ciuilibus tantùm cauſis iudicijſq; circumſcribitis? Quid quod idem Iuſtinianus,cum ſuam legiſlationem non ciuilem tantùm ac politicam, ſed diuinam ac Chriſtianam eſſe voluit, nec ciuilem tantùm iuriſdictionem, ſed & Eccleſiaſticam complecti, Iuris prudentiam diuinarum pariter ac humanarum rerum notitiam, iuſtiq; ac iniuſti ſcientiã definiat, & alibi ex Chryſippo Stoico Græca vſus legis definitione. ὁ νομος, inquit, ἁπαντῶν ἐςι βασιλευς,θείωντε καὶ ἀνθρωπινῶν πραγματῶν.i. Lex omnium eſt Rex tam diuinarum quàm humanarum rerum. Quibus ſanè definitionibus atque partitione iuris, oſtendit ſe non ea tantùm iura, quæ rerum dominia, hominum commercia, foriq; actiones diſtinguant, ſed quæ imperij ſui populum in religione cultuq; diuino inſtituere poſſint eſſe traditurum. Hîc ego Sanderi acumen expecto,cõmunemq; ab eo Pontificiorũ reſponſionem audire videor. Etſi Iuſtinianus hanc ſibi in ſuis componendis legibus iuriſdictionẽ arrogauit, Romaniq; ante eum Cæſares, ea vſi ſint, non tamen hoc canones,non Romana Eccleſia, non ipſi Pontifices conceſſerunt. Sed nec ego nunc in eam tecum Sandere partem diſputo, licuerit ne id Cæſaribus facere quod fecerunt, neque ſi id (quod planè ſentio) aſſererem, magis tu mihi crederes,

Iuſt. de inſt. & iure. §. 1.

ff. de leg. l. nam &.

deres, quàm ego tibi hanc Eccleſiæ Monarchiam a Romanis Pontificibus rectè atque iure diuino occupatam eſſe dicenti. Id enim iam mihi indicare ſatis fuit, primos Chriſtianos Cæſares hanc ſummam in Clerum etiam in diuinis cauſis poteſtatē exercuiſſe, atque Iuſtinianum id in ius Cæſareum tranſtuliſſe, vt principes in omnibus cauſis tam ſacris quàm ciuilibus, omnibuſq; perſonis tam ſacerdotibus quàm magiſtratibus imperent, vt nulla tibi in principes noſtros adeo debacchandi cauſa Sandere fuit, præterquàm petulantiæ atque morbi, nec cur Henricum octauum Iuliano, aut Reginam noſtram illis Priſcillianis ac Quintillianis hæreticis, magis quàm Conſtantinum, Iuſtinianum, cæteroſq; a me ſupra commemoratos Cæſares comparares. Iam verò ſi te vox iſta *Caput Eccleſiæ*, tam grauiter offendat, vt eam tollerare ac ferre non poſſis, qui adeo difficilis ac moroſus es, vt ſingulæ noſtræ res te vehementer commoueant, ſanè etſi a tuis auribus ſenſibuſq; abhorreat, tamen in eo ſenſu a ſacrarū literarum idiomate atque phraſi non eſt adeo aliena. Nam & Samuel vates diuinitus admonitus ita Saulum Regem Iſrael alloquitur. Nonne cum paruus eſſes in oculis tuis, caput factus es tribuum Iſrael? vnxitq; te dominus in Regem ſuper Iſrael? Qui igitur tribuum Iſrael caput fuit, numnam Leuitici ordinis atque ſacerdotum caput non erat? Aut ſi tunc Reges Eccleſiæ capita fuerunt, nunc a Monarcha ſcilicet veſtro abdicati amplius eſſe deſinant? Non igitur tam inſolens atque nouus ille Regalis titulus fuit, vt benignis candidiſq; lectoribus, qualis tu, etſi diſſentijſſes in patriam principemq; vel

Caput Eccleſiæ.

1.Reg.ca.15.

maximè eſſe debuiſſes,diſpliceret,conuitij certè & debacchandi anſam niſi amenti atque furijs percito prebere non poterat. Verùm vt in re tam perſpicua atque clara de nomine non ſit altercatio neq; controuerſia, ſi veteris legis ſacerdotes iuſſu Ducum, Iudicum; atque Regum, ſacra moderabantur & tractabant, ſi vt illi præſcribebant,faciebant, ſi illis obtemperabant ac parebãt, qui locus tanq̃ ſpatioſus campus a Theologo tractandus eſt, noſtrorum principum authoritatem non aliam fuiſſe,quàm qua Cæſares, & Iſraelitarum præfecti optimi vſi ſunt omnes,æqui lectores facillimè iudicabunt.

Sanderus etiam Edwardũ Regem Iuliano comparat, quoniam eiectis e Templis Imaginibus,inſignia ſua propoſita ſunt.

5. NVnc ad alias tuas non minus ineptas quàm veſanas & impudentes contumelias non ſine rubore Sandere pertranſeo. Poſtq̃ Henricum octauum regem inclytiſſimũ exemplo Iuliani Apoſtaſiæ reum feciſſes, quaſi odium quoddam tanti regis te ſupra modum infeſtaret, non modò in eum mortuum ſæuis,ſed & in eius progeniem,atque regni hæredem Edwardum ſextum omnibus regijs ornamentis inſtructum adoleſcentem eandẽ infers verbis iniuriam.
Li.7.pag.333. *Iulianus, inquis, Chriſti ſtatuam apud Cæſaream Philippi, a muliere,quæ ſanguinis profluuio laborabat,erectam deturbauit,ſuamq; eius loco poſuit. Hoc idem in Anglia, tẽpore ſchiſmatis ſub Edwardo.6.paßim fieri vidimus, vt remota Chriſti ſtatua,eius loco regia inſignia proponerẽtur.* Equidem me pudet his planè impijs atque adeo perfidis in optimos Reges cõuitijs reſpondere, niſi quòd

tam

tam varia & multiplex calumniandi ratio ab aliquo eſſet repriméda. Iuliani Apoſtaſis tibi Romanæ Monarchiæ addicto & conſecrato ſanctiſſimis Chriſtianorũ Regum pro libertate Chriſtianæ Eccleſiæ geſtis videtur eſſe ſimilis. Tu enim facinus æquè impium ac ſceleratum ſtatuis a Papæ tyrannide, perinde ac a Chriſti veritate recedere. Imo niſi quis Chriſtum, ſuumq; Euangelium, ob illius Monarchiæ, ac ſuorum edictorũ zelum ſtudiumq; deſerat, eum etiam Apoſtatam atque alterum Iulianum confingis. Sed vt pro Henrico Rege antea dictum eſt, ita pro Edwardo eius filio ac hærede dicendũ, eum ſumma pietâte, fide, doctrina, ac religione adoleſcentem, poſtq̃ illa dominatio ac immanitas Pontificia eiecta & exploſa, Monachorum impuræ latebræ, fratrumq; ſocietates perfidæ deiectæ, venerationes mortuorum ac imaginum longinquis aditæ & petitę peregrinationibus, & ſummis inquinatæ flagitijs ſublatæ, multaq; ſacra pontificia quæ religionem diuinam profanarunt abrogata eſſent, optimi & de ſuo regno tam in Eccleſiá quàm in Republica præclarè meriti patris veſtigia ſequutũ, alias fæces pontificias quæ interius in ipſis templis inhærebant, penitus reſecaſſe, ſanctorum inuocationes, funebres mortuorum expiationes, Idolorum cultus & venerationes, quia verbi veritate non nitebantur ſuſtuliſſe, miſſas etiam & papales precationum formulas ſuperſtitionis plenas, & tam proferentibus quam audientibus incognitas ex Chriſtianis ad ſacra inſtituta conuentibus profligaſſe, tum orationes publicas ac communes verbo dei conſentaneas materna lingua quam omnes callebant ædidiſſe, verbi diuini

Edwardi Regis adoleſcentis excellens Euangelij dilatandi, & ſuperſtitionis delendæ ſtudium.

prædicationem, & ſacramentorum adminiſtrationem primis Chriſti ac Apoſtolorum inſtitutis congruentem magis aſſiduam & frequentem præcepiſſe, ac ſingula pené peregiſſe quæ ad renouandam & perpurgandam omni veſtra pontificia lue atque tabe polutam Eccleſiam pertinebant. Hæc noſtræ eccleſiæ cœlitus euenit per eum Regem reformatio, quem tu Iuliano, nos vt res ipſa eiuſq; virtus poſtulat, Ioſiæ Regi meritò comparamus. Nam quod ad ſimulachrorum, ſiue vt tu vis Imaginum cultum pertinet, vtrum in templis collocari, atque coràm Chriſtianorum ad preces confluentium oculis proponi debeant, vt ſanctorum hominum vita functorum memoriam & recordationem intuentibus renouarent, nolo tecum diſputare, ne à te aut Iulianus, aut vt alij Græci Imperatores, qui Imagines templis eijci præceperunt, Iconomachus appeller. Si verò quòd mihi quidem videtur, atq; ita ſuaſum infixũq; inſidet, vt nihil in hac tua tam prolixa & faſtidioſa Rhapſodia ſit quod me a ſententia dimouere aut auellere poſſit, in templis nihil aures perſonare, oculos permouere, aut ſenſus noſtros afficere debeat, quod animũ vlla ſuperſtitione a diuino ſummoq; numine contemplando retardaret, tollendæ ſunt è templis potiſſimũ Imagines, quibus ipſe pene locus tribuit in imperitorum animis adorationẽ. Nam & natura ipſa in nobis adeó a deo deprauata eſt, vt ad Idololatriã propenſi & inclinati rapiamur, tum diuini planè eſt ingenij animum a ſenſibus & rebus exterioribus ad verum numinis cultum, qui in ſpiritu ac mente conſiſtit traducere, ad quem verbo diuino, & ardenti oratione excitanda

Edwardus Rex alter Ioſias.

Imagines in templis non collocandæ.

eſt mens humana, non mutis ſignis ac Imaginibus, quæ aut artificij cuiuſdam contemplatione aut aliqua inani meditatione ſenſus noſtros hebetes tardoſq; retinent. Quám procliuis præterea imperitis eſt ac facilis in Idololatriam lapſus, dum rei ſculptæ artificium aut elegantiam, aut rem ab eo cuius forma expreſſa eſt præclarè geſtam admirantur, vt nunquàm ſatis magnam cautionem adhibere poſſint hi, qui eccleſijs præſunt, ne Imaginum in templis collocatio alliciat ad Idololatriam infirmos. Nam quòd obijciunt Pontificij, perire rerum a ſanctis geſtarum ſine Imaginibus memoriam, non magis verum eſt, quám cætera quæ in nos pari temeritate ac inſania garriunt. Laudentur boni ſanctiq; patres, martyres, Confeſſores pro concionibus populo, exornentur, prædicẽtur, maius ſanè accedet audiẽti eos imitandi ſine vllo Idololatriæ periculo, quàm pictas tabulas vel ſculptas formas intuenti deſiderium. Itaque cum tam pius Rex in animo haberet ſubditos ſuos diuini verbi veritate atque norma continere, ſincera religione imbuere, ac a ſuperſtitione arcere, poſtquám concionandi aſſiduitatem, & ſacramentorum Rituumq; diuinorum adminiſtrationem tam præclaré in templis inſtituiſſet, picturas & Imagines non modò periculoſas, ſed verbo diuino planè contrarias in templis haberi putauit, eaſque è parietibus ac feneſtris ſuſtulit ac deleuit. Quibus deletis ipſi ſubditi & parochiani templorum loca Imaginibus iam inania oratione dominica, ſymbolo, decalogo, & præclariſſimis ſcripturarũ ſententijs repleuerũt & exornarũt, cuiuſmodi ſunt hæ. *Deũ timete, Regẽ honorate, Inuicẽ diligite.*

Facilis in Idololatriã lapſus ex Imaginum in Templis intuitu.

Templorum parietes locis ſcripturarum ſub Edwardo rege adornati.

Quæ cultum Dei, officium in Regem, & charitatem in proximos ſignificabant. Ac Regia quidem inſignia propoſita ſunt cum hac deprecatione ex Dauide. *Domine ſaluum fac Regem*. Vt intelligeret populus nihil quod in templis ſub aſpectu collocetur, cultum aut venerationem mereri. Nam cum eadem inſignia in portis ac celebrioribus ciuitatum locis atq; Curijs, & Regiorum famulorum veſtibus, in characteribus, plurimiſq; alijs in rebus nullo cultu delato omnibus eſſent vbiq; obuia atq; communia, certa habita illius temporis ratione non potuit imperitis animis eximi & auferri commodius Imaginum ſuperſtitioſus cultus quàm eorum inſignium collocatione, quibus nemo tam rudis eſſet vt venerationem vllam tribueret.

Inſignia Regia.

Antiquitus obſeruatum in Anglia vt nobilium inſignia in templis collocarentur.

6. ILlud enim nunquam à noſtrę gentis more conſuetudineq; alienum Sandere, fuit, vt Regum, magnatum, ac clarorum virorum inſignia in iiſdem in quibus mortui humarentur templis ad eorum ſepulchra atq; monimenta ponerētur. Non tam indignum ergo fuit facinus vt regis inſignia in ſingulis Regni templis populi aſpectui reprę̄ſentarentur, præſertim cū ex vſitato aliorū inſigniū in tēplis per Angliā paſſim poſitorum exemplo, nullus in ea re metus inducendi ad Idololatriam populi ſubeſſe poterat. Si enim ſanctorum Imagines in templis ſublato illo metu ac periculo eſſent tollerandæ, quod à Cherubinorum & illius ex ære fabricati in ſolitudine ſerpentis imaginibus, quæ expreſſo dei mandato factæ ſunt, ad omniū Ima-

Inepta Pontificiorum in tuendis Imaginibus exempla.

gines

gines in ſingulis templis collocãdas ſolita ſua imperitia & inſania trahunt Pontificij, tamen cum populus in eiuſmodi ſignis (quod facillimè ſolet) ſuſpicetur ineſſe numen aliquod, ac ijſdem genibus flexis, manibus ſublatis & extenſis, cum lachrymis ac ſuſpirijs ſupplicare incipiat, nõnè deijcienda ſacris locis ſunt? Templis exterminanda, conculcanda, conuellenda, cremanda, & quibuſcunq; modis delenda? Nam & illius ænei ſerpentis Imago, cum populus in ea adoranda delirare cœpiſſet, ab Ezechia clariſſimo ſanctiſſimoq; Rege confracta, & in cineres redacta eſt. An igitur his parcendum eſt ſimulachris, quæ ſine diuino præcepto ſolis humanis inſtitutis locum in templis habuerunt? Euge igitur Sandere, quid ais bone vir? quam laudem a Monarcha tuo meritus es, dum excellentiſſimi regis eiuſdemq; adoleſcentis memoriam iniuria tanta violare ſtuderes, vt eum qui ſuam gẽtem a veſtra tam ſupina ſuperſtitione ad ſincerum Chriſti cultum reuocauit, Iuliano qui Chriſti imaginem non ſuperſtitionis ſed religionis odio deiecit, impudenter conferres? Sed de tua impudentia ſi nunc querelam inſtituerem, nullum mihi modum finemq; ſcribendi proponerem. Ea enim caſtigationem verius quàm reſponſionem flagitat. ,, *At ignis, inquis, violentus de cœlo delapſus ſtatuam Iuliani circiter pectus perſecuit, caputquè vnà cum collo in terram deiecit. At Chriſtiani cum fragmenta ſtatuæ Chriſti collegiſſent, in Eccleſia poſuerunt.* Præclara hæc fuit & commemoranda Apoſtaſis læſæq; diuinæ in Chriſto maieſtatis vltio. Oſtende iam ex tot Angliæ templis inſignia illa Regia fuiſſe cœlitus diſſecta, aut vllo fere

Cur Ezechias fregit ſerpentem.

Ignis cæleſtis deiecit Iuliani ſtatuam ſed nõ Edwardi inſignia.

caſu deiecta, antequam Mariana vis atque flamma, ferro ac incendio nō illa modò, ſed magnam ſanctorum multitudinem deleuit atque conſumpſit. Ita in illis inſignijs nullum apparuit læſæ diuinæ Maieſtatis indicium, quod in Iuliani ſtatua oſtenſum eſſe ſcribis, vt tuis ipſius ſcriptis petulantia tua maximè conuicta videatur.

Sanderus Reginā ſacrificijs præeſſe impudenter mentitur, quia miſſificanti interdixit panis eleuationem.

7 NEquè tamen in eo cōuitiandi ſcelere pergere deſinis, quin vt occurrit aliquid in quo contra Reginam noſtram exultare poſſit impudentia tua, ſine delectu quæcunq; poſſis effundis. *Collyridianos ex E-*

Lib. 7. pag. 355 *piphanio in Arabia narras hæreticos, qui Collyridem ſeu*
» *panem in nomen Mariæ offerebant, quod ſacrificium per*
» *mulieres fiebat, Porro noſtris inquis temporibus, in An-*
» *glia vidimus mulierem Caluinianiſtam, non quidem ſa-*
» *crificantem, ſed tamen quod plus eſt, & ſacerdoti & præ-*
» *dicatori palam in rebus ſacris dominantem. Elizabetha*
» *enim, neſcio vtrum Lutherana an Zwingliana, quoad*
» *ſectam (quia vtriuſque ſectæ plures pſeudoepiſcopos præ-*
» *fecit) occupato Angliæ Regno, præcepit venerandæ me-*
» *moriæ Carlioleñſi Epiſcopo ad altare iam conſtituto (cum*
» *adhuc religio catholica non eſſet abrogata) vt in ſua miſſa*
» *non eleuaret corpus Domini. An non hoc eſt ſacrificio*
» *præeſſe? Cui ille reſpondit. Eccleſiam Dei non habere*
» *talem conſuetudinem. Præterea eadem, inquis, mulier*
» *(abdicata iam Catholica Religione) Alexandrum No-*
ellum

illum & ſuggeſtu ad populum verba facientem coram ,,
omni populo reprehendit, velut a propoſito ſuo digreſ- ,,
ſum, quo eum redire iuſſit. Eadem appellat ſe ſupre- ,,
mam gubernatricem Eccleſiæ Anglicanæ. An non hæc ,,
ſunt perſimilia ijs, quæ ab Arabicis mulieribus olim fie- ,,
bant? Præclarus ſanè eſſes calumniandi Sandere artifex, niſi te in tanto quo œſtuas odio aliquæ furiæ exagitarent. Nequè enim in his mendacijs opprobrijſquè fingendis voluntas tibi ſtudiumq; deeſt, ſed facultas, quæ ſanè multò tibi vberior adeſſet, ſi ingenium tuum (quod ſatis in eo genere fœcundum eſt) leuiſſimo quouis motu turbatum ſine vllo iudicio ad ſingula non raperetur. Cur enim maledicendi cupiditate eadem a te contra Reginam ita dicta ſunt ſæpius? Quia nullum tibi incidit hæreticarum mulierum genus, cui Reginam non ſtudes alligare. Ita antea Pepuzianas, Priſcillianas, & Quintilianas, quæ Euæ ſacrificabant, nunc etiam Collyridianas hæreticas, quæ Mariæ offerebant in ſacrorum præfectura imitari tibi viſa eſt. At qua in re? nequè enim illa aut ſacris ſe vnquam immiſcuit, aut Euam aut Mariam ſacrificijs, oblationibus, aut vllo diuino honore proſequuta eſt. Quid igitur admiſit? Carlioleníi Epiſcopo miſſificanti interdixit eleuationem corporis Chriſti, idquè antequàm catholica, vt vocas, Religio abrogata eſſet. Quid autem ſi ne omnino miſſificaret prohibuiſſet? An hoc fuiſſet præeſſe ſacris? num nam acceſſit miniſtratura ad altare? aut ſe pro ſacerdote geſſit? quod ab illis Priſcillianis & Collyridianis fœminis factum eſſe conſtat. Conſules atque Cæſares

Prohibere a ſacris pontificem, non eſt præeſſe ſacris.

Romani interdictis ſæpe Aruſpices vetabant, ne coram populo ſacrificarent, tum ne in publicis ſacrificijs animalium exta quibus futura prænuntiabantur conſulerent, ſed immolatis & incenſis victimis ceſſarent, itaque modum præſcribebant his, quorum munus erat ſacrificare, nec tamen ipſi ſacrificabant, aut ſacrificijs præerant. Regina Maria potita Regno, cuius nomen non calumniandi, ſed calumniam refellendi cauſa repeto, etiam legibus de religione contra Pontificios latis in ſuo robore ſtantibus, miſſificandi ac ſacra ex Pontificio inſtituto celebrandi veniam facultatemq; edicto fecit, ſanctos miniſtros a verbi prædicatione, & ſacrorum adminiſtratione ceſſare compulit, plurimos etiam carceribus concluſit, an eam igitur Sandere, Collyridianam aut Priſcillianam hæreticam nominabis? Aut ſi fortè inchoandi atque finiendi præcationum horas, aut contrahendi preces tempora, aut oratiunculam aliquam addi ſiue adimi, aut ritum vel ceremoniam omitti aliquãdo voluit, ideone ſacra feciſſe dicenda eſt? Nam quod Reginæ illud exprobras, in quo facũdiſſimum virum Alexandrum Noellum Paulinę Eccleſię Decanum coram populo rogauit, ne a propoſita materia ad aliam aberraret, facis arroganter, neq; impudentiam magis quàm inuidiam profers tuam. Num enim nõ licebit tua pace principibus, eos quos de Religione dicentes libenter & attentè audiunt, iubere ſi opus ſit vt de vno aliquo fidei dogmate aut articulo pro concione ad ſe vel populũ eloquãtur, eoſq; reuocare ſi fortè a propoſito euagẽtur? Atq; hoc ſanè mediocres homines ſępe fecerunt, qui hæreſis idcirco ne ſuſpecti vnq̃ fuerunt.

Maria Regina.

Alexander Noellus.

Nonnulli

Nonnulli etiam diuini & diſerti præcones verbi, admoneri à familiaribus occulté ſeſe patiuntur, ne in medio dicendi,cum eorum oratio fuerit concitatior, incidant in aliam rem alienam à propoſito, minusuè neceſſariam. Si igitur ſereniſſima Regina,cum in concione rem exorſus eſſet Noellus,quam illa tractari cuperet,& cum eum deflexiſſe ad aliam putaret, coram populo non iuſſit, ſed tantùm rogauit, vt eó rediret, vnde digreſſa eſſet oratio, tanto ne a te vitio vertendum hoc factum fuit,vt barbaris ac hæreticis Arabiæ fœminis quæ panem Mariæ conſecrabant, tam illuſtris omni virtute princeps adiungeretur. Atq; hunc tam ineptum locum interrogatiúcula concludis,quaſi eum firmiſſimis rationibus comprobaſſes. *An hæc, inquis, non ſunt perſimilia ÿs, quæ ab Arabicis mulieribus olim fiebant?* ,, Hîc mihi acumē tuum non probatur, qui ſimilitudines eas profers,quę ſunt diſſimillimę peneq; inter ſe contrariæ. Nam ſi me rogas an ſint inter ſe adeò ſimilia,reſpondeo videri mihi longè diſcrepantia. Quando enim illæ quemq̃ ſacrificare,aut de ſacris dicere vetuerunt. Magiſq; illæ Arabicæ Præſtigiatrices veſtris fœminis quæ Mariam diuino cultu adorant, panemq; quem dicitis benedictum venerantur,compararentur & in pari ſuperſtitione conſentiunt: à noſtris enim quæ non ſunt cuiuſquam præterquám ſolius Chriſti cultrices,neq; conſecratum exorciſmis panem probant,ſunt ſanè diſſimillimæ.

Idem Henricum octauum hæreticum & ſimoniacum appellat, quòd eccleſiaſticorum prouentuum primitias cepit.

ATq; quàm ſis cupidus detrahendi,nó modó mo- 8

dica,ſed nulla occaſione data, apparet in eo quod al-
Lib.7.pa.409. tero probro Henricum octauum Regem adortus ſis. Gregorium magnum hoc modo conquerẽtem narras. *Simoniaca hæreſis noſtris maximè temporibus concitauit aduerſus eccleſiam Dei non modò innumerabilem populi multitudinem,ſed etiam regiam poteſtatem, in tantum vt in Romanam eccleſiam terrenæ ius poteſtatis vſurpet.* Hanc Gregorij quærelam, vt in Henricũ octauũ regem torqueres,ita cenſuram tuam interponis. *Puto autem (inquis)quòd contra eam hæreſim agat, qua Imperatores græci non diu ante nouo more adducti ſunt, vt neminem paterentur Eccleſiæ Romanæ pontificatum gerere, præterquàm ſi pro ſua confirmatione, certum tributum Cæſari perſoluiſſet. Quod cum in quauis eccleſia iniuſtum eſſet,in Romana,quæ cæterarum caput eſt, non niſi iniquiſſimum fuiſſe exiſtimari debet. Cæterum ſi hoc in imperatoribus hæreticum eſt habitum, quid de Henrico octauo Anglorum rege ſtatuemus, qui ſummum Eccleſiæ Anglicanæ caput ſeipſum ſcribens, omnium eccleſiarum & beneficiorum eccleſiaſticorum primitias ſibi & ſuis vſurpauit.* Hæc ex omnibus quæ confinxiſti Sandere, calumnijs inaniſſima atque inconſideratiſſima fuit, nam cęteræ ſpeciem ac ſimilitudinem rerum aliquam præ ſe ferebant, hæc ex apertiſſimis conſtat mendacijs,quæ ne celari quidem poſſunt. Itaque rem quidem falſam & alieniſſimam maledicendi ſtudio ad Henricum octauum auguſtiſſimum principem infamia notandum ſola tua coniectura eaque ſtultiſſima ducis. *Putas inquis,quod contra eam hæreſim agat. &c.* Primùm non alio argumento atque teſtimonio probas id ſenſiſſe Gregorium quàm tua coniectura, deinde

inde hæreſim appellas Principum a Clero tributi exactionem, de quo primùm tecum agam, deinde longé præter tuam coniecturam ſenſiſſe Gregorium demonſtrabo. Romanum Epiſcopum Sylueſtrum accepiſſe a Conſtantino Cæſare Ciuitatum, multorumq́; prædiorum in Italia dominia certum eſt, pro quibus tributa vt a cæteris qui a Cæſare res ſoli acceperunt, pendi non iniquum fuit. Itaque & in Anglia pro Baronijs & dominijs quæ maneria dicuntur ſemper homagium & eiuſmodi ſeruitutum genera atque ipſa tributa ab Epiſcopis atque clericis, perinde vt a laicis, Regibus præſtabantur. Et Epiſcopi electi antequam Epiſcopatus inirent ea ſeruitia Regibus deferebant. Hinc illa Bonifacij Iuris regula. „Abſurdum eſt & contra conſuetudinem Romanæ eccleſiæ vt pro ſpiritualibus quis homagium facere cogatur, pro temporalibus illa conſueta ſeruitia non prohibet.„ Si itaq; hoc illud ſit quod tua coniectura voluit Gregorius, ne Reges ab epiſcopis aut Cæſares a Romanis pontificibus pro electionibus confirmandis tributa flagitarent (quod a Rege aut Cæſare quocunq; ne memini me quidē legiſſe aut audiuiſſe præterq̃ abs te vno vnquam) iure conqueſtus eſt. Sin verò id voluit vt cū Epiſcopat⁹ per totū orbē chriſtianū a Cęſaribus atq; regibus tātis dignitatibus atq; vectigalib⁹ aucti & locupletati eſſēt, nullā ipſis in belli paciſq; adminiſtrādę difficultatibus ꝓ acceptis beneficijs gratiā refunderēt, pace vel tua vel ipſi⁹ Gregorij dixerim, iniquū mihi videri veſtrū iudiciū. Quanq̃ nō tam temerè de tāto viro aut ſuſpicari poſſim, quòd tu audacter facis, aut pronunciare audeā, tam immemorē indultorum ab

Eccleſiæ a Cæſaribus, atque Regibus ditatæ.

Extra. de reg. Iuris.

Principes difficilibus temporibus Eccleſiarum facultatibus ſubleuandi.

Imperio ſuæ ſedi beneficiorum, ingratumq; adeo fuiſſe Gregorium, vt in pendendis Cæſari pro temporalibus non eccleſiaſticis prædijs ita reluctaretur. Tu verò cuius eſt ſummum ac ſupra cæteros cunctos in patriæ tuę Principes ingratitudinis ſcelus,ſanctos patres ab ea culpa remotiſſimos violenter trahis ad ſceleris tui patrocinium.Nam ſi electionum confirmationes,aut eccleſiarum inueſtituræ cum a Cęſaribus regibuſq; fiunt ſunt hæreticæ, quibus de rebus ſummæ quondã extiterũt inter Principes ac pontifices contẽtiones. Adrianus primus pontifex cum centũ quinquaginta tribus Epiſcopis, qui Lateranenſe conciliũ, cui Carolus magnus interfuit celebrarũt,in manifeſtã hæreſim inciderunt: ſtatuerunt enim, vt antea diximus, Anathemate, vt Romanus pontifex & Archiepiſcopi ac Epiſcopi occidentalis eccleſiæ electionum confirmaciones,& eccleſiarum inueſtituras a Carolo ſuiſq; ſucceſſoribus acciperent. Quod ſatis indicat ea confirmationum atq; inueſtiturarum iura fuiſſe ante diuiſionem imperij Conſtantinopolitanorum Cæſarum propria, in eoq; concilio cum iam Imperij partẽ Carolus obtineret, pontificem cum occidentalibus Epiſcopis ad Carolum etiam eccleſiarum Epiſcopis tradendarũ iura tranſtuliſſe.Etſi excitatis poſtea multis ijſq; pernitioſis controuerſijs ſuccubuerunt Cæſares atq; Reges pontificibus,cum ita ſcilicet vires ſuas firmaſſet illa pontificia Monarchia, vt omniũ vel potentiſſimorum dignitatem poteſtatemq; anteiret.Sed etſi hac confirmandi & inueſtituras dandi authoritate irrepſit ſymoniacum in principibus vitium, non tamẽ id inter hæreſes Sandere referendum fuit.Nunquàm enim

Præſules electionum confirmationes,et Eccleſiarum inueſtituras antiquitus à Cæſaribus atque Regibus capiebant.

Hære ſis atque Simonia differunt.

enim a quoq̃ præterq̃ abs te accepi confuſa fuiſſe & indiſtincta illa vitia. Pari penè pœna in Iure plectuntur, ſed ſeorſim tamen ſeparata tractantur. Alia ſunt etiam permulta eaq; horrenda in hominum mores recepta vitia, quæ tamē ab hæreſi longo ſunt interuallo diſiuncta. Itaque vt hęc quę tu nullo diſcrimine diſtinguis, ſuis proprijs notis ac differentijs cognoſcamus, ea quæ a Chriſtianis perpetrantur flagitia tum demū ſunt hæretica, cum a ſuis authoribus defendūtur eſſe licita, atque iure Chriſtiano permiſſa. Graue ſcelus eſt adulteriū, grauiora alia, ſitq;, ſi vis, ſymonia vitiorum omnium deterrima, quæ tamen in hæreſim non tranſeunt, anteq̃ rei eò contumaciæ audaciæq; proceſſerint, vt ea iure diuino facta ac commiſſa geſtiant. Quod nihil aliud eſt q̃ erroris ac impietatis plenam ſententiam contra verbum diuinum vt hæretici ſolent defendere. Iam verò cum nullum regem aut Imperatorem proferas, qui licere ſibi ſtatuerit a Romano Pontifice, aut alijs Epiſcopis ad confirmandas eorū electiones munera flagitare, aut tributa exigere, hæreticum nullum doces. Quàm ſtulta eſt igitur illa diuinatio tua qua Gregorium putas huiuſmodi reges deſignare? Nec ſtulta modò ſed arrogans & in omnes principes iniurioſa, quibus tu ſingulis inuris contumelias, vt Henricum octauum aliquo aſpergas impuræ tuæ orationis conuitio. Ac mirum quidem eſt, quòd in hoc loco Reginæ noſtræ dignitati peperceris, quæ Monarcha veſtro ex Anglicana Eccleſia rurſus profligato, Eccleſiaſticorum prouentuum primitias atque decimas tanq̃ Regiæ dignitati debitas & ipſa vendicauit.

Vitia & peccata quando in hęreſim tranſeunt.

Principi cur debeantur & conceſſæ ſint tam primitiæ q̃ decimæ ex prouentibus Eccleſiaſticis.

9. Atque ſanè ne tuis turpiſſimis mẽdacijs ab incautis atque credulis fides adiungatur, vix enim tibi ſani ſtabiliſq́; quiſq̃ iudicij crediderit, exponam paucis quomodo ea primitiarũ ac decimarum a clero delata iura Regi obuenerunt. Qua verò occaſione iugum Pontificium, quod multis antea ſæculis intollerabile viſum eſt, a cleri Anglicani ceruicibus ſub inuictiſſimo principe Henrico octauo Rege excuſſum atque depulſum fuerit, & antea diximus, & paucis poſtea dicemus. Liberatis itaque iam omnium animis a tantę tyrãnidis metu ac periculo, cepit vnuſquiſq́; de Pontificijs expilationibus liberè quid ſentiret, dicere. Tum ab ipſis Monachis de ſingulis ætatibus conſcripti annales illis Pontificijs fraudibus ac Rapinis pleniſſimi fuerunt. Quibus inditijs permoti atque inducti Regis Conſiliarij, ea quæ ſub Henrico Rege (qui viginti amplius tum regnaſſet annis) Papa a clero extorſiſſet munera explorarunt. Quorum ſumma tam incredibilis ac infinita fuit, vt ad belli gerendi adminiſtrationem multis annis ſuffeciſſet. Pro ſolis Epiſcoporũ inueſtituris 100000.₤. Romana Curia illis viginti annis ex Anglia exhauſerat. In reliquis rebus hæc depredatio fuit infinitior. Quæſtores occulti in Regnum a Papa cum indulgentijs & eiuſmodi impoſturis immiſſi, beneficiorum ſępe integros, ſępe ſemeſtres fructus ac prouentus exigerunt, laicos nõ vi ac minis, ſed dolis techniſq́; argento auroq́; emunxerunt, vt nulla ſub immaniſſimo tyranno prouincia tam grauiter expilata vnq̃ fuerit, ac ſub Papis Anglia. Ac ante Henrici

Querelæ in Anglia multæ atque graues de pontificijs expilationibus.

Papales emũgendæ pecuniæ fraudes mille.

rici tempora longè atrociores expilationum iniuriæ inferebantur. Prouiſionū quas ſibi Pontifices arrogabant prętextu, maxima pars Eccleſiaſtici cenſus annui Italis & peregrinis tributa, Regnoq; quotannis exportata fuit, reliquam partem occulta illa Pontificia Quæſtura ita extenuauit, vt vix aliquid dignæ mercedis doctis in Anglia viris ſupereſſet. Iam verò mille alijs verſutijs oppugnabantur laicorum facultates, vt vno ſępe ore Clerus atque populus, Regibus adiumenta ſubſidiaq; bellica flagitantibus, vnà ſupplex fuerit, ſi opem ſibi a ſubditis ferri vellent, vt Pontificum exactiones prohiberent, eorumq; Quæſtores Regno procul interdictis arcerent. Hinc, vt ex Annalibus noſtris & iure municipali liquet, ſingulis his recentioribus ætatibus multa decreta, ſtatuta, promulgata & ædita fuerunt contra prouiſiones, contra Papę Quæſtores, nuntios, ipſoſq; Legatos ne in Eccleſia regnoue inconſulto Rege graſſarentur. Sæpe etiam eò impudentię Papę progreſſi ſunt, vt prędę ſuæ partem Regibus pollicitarentur, ſi prędonibus ſuis conniuerent. Quæ edicta etſi grauiſſimis pœnis ſancita fuerint, violabantur tamen impunè Pontificiorum audacia, donec Henricus octauus, iure, virtute, atque magnanimitate regia diuinitus ſanè inſita ac innata, fretus, permiſſas legibus pœnas ſumpſit, Pontificiorūq; vim ac potentiā fregit ac euertit, ſuos ſubditos ab illa tyrannide vendicauit, Eccleſiā Anglicanā libertati Chriſtianę, ac ſibi ſuiſq; ſucceſſoribus Regia iura a Pontifice vſurpata reſtituit. Hîc Clerus cū tātum beneficiū inuicti diuiniq; principis animi magnitudine accepiſſet, ac in ſumma libertate eſſet, eas quas tu nominas

Opera regia contra Papales extorſiones ſępe implorata.

Æquitas papalis in rapinis diuidendis.

Leges latæ cōtra Papales Quæſtores atque prouiſores.

Henrico. 8. papales rapinas iure prohibenti conceſſæ ſunt Eccleſiaſticorū prouentuum decimæ ac primitiæ.

minas primitias atque decimas ex Eccleſiaſticis prouentibus ne a Papis toties opprimerentur vltro cōcedebat. Quæ cleri conceſſio ab ipſo poſtea Rege, Præſulibus, proceribus, atque populo in Parliamento rata perpetuæ legis vim authoritatemq; ſortita eſt. An tu igitur ſceleſte, maleq; conciliate, tantum Regem ſibi ſuiſquè hæc iura vſurpaſſe dicis, quæ gratuitò ac libenter a Clero cum omnium Regni ordinum approbatione & conſenſu in ſempiternam profligati Papiſmi memoriam donata ſunt. Sanè cum in hoc opere quod tam celebre fore putabas, nihil ipſo titulo, aut Theologi nomine dignum ſit, tum mendaciorum conuitiorumq; ſordibus ita paſſim coinquinatum eſt, vt tui laudem ex re tam inani captantis cōditio, etſi odio q̄ maximo digna ſit, miſeranda tamen atque deploranda potius q̄ inuidenda videtur.

Cardinalis Polus Papæ Legatus Reginam Mariam, atque Angliæ Clerum primitijs atque decimis Eccleſiaſticis defraudauit.

10. VErùm age bone vir, quoniam hæc primitiarum decimarumq; a clericorū vectigalibus perceptio adeo execrāda tibi viſa ſit, vt eam nō modò ſymoniacā ſed & hæreticā eſſe decerneres, videamus quo patrocinio poſſis Monarchā tuū eiuſq; Legatū nuper in Anglia Polū a ſymonia hęreſiq; defendere. Edwardo Rege adoleſcente mortuo, Maria eius ſoror natu maior Regnū iure capeſcebat. Ea omni opera conſilioq; reducendo Papiſmo ſtuduit, quod vix duobus annis conſecuta eſt. Tandē Polo Cardinali Legato in Angliā a Paulo. 4. Pontifice deſignato, & a Regina ſūma cupidi-

Polus in Angliam legatus.

cupiditate accito, lege data eſt pontifici ſuprema eccleſiæ Anglicanæ poteſtas, quam antequam ab Henrico Rege exploſus eſſet tot ſæculis vſurpauerat. Ac toto hoc tempore primitiæ illæ atque decimæ in Reginæ ærarium illatæ ſunt, præterfluxit etiam alter annus in quo illius commodo Clero ne adhuc quidem reluctante perceptæ ceſſerunt. Tandem ſuaſit callidiſſimé atque verſutiſſimè Polus remittendam eſſe iſtam a Clero Henrico Regi eiuſq; Regni ſucceſſoribus datam conceſſionem, nec ſine graui iniuria percipi amplius poſſe. Sed etſi illicitam dixit, ſi putaſſet tamen, vt tu Sandere ſtatuis, ſymoniacam eam ac hæreticam fuiſſe, cur non reſtituẽda eorum trium annorum ſumpta ex eccleſiaſticis vectigalibus emolumenta ſimul ſuaſit? Cur ex ſymoniaco & hæretico quęſtu ditari eam Reginam paſſus eſt, in cuius animæ ſalutem a Monarcha veſtro, animarum peſte, legatus datus eſt? Cur illam ſi parere noluiſſet tanquam hæreticam Anathemate, Excõmunicatione, interdicto, aut graui aliqua horrendauè pontificia Cenſura non perterruit? Itaque vt huius quem tam pium ſanctũq; legatum pontificij vbiq; prædicant, ea quam contagione Romana magis quàm indole propria contraxit ſimulatio appareat, longè aliter de his primitijs decimiſq; percipiẽdis, quam Reginæ dixerat, ſenſit Polus, nec eas Clero relaxandas, ſed a fiſco Regio in ſuum ærarium traducẽdas cenſuit. Nam Maria Regina Poli dicto ita obtemperauit, vt protinus eius Curię, in qua primitiarum atq; decimarum rationes inter Quæſtores & ærarij pręfectos habebantur, ſigilla fregerat atque comminuerat. Atq; cum earum exigendarum a

Regina Maria Poli ſuaſu remiſit clero decimas ac primitias, quæ nihilominus ſoluebantur Polo.

Polus Romæ ſimulationem didicit.

ſe poteſtatem abrogaſſet, nec tamen Clerus publicis legibus ab eis pendendis ſolutus adhuc atq; liberatus eſſet, Poli moderationi, vt penſiones annuas ab Henrico octauo cum Cœnobia demolirentur impuris fratrum monachorumq; reliquijs conceſſas diſſolueret, earumq; ſolutionibus fiſcum liberaret, permiſſæ fuerũt. Retinuit ille vir cautus & arte pontificia inſtructus decimas & primitias duobus amplius annis, ac perpaucis ſolutis penſionibus, quæſtũ ingentẽ conflauit, adeò vt cum legatus in magna penuria pro illa dignitate veniſſet, nec ſuſtinere illius Amplitudinis ſumptus ex vectigalibus Cantuarienſis Archiepiſcopatus potuiſſet, moriens peregrinis atque Italis hæredibus ac legatarijs in Teſtamento conſtitutis, neceſſarijs ſuis ſingulis ſumma ingratitudine prætermiſſis omnia quę in illa primitiarum ac decimarum quęſtura corraſit, quæ incredibilia fuerunt, relinqueret. Si hęc igtur Sandere ex ſacris vectigalibus decimarum primitiarumq; perceptio ſymonia atque hæreſis cenſenda eſt, vtrũ is qui clero, cuius ſolius interfuit, non modò conſentiente ſed concedente atque offerente eas accepit, an qui callida & inſidioſa apud ſimplicẽ mulierem oratione extorſit, ſibiq; pręter concedẽtis mentem reſeruauit, ſymoniacus ac hæreticus magis dicendus eſt? Etenim ſi quæ ficta atq; ſimulata ſunt, delinquentis factum odio congeminant, hoc quod tam magnifico Regi ſymoniæ hæreſiſq; falſò obijcis vitium, in Polum, qui ſimulato ſanctitatis officio Reginæ illuſit, quæſtumq; maximum cepit, totum conuerſum reſidet. Ac vt ab hoc legato, qui cæteros omnes ſanctitate anteire putabatur, ad pontifices totamq;

Simulata ſanctitas duplex eſt iniquitas.

tamq; Romanam Curiam tranſeam. Cum ipſe pontifex venditor ac mercator, ipſaq; Roma nihil aliud quam ſacrorum omnium forum & emporium tot ſæculis fuerit, quo tu ore Sandere audes ſymoniacos hæreticos nominare? Cum de Henrico Rege iniqué criminareris, an non omnes penè a Gregorio magno nominatos a te pontifices formidabas, ne cum eccleſias prætio vendebant, prouincias expilabant, iura diuina ac humana vænalia habebant, Symoniam impuné & apertè tanquam iure ſuo exercebant, & quæ alijs non licerent, ſibi tamen licita eſſe ſtatuebant, ne omnes in te irruerent, impetum facerent, colloq; obtorto, vt capitis cauſã ob læſam tantæ monarchię maieſtatẽ diceres, in Ius violẽter traherent, quòd eos omnes cũ eſſent ſymoniaci inſimules apertæ hęreſis? Hic tu fortaſſe hanc paratã defenſionẽ haberes. Certaui acriter pro Romana, veſtraq; Põtifices, Monarchia, nõ vos quibus omnia Iura ſoluere atq; dirimere fas eſt, ſed eos qui veſtrã monarchiã oppugnãt, hæreticos appellaui, in quibus ſummis cõuitijs calũnijſq; exagitandis, cum nihil, ſiue iure ſiue iniuria reprehendi poſſit, prętermiſi, tum Henrico octauo Regi inuictiſſimo, hoſtiq; veſtro omniũ qui vnq̃ extiterunt regum Chriſtianorũ grauiſſimo ſymoniã, quòd conceſſa ſibi a Clero vectigalia percepit, exprobraui, eamq; mea coniectura ex Gregorij verbis conficta hæreſim eſſe dixi, ita eum hęreticum pronuntiaui, veſtras autem, ô ſummi Monarchę, fraudes, dolos, rapinas, eccleſiarum ac ſacrorum commercia non enuntiaui, ſed reticui atque celaui, pro quibus meritis non Iudicium, ſed præmium idq; maximũ expectaui.

Roma forum ſimoniacum.

Proſopopeia.

Qui tibi ita peroranti cum non præuaricatione, ſed ſtultitia cauſam pene prodidiſſes, veniam ea lege facerent, ne in reliquis deinceps conuitijs ſymoniam, quæ Romæ latiſſimè patet, ac ſine qua Monarchia ſua ſtare non poteſt, cuiquam obijceres, capiteq́; ſancirent, ſi eam hæreſim quauis deinceps coniectura affirmares, cum in omnium Chriſtianarum gentium annalibus, & præſertim Angliæ, Pontificum Romanorum tot ſęculis Symonia prodita eſt, vt ea iam occultari nullo modo poſſit. Ita de cæteris quibuſcunq; tibi tuo more garrire permitterent, de ſymonia ſaltem tanquam maximo Romanæ Monarchię vectigali ac theſauro ſummum ſilentium interminarent ac præciperent.

Monarchia Romana ſine Symonia ſtare non poteſt.

Tranſitio.

Sanderus mētiendi conſuetudine contra ſe mendax.

Huius adeo inſulſi ſcurrilisq; tui operis longa meditatio lucubratioq́; hoc in te, Sandere, effecit, vt cum de alijs tam ſæpe atq; improbè mentitus ſis, ipſa mentiendi conſuetudine, ne de te ipſe vera dicere poſſis. Nam cum hoc tuum fuiſſe in ſcribendo conſilium inſtitutũq́; ſcribas ab eccleſię gubernaculis δημοκράτειαν & ἀριστοκράτειαν diſiungere, omnia verò deferre Monarchiæ, tum hanc in pontificibus ſtatuere Romæ, eoſq́; ad noſtra tempora eo quo ſuccedebant ordine deducere, ac vtriuſq; Romanæ ſcilicet, illiuſq́; contrariæ quam hæreticam appellas Eccleſię, inter ſe diuerſas & repugnantes formas proponere. Septimus hic liber in quo tantopere gloriaris, cuiuſq́;, cum nihil eo ſit turbatius, ordinem admiraris, facilè oſtendit curaſſe te magis de euertenda patria, quàm de retinenda Monarchia atque conſeruanda Roma. Quorum vtrumq; etſi a tam perditi atque deplorati hominis

poteſtate

poteſtate longè abſit, tamē quanta audacia atque impudentia, cum proditione omniq; ſcelere in te coniuncta ſit, ſatis declarauit. Nam cum Monarchiæ tuæ ſucceſſionem penè abſoluiſſes, omniaq; quæ pro ea quocunq; vnquam dicta eſſent coaceruaſſes, nec quicquam præter vltimam tuam de Antichriſto diſputationem ex promiſſo ſupereſſe videretur, noua quadam non minus mendaci & conuitioſa q̄ cætera fuerunt narratione ordiris. *Quot & quanti, tum Epiſcopi tum alij tam Eccleſiaſtici, quàm nobiles & illuſtres in Anglia, Hibernia, & Scotia viri, dignitatem, fortunas, patriam, libertatem, ac deniq; vitam, Elizabetha apud Anglos regnante, atque hæreſim profitente amiſerint, vt ne cogerentur Pontificis Romani Primatum abijcere atque abiurare.* Lib. 7. pa. 686. Si hoc iam Sandere velles, non modò Monarchiam Eccleſiaſticam ſtabilire Romæ, ſed omnes qui in ea tuenda adeo contumaces & præfracti fuerunt, vt omnia iura, neceſſitudines, patriamq; deſeruerint tuo encomio celebrare, cur ab his annis exorſus non es, quibus vacillare cœpit, & a Luthero tam grauiter concuſſa primò fuit illius Monarchiæ potentia? aut cur Germani, Galli, aliarumq; gentium pari ſanè pertinacia viri, qui multa Monarchiæ defendendæ cauſa aduerſa ſenſerunt, a te prætermiſſi ſunt? Sin quia Anglus es tuam ſolam gentem illuſtrare ſtudes, cur in eadem cauſa coniungis vnà Scotos, qui etſi vicini ſunt nobiſq; finitimi, nunquam tam diuturna nobis fides, fœduſue cum eis interceſſit. Sed tua hæc ratio fuit, Epiſcopis illis & illuſtribus viris profugis, & inter veſtros ciues aſcriptis tanquam ducibus commemorandis, plebem ad veſtras partes trahere, & ad tumultus impellere, Sanderus opus ſuum ad tumultus concitandos ædidit.

impellere, vt ex perturbatione Reipublicæ Reginæ (quod abſit) pernicies, cladeſquè atque vaſtitas patriæ conſequerentur, cum alia nulla ſpes potiundæ in Anglia ditionis Monarchæ veſtro reliqua fuiſſet. Plebem variam & inconſtantem, ſæpe etiam mutationis rerumq; nouarum cupidam, ducibus & authoribus præmonſtratis putabas non eſſe difficile concitare. Eos etiam qui occultè veſtris partibus in Anglia ſtudent, ad rebellandum celeres & paratos fore ſciebas. Reſtabat vt exiſtimabas nihil, quàm vt horum a te enumeratorum perduellium præconio tanquam Buccinatoris tuba, omnes qui Monarchæ veſtri cauſa volebant, ad arma contra principem conuolarent. Hæc operis tui meta ad quam omnia referebas, hic finis fuit. Ac vt quod inſtituiſſes perficere cõmodius poſſis, poſtq̃ illuſtriſſimam Principem tot (vt ante cõmemoraui) conuitioſis vocibus diffamaſſes, quo regali ſolio depelli a perduellibus poſſe iuſtius videretur, moues ei natalium legitimæq; ſucceſſionis controuerſiam. Perinde ac ſi huiuſmodi Catelinariam oratione͂ ad Anglos iam haberes.

Catelinarius in Sandero furor.

Poſtq̃ Elizabetha Angliæ Regina Romanæ Monarchiæ parere nolit, ab eaquè proſcripta & Regno mulctata ſit, tum ex hijs nuptijs procreata quas Romanus Pontifex ſe͂tentia lata damnauit, circumſpicite animis diligenter Angli, nolite ei obtemperare, ſed eorum qui a me recitantur atque laudantur procerum, præſulum, ac perduellium exempla ſequimini, vincula, bonorum amiſſionem, & exilium cum his vnà perferatis, arma capite, eamq; vi fraudeuè quacunq; deijcite, quàm Monarcha Romanus exterminandam & ex iniuſtis

iuſtis nuptijs natam eſſe decreuit. Hæc omnium quæ a te tam fuſè ac prolixè tractantur ſumma eſt, atque hoc compendio perſtringere opus tam varium, multiplex, & garrulum potuiſti.

Sanderus profligati Papiſmi cauſas falſò confert in Henrici octaui cum D. Anna Bollena nuptias

II

AGe igitur quoniam in hoc tanquam cardine tota cauſa verſatur, agamus primùm de illis nuptijs e quib⁹ fœliciſſimus Angliæ partus tanq̃ iubar cœleſte in lucem æditus eſt. Qui veſtri Regni calamitas, ſui ſalus eſt, & diuina potẽtia ab occultis inſidijs grauiſſimiſq; periculis liberatus, tã diu regnabit donec veſtrum Regnum iam ſanè caducum & infirmũ, a cunctis gentibus deſertum atque ſpretũ ipſa deſolatione peribit. *Henricus (inquis) octauus Angliæ Rex, vt Annam Bollenam in Catharinæ vxoris ſuæ adhuc viuentis locũ introduceret, Pontificis Romani ab eo diuortio abhorrẽtis poteſtatẽ ex Anglia eiecit. Hanc Pontificiam poteſtatẽ Regina Maria Catharinæ filia, vt dẽſereret adduci nunq̃ potuit, etiamſi mors, viuẽte adhuc Henrico eius patre, ob eam cauſã illi fuiſſet intentata. Cũ igitur Deus Mariã regno Angliæ præfeciſſet, illa honorẽ ſedi Apoſtolicæ debitũ publico Regni aſſenſu reddendũ curauit, vt iam ante explicuimus. Maria verò ſine liberis mortua, cum Elizabetha Annæ Bollenæ filia regium thronũ occupaſſet, mox de eijciendæ Pontificis Romani authoritate cogitare cœpit, nec iniuria: videbat enim ſi primatũ Romanæ Cathedræ agnoſceret, ſuo matriſq̃, ſuæ honori derogatum iri, quam illa Cathedra nõ legitimè nuptam Henrico Regi fuiſſe pronuntiauerat. Ne igitur aut matrem illegitime Regi nuptam, aut ſeipſam* Lib. 7. pa. 636.

viuente adhuc priore eiuſdem Regis coniuge illegittimè natam fateretur, maluit ſedi Apoſtolicæ in æternum ſtanti atque adeo florenti repudij libellum dare, quàm breui perituro honori ſuo quicquam detraxiſſe videri. &c. His conuitiorum, vt ſoles, aculeis bis iam eiecti Papatus cauſam in Reginam noſtram ac maternas eius nuptias conuertis. O verè beatæ & non ſine ſummo numine conciliatæ nuptiæ, cœleſtiſq; partus ac progenies, quibus patria a ſeruitute & caligine pluſquàm Ægyptiaca erepta atque liberata, & ad verū Chriſti cultum reſtituta eſt. Fœlix etiam nobis illorum Iulij Clementiſq; Pontificum culpa, ſeu caſus dicendus eſt, quorum vitio dum legem diuinam apertè violauerint, Regiamq; maieſtatem dolis luſerint, ſuæ ruinæ, noſtræq; ſalutis atque fœlicitatis cauſam dederint. Itaque vt tanti momenti rem ab ipſa origine repetamus, nec vt tu, dum calumnijs ſolis Sandere operam das, in re geſta explicanda quædam ſumamus, pleraque verò eaquè maximè neceſſaria prætermittamus, omnem profligatæ ab Henrico octauo Pontificiæ poteſtatis rationem, ab ipſorum Pontificum ſuorumq; Cardinalium atque Legatorum ſumma impietate fraudeq; atque vafritie profectam fuiſſe docebimus.

Fœliciſſimæ Regis Henrici octaui cum D. Anna Bollena nuptiæ.

Pontificum culpa, qui contra ius diuinū in nuptijs regijs diſpenſarūt fœlix Angliæ.

D. Catharinam Arturo Principi Henrici Regis 8. fratri maiori primò, deinde Henrico ex diſpenſatione Iulij Papæ cōtrà ius diuinum nuptam fuiſſe.

12 Henricus ſeptimus.

HEnricus ſeptimus ſumma prudentia atque frugi Princeps, cū & inteſtinos motus cōpeſcuiſſet, & illata ab exteris hoſtibus detrimēta auertiſſet, curauit

vt

vt affinitatis neceſſitudine Ferdinandum Hiſpaniarũ Regem ſibi poſteriſq; deuinciret. Ac huius coniunctionis fœderiſq; deſiderio, mox nuptiæ inter Arthurũ Walliæ principem Regis Angliæ primogenitum, & Catherinam Ferdinandi Hiſpaniarum Regis filiam ſequutæ ſunt. Hæc decimum octauum, ille decimum quintum ætatis annum, cum hæ nuptiæ celebrarentur, expleuerat. Vtriuſq; ętas cum ille pubes ex ephœbis exceſſiſſet, illa diu anteà viri potens fuiſſet, nequaquam immatura thoro, tum ex forma iuuenili regalibuſq; delicijs deeſſe non poterant fomenta, quę cum ſe mutuis tenerent amplexibus, ad coeundum accenderent. Ita ad thalamum atq; thorum coniugalem ab epulis delicijſq; nuptialibus ſumma nocte deducti cōcubuerunt. Quid nam ex his quæ ad coeundum etiam infimæ conditiones homines impellunt, ſecundùm Comicum defuit?

Ferdinandus Hiſpaniarum Rex.

D. Catharina Ferdinandi Regis filia Arturo Henrici filio nupta.

Coiugatorum Principum concubitus.

Suaſit Amor, vinum, nox, adoleſcentia.

Atq; veriſimillimas iſtas coniecturas clariſſima indicia ſequuta ſunt. Princeps ſummo mane cum in lecto adhuc eſſet, præter conſuetudinem potum flagitabat, quo accepto & profundius exhauſto, interrogatus à miniſtrantibus cur iã ſolito vehemẽtius ſitijſſet, reſpondit ſe ea nocte in calida feruentiq; Hiſpaniarum Regione fuiſſe, ex cuius æſtu tantam ſitim contraxerat. Peractis deinde nuptijs in Walliam vnà proficiſcebātur prouinciam, cuius Arthurus princeps erat, vbi cum in coniugalibus officijs atque ſolatijs quinque menſibus ſimul vixiſſent, Arthurus acuta febri correptꝰ, quæ venerem ſæpè ſequitur, interijt. Eo

Arturi mors.

Hẽricus Arturi frater natu minor ob ſuſpitionem fraternæ ſobolis ex D. Catharina abſtinuit Principatu Walliæ.

verò mortuo cũ Wallia prouincia iure hęreditario Hẽrico Eborac. Duci fratri minori, ſi Arturo non ſuperesset ex cõiuge proles, obueniret, abſtinuit tamẽ principatu Henricus tãtiſper dum certũ exploratumq; fuiſſet, num nã Catharina ex Arturi congreſſu ferret vterũ. Cumq; nõ concepiſſe eam cognitũ eſſet, ſuſcepit principatus Walliæ titulũ Hẽricus. Vixit deinde Catharina ſex annis amplius in Anglia vidua, dote quidẽ locupletiſſima affecta, ac Henrico 7. Rege defuncto cũ filius minor natu Henricus octauus Arturi frater ſucceſſiſſet, egerunt cum eo quidam vt Catharinam ſuam Fratriam vxorem duceret. Inter Regios tum Cõſiliarios maximę authoritatis fuerunt Gulielm⁹ Warhamus Cantuarienſis Archiepiſcopus, & Richardus Foxus pręſul Wintonienſis. Hic nuptias ſuaſit, ille diſſenſit. Verùm cum in deliberatione conſilioq; quereretur licitę ne eſſent illæ nuptię, Regiq; atque Regno expedirent, vicit in illo cæco ſæculo religionem ſanctionemq; diuinam vtilitas. Suſpicabantur enim atq; metuebant D. Catharinam ſi non ab Henrico Rege duceretur, propter dotis magnitudinem ad externas nuptias ſolicitandam, fortaſſe etiam Gallo aut Scoto infenſiſſimis regni hoſtibus in matrimonio collocandã. Id quod dotis vectigalib⁹ Regno exportãdis, non mediocri eſſet detrimẽto Reipub. Tũ illis nuptijs firmiſſimũ cum Hiſpaniæ Rege fœdus, magnũq; ex eo cõtra mobiles Gallos pręſidiũ cõparari. Quibus rationibus Rex octodecim tantũ annos natus facilè p̱ ætatẽ Conſiliarijs maximè ſuadentibus allectus ęſt ad eiuſmodi connubiũ, quod quia iure diuino fuit nefariũ, ad Papã Iuliũ, in cuius pectore omnis diuini humaniq; Iuris oraculũ latere putabatur, illico recurrendum

D. Catharina vxor Arturi, ab eoquè cognita eo mortuo,

dum

dũ fuit. Is qui non vt Moſes accipere leges a deo, ſed acceptas relaxationibus & impunitatibꝰ profanare ac diſſoluere conſueuit, ex ſuo ſacro ſcilicet ſcrinio Cardinalibus etiã plerisq; ac theologis maximè diſſentientibus, Ferdinando verò Rege pro Catharinæ filiæ ſuæ nuptijs, magnis muneribus acriter vrgente atque ſolicitante diploma produxit. In eo prohibitas atq; interdictas iure diuino nuptias, iure ſuę monarchiæ Hẽrico atq; Catharinę indulſit ac permiſit licitas. Atq; hoc Papali priuilegio Henricus atque Catharina coierunt inter ſe nepharie, in eoq; congreſſu errore pontificio decepti 20. annos vnà vixêre.

Henrico eius fratri minori ex diſpenſatione Iulij Papæ nupta.

Volſæus Cardinalis atque Pontificij de dirimendis cum D. Catharina nuptijs primi ſuaſores fuerunt.

CVius dirimẽdæ ſocietatis non Anna Bollena integerrima atq; pudiciſſima coniunx, non amor alienus, nõ alterius illecebræ, nec cuiuſquã rei cupiditas, ſed ipſa fraus impietasq; Papalis rurſus cauſa fuit. Omnia enim illis 20. annis a Volſæo Cardinali Eborac. Archiep. pontificisq; legato annuẽte Rege gerebantur. Qui Regni Cãcellarius & pontificis legatus, tanta tum ciuili tum eccleſiaſtica poteſtate præditus, cum ambitione atq; luxu, tum omnibus põtificijs artibus & impoſturis ita inſtructus eſſet, vt regẽ ipſum non adæquare modò ſed ſuperare imperio niteretur, omnibus belli pacisq; negotijs pene ſolus præfuit. Neque enim erat quiſquam qui non eius vim potentiamq; perhorreſceret. Bellũ etiam tum atrox atq; diuturnũ inter Carolum .v. Imperatorẽ, & Franciſcũ primum Gallorum Regẽ interceſſerat. In quo etſi Henrici Regis cõfœderatio ab vtrisq; expeteretur (is enim ſe marte ſuperiorem fore ſperabat, qui ad ſe Henricum traduxiſſet)

13

Volſæus Cardinalis Eboracenſis Archiepiſcopus papæ in Anglia Legatus.

Bellum inter Cæſarem & Gallum.

traduxiſſet) diu tamē is nullius partis eſſe voluit, donec ob vetera Burgundica fœdera Carolo propenſior, Galliq; iniurijs prouocatus, adhæſit apertè Cæſari. Interea Cæſare atq; Gallo tam hoſtiliter dimicantibus, Cardinales & prælati Romani, qui partibus magis quàm concordiæ ſtudebant, in duas diſceſſerunt partes, atq; appellabantur aut Cæſariani aut Gallicani. Clemens ſeptimus pontifex Gallo fuit quàm Cæſari amicior, & ſi ob incertos bellorū exitus eius partes non ſit apertè profeſſus. Volſæus etiā noſter pontificem magiſtrum ſequutus, Cæſari ob Toletani Archiepiſcopatus repulſam aduerſus, omnia Galli cauſa quàm occultiſſimè procurauit. Ac vt Regem à Cæſare, & antiquiſſimo Burgundico fœdere ad Gallum ſolicitaret, iniuit diſſoluendi eius matrimonij, quod inter Regem & Catharinam papali nexu copulatum fuit, rationem. Cuius quidem non minus Cardinalis quàm ipſe Clemens pontifex author & ſuaſor fuit. Is namq; poſtquàm Cæſar Gallum captiuum iuramento de fœderibus obſeruandis aſtrictum relaxaſſet, iuramento Gallum ſoluit, cum eoq; nouum fœdus de Cæſaris potentia quæ tunc magnopère aucta fuit, coercenda pepigit, & de rege Angliæ ſibi conciliando per Volſæū mediatorem magnopere laborabat. Verùm cum præter illud Burgundicum fœdus Catharina quæ Cæſaris amita fuit, tanta neceſſitudine ac beneuolentia Regem maritum in Cæſarem affectum ita tenuit, vt abduci is niſi dirempto matrimonio non poſſit, ea fraus à pontifice atq; Cardinali excogitata eſt, quæ Regi quidem fuit ſalutaris, ſed pontificiæ poteſtati atq; Cardinali exitioſa.

Pontificia factio.

Pontificij Cæſaris odio Henrici Regis cum D Catharina Cæſaris amita nuptias perturbarunt.

D.Maria

D. Maria a Cæſare Carolo quinto, deinde a Franciſco Gallorum Rege repudiata fuit, quia ex illicitis nuptijs nempe fratria ſuſcepta eſt.

ITaque obrepſit Regi callidè hoc fallaci conſilio Volſæus. Quoniã Carolus Cæſar D. Mariam Regis ex Catharina filiam ſicut promiſerat, non duxiſſet, ſed cum Iſabella Emanuelis Portugalliæ Regis filia contraxiſſet, optimè conſultum fore tam Regi quàm Mariæ eius filiæ, totiq; regno, ſi ea Franciſco Gallorum regi nuptũ daretur. Cui capiendo conſilio cum inclinatior eſſet Rex, admiſſi ſunt nobiles ex Gallia in Angliam qui de fœderibus atque pace agerent Legati. Qui cum de ſimulatis illis nuptijs quas falſò regi inſuſurrauit Volſæus cõmunicarent, Antonius quidam Veſcius qui ex eorum numero fuit, præſes Pariſienſis vir in omni literarum genere doctus, & in iure potiſſimũ verſatus conſtructa & meditata cum Volſæo Cardinali fraude, dubitare ſe dixit vtrum D. Maria e legitimo matrimonio procrearetur, quoniam Catharina eius mater quæ Henrici regis eſſet fratria, eiuſdẽ coniunx iure eſſe nõ poſſit. Atq; hoc Antonij Veſcij reſponſum quod nõ ſine Pontificis atque Cardinalis dolo, vt eas Catharinæ nuptias diſſoluerent, dum clã alias regi parabant, fabricatum eſt, tanq̃ ſcintilla admouebatur Romanæ Monarchiæ incendio. Inerat autem tam verſuto conſilio hæc occulta fraus, vt Rex repudiata Catharina, Alenſoniæ Duciſſæ Gallorum regis ſorori matrimonio iungeretur. Quibus nuptijs capitales cum Cæſare inimicitias, & æternã cum Gallo coitionem initurum regem ſperabant. Ac ne rem tantam non ſeriò tractare Volſæus videretur, virum in 14.

Volſæi fraus in perturbãdis nuptiis.

Legatio ex Gallia.

D. Maria Regis ex D. Catharina filia repudiata a Gallo quoniã a fratria ſuſcepta eſt.

Alenſoniæ Duciſſa Galli ſoror.

Longlandus Lincolnienſis Epiſcopus a Volſæo inſtructus primus Regem admonuit illicitis ſe teneri nuptijs.

illa ſcholaſtica Theologia perdoctum Longlandum Lincolnienſem Epiſc. Regium tũ confeſſorẽ ad ſe vocauit, ab eo rogauit, an iure diuino fratria duci matrimonio poſſit. Is quorſum ea ſpectaret quęſtio admiratus, vnũ aut alterum deliberandi diem anteq̃ reſponderet, impetrauit, reuerſuſq́; Iure diuino id prohibitũ ac nefariũ eſſe affirmauit. Tum Volſæus quid ab Antonio Veſcio Pariſienſi præſide, cum de matrimonio inter Mariam regis filiã & Franciſcum Gallorum regem conciliando ageretur, dictum eſſet commemorauit, ac Longlandum (qui Regius eſſet confeſſor) admonuit ſuum eſſe, cum rege ipſo, tempore q̃ primo cõmunicare, vt demiſſa & repudiata Catharina adulterina cõiuge, iuſtas ſibi nuptias, e quibus legitimum regni ſucceſſorem ac hęredem gigneret, conciliaret, ne ſe legitima prole nõ ſuperſtite mortuo, grauis oriretur & cruenta de regno adipiſcẽdo cõtentio. Sparſi pręterea in vulgus de his vtriſq; tã dirimendis q̃ conciliandis nuptijs tã frequentes rumores, vt res ab omnibus prius cognita, q̃ a Rege, qui ſumma coniugali charitate Catharinã adhuc tenuit, ſuſpecta videri poſſit.

Rex de nuptijs perplexus atque dubius, Theologos & in Iure peritos conſulit.

15 AT pius atque prudens Princeps cum ſe tã a Cæſare, q̃ a Gallo, dum Mariam ex Catharina filiam alteri collocari voluiſſet, repulſam ob eam cauſam q̃ ex fratria eius ſuſcepta eſſet, ferre animaduertiſſet, tum cum & vulgi ſermones, & Longlandi aliorumq́; tam in iure q̃ in Theologia doctorum virorum ſententias accepiſſet, animo toto perplexus & turbatus, q̃ iuuenis imprudens, rerũq́; ignarus & imperitus in eas nuptias

Rex de nuptijs turbatus.

cõiectus fuiſſet, cœpit, dum certius liquidiuſq; omnia cõperiſſet, delectiſſimæ ſibi fœminæ cõſuetudine carere. Et in Theologis, Iuriſq; peritis cõſulendis, remotis cæteris rebus totus ac aſſiduus verſabatur. Quid enim in re tanta eum agere debuiſſe, Sandere, velles? Nunciabatur ei ex his nuptijs foris infamia, domi periculum imminebat. Regnum proſpiciebat ſe mortuo in ciuiles diſcordias, dum de hæredis ſui iure ambigeretur, præceps ruiturum, nec tutum ab externis periculis eſſe poſſe, ſi inteſtinis tumultibus infirmum vacillaret. Pupugit eum præterea multò grauius interior mentis atque conſcientiæ ſcrupulus, qui eum ita torſit, vt dies noctesq; ne ſpiritũ quidẽ iucundũ ducere poterat, donec tã incertæ dubiæq; rei exitum proſpiceret. Deum offenſum ꝙ præter eius legẽ atq; voluntatẽ tot annis in prohibito thoro verſatus eſſet exiſtimabat, eumq; placari, niſi deleto & profligato crimine nõ poſſe ſciebat. Ita fortiſſimum & inuictiſſimum principem infamia, patriæ charitas, atque conſcientia indeſinenter de remedio adhibendo interpellabant.

Nihil de Anna Bollena ducenda cogitatum cum Rex primùm egit de diuortio.

NEc ille ab vxore diuertendi occaſionẽ querebat, nec hãc dubitationẽ niſi ægrè, & ſępius a Pontificijs obiectã, ab ipſo Pontifice inuentã, populiq; clamoribus agitatam admittebat. Nulla adhuc de Anna Bollena ducenda mentio, nulla cogitatio fuit, aderat etiam vnà cũ hac infamia, vtrum ſe cum Gallo aut cũ Cæſare coniungeret, anceps & periculi plena deliberatio. Et vt iudicij æquitatem potiſſimùm ſequeretur, ſcripſit ad Clementẽ. 7. Papã vt Iudicẽ aliquẽ de tanta 16.

Rex ad Papam Clementem ſcripſit.

lite cognitурum ad ſe protinus daret. Is Campeium qui antea in Angliam cum legatina poteſtate veniſſet, & Volſæum Cardinales in ea cauſa delegauit. Quid, cum illi Iudices pro tribunali, tantæ expectationis iudicium inchoaſſent, cum iam omnium ora diuortium quaſi certum atque decretum eſſet occuparet, de Anna Bollena nihil dictum, ſed ne in ſuſpitionem vllam adductum quidem. Atque tertius hic fuit annus ex quo Cæſar Mariam tanq̃ a Regis fratria natam ei ad coniugium oblatam reſpuit, ſecundus verò poſt eandem a Gallo latam repulſam. Reſonabant interim nõ modò plateæ, ſtadia, atque templa, ſed domeſtici ſingulorum parietes atque tecta diuortium, cum de Anna Bollena ne verbum vllum emiſſum eſſet.

Pontificij ſtudent Regem cum Alenſoniæ Duciſſa Galli ſorore matrimonio coniungere, vt a Cæſaris antiquo fœdere, ad ineundum cum Gallo fœdus abducerent.

17 QVid tum Sandere, vulgari fama diuulgatum fuit? qua cum nuptiæ contrahendæ? cur ſuſceptum de hoc diuortio iudiciũ? ſi noſtris ſcriptoribus haberi nolles fidẽ, exteris ſaltẽ atque peregrinis crede. Conſule Italos atque Gallos qui illorum annorum res geſtas literis mandauerunt. Reperies Papã, Gallum, Volſæum ac Gallicanæ factionis Pontificios voluiſſe cum Galli ſorore nuptijs irretire regem, quibus a Cæſare ac Hiſpanis toto animo abhorreret, & ab antiquis Burgũdicis pactis pœnitus recederet. Hæc fama volauit, percrebuit, ac noſtrates quib⁹ Hiſpanorũ atq; Belgarũ mores tollerabiliores q̃ Gallorũ fuerunt, perperam de eo diuortio cogitare atq; malè loqui coegit.

Papa ob Gallicam factionẽ perturbauit nuptias.

De quo tamen bene ſentiebant atq; dicebant, poſtquã Regem, domeſticam, non alienigenam, ad propagandam legitimam ſobolem ducturum cognouiſſent. Sed vt tua Sandere cuiuis pateſiat malitia. Cum hi a Pontifice delegati Iudices ad Iudicium incipiendum conueniſſent, petebat ne Rex a Catharina ſeparari? dicebat ne iniuſtas fuiſſe ac illicitas eas nuptias quas adoleſcens iniquo conſilio ſeductus contraxerat? de ea quicquam grauiter dixit, aut conqueſtus eſt? Quid igitur fecit? Ob formam, mores, obſequium coniugale, omneſq; animi atque corporis dotes quæ in lectiſſimam atque rege dignam fœminam incidere poſſunt, laudauit: doluiſſe ſe dixit moueri ſibi nõ modò a doctis, ſed a principibus viris de iure nuptiarum controuerſiam, proſpiciendum eſſe Regno, ne ciuili diſcordia dum de hæredis ſui iure ambigatur, concidat: proſpiciendum liberis ne ſe mortuo habeantur ſpurij, proſpiciendum animæ atq; ſaluti æternæ, ne nuptiarum prętextu incæſtuoſam aut adulterinã venerem colat. Catharinam verò tanto ſibi coniugali obſequio placuiſſe, vt eam non modò a ſe dimittere nollet, verùm etiam ſi ab omni coniugio liber eſſet ac ſolutus eam ſolam expeteret, ſi cum ea iure poſſit contrahere. Tantùm petebat vt de nuptijs ſiue licitæ ſiue vetitæ iure eſſent pronunciarent, eas ſi ſuo iudicio probarent nihil optatius, nihilq; iucundius accidere ſibi poſſe: ſin damnarent multis lachrymis lugendam atq; deplorandam ſuam condicionem, non modò quòd a tam illuſtris ac amabilis mulieris conſuetudine conſortioq; diuertendum eſſet, verumetiam quod in amplexibus pluſquã fornicarijs tam multos annos triuerit ſine legitima

Rex coram Legatis Catharinam laudauit.

prole,quæ ſibi mortuo in tam inclyto regno ſuccederet. Hęc illius tum fuit ad pontificios legatos oratio. Non vt tua Sandere,perhibent conſueta conuitia, de alia eius repudiatę loco inducenda,ſed de ea,ſi iure atque conſcientia ſaluis poſſit, retinēda cogitauit. Quid deinde Sandere, cum ad Catharinam ipſam Cardinales acceſſiſſent,ſuæq; legationis cauſas nunciaſſent, an illa alienatum a ſe Regem alterius cuiuſquam amore conqueſta eſt? an de Anna Bollena quicquam ſuſpicata eſt? aut in quenquam alium hanc iam tandem poſt viginti annos ſuſcitatam de nuptijs controuerſiam,quàm in Volſæum conferre potuit? Eum ſolum exœcrata eſt, exclamauitq; Cæſarem nepotem ſuum quia Toletanum Archiepiſcopatū ei petenti non conceſſiſſet, nec papatum ei vacantem vi ac armis procuraſſet,tanto fuiſſe illi odio,vt is iam in nuptijs turbandis nouas tragœdias faceret. An ſi virum extraneis voluptatibus abductum ſui diuortij cauſas exquiſiuiſſe ſenſiſſet,id reticuiſſet? Volſæo faſtum, arrogantiam, tyrannidem, luxū, vitam diſſolutam ac in libidinibus delicijſq; actam obiecit,eaq; a ſe reprehenſa atque notata ſępius dixit,ob eamq; cauſam ſui atq; Cæſaris odio,iam de nuptijs controuerti. An ſi Annę Bollenæ amore captum Regem rata eſſet, ei peperciſſet, quæ tanta potentia Cardinalem, Iudicemq; in grauiſſima cauſa ſibi datum accuſauit? Notum eſt, mulieres ſi viros amant, quàm ſint Zelotypę, præſertim ſi iniuria graui laceſſitæ ſint. Atque repudio non poteſt legitimæ coniugi virumq; diligenti inferri vlla maior, qua mors ipſa videtur anteponenda. Illa itaque quæ ſuum

Catharina diuortii cauſam ſoli Volcæo imputauit.

conju-

coniugium tum acerrimè tuebatur licitum, Regiſq; ipſius teſtimonio amantiſſima eius fuit, tum cum intentatum in publico iudicio diuortium eſſe cerneret, an non in Annam Bollenam vehementius quàm in Volſęum inuecta fuiſſet, ſi eius deſiderio teneri Regem, diuortijq; iudicium a pontifice popoſciſſe compeririſſet? Sed illa Regem, non diuortium, nec alterius conſuetudinem, ſed de quæſtione a Gallicæ factionis pontificijs in ſui Cæſariſq; odium mota, iudicium expectare ſciebat.

Clemens ſeptimus Pontifex occulto diplomate reſcidit Regis cum D. Catharina matrimonium, quod Campegio Legato ſuo tradidit, vt Regi clam oſtenderet, ſed tamen reſeruaret, deinde metu Cæſaris id iuſſit igne cremari.

A Qua ſanè Gallicana in Cęſarem confœderacione, ne Clemens ipſe pontifex quem tu mendax abhorruiſſe ab hoc diuortio dicis, immunis fuit. Is enim antea cum Venetis, Florentinis, atque Gallo de frangenda Cęſaris quæ omnibus eminere cœpit potentia coniunctus, Regem non tam ad iudicium ſuſcipiendum quàm ad diuortium flagitandum impulit. Cumq; Campegium Cardinalem miſit in Angliam, quo Regi gratificari videretur, decreto quodam quàm occultiſſimè prolato Regis cum Catharina matrimoninm declarauit irritum, eiuſq; decreti tabulas Campegio in Angliã profecturo cũ huiuſmodi mandato tradidit, vt ijs Regi ac Volſæo ſolis oſtenſis, earum quandocunque vellet promulgandarum poteſtatem a pontifice ſe habere diceret, Regem verò deliniret

Campegius Card. Papæ legatus.

In Guicciardini hiſtoria ſui temporis Italicè cõſcripta.

deliniret vt cauſam aperto iure pro Tribunali agi pateretur,atq; animo æquiori tolleraret iudicium, quod procraſtinacionibus atque moris protrahere iuſſit,nec decretum illud traderet,antequam id in expreſſis a ſe mãdatis accepiſſet.Hiccine ille pontifex tuus eſt Sandere,quem ab hoc diuortio abhorruiſſe dicis ? virum ſanè (vt aiunt) dignum, qui cum in tenebris mices, cum aliud clam,aliud palam in matrimonij iure religioneq; decreuit. Quid autem ſi probauerimus huius pontificis peſſimi ſanè atque impuriſſimi Impoſtoris fraudem & inconſtantiam, non modò ad repudiandã Catharinam,ſed ad exterminandam vnà cum adulterinis nuptijs vſucaptam illam potentiam Regem commouiſſe. Verùm antequam ad illam cauſam accedamus,iſtam expediamus.In eo igitur quod Campegius & Volſæus Cardinales exercebant iudicio, cum omnis æqua atque legitima matrimonij ſui tuendi defenſio permiſſa eſſet Catharinæ,hęc quæſtio quam verbatim ex Archiuis deſcripſimus, ab vtriuſq; partis tam Regis quàm Reginę aduocatis, viris in Theologia atque Iure doctiſſimis diſputata eſt. *An ducere vxorem cognitam a fratre decedente ſine prole, ſit prohibitio Iuris diuini indiſpenſabilis a Papa.* Totus Angliæ Clerus tum in ſynodo congregatus eas nuptias reprobauit,nec authoritate atque diſpenſatione Papæ contra verbum dei ratas eſſe poſſe ſtatuit. Plurimiq; Catharinę aduocati in eam ſententiam ierunt. Quid tum ? Cum de iuris quæſtione controuerſia non eſſet amplius, adhuc tamen in facto ſubſiſtebant : dubitabant enim an Catharina ab Arthuro Principe

Clemẽtis põtificis inconſtantia.

Campegius & Volcæus Card. ac legati ſuſcipiunt de diuortio iudicium.

Diuortii quęſtio.

Principe Regis fratre maiori cognita eſſet. Quæ dubitatio non modò ex illis quas ſupra commemorauimus rationibus, quòd Arturus primò poſtq̃ cum ea concubuiſſet, mane potum flagitauit, ſeq; feruentemHiſpaniam tranſcundo in œſtu atque ſiti grandi fuiſſe dixit, quodq; Henricus Arturi fratris hæreditate abſtinere iuſſus eſſet, donec de Catharina an grauida eſſet certò cognoſceretur, facilè ſublata fuit: verumetiam ipſius Catharinæ tacita confeſſione ſine controuerſia eſſe iudicabatur, quoniam in eo quod produxit Pontificis diplomate Henrico Regi permiſſum erat, *Ducere uxorem a fratre ſuo prius habitam, vel forſan cognitam.* Nam in eiuſmodi priuilegijs obtinendis impetrantis motus atque ſuggeſtio eiuſdem ſcientiam & confeſſionem arguit. Nec ad rem pertinebat, quod dubitationis aduerbium *Forſan* inſeruit, quoniam quæ hoc Papæ indulgenti ſuggeſſit, proprij facti incerta aut dubia eſſe non potuit. His itaque Iuris atque facti definitionibus cum expeditum iudicium & ad ſententiæ ferendæ calculum paratum atque perductum eſſet, cum tamẽ Campegius a Pontifice (vt diximus) inſtructus, nouis dilationibus indies vteretur, inſtabat coram Rex, ſe iam exitum ac euentum huius Iudicij deſiderare: ſiue ab illo coniugio diſcedendum ſit (quòd minimè vellet) ſiue in eo manendum (quod ſi iure diuino liceret, maximè cuperet) gratiſſimum ſibi legati facerent, ſi maturè pronunciarent, mentemq; atque cõſcientiam ſuam tanta ſolicitudine turbatam liberarent. Tam ancipiti enim ſe pendêre cogitatione, vt nequè de publicis, nequè priuatis ſuis rebus agere aut cogitare trãquillè poſſit.

Carnalis copula cũ Arturo ex põtificio diplomate a D. Catharina producta probata fuit.

Legatorũ mora & procraſtinatio iudicii Regi fuit odioſa.

Quid cum Rex inclytiſſimus ab his legatis tanta deprecatione cõtendiſſet, ſeq; pene ad eorum pedes abieciſſet, vt de ſuis nuptijs ſiue licitis ſiue interdictis iudicium proferrent, an id quòd imperare in ſuo regno debuit, impetrare potuit? Atque vide Sandere, quàm moroſus ipſe Pontifex fuit, q̃ moroſi ſui Card nales. Nulla tanti Regis ęquiſſima poſtulantis atque deſiderantis ratio habebatur. Legati nouis argutijs & cautelis litem differebant, Pontifex ſubitò cauſam Romam reuocabat. Quidnam tantę mutationis atque variętatis cauſa fuit?

Rex a Cæſaris fœdere recedere noluit, neq; cum Gallo coire, ideo huius incepti diuortij Pontificios pœnituit, & Pontifex cum fruſtra ac inutiliter Gallo diu ſtuduiſſet, metu Cæſaris Legationem ex Anglia reuocauit.

19 CVm Campegius in Angliam Legatus veniſſet, atque illud Pontificis de nuptijs diſſoluendis diploma ſecum tuliſſet, ſpes magna Pontificem tum cum Gallo confœderatum tenuit compeſcendi atque domandi Cæſarem. Expectabat etiam ex his turbatis nuptijs Regis fœdus. Qui etſi Põtifice, Gallo, & Volſæo inſtigantibus de cauſa ſui coniugij cognoſci, ac in Iure diſceptari voluit, tamẽ a Cæſaris amicitia, & inueterato fœdere Burgundico recedere niſi a Cæſare prouocatus noluit. Ita ea ſpe fruſtrati, cum & Cæſaris res in Italia auctæ eſſent, ac vbiq; florere cœpiſſent, & Rex etſi Catharinã repudiaſſet, tam arcto tamẽ fœdere, & affinitatis neceſſitudine cũ Gallo cõiungi recuſaſſet, incepti huius negotij, ex quo nihil niſi dedecus ſe laturos proſpexerunt, eos cepit pœnitere. Pontifex enim

Pontificios incepti atque moti a ſe diuortii pœnituit.

enim cum iam Cæſaris res ſecundas timuiſſet, eum nō modò deinceps nō offendere, ſed etiam offenſiones illatas abolere ſtuduit. Et cum eam corā Campegio & Volſæo Catharinæ Cæſaris amitæ agitatā cauſam ei magnópere diſplicere cognoſceret, Franciſcū quēdam Campanam illico ad Cāpegium deſtinauit, cum mandato vt illud de dirimendo Catharinæ coniugio diploma, quo maximā non modò infamiam, ſed Cæſaris vindictā timebat, protinus igni traderet. Ægrotabat tunc valde Pontifex, nec de vita eius ſpes a medicis eum curantibus dabatur, ideoq; Campegius Franciſci Campanæ nuncio tardius obtemperauit, quod Pontificē in tanta ægritudine mente peſſimè afflixit, cum tamē de recuperata eius valetudine Campegius accepiſſet, ſine vlteriori mora diploma concremauit. Tanto igitur iam metu liberatus Pontifex ſtatuit eam Cāpegij & Volſęi Legationē reſcindere, cauſamq; Romā in Cæſaris gratiā reuocare. Hōc autē cū ſine indignatione regis apertè facere non poterat, dilationū nouis dolis vtendū fuit, de quibus ad Campegiū ſcripſit, quid eum facere vellet. Legati etiā perinde atque ipſe Pontifex confuſi ac incerti in cauſa hęrebant. Proſpiciebant enim ſi pronunciarent Romanā curiam contra Ius diuinum diſpenſaſſe, omnē eius authoritatē deinceps eneruarent, ſin eam id remittere ac relaxare poſſe dicerent, quod ius diuinū poſuit atque ſanxit, omnes Theologorū greges quorū ſententijs id damnatū exploſumq; fuit, timebāt. Itaq; in hac ancipiti deliberatione dū vtrinq; imminere Romanę curię dedecus, tantæq; authoritatis iacturā cernerēt, tutiſſimum eſſe exiſtimauerunt, aliqua cautela vitare

Franciſcus Campana.

Diploma Pōtificium de nuptiis Regiis diſſoluendis igne crematū.

Pontificii valde perplexi atque dubii in cauſa huius diuortii.

Volſæi dilatoria cautela.

pronunciandi neceſſitatem ac illudere regi. Suaſit itaque Volſæus callidè Regi, ſui regni Theologos ac Iuriſperitos, etſi authoritate ac doctrina haud eſſent exteris inferiores, Cæſari tamen ac Hiſpanis haud æquos in hac coniugij controuerſia videri, proinde per Legatos exquirēdas in celebrioribus Galliæ Italiæq; Academijs Theologorum Iuriſperitorumq; ſententias. Quam tamen moram etſi maxima rei procraſtinatæ ſolicitudine torqueretur Rex, haud grauatè tamen aut difficulter tulit.

Rex de Iure ſui coniugij externas Academias conſulit.

20. EA igitur quam ſupra recitauimus quæſtio coram Legatis Regijs in Pariſienſi, Aurelianenſi, Andegauenſi, Bituricenſi, Tholoſana Gallicis, atque Patauienſi, Bononienſiq; Italicis Academijs, a Theologis ac Iuriſperitis diſputata eſt. Quarum ſingulæ ex noſtrorum Theologorum ſententiis de illarum nuptiarum Iure reſponderunt, vt ex ſequentibus eorum cenſuris intelligemus.

Earum ſententiæ atque conſultationes.

¶ *Cenſura Almæ Vniuerſitatis Aurelianenſis.*

21 CVm abhinc aliquod tēpus nobis Collegio doctorum Regentium Almæ Vniuerſitatis Aurelianenſis propoſitæ fuerint, quæ ſequuntur quæſtiones, videlicet, Si iure diuino liceat fratri relictam fratris (quam fratriam vocant) accipere vxorem. Item & ſi hoc ſit eo iure vetitum, vtrum diuinæ legis prohibitio

Pontificali

pontificali diſpenſatione remitti poſſit. Nos prædictum collegium poſt multas ad prædictorum dubiorum diſputationem (de more noſtro) factas ſeſſiones & congregationes, poſtq; varios vtriuſq; teſtamenti, interpretumq; iuris tum diuini, tum canonici locos (quoad facere potuimus) examinatos, & omnibus maturè, atque exactè penſatis, & conſideratis: definiuimus prædictas nuptias citra diuinæ legis iniuriam attentari non poſſe, etiam ſi ſummi Pontificis accedat indulgentia, vel permiſſus. In cuius rei teſtimonium præſens publicum inſtrumẽtum a ſcriba præfatæ almę Vniuerſitatis ſubſignari fecimus, eiuſdemq; ſigillo cõmuniri. Actum in ſacello beatæ Mariæ Boninuncij Aurelianenſis. An. domini milleſimo quingenteſimo, vigeſimo nono, die quinta menſis Aprilis.

¶ Cenſura facultatis Decretorum almæ Vniuerſitatis Pariſienſis.

IN nomine Domini. Amen. Cum propoſita fuiſſet coram nobis Decano & Collegio conſultiſſimæ facultatis decretorum Pariſienſis Vniuerſitatis quæſtio. An Papa poſſit diſpenſare, quod frater poſſit in vxorem ducere, ſiue accipere relictam fratris ſui, matrimonio conſummato per fratrem præmortuũ. Nos Decanus, & Collegium præfatæ facultatis poſt multas diſputationes, & argumenta hinc inde ſuper hac materia facta, ac habita, cum magna & longa librorum, tam diuini quàm Pontificij & ciuilis iurium reuolutione, conſulimus, & dicimus Papam non poſſe in facto propoſito diſpenſare. In cuius rei teſtimonium has

præſentes Sigillo noſtræ facultatis,& ſigno noſtri ſcribæ primi bedelli muniri fecimus. Datum in congregatione noſtra apud ſanctum Iohannem Lateranenſem,Pariſijs die vicesima tertia menſis Maij. An. domini milleſimo quingenteſimo trigeſimo.

¶ *Cenſura facultatum iuris Pontificij & Legum almæ Vniuerſitatis Andegauenſis.*

CVm certo abhinc tempore nobis Rectori & doctoribus regentibus in Pontificia, & Legum diſciplina almæ Vniuerſitatis Andegauenſis ſequentes quæſtiones propoſitæ fuerint,ſcilicet: Vtrum iure diuino pariter, & naturali illicitum ſit homini Chriſtiano relictam fratris ſui, etiam abſq; liberis, ſed matrimonio iam conſummato defuncti, ducere vxorem: Et an ſummo Pontifici liceat ſuper huiuſcemodi nuptijs diſpenſare. Nos præfati Rector & doctores poſt plures ad diſputationem huiuſmodi quæſtionum, & veritatem comperiendam factas ex more congregationes & ſeſſiones,poſtq; varijs iuris tam diuini quàm humani locos, qui ad eam rem pertinere videbantur diſcuſſos, multas quoq; rationes in vtramq; partem adductas, & examinatas, omnibus fideliter conſideratis, & matura deliberatione præhabita: definimus neque diuino, neque naturali iure permitti homini Chriſtiano,etiam cum Sedis Apoſtolicæ authoritate, ſeu diſpenſatione ſuper hoc adhibita,relictam fratris, qui etiam ſine liberis poſt conſummatum matrimonium deceſſerit,vxorem accipere,vel habere. In quorum omnium ſupradictorum fidem præſens publicum inſtru-

inſtrumentum a ſcriba ſeu notario præfatæ almæ Vniuerſitatis ſubſignari iuſſimus, eiuſdemq; Vniuerſitatis magno ſigillo muniri. Actum in æde ſacra diui Petri Andegauenſis in Collegio noſtro. Anno dom. 1530. die ſeptima menſis Maij.

¶ *Cenſura facultatis ſacræ Theologiæ almæ Vniuerſitatis Pariſienſis.*

DEcanus & facultas ſacrę Theologiæ almæ Vniuerſitátis Pariſienſis, omnibus, ad quos præſens ſcriptum peruenerit, Salutem in eo, qui eſt vera ſalus. Cum nuper ſuborta magnæ difficultatis controuerſia ſuper inualiditate matrimonij, inter ſereniſſimum Hēricum octauum Angliæ Regem, Fidei defenſorem, & dominum Hiberniæ, ac illuſtriſſimam dominam Catharinam Angliæ Reginam, claræ memoriæ Ferdinandi Regis Catholici filiam cōtracti, & carnali copula conſūmati, illa etiā nobis quæſtio in iuſtitia & veritate diſcutiēda, & examinanda propoſita fuerat, videlicet, An ducere relictam fratris mortui ſine liberis ſic eſſet iure diuino & naturali prohibitum, vt interueniente ſummi Pontificis diſpenſatione, non poſſit fieri licitum, vt quis Chriſtianus relictam fratris ducat, & habeat in vxorem. Nos Decanus & facultas antedicta cogitantes, quàm eſſet pium, & ſanctum, necnon debito charitatis, & noſtræ profeſſioni conſentaneum, vt his, qui in lege domini ſecura, tranquillaquè conſcientia vitam hanc ducere & tranſigere cupiant, viam iuſtitiæ oſtenderemus: noluimus tam iuſtis, & pijs votis deeſſe. Hinc more ſolito, apud ædem ſancti

Mathurini per iuramentum conuenientes, & ſolemni miſſa cum inuocatione Spiritus Sancti ob hoc celebrata, necnon præſtito iuramento de deliberando ſuper præfata queſtione ſecundùm deum, & conſcientiam. Poſt varias, & multiplices ſeſſiones, tam apud ædem Sancti Mathurini, quàm apud Collegium Sorbonæ ab octauo Iunij vſque ad ſecundum Iulij habitas, & continuatas, perſcrutatis prius, excuſſiſq́; quàm diligentiſſimè, ac ea, qua decuit, reuerentia, & religione ſacræ Scripturæ libris, eorumq́; probatiſſimis interpretibus, necnon ſacroſanctæ Eccleſiæ generalibus, ac Synodalibus Concilijs, Decretis, & Conſtitutionibus, longo vſu receptis, & approbatis: Nos prædicti Decanus & facultas, de prædicta quæſtione differentes, & ad eam reſpondentes, ſequẽtes vnanime iudiciũ, & conſenſũ maioris partis totius facultatis aſſeruimus, & determinauim⁹: prout & in his ſcriptis ꝑ pręſentes aſſerimus, & determinamus: quòd prędictę nuptię cum relictis fratrum decedentium ſine liberis, ſic naturali iure pariter & diuino ſunt prohibitę, vt ſuper talibus matrimonijs contractis, ſiue contrahendis ſummus Pontifex diſpenſare non poſſit. In cuius noſtræ aſſertionis & determinationis fidem, & teſtimonium Sigillum noſtræ facultatis, cum ſigno noſtri notarij, ſeu bedelli, pręſentibus apponi curauimus. Datum in generali noſtra congregatione per iuramẽtum cœlebrata apud ſanctum Mathurinũ. Anno domini. 1530. Menſis verò Iulij die. ij.

¶ *Cenſura almæ Vniuerſitatis Bituricenſis.*

NOs cum Decano Theologiæ facultas in vniuer-

ſitate

ſitate Bituricenſi (vt doctoris gẽtium Pauli exemplo, pleriſq; locis, auſpicemur ſcriptum noſtrum a præcatione) Omnibus dilectis Dei, in quibus vocati eſtis Lectores chariſſimi, quiq; ad quos ſcribimus, gratia vobis & pax a deo patre & domino noſtro Ieſu Chriſto. Dum cõplerentur dies inter octauas Pentecoſtes, & eſſemus omnes pariter in eodem loco, corpore & animo congregati, ſedenteſq; in domo dicti Decani; facta eſt nobis rurſus quæſtio eadem, quæ ſępius antea, non quidem parua, hunc in modum. An rem faciat illicitam necne, frater accipiens vxorem a præmortuo fratre relictam, conſummato etiam matrimonio. Tandẽ rei ipſius veritate diſquiſita, & perſpecta multo ſingulorum labore, & ſacrorum iterata atque iterata reuolutione codicum: vnuſquiſq; noſtrum nõ faſcinatus, quo minus veritati obediret, cœpit, prout Spiritus Sanctus dedit, ſuum hoc vnum arbitrium eloqui. Abſq; perſonarum acceptione in veritate comperi, Perſonas memoratas in capite Leuitici octauo ſupra decimum prohibitas eſſe iure ipſo naturali, authoritate humana minimè relaxabili, & vetitas ne inuicem matrimonium contrahant. Quo fit fraternæ turpitudinis abhominabilis reuelatio. Et hoc vobis ſignum noſtri bedelli notariii publici, cum ſigillo dictę ſupra noſtræ facultatis præſentibus appenſo. Die decima Iunii. Anno verò a Chriſti natiuitate, milleſimo quingenteſimo triceſimo. Vt autem noſtrę ſcriptionis pes & caput vni reddantur formæ, quemadmodum ſumus auſpicati a pręcatione: ita claudamus illius, quo vtimur exemplo. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, charitas Dei, & communicatio Sancti

Spiritus ſit cum omnibus vobis. Amen.

¶ *Cenſura facultatis ſacræ Theologiæ Almæ Vniuerſitatis Bononien.*

CVm Deus Opt. Max. veterem legem nedum ad morum, vitæq; informationem, ac inſtitutionem ore ſuo tradiderit, idemq; humanitate ſumpta, mortalium redemptor Deus nouum condiderit teſtamentum, ſed ad dubia, quæ in multis emergebant, tollenda, declarandaq; contulerit, quæ ad hominum perfectionem elucidata non nihil conferunt: noſtras partes ſemper fore duximus huiuſmodi ſanctiſſima patris æterni documenta ſectari, & in rebus arduis, ac dubitabilibus ſuperno illuſtratos lumine noſtrã ferre ſententiam, vbi cauſa maturè conſulta, multiſq; hinc inde rationibus, ſcriptiſq; patrum dilucidata fuerit, nihil, quoad poſſumus, in aliquo temerè ferentes. Cum itaque nos præſtantes quidam, & clariſſimi viri obnixè rogarint, vt ſubſequentem caſum maxima diligentia perſcrutaremur, noſtrumq; ſubinde in eum iudicium ferremus æquiſſimè, ſoli veritati innitentes: in vnum omnes Almæ huius Vniuerſitatis Doctores Theologi conuenimus, caſu prius per vnumquenq; noſtrum ſigillatim domibus proprijs examinato, ſummaq; ſolertia per dies plurimos contractato. Illum vnà mox vidimus, examinauimus, cõtulimus, adamuſſimq; ſingula quæq; pertractãtes ponderauimus, rationes quaſcunq; contrarias, quas fieri poſſe cenſuimus, in medium afferentes, atque ſoluentes, etiam ipſius reuerendiſs. D. D. Card. Caietani, nec non Deuteronomicam diſpenſationem de fratris ſuſcitando ſemine,

& re-

& reliquas tandem omnes ſententias oppoſitas, quæ ad id negotij facere viderentur. Quæſitum eſt igitur a nobis, An ex ſola Eccleſię inſtitutione, vel etiam iure diuino prohibitum fuerit, ne quis relictā a fratre ſine liberis in vxorem ducere valeat. Quod ſi vtraq; lege, ne fieri poſſit, cautū eſt, An quenquam poſſit Beatiſs. Pont. ſuper huiuſmodi contrahendo matrimonio diſpenſare. Qua diligentiſſimè (vt diximus) ac exactiſſimè ſeorſim palamq; examinata, ac pro viribus noſtris optimè diſcuſſa quæſtione: cenſemus, iudicamus, dicimus, conſtantiſſimè teſtamur, & indubiè affirmamus huiuſmodi matrimonium, tales nuptias, tale coniugium horrendum fore, execrabile, deteſtādum, viroq; Chriſtiano, immo etiam cuilibet infideli prorſus abhominabile, eſſeq; a iure naturæ, diuino, & humano diris pœnis prohibitum. Nec poſſe ſanctiſs. Papam (qui tamen fere omnia poteſt) cui collatæ ſunt a Chriſto claues regni cœlorū: non, inquā, poſſe aliqua ex cauſa ſuper huiuſmodi contrahēdo matrimonio quenq̄ diſpenſare. Ad cuius concluſionis veritatē tutandā omnes in omnia loca & tēpora parati ſumus. In quorū fidē has ſcripſimus, Almæq; noſtræ Vniuerſitatis ac ſacri venerabiliū Theologorū Collegij ſigillo muniuimus, ſolita noſtra generali ſubſcriptione ſignantes. Bononiæ in Eccleſia Cathedrali, 10. Iunij. Anno Dom. 1530. ſub diui Clementis. 7. Pontificatu.

¶*Cenſura facultatis ſacræ Theologiæ almæ Vniuerſitatis Patauien.*

TEſtantur, qui Catholicam fidem aſtruunt, deum Opt. Max. Legis veteris præcepta filijs Iſrael

ad exemplar vitæ, ac morum noſtrorum inſtitutionẽ ore proprio tradidiſſe, eundemq; trabea humanitatis indutum, redemptorem omnium factum, nouum teſtamentum condidiſſe, & nedum propter hoc, ſed ad dubia quæcunq; emergentia remouenda, dilucidandaq; nobis miſericorditer condonaſſe. Quæ ad noſtri perfectionem enucleata fructus vberes conferunt & ſalutares. Noſtrum ſemper fuit, eritq; per ſæcula (vti chriſticolas decet) huiuſmodi cœlebratiſſima ſummi opificis inſtituta ſectari, & in quibuſq; dubitationibus, ac arduis quæſtionibus ſupernaturali lumine freti, noſtrum proferre iudicium, vbi res ipſa optimè cõſiderata, multiſq; hinc inde demonſtrationibus, atque patrum authoritatibus maturè declarata fuerit, temerè, quoad poſſumus, nihil omnino iudicantes. Cum igitur nos quidam oratores clariſſimi ſuppliciter exorarint, vt ſubſequentem caſum diligentiſſimè perſcrutari dignaremur, atque noſtram ferremus exinde ſententiam, ſoli veritati ſimpliciter attendentes. Qua ex re omnes huius Almæ Vniuerſitatis Doctores Theologi in ſimul conuenimus, re ipſa prius per noſtrum quemlibet particulariter proprijs domibus examinata, ſummaq; cum ſolertia enucleata, mox in vnum redacti, cuncta conſiderauimus, examinauimus, omniaq; ſigillatim ponderauimus & argumenta quæcunque contraria, quæ fieri quoquo modo poſſe putauimus, adducentes, atque integerrimè diſſoluentes, necnon Deuteronomicam diſpenſationem de fratris ſuſcitando ſemine, & reliquas omnes rationes atque ſententias oppoſitas, quæ ad id facere videbantur. Quæſtio igitur talis fuit expoſita; An ex ſola Sanctæ

 matris

matris Eccleſiæ inſtitutione, vel etiam de Iure diuino prohibitum fuerit, ne quis relictam fratris abſq; liberis in vxorem ducere valeat. Quod ſi vtrobique fieri nequeat, cautum eſt, An Beatiſs. Pont. ſuper huiuſmodi contrahendo matrimonio quenquam diſpenſare legitimè poſſit. Quo exactiſſimè (vt dictum eſt) ſeorſim, publiceq; diſcuſſo, ac pro viribus dilucidato quęſito: dicimus, iudicamus, decernimus, atteſtamur, atque veridicè affirmamus matrimonium huiuſmodi, tale coniugium, & tales nuptias nullas eſſe, imo deteſtabiles, atque execrandas Chriſtiano cuilibet eſſe prophanas, & vt ſcelus abhominandas, crudeliſſimis pœnis iure naturæ, diuino, & humano clariſſimè prohibitas eſſe. Nec beatiſſimum Pont. cui claues regni cœleſtis a Chriſto dei filio ſunt collatæ, vlla ex cauſa poſſe ſuper tali matrimonio contrahendo quenquam iuridicè diſpenſare. Cum illa, quæ ſunt a iure diuino prohibita, non ſubſint eius poteſtati, nec in illa gerit vicem dei, ſed ſolùm ſuper ea, quæ ſunt commiſſa iuriſdictioni hominum. Ad cuius ſententiæ, ac concluſionis veritatem tutandam, & eiuſdem certiſſimam defenſionem, omnes nos vnanimes ſemper & vbiq; parati ſumus. In quorum fidem has noſtras fecimus, Almæq; Vniuerſitatis noſtræ ac ſacri reuerendorum Theologorum Collegij ſigillo ſolito cõmuniuimus. Datum Paduæ in Eccleſia Heremitarũ S. Auguſtini, die primo Iulij. 1530.

¶ *Cenſura Almæ Vniuerſitatis Tholoſanæ.*

TRactabatur in noſtra Tholoſana Academia perq̃

 diffi-

difficilis quæſtio, Liceatne fratri eam, quæ iam olim defuncto fratri vxor fuerat (nullis tamen relictis liberis) in matrimonio ſibi coniungere. Accedebat & alius ſcrupulus, qui nos potiſſimum torquebat. Si Romanus Pont. cui eſt commiſſa gregis Chriſtiani cura, id ſua, quam vocamus diſpenſatione permittat: tunc ſaltem liceat. Ad vtramque quęſtionem cogitandam Doctores omnes regentes, qui tunc Tholoſæ aderãt, coegit Rector in conſilium. Neque id ſemel tantùm, ſed etiam iterum. Quippe exiſtimans præcipitare non oportere conſilia, indigereq; nos tempore, vt aliquid maturius agamus. Demum quum in vnum locũ conueniſſent omnes tum ſacrarũ literarum diſertiſſimi interpretes, tùm vtriuſq; cenſuræ cõſultiſſimi, deniq; qui quauis in re & iudicio, & oratione viri fœlicibus ingenijs non mediocriter exercitati eſſent, ac ſeſe ſacroſanctis Concilijs parere velle, ſanctorumq; patrum haud quaq̃ pijs animis violanda decreta imitari iuraſſent, & vnuſquiſq; ſuam ſententiam protuliſſet, atque in vtramque partem diffuſè decertatum eſſet: tandem in eam ſententiam ſic fræquentius itum eſt, vt vno omnium ore alma noſtra vniuerſitas animis ſinceriſſimis, nulloq; fermento vitiatis cenſuerit, iure diuino pariter & naturali vxorem relictam fratris ſui nemini licere accipere. At poſtq̃ id lege eadem non licet, reſponſum eſt, nòn poſſe Pont. aliquem eã legẽ ſoluere. Nec huic ſententiæ refragari poteſt, quòd cogeretur olim frater vxorem demortui fratris accipere. Nam hoc figura erat, atque vmbra futurorum. Quæ omnia adueniente luce, & veritate Euangelij euanuerunt. Hæc quoniam ita ſe habent, in hanc formam redegimus, &

per

per notarium,qui nobis eſt a ſecretis ſignari, ſigilliq; autentici eiuſdem noſtræ almæ Vniuerſitatis iuſſimus appenſione communiri.Tholoſæ. Kalendas Octob. Anno a Chriſto nato.Milleſimo,quingenteſimo,triceſimo.

His igitur celeberrimarũ Vniuerſitatum ſententijs in Angliam relatis ac reſcriptis,cum Rex adeſſe finẽ exitumq; negotio ſine alia cunctatione putaſſet,põtificis legati attoniti atque ſtupefacti, & vt ille Terentianus Demipho,multò quàm ante incertiores fuerũt.Valdè enim mirabantur clariſſimas penè chriſtiani orbis Academias,ipſamq; Bononiã, quæ Papalis eſt ſtudiorũ vniuerſitas atq; Ciuitas,eas nuptias quas Papa ſua diſpenſatione ratas eſſe voluiſſet,non modò reprobaſſe ſed nefarias, inceſtas, abhominandas, atque contra ius naturale pariter & diuinum horribiles nuncupaſſe.Itaque Iuri definiendo nouas dilationes aſſignant, ac interea Pontificem certiorem faciunt,dum iſtis dirimendis nuptijs,nouiſq; conciliandis operam dediſſent,in quãtum diſcrimen ſuam authoritatem adduxiſſent, quantaſq; turbas in omnibus ferè Academijs de pontificis authoritate litigando concitaſſent,quorum malorum exitus ne in ſe recidat citò proſpiciendum. Pontifex litem Romam reducturus adhuc procraſtinationes imperat, quia Cæſaris in Italiã aduentus præſto fuit.Rex irritatus & difficillimè ferens ſibi in Regno ludificari, proceribus, dum prſules atque Clerum pontifici ac legatis adhæreſcere timeret,conqueſtus eſt de legatorum dolis ac iniurijs in lite ſine cauſa differenda.Adeunt itaq; ex proceribus maximi,

Terentius in Hecyra.

Norfolciæ Suffolciæquè Duces cum regni proceribus flagitant a Legatis in Regis cauſa iudicium.

Norfolciæ,& Suffolciæ duo duces inclyti a Rege miſſi legatos. Hi de tam crebris dilationibus expoſtulāt, iudicium inſtanter flagitant, in quamcunque partem pronunciant id Regi acceptum fore ſignificant, ita enim ex eius animo eximi & auferri conſcientiæ ſtimulos quibus dies noctésq; affligitur. Campegius latina oratione facunda quidem,ſed ſatis callida ac mendaci, reſpondit adeſſe menſes Auguſtum & Septembrem in quibus more Romano a iudicijs atque fori ſtrepitu ceſſandum eſt. Duces in Iure haud ita periti fuerunt vt orationis elegantis ſpecie Campegium apertè mentitum perſpicerent, cum & illis menſibus, etſi intermiſſa ſint de alijs litibus iudicia,de matrimonijs tamen atque his cauſis in quibus ad peccatum & animæ periculum vitandum agitur, exerceri iudicia iure poſſunt, ipſæq; feriæ non religionis ſed negotiationis cauſa litigantibus conceduntur,vt a meſſis vindemiarūq;. laboribus non reuocentur, nec principibus,ac perſonis illuſtribus,ſed agricolis magis illæ feriæ indultæ ſint,qui etſi accipere iudicia non coguntur tamen ſi volunt litigare poſſunt. Verùm cum adhuc ante Calendas Auguſti duo integri dies menſis Iulij ſupereſſent,petierunt duces vt illo ſaltē biduo de Regis cum Catharina matrimonio ſtatuerent, vetitum ne an permiſſum eſſet. Sed Campegius reiecta ducum interceſſione,ex pontificis voluntate prorogato ad idus octobris iudicio Curiam dimiſit. Hic fremere cœperunt duces,& qui cum his aderant proceres,nō eſſe ferendā tantam a Cardinalibus Regi factā contumeliam. Carolus autem Suffolciæ Dux emiſſo Iuramēto manu menſā ferijt,exclamauitq; : Veriſſimū eſſe ꝙ anti

Campegii elegans ſed mendax ac verſuta oratio.

Procerum indignatio.

quitus

quitus in Anglia dici conſueuit: *Cardinales Pontificioſquè Legatos nihil vnq̃ rectè in Anglia geſsiſſe.* Quæ ducum atque procerum fremens indignatio & diſceſſio, Legatos valdè perterruit. Sed vt Rex de illorum iniuria proceribus, ſic illi prælatis atque Clero de tam aperta iniuria Romanæ Curiæ facta conqueſti ſunt. Hinc a ſeditioſis ſacrificulis concitata plebs, contumelioſiſſimè de Rege ac proceribus garrire cœpit, vt ad eam compeſcendam, dum Legatorum authoritatē obtenderent vix poteſtas Regia ſuffecerit. Campegius a Pontifice euocatus reiecto (vt diximus) ad Idus Octobris iudicio, ſubitò Romam reuertitur. Campegius Romā ex Anglia diſcedit.

Poſtquàm Rex a Pontifice, ſuiſq; Legatis tam indignè luſus eſſet, eius in rebus ſacris authoritatem in quæſtionem vocauit, poſteaq; eiecit.

22

Rex hac impietate atque fraude Papali deluſus, cum ex Theologorum atque Academiarū ſententijs illicito ſe teneri coniugio intellexerat, cumq; a Romana Curia nihil præter impoſturas atque dolos expectandum eſſe ſenſerat, inijt conſilia qua authoritate matrimonium contra Ius diuinum contractum diſſolueret. Atque hic primùm ambigi cępit de Romani Pontificis quam vbiq; exercet Eccleſiaſtica poteſtate. Quæ paulò poſt ex Anglia meritò exterminata eſt. Quis igitur tibi iam Sandere, videtur animum Regi induxiſſe, vt a Catharinæ thoro recederet. Maria ex illis nuptijs genita a Cæſare & a Gallo non alia cauſa quàm nuptiarum vitio repudiata fuit, Pontifex occulto diplomate eas reſcidit, Gallus Regem ad ſuam affinitatem, ſororiſq; ſuæ nuptias ſolicitauit.

Prima dubitatio de pontificis poteſtate' cur & quando iniecta?

tauit. Volſæus Cardinalis Regis animum a Catharina primus auertit. Quid cum Rex in rebus Pontificijs nihil præter ambitionem, fucum, dolos religionis prętextu verſari apertè videret, an in rei tantæ negotio fidem amplius Romanæ Curiæ adhiberet? Et tamen ne temerè abiéciſſe Pontificis authoritatem videretur, miſit ad Clementem Papam clariſſimos doctiſſimoſquè viros de coniugij controuerſia publicè diſceptaturos. Inter quos tum erat Thomas Cranmerus pietate, virtute, ac doctrina venerandus pater, qui libellum de ea re conſcriptum Papæ præſens obtulit. Morabatur etiam tum Papa Bononiæ, quæ ſuæ ditionis erat Ciuitas, ſtudiorumq; celebris (vt diximus) vniuerſitas. Locus ipſe, ſi Papa voluiſſet, ad inquirendam illius quæſtionis veritatem erat percommodus, ſed ita Cæſarem cuius res iam eſſent ſæcundiores pertimuit, vt Regis legatis blandè tractatis ac permulſis, tum Cranmero ſuo generali in Anglia, Scotia, & Hibernia pœnitentiar. ō creato diceret, ſe de ea re cum Romam redijſſet deliberaturū, nec paſſurum vt publicè diſceptaretur. Hæc fruſtratio Regem non minus a Romana eccleſia, quàm ab his quibus inuolutus erat illicitis nuptijs toto animo abhorrere fecit. Iā enim liquidò certoq; cognouit quantis eſſet ſordibus inquinata, tum in Volſæo Cardinali veram eius profanæ ac impuræ eccleſię imaginē Idæamque perſpexit. Itaque cum animi inuicti & excelſi magnitudine cæteris principibus præſtitiſſet, Romanæ adeo ſordidæ Curiæ dominationem & libidinem, quæ ipſum in tam diuturnum ſtuprum adumbrata contra ius diuinum diſpenſatione induxerat,

Thomas Crāmerus poſtea Cant. Arch.

Pontificia poteſtas exterminata Anglia.

erat, perferre amplius atque tollerare noluit. Et cum de Romani pontificis authoritate non minus quàm ſuis ante nuptijs indagaret, comperit non ei magis in hoc Regno ius eſſe quàm cuicunq; alteri externo Epiſcopo. Prudenter ſanè atque moderatè Rex, quanquam enim eum ſuo regno excluſit, cœteris tamen regibus non præiudicauit, quin quamcunque vellent permittere illi poteſtatem poterant. Duobus igitur, quibus iniuſtè irretitus tenebatur vinculis vnum Thori, alterum papalis nexus ſe ſimul exemit atque liberauit. Cuius quidem tantæ noſtræ fœlicitatis, ſuæq; calamitatis author, ſuaſor, & impulſor fuit ipſe pontifex, dum ambitioni, Cæſari frangendo atq; minuendo, Gallicaniſq; partibus tanta ſedulitate ſe dediſſet, tum in re tam ſeria inuictiſſimum prudentiſſimumq; Regem tam vafrè perfideq; tractaſſet. Iam verò cum tu huius diuini in nos, Sandere, beneficij cauſam Annæ Bollenæ tribuis, etſi id ſolito tuo maledicendi conuitiandique more facias, tamen illuſtri Reginæ ad æternam tam præclaræ, rei geſtæ memoriam nihil glorioſius cõmemorari poteſt, vt ſi ea quæ vos tenet, nos etiam cœcaret ſuperſtitio, eam inter ſanctos relatã ac in cœlo collocatã adoraremus. Sed etſi cum Deo atque Angelis in cœlis æuum agat, illum tamẽ adorationis cultum nulli niſi Deo concedimus. Atq; de iſtis nuptijs dirimendis toto quinquẽnij luſtro actum eſt, anteq̃ Anna Bollena Regi nupta eſſet. Quid enim, cum communi omnium Theologorum conſpiratione & conſenſu damnatæ eſſent illę cum Catharina nuptiæ, tũ eas diplomate diſſoluiſſet Pontifex, Regiq; alias ſibi conciliare nuptias licere

D. Anna Bollena quam rex poſtea duxit nullam dedit a D. Catharina diuertendi cauſam.

 decre-

decreuiſſet, etſi diploma illud cremari iuſſit, legatìonemq; reuocauit, an Rex in re tam clara perſpicuaq; hęrere amplius atque dubius eſſe debuiſſet? Atque ſanè Romani Pontificis dum tam inconſtans, ſibiq; dum ex Cæſaris rebus ſæcundis vel aduerſis pendebat, contrarius fuit, etſi authoritas non valuit, conſenſus tamen ita valuit, vt Regi ad exigendam ſuam authoritatem, legitimaſq; cum præclariſſima coniuge Anna Bollena contrahendas nuptias ſatis iuſta cauſa fuit. Galli enim affinitatem reſpuit, quia hoc diuortio fœdera cum Cæſare non rupta ſed retenta ſunt. Quid tum Pontifex? Cum Regem nec a Cæſaris amicitia, nec ad affinitatem cum Gallo ineundam adducere potuit, gratiſſimum tam Cæſari quàm Gallo ſe facturum exiſtimauit, ſi Regis diuortio impedimento eſſet, mutauitq; ſententiam non religione, ſed Cæſari atque Gallo pariter obſequendi voluntate atque ſtudio, vir planè δίψυχος & inconſtans in omnibus vijs ſuis.

Rationes quibus recentiores Pontificij licitas eſſe cum fratria nuptias aſſerunt.

23 AC primùm cum Academiarum prædictas ſententias typis diuulgatas acceperat, vir in Theologia fingenda ſiue deprauanda, authoritate Pontificia fretus, oppoſuit ſuos leguleios atque Theologomachos vt Academiarū cenſuras acumine ſuo refellerent. Ita inſtituta inter homines doctos grauis de hac quæſtione cōtrouerſia. An Leuiri cū fratria coniunctio Iure diuino ita eſſet interdicta, vt nullo priuilegio permitti atque tollerari poſſit. De qua quidem

dem quæſtione ne ex tuis Sandere, conuitijs naſcantur nouæ calumniæ, operæpretium erit hoc in loco veterum atque recentium tam Theologorũ quàm Iuriſperitorum (quas Academiæ ſequutæ ſunt) ſententias explicare. Vt Romanum illum faſtum & eccleſiaſticis rebus vbiq; imperandi cupiditatem non alio magis vitio quàm propria nequitia corruiſſe cognoſcamus. Moſes ille diuinus Hæbrę orum dux & legiſlator, hanc legem a deo acceptam antiquitus edixit ſuo populo. *Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitudo fratris tui eſt.* Ex quo diuini hominis oraculo, qui nihil niſi quod a Deo in mandatis habuit in legiſlatione ſtatuit, conſtat hanc fratriam ducendi prohibitionem diuino eſſe Iure non humano tantũ ſancitam. Quas etiam nuptias Imperatores, Valentinianus, Theodoſius, Arcadius, Zeno & Anaſtaſius per totam ditionem Romanam penitus interdixerũt. Tum priores pontifices Romani qui quò propiùs a prima inſtitutione & integritate eccleſiæ abfuerunt, eò magis ambitionis & fucati nitoris expertes de rebus in quęſtionẽ controuerſiáq; deductis rectius decernebãt, nulla adhibita diſtinctione, aut conniuentia permiſſa eas reprobabant. Conſiliaq; partim Oecumenica, partim prouincialia incœſtas eas & nefarias appellabant, atq; Anathemate ſanciebant ſi quis eas contraheret. Quibus etiam accedit patrum pené omnium orthodoxorum admirabilis conſpiratio & conſenſus, e quibus nemo fuit qui eas iure diuino vetitas nuptias in Eccleſia Chriſtiana tollerandas eſſe putauit, antequam illa dominandi, omniaq; iura labefactãdi libido Romanos nuper pontifices occupauit, iuraq;

C. de inceſtis & inutilibus nuptijs l. fratris vxorem l. licet quidam l. fuit.

raq; tam diuina quàm humana, nec ea ſolùm quibus in ciuili ſocietate mutuò, ſed & ea quibus æterno verbi fœdere arctiſſimè deo colligamur relaxandi atque violandi conſuetudo violauit. Quæ quidem omnia paucis expediam, pontificiaſq; rationes quibus illi remitti a ſuo Monarcha hanc iuris diuini in non ducenda fratria neceſſitatem poſſe affirmant ita explicabo, vt ne a te Sandere, tam enucleatè ac diſtinctè (vt de te prædicas) ſcribente, accuratius tractari poterint. Primùm itaque ab illis ordiar. Et vt Cicero cum Torquatum Epicurum philoſophum defendentem refelleret, τας κυρίας ἀυτοῦ δόξας protulit, ſic nihil eorum quæ a veſtris Sandere adferebantur prætermittam. Ac primum quidem illud eſt quod ab eodem Moſe de fratria ducenda ferebatur poſtea.

Lib. 2. de finibus bonorũ & malorum.

Deut, cap. 25. *Quando (inquit) habitauerint fratres ſimul, & vnus ex*
„ *eis abſque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nu-*
„ *bet alteri, ſed accipiet eam frater eius, & ſuſcitabit ſe-*
„ *men fratris ſui, & primogenitum ex ea filium, nomine*
„ *illius appellabit, vt non deleatur nomen eius ex Iſrael,*
„ *ſin autem noluerit accipere vxorem fratris ſui, quæ ei*
„ *lege debetur, perget mulier ad portam ciuitatis, & inter-*
Leuit. cap. 20. *pellabit maiores natu, dicet. &c. Quanquam igitur ſu-*
„ *pra his verbis decreuiſſet antea Moſes. Qui duxerit vxo-*
„ *rem fratris ſui rem facit illicitam, turpitudinem fratris*
„ *ſui reuelauit, abſque liberis erit. &c.* Tamen quia tanta ineſt contrarietas atque repugnantia in his duobus Moſis decretis, conciliatione eſt vtendum, vt vno eodemq; ſenſu ſacroſanctæ ſcripturæ ſemper conueniant. Proinde legum a Deo per Moſen latarum hæc

Legum Moſaicarum diſtinctio.

hæc adhibenda diſtinctio eſt. Quòd earum quædam morales fuerunt, quædam iudiciales, quædam ceremoniales. Morales illæ ſunt quæ ea iubent atque prohibent, quæ naturalis hominum ratio lumine verbi dei illuſtrata facienda vel fugienda, etiamſi lege nulla ſtatuerentur, decerneret. Itaque inter morales atque naturales leges nulla eſt differentia. Iudiciales illæ leges ſunt quibus iudiciorum ordo in Iure publicè priuatimq; reddendo, pœnasq; atque præmia decernendo deſcribitur. Ceremoniales quæ de externis diuini cultus Ritibus atque Ceremonijs, a quibus nomen acceperunt, pręcipiuntur. Ex his itaque tribus Moſaicarum legum generibus, duo Ieſu Chriſti domini noſtri aduentu qui legem totam compleuit & abſoluit, ſublata ſunt. Ceremoniales nempè atque Iudiciales. Morales verò quibus Chriſtianorum vita ad virtutem veramquè religionem inſtituenda eſt, retinentur. Iam verò quæ de cognationis atque affinitatis gradibus matrimonio non iungendis a Moſe traduntur, præter primum parentum liberorumquè gradum naturalia non fuiſſe iura, ſed tantùm iudicialia & a Chriſto abrogata perſpicuum eſt, quia prima commixtio fratrum & ſororum fuit, eaquè etiam aucta & in infinitum propagata per orbem ſobole, quaſi neceſſitate aliquandiu permiſſa nō ceſſauit, ſed poſt diluuium a ſanctiſſimo patriarcha Abrahamo qui Saram ſororē ſuam duxit, inita & retenta eſt. Deinde vlteriores a Moſe prohibiti gradus, ſequētes patriarchas qui ea quę iuris naturalis fuerūt ante legē a Moſe promulgatam religioſè obſeruabāt,

Morales.

Iudiciales.

Ceremoniales.

Nuptialia Moſaica iura quibus rationibus afferuntur a recentioribus pontificijs ceremonialia.

ab his quas contrahebant nuptijs non deterrebant. Itaque Iacobus Abrahami ex Iſaaco nepos,duas Labani patri ſui filias Rahelem atque Leam ſorores ambas tenuit vxores,tum Iudas Thamaram vxorem Er primogeniti ſui eo mortuo tradidit Onæ ſecundo filio, eoquè perinde ſublato viduam tertio ſuo filio Selæ nubendam in domo patris ſui reſeruauit. Quibus patrum exemplis videmus eas Moſis prohibitiones,cum a Iudicialibus non autem moralibus præceptis dimanarunt,non aſtringere Chriſtianos niſi ab eccleſia, & Chriſti in terris vicario Monarcha ſcilicet Romano receptæ, & imperatę ſint. Namq; in initio propter humani generis paucitatem,parentum tantũ liberorumq; coniunctio vetebatur,eo verò aucto vlteriores etiam gradus commiſceri nuptijs à lege prohibebantur,ſed cum gratiæ tempus a Chriſto ipſo ęterno dei filio latum adeſſet, ab eoq; poteſtas omnia in eccleſia moderandi vicario facta eſſet, plures gradus papalibus interdictis quàm ab ipſo Moſe a coniugijs repelluntur,vt maiori continentiæ locus fiat. Ita tamẽ vt cauſa cognita relaxari ab eccleſia,Chriſtiq; vicario poſſunt omnia Iura nuptias prohibentia,niſi a moralibus aut euangelicis præceptis proficiſcantur.Illę autem legis prohibitiones etſi quibuſdam videantur Euangelicæ, quoniam & Ioannes Baptiſta Herodem, quòd Herodiadem fratris ſui Philippi coniugem duxerat,his verbis increpauit. *Non licet tibi habere vxorem fratris tui.*Et D.Paulus Apoſtolus Corinthum illum qui nouercam duxiſſet,ſtupri cõdemnauit atque excommunicauit,ideoq; quæ a Chriſti præcurſore, & Gentium doctore in illis duabus tam affinitatibus q̃ cogna-

Gloſſ.in cap literas de reſtitut.ſpol verbo.diuina lege

Loci Euangelii de fratria,& D.Pauli de nouerca ducẽda in quem ſenſum a pontificiis torquẽtur.

1.Cor.5.

cognationibus eodem gradu inter ſe diſtantibus rectè prohiberi cenſeantur, tamen intelligendum eſt ex Ioſepho Iudaicarum rerum ſcriptore, & Euſebio Eccleſiaſtico Hiſtoriographo Philippum Herodiadis maritum & Herodis fratrem, tum cum Ioannes Herodem redarguit viuum, ac Herodiadem ab eo vi abſtractã, & ad Herodem ductam fuiſſe. Ideoq; a Iohanne reprehenſus eſt nõ tam quòd fratriam, q̃ quòd alienam vxorem adulterio tenuiſſet. Et Apoſtolus Corinthũ illum quòd patris etiam viui vxorem conſuetudine teneret tanta pœna affecit. Id ex eo apparet quia tale ſtuprum inter Corinthios audiri ſcribit, quale ne inter gentes quidẽ nominetur, at verò apud Perſas aliaſq; gentes in vſu fuit patribus mortuis nouercas ducere. Ac ne inter Iudæos quidem id nouum fuit, vt patribus mortuis eorum vxores filij expeterent. Cum Adonias Abiſaac cuius conſuetudine Dauid Rex vſus eſſet, in vxorem a Salomone petebat. Cui Salomon non quòd rem iniuſtam poſtulabat, ſed ob affectatum ea calliditate regnum, mortem minatus eſt. Proinde illud Corinthi flagitium de filio viui patris vxorem habente intelligendum eſt. Cum igitur tam Herodis quàm Corinthi nuptiæ nõ affinitatis ſed aperti adulterij cauſa reprobatæ ſunt, quòd ille fratris, hic patris viui coniuges coniugij ſpecie accepiſſent, palam eſt Moſis prohibitiones in illis noui teſtamenti locis nõ eſſe repetitas, vt earum obſeruandarum neceſſitas ita deuinciat Chriſtianos, quin ab his Romano Pontifice indulgente atque permittente liceat quandoq; recedere. Præterea eadem affinitatis diſtantia nuptias in duabus ſororibus non facit illicitas. Scriptum enim

Leuit, 18. eſt in eodem loco. *Sororem vxoris tuæ in pellicatum* „ *illius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius adhuc illa viuente.* Si igitur Moſes permiſit (non enim prohibuit) vt ſoror in mortuæ ſororis locum ſuccedere poſſit in coniugio, cur non id in fatribus perinde iure naturali æquum cenſendum eſt, vt fratrias ſuas relictas ducerent. Cum enim æquale ſit vinculum affinitatis, & par eſt ratio verecundiæ atque turpitudinis, nec moralis (vt aiunt) turpitudo, ſed authoritas Legiſlatoris cauſa eſt, vt in fœminis id permittatur, quod in viris eſt prohibitum. Iam verò ſi vno caſu Leuiri atque fratriæ copulatio, nempe vt frater fratri mortuo hæredem gigneret, honeſta & a Moſe iniuncta fuit, cur non ob alias cauſas a Papa comprobatas æquè honeſta & Iuri naturali conſona non exiſtimabitur. Tranſlato enim ſacerdotio tranſfertur & Lex. Et cum Sacerdotij culmen in Papam deriuatum ſit, & legis etiam in eo erit poteſtas, vt ob quamcunq; cauſam ille ratas habuerit eiuſmodi nuptias ratæ firmæquè permanebunt. Atque aliæ cauſæ multò iuſtiores ac maiores commemorari poſſunt quare ferendæ eſſent eiuſmodi nuptiæ, quàm ob ſuſcitandam fratri mortuo prolem. Nam ſi ineſſet in familiæ vnius neceſſitudine atque iure tantum boni, vt eius cauſa Moſes id in ſpecie permitteret, quod in genere prohibuiſſet, cur non ob totius orbis Chriſtiani bonum, vt Reges affinitatem neceſſitudine inter ſe deuinciret, Papa cui totus populus Chriſtianus commiſſus eſt, permittere Regibus eas nuptias non poſſit, quibus gentium

tium finitimarum querelæ ſopiuntur, bella ſedantur, commercia frequentantur, & tranquillitas conſeruatur. Quod ſi vt permulti contendunt ea de Leuiri fratriæq; nuptijs ſanctio moralis eſſet atque naturalis Iuris, Papa tamen ſumma ſua qua omnibus eminet authoritate diſpenſatione licitum id facere poſſit quod aliàs eſſet illicitum. Quoties enim occurrunt caſus particulares in quibus diuinæ Legis ratio deficit, Papa poteſt diſpenſare. Nam ſi non poſſit, non videretur Deus bonus eſſe paterfamilias, niſi dimiſiſſet paſtorem ſuper ſuum gregem, qui poſſit conſulere omnibus quæ occurrunt atque expedienda ſunt. Quod quidem de omnibus ſecundæ tabulæ præceptis, veteriſquè atque noui Teſtamenti ſanctionibus intelligendum eſt, preterquàm in articulis fidei. Itaque nequè furtum, nequè homicidium, nequè adulterium, nequè quicquid egeris aut concupiueris eo permittente peccatum eſt. In humanis autem conſtitutionibus, aut totius Eccleſiæ, aut Conſiliorum quam poteſtatem habeat Papa, cum tantum in diuino Iure diſpenſando poſſit, dubium eſſe poteſt nemini. Omnium enim Iurium tam diuinorum quàm humanorum moderatio ita ei commiſſa eſt, vt quanquam ea tota tollere aut abrogare non poſſit, remittere tamen atque relaxare cuicunque & quotieſcunque poſſit. Vt enim in Medicina periti ea quæ ſunt corpori pernitioſa atque venena, ideoquè vetita & interdicta interdum tamen efficiunt ægris ſalutaria: ſic Papa tanquam animarum medicus cum concedit ea quæ Iure diuino vel humano prohibentur, efficit vt ea non

Summa Angelica. Aquinas. Vincentius. Angelus.

modò non obſint,ſed magnoperc proſint Chriſtianis animis. In hoc autem præſenti negotio vt in gradibus diuina lege prohibitis diſpenſare poſſit, res quidem exemplis non eget. Nam & Martinus Papa, cum quidam ſororem matrimonio ſibi copulaſſet, eamq; thori conſuetudine diu tenuiſſet, habito cum Theologis atque Iuriſperitis conſilio, etſi contra Ius diuinum fuiſſet, tamen matrimonium nō diſſoluit, ſed ob maioris mali alioquin ſecuturi vitationem id priuilegio ratum fecit, de quo quidem matrimonio, quoniam contractum, conſummatum, & authoritate Papæ ratū fuiſſet, Antonius Florentinus Archiepiſcopus ita ſcripſit. *Quoniam diſpenſationem obtinuit remanendi » cum ea, committendum eſt negotium Iudicio Dei; nequè » condemnandum.* Multaq; alia a gloſſographis & interpretibus proferuntur exempla, quibus lege diuina prohibitos, copulari tamen iungiquè matrimonio permiſit. Cum igitur illæ Moſis prohibitiones non natura atque verecundia ad mores humanos religione formandos, ſed ſtatuentis legemq; condentis voluntate ad obſeruantiam & obedientiam tantùm promulgatæ ſunt, Chriſtianam non coercent libertatem niſi eatenus quatenus ab Ecleſia ſunt receptæ & approbatæ, & quamuis maximè ad mores Chriſtianorum ſpectarent, tamen ea eſt authoritas Papæ vt ex cauſa remittere eas quandoquè poſſit, perſpicuum eſt Henrici Regis Angliæ cum Catharinā fratris ſui relicta coniugium, quod a Iulio Papa priuilegio corroboratum eſt, vt ſummæ neceſſitudinis paciſq; diuturnæ fœdera non modò inter Reges, ſed etiam gentes clariſſimas conciliaret, non modò non

Antonius Florentinus Archiepiſcopus.

dirimen-

dirimendum ſed colendū,& Iure tam humano quàm diuino legitimū ac honorificum exiſtimandum eſſe.

Rationes contrariæ, in quibus oſtenſum eſt priores pontificios, iuraquè pontificia eas nuptias damnaſſe.

HÆc iam Sandere fuit tota pontificiorum in his 24 nuptijs, quas ipſi nefariè primò conciliabāt, deinde perfidè perturbabant, tuendis defenſio: quam à me tam paucis expoſitam atque comprehēſam vides, vt niſi in eius fuco detegendo diligētius elaborarem, verear ne non tam veſtris quàm noſtris iuſtiſſimæ veriſſimęq; cauſæ preuaricator eſſe videar. Neque verò hic eſt proprius de pontificis authoritate diſſerendi locꝰ, neq; ſi eſſet, qui breuis eſſe ſtudeo, in eo multus eſſe potuiſſem. Agam itaq; tantùm de ea diſpenſandi poteſtate, quam neq; iure diuino exercere poteſt, neque cum ea maximè vſus eſt, in his tamen iure diuino vetitis coniugijs, antequam de Hērici Regis cum Catharina nuptijs controuerſia eſſet, licere ſibi aut ipſe arrogauit, aut Canoniſtæ qui eum alioquin Deum faciunt vnquam conceſſerunt. Primùm igitur prohibitiones illas Moſaicas ad ius naturale diuinum referēdas eſſe docebimus, deinde contraria loca de ſuſcitāda ex fratria prole diſſoluemus, ex quibus neceſſariò inferemus ne pontificijs quidem iuribus licuiſſe Papę Chriſtianis eas remittere. Cum itaque ea moralia ſiue naturalia legis veteris præcepta dicantur, quæ ſine iudiciorum atque ceremoniarum præſcriptarum neceſſitate vitæ degendæ honeſtatem atque religionem continebant, perſpicuum eſt ea quę a Moſe de affinitatum cognationumq; in nuptijs contrahendis ſiue prohi-

Moſaicæ prohibitiones ſūt iuris naturalis ac diuini.

prohibendis differentijs traduntur, eius eſſe generis. Nam cum neque iudicijs ordinem, neq; ſacris formã dant,neceſſario ſequitur vt in moribus tota conſiſtãt. Honeſtum & turpe in moribus. In moribus enim extrema duo ſunt, quorum vnum ſequimur,alterum declinamus. Honeſtas & turpitudo quę a gręcis philoſophis καλον καὶ αισχρον dicũtur.Itaque ſi obſeruationum Moſaicarum religioſa piaquè obſeruatio honeſtatem,violatio autem vitę morumq; turpitudinem indicat, earum præceptio tota moralis atque naturalis dicenda eſt.Atque hoc quidem quod in eis frangendis turpitudo,ac in ſequendis honeſtas coniugij conſiſtat,ex ipſo Moſe locupletiſſimo authore,legiſlatore,atq; teſte,immo ex ipſius dei voce Sandere, aſſumo . Cum enim de ſacroſancto atq; honorabili inter omnes cõiugio pręcepta populo daret,ſic
Ex.18. exorſus eſt.*Et loquutus eſt Dominus ad Moſen dicens,lo-*
» *quere ad filios Iſrael, & dices ad eos. Ego Dominus Deus*
» *veſter,iuxta opera terræ Ægypti in qua habitaſtis non fa-*
» *cietis,atque iuxta opera terræ Canaan in quam ego vos introduco non facietis,neque in legitimis eorum ambulabitis.*
Ita duarum gentium inſtituta atque conſuetudines in vxoribus propinquis ducẽdis, Ægypti ſcilicet ex qua migrabant, & Canaan in quam tendebant vetuit Iſraelitis.Quid tum? Enumeratis ſcilicet ſingulis illiciti coitus coniugijq; generibus,inter quæ leuiri cum fratria coniunctio recitatur,addit ad extremum.*Non polluemini in ſingulis iſtis in quibus omnibus gentes contaminantur,quas ego emitto e facie veſtræ.*Animaduerte itaq; Sandere,quibus vocibus dominus deus has nefarias coniunctiones inſectatur.Abhominationes,pollutiones,contaminationes,turpitudines nuncupat. Non

iudiciorum

iudiciorum quidem aut ſacrorum,vitæ igitur atq; morum. Nam ſi in coniugio his impuris Aegyptiorum atque Cananitarum moribus profanando apparuit turpitudo, in eo ex dei inſtituto colendo vitæ honeſtas & integritas elucebit.Atq; ſanè tam grauis hęc gẽtium turpitudo,& nuptiarum profanatio deo viſa eſt, vt eandem pœnam quam gentes pertulerũt, populo etiam ſuo,ſi deliquerit,minatus ſit. *Et nonne* (inquit) *terra euomet etiam vos ſi pollueritis eam, ſicut euomuit gẽtem quæ fuit ante vos.* Nec mihi iam Sandere dixerit pontificius aliquis.Ægyptij atq; Cananitæ omni luxuriæ libidinisq; genere diffluebant, nec in vno tãtùm flagitio,ſed in fœditate nefanda atq; in omnibus illis ſceleribus volutabant. Hic vna tantũ prohibitio,eaq; ſumma de cauſa non ſeruata eſt. *Nam qui in vno deliquit, Iacobo teſte, factus eſt omnium reus.* Quid autẽ Moſes? *Quicunque* (inquit) *fecerit aliquid ex cunctis iſtis abhominationibus, ſuccidentur animæ ſic facientes, de medio populi ſui . Obſeruabitis igitur cuſtodiam meam, ne faciatis vel vnam ex ſtatutis illis abhominabilibus, quæ facta ſunt ante vos, & non polluamini in eis, ego Dominus Deus veſter.* Exæcratur igitur Deus, ſine diſcrimine omnes qui vel in vnam tantùm prohibitionem commiſerint, & tam eum qui fratriam, quàm qui ſororem duxerit. Cur ita quæſo? Quia turpitudo eſt, qua non in Ceremonijs aut iudicijs peragendis, ſed in moribus vitaquè peccatur. Quod etſi ædito per Moſen ab ipſo Domino oraculo liquidiſſimè conſtet hanc matrimonij legem moralis atque naturalis prœcepti vim habere,tamen quia vos,Sandere,in

Iacob. 3.

Aa.iiij. ſcrip-

Patres Orthodoxi & iuris Pontificii Cæſareiq; doctores, Moſis prohibitiones ad ius diuinum naturale referũt.

ſcripturis ſacris, & voce diuina acquieſcere non ſoletis, ſed in alios cuiuſcunq; generis ſcriptores excurritis, ego etiam in hac re expatiabor, ſi voles vnà tecũ, & ſummo non modò patrum ſed Iuris tam pontificij quàm Cæſarej peritorum, ipſorumq́; gloſſographorum atque Leguleiorum conſenſu (vt de fece tui libri aliquid hauriam) breuiter oſtendam ea matrimonij colendi data præcepta moralia eſſe atque naturalia, nec a quoquam præterquam ab ipſo deo commutabilia. Primus & antiquiſſimus pater Tertullianus docet has a Moſe explicatas prohibitiones a Chriſtianis religioſè obſeruandas, nec aduentu Chriſti deſijſſe habere vim, his verbis inter alia multa quæ ad locum authoris breuitatis cauſa referimus. *Vt, inquit, redundare poſſit iuſtitia noſtra ſuper ſcribarũm & Pharisæorũ iuſtitia vtiq; atque pudicitia.* Hunc antecedens Origines has graduum diſtinctiones in nuptiarum ritibus non eſſe a Chriſtianis violādas oſtendit, quarum ſanctiones adulterij pœnas nuncupat. Chryſoſtomus a fratria ducēda adeo deterret Chriſtianos, vt illam de muliere ſeptē fratribus nupta, dicat eſſe fabulã, & cõfictam a Saduçeis calumniam. Baſilius eum qui vxoris mortuæ ſororē duxerit, conſuetudine eccleſię a communione arcendum ſcribit. Iſichius copioſus Theologus Gregorij Nazianzeni Auditor, cum Moſis legiſlationem de affinitatum cognationumq́; gradibus a Chriſtianis ſeruandam probat. *Eſt (inquit) reuera incongruum & Iumentorum vitæ proximum vxoribus fratrum & eorum qui cognatione vicini nobis ſunt coniugio permiſceri.* Ambroſius ad paternum quendam qui ex vno filio neptem alteri filio nuptum dare vellet. *Ideo* (inquit)

Tertul. lib. 4. aduerſus Martianum.

Origines in 20. cap. leuit.

Chriſoſtomus hom. 71. ſuper 22. Math.

Baſilius ad Diodorum.

Iſichius ſuper 18. & 20. leuit.

Ambroſius lip. 8. cap. 66.

(inquit) *hoc permiſſum putas, quia ſpecialiter non eſt prohibitum. Nec illud prohibitum ſermone legis reperies, ne pater filiam ſuam accipiat vxorē. Nunquid ideo licet quia non eſt prohibitum? Minimè. Ego enim prohibitum aſſero. Quia cum leuiora interdicta ſunt de fratribus patruelibus, multò magis hoc quod arctioris eſt plenum neceſſitudinis, interdictum arbitror. Qui enim leuiora aſtringit, grauiora non ſoluit, ſed alligat. Interdicta ſunt enim naturæ iure, interdicta ſunt lege quæ eſt in cordibus ſingulorum, interdicta ſunt inuiolabili præſcriptione pietatis, titulo neceſſitudinis*. Auguſtinus docet ea quæ a Moſe circa coniugia in Leuitico prohibentur, a Chriſtianis remota veterum vmbrarum obſeruatione cuſtodienda. *Quæcunq; enim* (inquit) *ad pietatem bonoſquè mores pertinent, ſicut ad nullam ſignificationem ſunt inſtituta, ita nulla interpretatione ad vllam ſignificationem ſunt referenda, ſed prorſus vt dicta ſunt ita Chriſtianis quoque neceſſariò ſunt facienda*. Et alibi. *Quanquam* (inquit) *olim viri ſuas ſorores coniuges acceperunt, illud tamen quantò eſt antiquius compellente neceſſitate: tantò poſtea factum eſt damnabilius prohibente religione. Fieri enim tunc debuit, quando potuit, vt exiſtente copia, inde ducerentur vxores quæ iam non erant ſorores, vt non ſolùm illud non fieret, vbi nulla neceſſitas eſſet, verumetiam ſi fieret, nephas eſſet. Quia neſcio quomodo ineſt humanæ verecundiæ quiddam naturale & laudabile, vt cui propinquitatis cauſa reuerendum & verecundum honorem debemus, ab ea quamuis generatricem tamen libidinem contineamus, de qua erubeſcere videmus & ipſam pudicitiā coniugalem*. Hieronimus etiam cum de Abrahami Saręq; cōiugio diſſerit in ſuperiorū patrū eſt ſententia, vt illę

Auguſt. ſuper leuit. q. 64 & in ſpeculo.

Ad Bonifa. lib. 3. cap. 4.

Lib. 15. de ciuitate Dei.

Hieronimus contra Heluidium.

Moſis ꝓhibitiones naturali Iuri tribuantur,& a Chriſtianis inuiolabiles teneantur. His etiã patribus priores Romani Pontifices cõſentiũt,qui diſpẽſandi poteſtatẽ ignorabãt,nempe Gregorius magnus,Calixtus, Zacharias, Innocentius,Lucius,atq; Clemens,quorũ ſcripta etſi facillimè proferre poſſumus, tamen ne hic προλεγομένων cõtra tua Sandere conuitia cõmentariolus modũ ſuperet, cum ſuperiorũ patrũ tam perſpicua ſit in hac re ſententia, commemoraſſe cum illis vnà ſufficit iſtos. Conſiliaq;, Toletanũ,Agathenſe, atque Neocæſarienſe decreuerunt,vt Anathema ſit qui has prohibitiones violauerit.In Cõſtantienſi etiam conſilio, quod haud ita præterea multa ſalubriter ſtatuit, damnata eſt opinio exiſtimantium huiuſmodi coniugiorum prohibitiones non niſi Iudicialia Moſis præcepta fuiſſe. Quæ ſanè Patrum,Pontificum,Conciliorumq; tot ſæculis a Tertulliano & Origine ducta, ſemperq; retenta conſpiratio, præſertim cum primò naſcentis teneræq; Eccleſiæ conſuetudine obſeruatas ſine vllo edicto aut decreto eas prohibitiones teſtetur Tertullianus, ſeiungit ab hoc quod volumus omnem controuerſiam. Non licere Iure diuino Leuiro ducere fratriã. Acced t iſtis,ſi hoc loco adiungere liberet,infinita alia quaſi minorũ Theologorum caterua; quibus in hoc compendio ne enumerandis quidẽ vacare poſſumus. Atque ſanè vt hũc magnũ copioſumq; locum paucis complectamur, ſuadet ipſa ratio affinitatis veneratione nouercas vt matres, nurus vt filias, fratrias vt ſorores eſſe colendas, ideoq; ab ipſarum nuptijs verecundia cogit homines abſtinere. Nã quæ fratri nupta ſit, effecta eſt vna cum eo caro, ideoq; ſi alter

Concilia.

Naturalis ratio vetat coniunctionem Leuiri cum fratria.

alter eam ducat frater, fratris ſui aſſumit ſibi carnem, quo nihil poteſt cogitari tetrius, niſi patris carnem ſuę quis coniungeret. Ex quibus etſi breuiter tamē apertè explicatis apparet eas Moſis prohibitiones a Iure diuino naturali ſumptas, ac proinde in Euangeliū tranſlatas, atque a Chriſtianis piè atque religioſè obſeruādas, nequè a quoq̃ prætercq̃ a Deo relaxandas eſſe. Nunc ea quæ de ſuſcitanda ex fratria defuncto fratri ſobole, & de ſorore vxoris, vxore viuente non ducenda cōtra hanc ſententiam dicuntur, paucis etiam expediamus. Atque illud excitandę prolis argumentum grauiſſimi patris Tertulliani reſponſo diluitur. Is enim cum in Eccleſiæ vſu iam ſuo tempore fuiſſe Moſis de coniugijs iura docet, oſtendit illud de ſuſcitāda prole præceptum, quod infamiæ magis quàm neceſſitatis fuit, non modò propagato Euangelio cum ceremonijs & eiuſmodi vmbris euanuiſſe, ſed ab ipſis Iudæis exerceri amplius deſijſſe. *Quia* (inquit) *ſterilitas Hebræis ignominioſa fuit, ideo illis ex ſuo genere vicaria, & quaſi poſthuma ſoboles ſupparabatur. Nunc autē quoniam ſteriles non modò ignominia caruerunt, verùm & gratiam meruerunt inuitati in regna cœlorum, ſepulta lege ſuccedendi in matrimonium fratris, contrarium eius obtinuit non ſuccedendi in matrimonium fratris. Et ita quod ceſſauit valere ceſſante ratione, non poteſt alij argumentationē accōmodare.* Ille verò inuolutus a Pontificijs nuper de ſorore vxoris viuentis nō ducenda nodus haud adeo eſt vt ipſi iactitant inexplicabilis, quin facilis ad eum ſit & expedita reſponſio. Scribitur inquiunt in Leuitico. *Sororem vxoris tuæ adhuc viuentis in amoris æmulationē non accipies, vt reueles turpitudinē illius ſuper illam.*

Solutio obiectionis de ſuſcitanda ex fratria ſobole.

In loco prædicto.

Exorta eſt hinc nuper nouæ doctrinæ ſchola, quæ cũ Pontificiam in d ſpenſando poteſtatẽ nulla religione teneri aut circ mſcribi vellent, permiſſam eſſe aiunt, vxoris mortuæ ſororem ducere. Ex quo etiam non modò id quod de ducenda fratria a Moſe prohibitum erat violare audent, verumetiam cum verecundiæ fines ſemel ſuperaſſent, adeo gnauiter impudentes fuerunt, vt nullũ conſanguinitatis aut affinitatis gradum præter ſolum parentum atque liberorum Iure diuino impedimento eſſe nuptijs ſtatuant. Sed receptas ab Eccleſia dicunt eas prohibitiones, vt a Chriſtianis obſeruentur, niſi Papa diſpenſat. Hanc ſcholam Thomas de Vio Caietanus, Romanus Cardinalis primus aperuit, qui cum omnium penè ſententijs ita reſtringi Papæ poteſtatẽ animaduerteret, vt contra Ius diuinũ priuilegia dare non poſſit, auſus eſt dicere iure diuino naturali nullis nobis interdici nuptijs, prçterquàm in parentum liberorumq; gradibus, ideoq; Moſis prohibitiones non magis valere quàm Eccleſiæ conſtitutiones atque Conſiliorum decreta, a quibus Papalia priuilegia præſtant immunitatem. Idemq; ad Henricum octauũ Regẽ de ſui cũ Catharina matrimonij iure ſcripſit, nititurq; duobus iſtis ſolis fundamentis, eas prohibitiones iudicialis ac ritualis eſſe, non autem moralis legis partes (quç opinio patrũ Conſiliorumq; (vt demõſtrauimus) teſtimonio exploſa eſt) vt cũ ſororibus permiſſum ſit ſororũ mortuarũ maritis nubere, eadẽ ratione & fratribus licere mortuorũ fratrũ vxores ducere. Quod paucis impugnabim⁹, deinde quod polliciti ſumus, ne ſuis quidẽ legibus potuiſſe papam indulgere contra Moſis prohibitiones priuilegia docebimus.

Thomas de Vio Caietanus Card. omniũ prohibitionũ relaxationem permiſit Papæ.

Caietanus ad Henricum Regem ſcripſit.

cebimus. Ac primùm illa pontificiorũ in ſacroſanctis ſcripturis violandis licentia, ne dicam audacia, immo vero impudentia potentis alicuius authoritate cõpeſcenda fuit. Quo enim ore auderet Caietanus argumento a Pari, vt dialectici volũt ducto, id euincere quod diſertis Moſis verbis tam manifeſte repugnat. Edicit Moſes non eſſe a leuiro ducendam fratriam, immo inquit Caietanus, cur hæ nuptię prohibitæ magis ſunt quàm ſi quis vxoris mortuæ ſororem ducat, æqualis enim eſt in vtraq; affinitatis diſtantia. Quid hoc aliud eſt quàm a deo legiſlationis ſuæ rationem arroganter exquirere? & ad humanam rationem diuinas ſanctiones redigere? Et tamen quàm infirma ſit illius Cardinalis ratio, ſi in dialecticorum ſcholis diſputationem ſubiret, facile ſentiret. Nam ſi legitimas eſſe cum fratria nuptias ideo contenderet, quia ſunt cum vxoris mortuę ſorore permiſſę, retorto in ſe mox eodem argumento cauſa prorſus caderet. Exoriretur e dialecticorum grege acutus aliquis & ſubtilis Sophiſta, qui Caietanum reiecto in ſe argumẽto obtũderet.

Caietani argumentum quàm infirmũ ac in ſe flexibile.

In quibus cognationis aut affinitatis gradibus æqualis atque par eſt diſtantia, in his eodem iure prohibentur aut permittuntur nuptiæ.

In fratria verò atq; coniugis ſorore eadẽ eſt diſtãtia.

Igitur & idem ius nuptiarum.

At fratriam non licet iure diuino ducere, præſertim cum Deus per Moſen ſtatueret, *Non reuelabis turpitudinem vxoris fratris tuĩ.*

Proinde nec vxoris mortuæ ſororem ducere licet.

Obmuteſceret ſanè hac ratiocinatione vict⁹ Caietanus illius magnæ ad dilatandam pontificiam poteſtatem

tem ſcholæ magiſter, cum id quod tam callidè & artificioſè excogitauit argumentum contra ſuam intentionem maximè valere cerneret. Sed vt omiſſis argutijs, in re ſeria agamus ſeriò, nec vt pontificij ſolent cum diuino numine ludamus, planè negamus in lege ſcriptum vt quis vxoris mortuæ ſororem ducat. Nam quod in ſcripto tacitum infertur a Caietano quaſi permiſſum, ſolùm ad legiſlatoris pronuntiationem refertur, qui Iacobi Patriarchæ exemplum pernitioſum ſuo populo exiſtimauit, ideoq; in πολυγαμία vetuit duas ſorores ambas tenere coniugio, nec tamen in μονογαμία ſucceſſionem ſororum permittere dicendus eſt, quia non apertè interdixit, non magis quàm vt pater & filius eodem ſcorto vtantur, quod etſi lege non prohibitum, a propheta tamen grauiter reprehenſum eſt dicente. *Ecce pater & filius ad eandem mulierculam ingrediuntur.* Neque enim diuina decreta plebis aut populi ſcitis, aut prætorum magiſtratuumq; in Iure edictis, aut ipſorum principum in monarchia placitis ſunt comparanda. In quibus eiuſmodi finguntur a leguleis Iuris regulæ. Permiſſum eſſe id quod non ſit apertè prohibitum, quæ tamen ab ipſis Iuriſperitis tam incertæ exiſtimantur, vt omnes in iure definitiones periculoſas eſſe affirment, quia plerumq; inſtantijs euertuntur. Verùm quoties occurrunt nobis illa diuinitus tradita præcepta, abijciendæ vires ingenij, moderatio omnis humilitaſq; ſuſcipienda eſt, mentiſq; acies non in nos, ſed in ipſum Dominum reflectenda, nec quò ratio excurrit, ſed quò verbum ducit eundum, ibiquè ſiſtendum. Regularum quibus Iuriſperiti

Solutio obiectionis de ducenda ſorore vxoris mortuæ.

L. 1. de § Reg. iuris.

periti vtuntur ſpatia, & cancelli ceſſant, addendum nihil, ac tantundem detrahendum. Hoc ſi Caietano Cardinali ſuaſum ex ſcripturis eſſet, non adeò amplificandæ pontificiæ poteſtati operam dediſſet, vt ad humani iudicij normam diuina exegiſſet. Agè verò euerſis illius recentis atque impiæ ſcholæ fundamentis, quæ Papa permittente, fratres cum ſororibus permiſceri poſſe docet, reliquum eſt vt ipſo iure pontificio eiuſquè doctoribus & interpretibus nullam dari Papæ facultatem in Moſaicis gradibus diſpenſandi oſtendamus. Et primùm Thomas Aquinas, quem nemo in Pontificia Theologia acumine aut vbertate ſuperauit. *Infideles* (inquit) *non baptizati, non ſunt aſtricti ſtatutis eccleſiæ, ſed ſunt aſtricti ſtatutis iuris diuini, & ideo ſi contraherent aliqui infideles in gradibus contra diuinam legem prohibitis Leuitici. xviij. ſiue vterque, ſiue alter ad fidem conuertatur, non poſſunt in tali matrimonio permanere.* Idemquè alibi explicaturus de poteſtate Papæ. *Papa* (inquit) *habet plenitudinem poteſtatis in Eccleſia, vt ſcilicet quæcunque ſunt inſtituta per eccleſiam, vel per prælatos Eccleſiæ ſint diſpenſabilia a Papa. Circa ea verò quæ ſunt iuris diuini, vel iuris naturalis, diſpenſare non poteſt, quia iſta habent efficaciam ex inſtitutione diuina, & ſunt de eo quod eſt de neceſſitate ſalutis ſecundùm ſe. Et ſic in quolibet caſu obſeruari illa oportet, & ad illa omnes tenentur abſque diſpenſatione.* Hunc ſequutus Petrus Paludanus, Pontificiæ doctrinæ acerrimus defenſor atq; propugnator. *Nec etiã* (inquit) *poſſet diſpẽſare Papa in vxore fratris mortua ſine liberis, quia licet olim liceret,*

Thomas Aquinas.

In 3. parte q. 59 art 5. & in quod. l. 4 art. 13. & in 4. diſt. 15. q. 3, art.

Petrus Paludanus in 4. diſt. 41. q. 1. art. 5.

tamen diſpenſatione licebat,quæ diſpenſatio fiebat iure diuino nō ab homine. Nam iure diuino communiter abſtinebatur ab vxore fratris,ſicut a ſorore,ſed in caſu illo,ad ſuſcitandum fratri ſine prole defuncto ſemen, permittebatur. Vnde ſicut Papa non poteſt diſpenſare in pluralitate Vxorū quamuis eſſet olim licita, quia licita erat ex Dei diſpenſatione, prohibita iure communi, ſic nec in propoſito. Cum his etiam duo magni & copioſi in pontificio iure doctores conſentiunt. Iohannes de Turre Cremata Romanus ſancti Sixti Cardinalis,& Antoninus Archiepiſcopus Florentinus,quem,vt ante diximus,inſimulant pontificij Martini papæ factum, qui fratris cum ſorore coniugium diſpenſatione ratum fecit,comprobaſſe. *Omnes* (inquiunt) *gradus conſanguinitatis & affinitatis diuina lege prohibiti procedunt ex dictamine naturalis rationis, & proinde præcepta illa tempore gratiæ non ſunt euacuata,nec a Papa diſpēſabilia.* Et Antoninus etiam alibi. *Prohibitione* (inquit) *Iuris diuini prohibentur plures perſonæ ſimul naturali fœdere commorantes,& ſunt duodecim quæ Leuit.18.numerantur,in quibus ſolus Deus diſpenſare poteſt,vel cui inſpirarit. Papa autem in his ſolis quæ ſunt Iuris poſitiui.* Alexander de Hales horum ætati finitimus, ex eorum ſententijs refellit quorundam opiniones qui diuinum ius relaxari a Papa poſſe aſſeuerabant. Idemq; narrat Regem olim Franciæ,atque Comitem de Arminach Eugenio atque Pio Romanis Pontificibus ſupplices fuiſſe,vt diuinæ illius prohibitionis gratiam eis faceret,permitteretq; Regi Germanam,Comiti verò vxoris ſuæ defunctæ ſororē ducere. Quorum preces cum Papa ad præfectos Audietię ſub Rota Curiæ Romanę retuliſſet, inter quos tunc

Super cap. coniunctiones 35.q.2.&.3

Ant Arch. Fl. in 3 parte ſummæ tit. de cog.nat. § 2.

tunc erat Iohannes de Turre cremata Cardinalis, poſtea S. Sixti, de quo Paulo antea diximus. Illi re diu perpenſa & conſiderata, tandem pronunciarunt, Romanos Pontifices nō potuiſſe in his gradibus diſpenſare, propterea quòd eſſent diuino Iure prohibiti. Deinde cum per obreptionem furtiua quædam quæ dicitur Bulla in Comitis gratiam a Gallicano quodam Epiſcopo prolata eſſet, Rotæ præfectorum ita præualuit ſententia, vt & Bulla reuocata, & Epiſcopus qui eam protuliſſet dignitate Epiſcopali tanq̃ falſarius priuatus in æternas carcerum latebras iniectus ſit. De quo Alexander de Hales ita ſcribit. *Quod ſi* (inquit) „ *in his gradibus aliquando fuit diſpenſatū per aliquem ſummum pontificem, aut ignarum in literis diuinis, aut excæcatum cupiditate pecuniarum, quæ pro talibus exorbitantibus diſpenſationibus ſolent offerri, aut vt complacerent hominibus, non ſequitur quod potuit iuſtè facere.* Atque hæc quidem de ſcholaſticis Theologicis, ſtrenuiſſimis ſanè Romanæ Monarchiæ athletibus, quos magna alia ſequitur ſcriptorū caterua detrahens Papæ eam quam in Henrici octaui nuptijs vſurpauerat poteſtatem. Nunc de Iure Pontificio eiuſq; doctoribus ad hanc rem definiendā pauca dicamus. Intelligendū eſt autē Romanā Curiam quo auguſtior ſua maieſtas & amplitudo videretur, in prohibendis nuptijs præſcriptis legis gradibus non fuiſſe contentam, ſed vlteriores remotioreſq; gradus ad eas prohibitiones adieciſſe. Hinc illa nata diſtinctio eſt. Quidam gradus Iure diuino, quidam verò humano non ſunt permiſſi nuptijs. Ac illæ quidē humanæ prohibitiones diuinis violādis cauſam præſtiterunt. Nam cū illæ a papis ſæpe

Romana curia diſpenſandi cupiditate auxit prohibitionum gradus.

gratia muneribuſq; remitterentur, euenit vt auaritia quæ in humanis iuribus diſſipandis modum non tenuit, tandē diuinis profanandis manus nefarias adferret. Vt multò melius in coniugiorum iure actum ſit, ſi non alij adiecti eſſent prohibendarum nuptiarum gradus q̄ qui ſumma & inuiolabili Religione a Chriſtianis ſeruarentur. Accidit enim Biturigibus Innocentio tertio Pontifice Romano, cum mulier quędam a viro temere diuertiſſet, vt maritus eam coram Archidiacono Bituricenſi repeteret. Ea cùm ad virum redire noluit coniugij vinculum frangere tentauit, dixitq; illicitas fuiſſe ſuas nuptias, quia in quarto gradu cognata fuiſſet viro. Vir tamen coniugij reſtitutionem ante omnia ſibi decerni acriter petebat. Archidiaconus Bituricenſis Innocentium Papā non modò in hoc gradu, ſed in cæteris propinquioribus cōſulit quid facto opus ſit. Ille cum diuini Iuris prohibitionibus, tanquam exiguis cancellis cōcludi noluit, reſcripſit illam quam Gregorius Iure Pontificio cum cæteris conſarcinauit decretalem Epiſtolam. In qua. *Reſcripto* (inquit) *petebas Apoſtolico edoceri, vtrū quando aliquis conſanguinitatis gradus obijcitur, in quo ſedes Apoſtolica diſpenſare non poteſt, nec etiam conſueuit, & probationes promptæ ſint & paratæ, indulgenda reſtitutio ſit an neganda. &c.* Ex illis itaque reſcripti verbis. *In quo ſedes Apoſtolica diſpenſare non poteſt, nec etiam conſueuit.* Quęritur a Gloſſographis & Interpretibus quinam illi gradus ſunt. Gloſſa in verbo eiuſdem decretalis, *Diuina Lege*, apertè dicit eos eſſe gradus, qui in 18. cap. Leuit. commemorantur. Vnde treſdecim inquit perſonas diuina lege prohibitas habes his verſibus.

Caſus.

C. literas. de reſt. ſpoliat.

Nata,

Nata, ſoror, neptis, matertera, fratris & vxor, „
Et patrui coniunx, mater, priuigna, nouerca „
Vxoriſq; ſoror, priuigni nata, nuruſq; „
Atque ſoror patris, coniungi lege vetantur. „

In cuius ſanè gloſſæ ſententiam Panormitanus, Ioannes Andreas, Ioannes de Imola, Vincentius, Innocentius, atque Hoſtienſis cum reliquis pleriſq; frequentes eunt. Itaq; illa verba Innocentij, *In quo ſedes* „ *Apoſtolica non poteſt*, rectè atq; propriè poſita cum eadem gloſſa dicunt, cætera verò, *Nec etiam cõſueuit*, im- „ propria neque hic locum habere aiunt. Abbas verò Panormitanus cuius eſt in eo iure maxima grauiſſimaq; authoritas. *Præcepta* (inquit) *Leuitica ſunt mo-* „ *ralia atque negatiua, quæ obligant ſemper, & ad ſemper,* „ *hoc eſt, omni tempore, & Papa non eſt ſupra hanc legem di-* „ *uinam, immo tenetur eam vſq; ad ſanguinem & animam,* „ *& omni conatu defendere. Ideoq; ponderanda ſunt verba* „ *diuinæ legis, & ſi prohibetur iſte ſecundus gradus lege diui-* „ *na, certè non poteſt in eo diſpenſare Eccleſia. Quod notandũ* „ *eſt* (inquit) *in practica, propter iſtos magnos Principes, qui* „ *ſæpè petunt diſpenſationes a Papa.* Hos deinde ſequuti hi „ qui interpretum & gloſſarum ſententias in eas quas ſummas vocant collegerunt, prædictam ſententiam de Papæ in remittendis legis prohibitionibus confirmarunt. Inter quos author qui eam breuem ſummam ædidit, quam Armillam auream vocant, cum ſuperiorũ ſententias repetijſſet, eaſdemq; vno conſenſu conſtare dixiſſet, ac eas perſonas cum quibus Papa nõ poteſt diſpenſare, enumeraſſet. *Sed opinio* (inquit) *Caietani eſt quod Papa diſpẽſare poteſt cũ omnibus perſonis* „

Angelus. Siluester.

„ *coniunctis niſi cum patre & filia, matre atque filio*, cui opinioni dicit ſanctum Auguſtinũ ſuffragari libro xv. „ *De Ciuitate Dei*, vbi dicit. *Commixtio fratrum & ſororum non natura ſed religione facta eſt damnabilis. Et* „ *ideo* (inquit) *non audeo dicere Papam non poſſe diſpenſare, quia rationes Caietani quas facit, ſunt fortes: & authoritas Papæ magna eſt*. O virum magnanimum & conſtantem quem a reliquorũ omnium partibus Caietanus ſolus deterruit. Sed cur id dicere non eſt auſus? An quia Caietani rationes de quibus ſupra diximus, adeo erant fortes? nequaq̃: nam nõ minus Caietani rationes, q̃ Papæ potentiam perhorruit, ideoq́; id quod cum cæteris cenſuit, cum eis affirmare non eſt auſus. Itaq; in hoc tam degenere atq; timido veritatis nuncio authoribus citandis, Sandere, mod⁹ eſto. Atq; modus (inquis) nobis ſanè noſtręq; Monarchiæ nimius & immoderatus, inde enim ruit atq; concidit omnis Romana potẽtia. Quid enim an illa Curia quę Academias ſpreuit, ſcriptores omnes tam veteres q̃ recentes præ ſe contempſit, ſanctiſſima coniugii iura violauit, in legem Dei audaciſſimè commiſit, Regem Religione Chriſtianę dediti ſſimum in nefarias nuptias coniecit, Eccleſiarũ omnium in terris principatu digna fuit? Eiuſq; Pontifex vicarius Chriſti appellandus? Atque proh pudor, ô Romana cæcitas, libido & audacia, contra illum purpuratũ Caietanum vt dirimeretur Regis & Catharinę contuberniũ, pro rege ſcripſerunt eo tẽpore viri in Iure atq; Theologia peritiſſimi atque copioſiſſimi, Ambroſius Catharin⁹, Marian⁹ Socinus, atq; Imola, tũ ipſa Bononienſis Academia Caietani ſententiã dãnauit, admonueruntq́; Papã vt ab illis approbandis

probãdis nuptijs,ſibi,ſediq; Romanæ caueret. Proſpiciebãt enim eius nefandi negotij exitũ quod malis augurijs inceptum fuit, quaſi diuinitus in Romanę curiæ dedecus ac perniciem inferendum. Sed obduruit ſuo malo meritoq; Pontifex, atque pręceps ad ferendam contra Henrici atque Catharinę diuortium ſententiam ſuamq; ruinam ferebatur. Ex quo ſanè iam in cauſæ operis tui maximę trophæo & victoria id addam tanquam Correlarium. Cum illę nuptię quas in Cardinalium cœtu & conſilio approbauit Papa Iure diuino atque naturali immutabili, inuiolabili, atque vt pontificij dicere ſolent, indiſpenſabili prohibitæ eſſent, errauit papa, non vt homo, ſed vt Papa, atque ſe pro Chriſti vicario gerens: Si vt ille, cui occultò Bulla pro Comite (vt diximus) Arminach excidit, indulſiſſet ſecretò Clemens ſeptimus, hominus lapſus eſſet, non papæ: nunc verò cum in ſua Curia, Cardinaliumq; celeberrimo conſeſſu id decreuit quod ius diuinum vetuit, aut ille planè errauit, aut Orthodoxi patres, legitima Conſilia, eruditiſſimæ Academiæ, omniſq; à nobis recitata tam Theologorum quàm Iuriſperitorum turba errarunt. Neque id ſolùm, ſed ita res pendet in ancipiti, ſi hoc Clementis pronuntiatum cum illo Eugenij atq; Pij ſuperiorũ, vt diximus pontificum conferatur, vt aut hos, aut illum in religionis dogmate errare neceſſe eſt. Dum hi non licere cõtra legis prohibitiones matrimonia permittere ſtatuebant, ille & diplomate permiſit, & viginti poſtea annis inceſtũ matrimoniũ ſententia ratum habendũ decreuit. At quantò iuſtiores Iuris diſpenſatores erant ipſi Cæſares, qui omnia reſcripta atque priuilegia quibus

Papa in iure diuino tanquã Papa errauit.

C. de inceſtis & inutilibus nuptiis l. finali.

fratris filiam vel ſororis, vel eam quæ cum fratre quõdam nuptiali iure habitauerat, vxorem legitimam turpiſſimo conſortio liceret amplecti, aut vt alia huiuſmodi committerentur, viribus carere decreuerunt, ne diſſimulatione culpabili nefanda licentia corroboraretur. Tum quia hęc inceſta connubia a vitioſis Ægyptiorum moribus dimanaſſe per ſuum Imperium ex ſacris literis intelligebant, omnem ſpeciem eiuſmodi nuptiarum ſuſtulerunt, edicentes. *Licet quidam Egyptiorum idcirco mortuorum fratrum ſibi coniuges matrimonio copulauerint, quòd poſt illorum mortẽ manſiſſe virgines dicebantur: tamen præſente lege ſancimus, ſi quæ huiuſmodi nuptiæ contractæ fuerint, eas, earumq; contractores, & ex his progenitos, antiquarum legum tenori ſubiacere, nec ad exemplum Ægyptiorum (de quibus ſupra diximus) eas videri fuiſſe firmas, vel eſſe firmandas.* Quid hoc eſt Sandere? quàm atrox contra veſtrum Monarchã edictum? Licet ne iam ducere fratriam? Immò inquis, ſed non ſine priuilegio. At ea tolli vides. Quid tum? Si a priori (inquis) marito fuerit integra. At ne id quidem cauſari poſſe, ne Ægyptiorum turpitudini locus ſit, ex Cæſarum conſtitutionibus tu qui Iuri ciuili nuper operam dediſti; perſpicere potes. At fortaſſe dices non fuiſſe eos Cæſares Chriſtianos. Atque vtinam ita contaminares tuos Monarchas, vt ſuperiores Imperij Cæſares in ſeruandis diuinis præceptis ſanctiores quàm veſtri Monarchæ viderentur. Sed in ea ætate fuerunt Chriſtiani, qua retinuerunt penes ſe Reges atque Cæſares legum atque priuilegiorum omnium poteſtatem, nec auſi ſunt veſtri Monarchæ arrogare ſibi quicquam. Atque vtinam ſaltem ad ho-

Verba legis.

L. licet eod.

rum Cæſarum religionem virtutemq; reſpexiſſent, nec vt ſecundùm Cęſares loquar, nefandę licentiæ locum patefeciſſent. Agè igitur quoniam acta ſatis cauſa eſt, cui cta nec ne ſit aliorum eſto iudicium, quid tu Sandere ageres illius veſtri magni Monarchæ ſatelles, ſi ſaltem Regulus eſſes, ac modicam Regionem iure hæreditario obtineres, cui de hærede legitimo præcauendum eſſet, ſi nuptijs iniuſtis aliorū conſilijs implicatus eſſes, ex quibus hęreditaria ſoboles tibi naſci non poterat, ſi nuptijs tuis religionē omniūq; piorum ac doctorū conſenſum aduerſari cerneres, ſi nō matrimoniū, ſed adulterium te colere, ex eoq; ſpurios gigni omnes teſtarentur, an nō & de legitimis nuptijs conciliandis, & de his quorū fraude ad illicitas impulſus eſſes conſuleres? Certè quid aliud optimus Princeps Henricus egit, diuortij cauſas ipſe nō quæſiuit, coniugis eum non tęduit, ſed cum ab ipſis Pontificijs, vt de matrimonij ſui iure inquireret, eſſet admonitꝰ, doctos viros domi foriſq; conſuluit, ab hisq; cognouit contra ius diuinū tenuiſſe ſe multis annis fratriā, a qua cum vellet diuertere a Pōtifice primò adiutus, deindè impeditus eſt. Ex qua varietate & inconſtantia non minus de pontificis in diſpenſando, & in rebus diuinis poteſtate, quàm de Iure nuptiarum ambigi atq; controuerti cępit. Vidit ſe Rex ſolius Pontificis artibus deluſum, in vetitarum nuptiarum laqueos inductum, vidit Romæ non de religione, vitæquè ſinceritate, ſed de ambitione, & dominandi libidine contendi, has tantas iniurias atq; contumelias inuicti animi Rex ab eo qui ſe Chriſti vicarium nominauit cum perpeti non poſſit, non modò iniuſtam coniugem, ſed iniu-

ſtum paſtorem repudiauit,& ſincerā religionē regno, legitimamq; coniugem Annam Bollenam thalamo introduxit. Ex quo quidem ſancto & diuinis auſpicijs conciliato matrimonio ſupereſt diuina ſanè progenies Regina Elizabetha, cuius in Regno tam fœliciter cōtra omnes pontificiorum inſidias atque machinas adminiſtrando virtus, inuidia fortaſſe flagrat, & vos ita exurit, vt cum omnis alia nocendi facultas erepta vobis, eaq; diuinitus in regno conſeruata ſit, amentium atq; inſanorum more in conuitia probraq; erumpitis. Ac de regis Henrici a D. Catharina diuortio, peractiſq; cum D. Anna Bollena nuptijs ſatis diximus, nunc ad Catholicorum tuorum turbam, pauca Sandere proferam, & hæc προλεγομένα finiam.

Elizabetha Regina legitimi coniugii & ſinceræ religionis partus.

Hi quorum conſtantiam Sanderus in tuendis pontificijs partibus laudat, fuerunt primi oppugnatores Papiſmi.

EOrum igitur quorum in pontificijs partibus tuendis conſtantiam ſeu contumaciam laudas, duplex ratio eſt, vna eorum qui in ſententia perſeuerantes, eccleſiaſticis dignitatibus priuati, egeſtatem & vincula domi pertulerunt, altera eorum qui profugerunt, & charitati patriæ exilium prætulerunt. De vtriſq; ordine ac ſeorſim, ſed breuiter dicamus. Ac primùm de his qui domi pœnas contumaciæ ſuſtinēt, inter quos nemo aut morte affectus, aut durius habitus eſt, immò qui in cuſtodia ſunt tam lautè vitam tranſigunt, vt ſi carceris nomē abeſſet, ne in familia quidem ſua quiſq; indulgere genio liberius videretur. Atq; vide Sandere, prima Satellitū tuorū, quorū Edmundus Bonerus anteſignanus eſt, turma, quàm imbecillis, infirma, perfidaq;

Bonerus ad diffitendam pontificiam poteſtatem Henrici regis legatus.

fidaq́; vobis fuit. Hi enim omnes a Romani Pontificis fœdere & imperio diu ante defecerunt, eiquè iureiurando renuntiarunt, & de eo ex Anglia exterminando Henrico octauo Regi authores atque ſuaſores extiterunt. Bonerus Regis fuit ad Clementem Pontificem ſeptimum de ea re nuntianda Legatus, orationemq́; ad eum latinam in Cardinalium Romæ conſeſſu atque cœtu habuit, in qua nullum eſſe Pontifici ius in Eccleſias Anglicanas tam audacter aſſeruit, vt cum de eo vel igne cremando, vel in plumbũ liquefactum mittendo deliberaretur, proſpexiſſe ſibi clandeſtina fuga, celerrimeq́; deuijs itineribus domum contendiſſe dicitur. Quid igitur, num hic coactus iſtud fecit? Lege eam præfationem quam Gardineri libro de vera Obedientia præpoſuit, leges liberi & ſoluti, non coacti ingenij fluentem orationem, ſentieſq́; nihil ei ex animi ſententia fuiſſe magis, q̃ vt Pontificis authoritas profligaretur. Et poſtea Henrico mortuo cum Edwardus Rex regnum capeſceret, in ea perſtabat ſententia, donec ob pertinaciã Epiſcopatu motus carceribuſq́; incluſus eſſet. Deinde cũ Regina Maria Edwardo mortuo ſuccederet, ob maternas nuptias reuocata ſunt omnia rurſus Romam, ac Bonerus cum his quos narras, fide data, & Iuramenti religione violatis, Pontificis authoritatem quam ante ſpreuerunt, receperunt. Atque eadẽ in reliquis omnibus fuit mutatio & inconſtantia, vt quã iuramento publico diffiterentur authoritatem, poſtea perfidi periuriq́; recolerent. Itaque eorũ tã varia, atque adeo impia exempla, conſtantes ac bonos viros in neutram partẽ flectere ac mouere debent, cauſæq́; veſtræ quam tã malè ſæpe

Boneri fuga.

Sandere defendis probro atque incommodo magis ſunt q̃ adiumento. Poteram quidem in illis ſingulis ſingulare aliquod abiecti Papatus ſignum teſtimoniumq; oſtendere, ſed breuitat ſtudeo. Vt autem cognoſcatur, quo conſilio tam vnanimes a Pontificis ſtabant partibus, tum cum illuſtriſſima noſtra Regina Regno potita cum eieciſſet, audies. Initum eſt ſummum conſilium quibus rationibus Reginam atque populum ab exigendo Pontifice vel planè deterrêrent, vel ſaltem retardarent. Inter eas hæc valdè commoda viſa eſt. Quia lege cautum fuit, omnes beneficijs abdicandos, qui Reginæ ſuiſquè ſucceſſoribus in omnibus cauſis ſeſe parituros iureiurando non promitterent, atque exterorum quorumcunq; authoritates in ciuilibus vel Eccleſiaſticis rebus non diffiterentur, ſtatuerunt omnes iuramentum cuius formula in lege deſcripta fuit recuſare, atque dignitati clericali cedere. Eo enim modo ſi totus ſimul Clerus loco atque ordine moueretur, fore vt cum ceſſarent vbiquè ſacra, nec ordinari alij niſi ab his poſſint, vt tumultuaretur populus, & de Pontificis imperio retinendo armata manu flagitaret. Namq; proteſtantium quos incendio prius vaſtauerant, tantam paucitatem eamq; adeò deſpicabilem extare rati ſunt, vt neque ſufficere adminiſtrando ſacerdotio poſſit, nec populo ob humilitatem digna videri. Verùm acutos homines fefellit, immò infatuauit tam improba coniectura. Ex latebris enim & exilio prodijt doctiſſimorum in Theologia virorum multitudo; quos illa dura ſæuaq; Mariana tempora in ſacris ſtudijs continuerunt, vt ad Eccleſiam contra Pontificiorum factiones

Quo concilio Pontificii in Anglia Regiá nuper non agnouerunt in ſacris poteſtatem.

factiones ſuſcipiendam redirent paratiores. Hi etſi contemptui erant Pontificijs, tamen vniuerſo penè populo grati erant. Itaque cum Epiſcopatus & dignitates Eccleſiaſticæ recuſato a Pontificijs ſuperiori iuramento vacarent, iſtis doctiſſimis grauiſſimiſquè patribus, quos vos Sandere Pſeudoepiſcopos vocatis conferebantur. Quòd Pontificios tam malè habuit vt illius de recuſando iuramento coniurationis eos valdè pœniteret. Multi etiam ad iudices illis deferendis iuramentis præfectos cupidè recurrunt, contumaciam agnoſcunt, ac petunt ſibi contra Pontificem iurare licere. Illi verò qui iam dignitates amiſerant, cum eas ab Euangelicis patribus obtineri viderant, rei Romanæ calamitatem deplorabant, lugebantq; ſe tam ridiculè ceſſiſſe. Conſultius fuiſſe dicebant, ſi recuſata Pontificis authoritate loca ſua tenuiſſent, ac Euangelicos excluſiſſent, quoniam iam factum ſit, vt diſſeminando propagandoque Euangelio eorum abdicatione omnia paterent. Itaque eos qui nondum iurare renuiſſent, monent ac hortantur, ſiue iurando ſiue peierando loca retineant, ne amplius patefiat Euangelicis ad Eccleſias tenẽdas aditus, tum vt ſua liberalitate ſuſtentent abdicatos. Hoc poſterius conſilium e re illorum qui Pontifici fauebant magis fuiſſe viſum eſt, præſertim cum a iuramenti fide occulta diſpenſatione Papæ abſolui & recedere poſſunt. Itaque & corũ quos tu in hac farragine nominas, multi hoc iuramentũ cõtra Pontificẽ præſtiterunt, & poſtea cũ Eccleſiarũ redditibus locupletati eſſent, ad vos periuri profugerũt. Digni hi viri tuo ręconio ſunt qui inter Chriſti martyres atq; cõfeſſores

Pontificii ſua callíditate decepti.

referantur, quibus proditiones & periuria tantæ laudi tribuuntur. Ac nonnulli ſanè ſunt quibus intolerabilem inuris iniuriam, qui cum honeſtè domi viuant, & legibus patriæ moribuſq; pareant, tu tamen in veſtræ ſocietatis ſceleriſq; ſuſpitionem eos adducis. Quibus repetendis ne tuam garrulitatem ſequar

Pontificij profugi. ſuperſedebo. Iam verò profugorum duo genera nobis proponis, vnum eorum qui ob Pontificiam authoritatem, alterum eorum qui ob proditionem, & arma in Reginam ſuſcepta profugerunt. Quorum quidem eadem eſt amborum ratio. Nihil enim eſt Pontificiæ doctrinæ magis conſentaneum, quàm vt ſubditi a legitimi principis imperio deficerent, patriamq; proderent. Quàm multis hoc rationibus ex noſtris annalibus probarem niſi cõmentariolum potius contra tuam rhapſodiam Sandere ęderem, verius q̃ librum conſcriberem. Sed erit etiam ei rei latius explicandæ locus atque otium.

Papæ Legatos non modò Anglorum, ſed Gallorũ atque Scotorũ inſtitutis atque moribus ſæpe interdictos ingreſſu.

26. NVnc autem quoniam hic ſcopus atque finis operis tui fuit, vt concitato populo patriam perturbares, Reginam quam Dominus tueatur, deijceres, Romanum Monarcham erigeres, cauſam quidem, vt ſoles confingis leuiſſimam, qua coniurationis totius

Pag.730. lib.7. ſcelus excuſares. *Cum Apoſtolica* (inquis) *ſedes Elizabetham ab Eccleſia defeciſſe, totumquè Angliæ regnum ea re ſchiſmaticum factum eſſe videret, ſemel & iterum Legatos in Angliam miſit, qui gentem illam ad officium reuocarent. Verùm ijs legatis, ne aditus quidem patuit, tantum abeſt*

abeſt vt impetrare aliquid potuerint. Quod cum ita eſſet poſt decem annorum expectatam & iam penè deſperatam emendationem: Pius quintus pontifex maximus ad vnicam quæ tam graui morbo adhiberi poterat medicinam ſe conferens, An. Domini. 1569. reuerendum Præſbyterum Nicholaum Mortonum Anglum, ſacræ theologiæ doctorem vnum ex præſbyteris qui pœnitentijs indicẽdis Romæ præerant in Angliam miſit, vt certis illuſtribus & catholicis viris authoritate apoſtolica denuntiaret, Elizabetham, quæ tunc rerum potiebatur, hæreticam eſſe, ob eamq; cauſam omni dominio & poteſtate quam in Catholicos vſurpauerat, iure ipſo excidiſſe, impunèq; ab illis velut ethnicam & publicanam haberi poſſe, nec eas illius legibus aut mandatis deinceps cogi. Qua denuntiatione. &c. Ita quoniã Regina nõ obtẽperauit põtifici, pontifex eius imperio per legatos eximere voluit ſubditos. De hac in regnis imperijſq; transferendis ſuperbia & libidine Papæ antea diximus. Quæ tamen ſic deriſa atque contempta iamdiu fuit, vt mirum videri poſſit, eum qui Monarchiam tam callidè affectat, tam inani faſtu ſui odium atque riſum omnibus gentibus velle permouere. Carolo quinto Imperatore, & Paulo tertio pontifice, Hiſpani nouos Indos aggreſſi incolis denuntiarunt omnes illas Indiæ regiones a Papa dei in terris vicario Carolo Imperatori eſſe donatas, proinde vt cedant, Cæſariq; parcant iubent. Rogant hi cuiuſmodi is vicarius Dei eſſet, qui id alteri concederet quod ſuum non eſſet, itaque ferì in Hiſpanos irruunt, & interfectis multis reliquos ad claſſem redigunt. Ita & quidam quondam Romanus Pontifex Hiſpaniarum Regis ad ſe legato, nobili viro dum inani largitione gratificare vel-

Ex hiſtoriis nouæ Indiæ.

let, Inſulas quaſdam Hiſp anijs vicinas, ſed a Mauris poſſeſſas. Quod ille nobilitate & ingenio clarus vir ioco faceto multoq; ſale condito deluſit. Non placere ſibi pontificis donum ait, niſi inſularum poſſeſſioné vacuam vnà ſibi traderet. Atq; ſanè vt nihil arrogantius, ita nihil amẽtius atq; ſtultius a pontifice ſuſcipi poteſt, quàm hæc regnorum atq; imperiorum conceſſio, qua vna in re glorioſo apud Comicum militi ſimillimus eſſe videtur, qui ſpiritu oris ſui grandes exercitus ſe dixit difflauiſſe. Eam enim vim ſi papales cenſuræ haberent, metuendũ Anglis iam diu ab eo fuiſſet. Sed viuit ſumma fœlicitate Regina, floretq; maxima tranquillitate Anglia, cum pontificij exterarum gentium ſanguine cruenti atque madidi vndiq; nos circũſtent, ac in nos tela, quæ in ipſos retorqueat Deus, vibrant. Atq; Gallorum quondam Regi cum Bonifacius octauus ſuccenſuiſſet, his verbis legatum eius voluit perterrere. Nos (inquit) habemus vtramq; poteſtaté. Vtiq; domine inquit legatus, ſed veſtra eſt verbalis, noſtra verò realis. Quo reſponſo ſic excanduit ira Papæ, vt diceret ſe mouere velle contra eum cœlum & terram. Profectò hæ Iouis quondam apud Homerũ minæ fuerunt, cum de ſua poteſtate iactitans, deos imperioſo ſermone alloquutᵘ eſt. Si dij homineſq; reluctarentur, ſe tamen ſolũ quocunq; vellet cœlos, terras atq; maria, eoſq; vnà impulſurum. Neq; ſanè comminiſcor Sandere aliquid, ſed authores ipſos qui pontificiam colebant doctrinam profero, qui quàm ridiculos habuiſſent pontifices, ex illa orationis iactantia declararunt. Nam quòd eum ad ſummam iſtam ſæuitiam laceſſitum ais, quia legatis ſuis non permiſſus eſſet ingreſſus,

Plautus in milite glorioſor

Flor.

Legatis Romanis cur interdictus in Angliam ingreſſus.

greſſus,non id nunc primum in Anglia cõmiſſum eſt, neq; Anglia ſola in prohibẽdis pontificis legatis peccauit. Accidit hoc primò ipſorum legatorum turpitudine atq; vitio,vt dum nefariè viuerent, pecuniaſq; religionis prætextu congererent,incredibili ſemper fuerunt principibus,populoq; odio. Nunꝗ in Angliam venit a papa legatus,cuius arrogantia,cupiditaſq; ſingulis ætatibus a ſcriptoribus annalium noſtrorum nõ ſit grauiter reprehenſa. Quos ſingulos infinitum eſſet percurrere,aliquos tamen proferam, vt ex eorum exemplis de reliquis haberi iudicium facilius poſſit. Cum Iohanne Rege periclitaretur inteſtinis inter regem & proceres diſcordijs Anglia, Papa Innocentius opportunitatem ſequut⁹.,Iohannẽ quendã Florentinũ quæſtuoſum prædonem legatum ſuum in Anglia conſtituit. Hic duobus tantùm equis regnum ingreſſus eſt, tertius enim vix gradi claudus potuit, nec equite ſed ductore opus habuit,ſed in illa ciuili diſſentione grãdem & copioſam pecuniam conflauit Deinde ne coaceruandis tantùm copijs dediſſe operam videretur, Cleri conſilium Radinghæ conuocauit,eoq; aliquandiu celebrato,cum omnes expectatione illius conſilij ſuſpenſos tenuiſſet,ſarcinulis onuſtis,& cautè ac ſecurè diſpoſitis,ad proximi maris portum properauit, & tranſuectus Angliam ſalutauit a tergo. Quid deinde de Pandulphi legatione,cui Ioannes titulum atq; diadema Regium tanꝗ Papę procuratori tradidit,ſcriptum eſt? Indixiſſe illum generale cleri conſiliũ, in quo cum longa mora defeſſos omnes detinuiſſet,eos ſigillatim muneribus dimiſit atq; emunxit. Huic Henrico tertio regnante ſucceſſit Otto calidiſſimus quidem

Mat. Par.

Iohannes Florentinus.

Verba Auth.

Pandulphus.

Romanæ rapinæ quæſtor, ſed tamen cum omnes ecclesias Anglicanas Papæ tentaſſet efficere vectigales, ſumma Regis, & Stephani Langton Cantuar. Archipiſcopi prudentia infecto negotio Romam reuocatus eſt. Sed poſtea cum Stephano Cantuar. Archiepiſcopo mortuo, Edmundus qui ob ſingularem virtutem atque probitatem ſanctus dictus eſt, Archiepiſcopatū accepiſſet, interceſſit inter eum atque Regē grauis ſimultas quòd Elienoram Regis ſororem ad caſtitatem quam vouerat, conſeruandam compuliſſet, nec Simoni Mountford Leyceſtrenſi Comiti nubere permiſiſſet. Itaque Rex cum in ea cauſa vinci ab Archiepiſcopo nollet, Ottonem iterum a Papa in Angliam mitti curauit, quo authore, inuito Archiepiſcopo eas nuptias contra votum conciliauit. Verùm legatum illum aduenientem omnes præſules perinde atque proceres infinitis maledictis exæcrabantur, & immutatorem totius Regni vocabant. Sed improbus prædo tempus ad Regnum expilandum idoneum nactus, beneficia eccleſiaſtica quotieſcunque vacarent, Romanis ſacrificulis conferebat. Quæ hoc authore inchoata conſuetò ex eccleſiaſticis prouentibus triginta annua librarum millia Regno ad exteros exportauit. Conuentus prætérea quos ex clero habuit, quęſturæ potius & rapinę quàm conſilia dicendæ, vt ab ipſo Papa reuocaretur Romam literis. In quibus eum monuit tam populum quàm clerum Anglię eius aduentu obæratum, non ſine inſigni Romanę ſedis ignominia, proinde omiſſis legationis negotijs ſine mora ſibi Romam redeundum. Et tamen cum Regis literis ad Papam datis legationem ſibi prorogaſſet, alio

Stephanus Langhton Cant. Arch. Sapientiſſimus præſul.

Otto ob rapinas ab ipſo Papa Romam ex Anglia reuocatus.

lio cleri conſilio Londini celebrato flagitat rurſus pecunias. Cui præter opinionem Epiſcopi reſponderunt. *Quod toties bona eccleſiæ exhauſerat Romana importunitas, quod nullo modo amplius tolerarent, itaque exhibeat vos* (inquiunt) *qui inconſultò vos vocauit*. Quo dicto magno murmure frementes a conſilio diſceſſerunt. Hac tam inſigni tactus contumelia Otto ſe in Scotiam accingit, cui aduenienti Scotorum Rex occurrit, ingreſſumq; prohibet. Aſſerit ex vicinis ſe Regnis accepiſſe Legatorum rapinas, quibus cum antea nunquam patuit in ſuum regnum aditus, obſtare ſe velle huic initio & naſcenti malo. Satis enim rectè & ex ordine componi poſſe in Scotia res Eccleſiaſticas ſine Papalium Legatorum interuentu. Hic Otto cum poſt recentem in Anglia contumeliam, repulſam etiam mox in Scotia tuliſſet, ingreſſum ſaltem & modicam in Scotia moram deprecatus eſt. Quod Rex hac tantùm lege permiſit, ne quicquam innouaret, Chirographoq; ſuo ante diſceſſum teſtatum relinqueret, illum ſuum ingreſſum non fore deinceps futuris rebus præiudicio. Sed Otto permulſis ſigillatim Epiſcopis, & his qui Eccleſiaſtica beneficia tenebant, cum magnam Papæ nomine confeciſſet pecuniam quaſi de improuiſo Rege inconſulto diſceſſit, nec Chirographum de ingreſſus ſui teſtatione reliquit. Et in Angliam reuerſus nouis indictis ſynodis ac mille fraudibus pecunias extorſit. Cum Papa Anglorum clamoribus actus eum ob auaritiæ infamiam iterum Romam reuocaſſet, a Rege ipſo ad portum tubis clangentibus deductus eſt. Theſauri ingentem copiam exportauit, omnium diris & execrationibus affectus.

Verba Math. Paris.

Ottonis in Scotiam expeditio ac repulſa.

Ottonis ex Anglia diſceſſus.

Verba author.

fectus. Sed cum traieciſſet,& multa itinera confeciſſet,a prædonibus Imperatoris captus atque ſpoliatus eſt, *factus de prædatore præda iuxta Prophetam. Væ qui prædaris, nonne & tu prædaberis?* Atque hic quidem vnus ex nobiliſſimis Legatis veſtris Sandere fuit, de quo tamen vides quid trecentis antea annis a Monachis ipſis religioſiſſimis ſanè Pontificiæ doctrinæ cultoribus ſcriptum ſit. Nam ſi reliquam impuram ſordidamq; turbam proferrem, volumina multa complerem. Itaque vt ab his primis ad vltima exempla omiſſis medijs tranſeamus. An non nuperrimè Paulo quarto Pontifice excluſus fuit Anglia Mariæ Reginæ iuſſu eius Legatus? Cum abrogata Polo Cardinali & Cantuarienſi Archiepiſcopo Legatione, eum Romam accerſiuit? & Gulielmum Petum Franciſcanitum ordinis atque inſtituti religioſum, Cardinalem ſimul & Angliæ Legatum deſignauit? Itaque Regina quæ Polum vnicè obſeruauit atque coluit, de hac re Oratoris ſui qui tunc Romæ erat, clandeſtinis literis certior facta, vehementer commota & perturbata, re tamen tota Polo occultata, iubet ne cui Romam venienti traiectus in Angliam pateret, & ſi quæ literæ afferantur, hæ tabellarijs ademptæ ſibi traderentur; neue quis Gulielmo Peto Cardinali & Legato deſignato verbum vllum de ea re nunciaret. Cuius quidē rei ſi teſtes cupis, quære a Cardinale Morono ſummo tuo profugorumq; patrono, quem idem Paulus Pontifex carceribus incluſit, Polumq; ideo Romā citauit, vt accuſatione obiecta cum eo etiam in vincula duci iuberet. Cur igitur ille Paulus quartus Mariam non excommunicauit? cur hæreticam non pronunciauit?

Polus a Paulo 4. legatione abdicatus.

Regina Maria vetuit ne pontificis nuncii, vel literæ in Angliam inferantur.

nunciauit? quia Legato ſuo aditum prohibuit, ſuæq; voluntati reſtit t, qui illud vnum ſpectauit, vt ſiue iure ſiue iniuria Polo incommodaret, graduq; atque dignitate deijceret. Priorum enim Legatorum improbitate effectum eſt, vt in Anglia lege liceret Pontificis legatos etiam tunc excludere, cum rerum Eccleſiaſticarum obtinerent poteſtatem, tum ſi quis ſine principis venia Legatinā authoritatem ſibi a Pontifice mandatam ſuſciperet, gereret, aut exerceret, hac pœna teneretur vt bonis ſuis proſcriptis & fiſco adiudicatis, ipſe carceres duraret æternos.

Gallos ædidiſſe magis famoſas Leges in Papam, q̃ Anglos, habereq; ſuā Pariſienſem Curiam etiam in rebus diuinis Romana ſuperiorem, ad eam enim a Romana poſſe appellari.

NEq; Angli ſolùm ſed & Galli de coercēdis Pontificis Legatis leges ſancierunt. Proſcriptione vetitum eſt quēpiam pro Pontificis legato ſe gerere ſine mandato Regis, tum vt legati poteſtas nō a Pontificis diplomate ſiue recitato, ſiue in acta publica inſinuato, ſed ex quo ipſe a Rege except⁹ ſit, incipiat. Et quoniam tu Sandere, dum in Anglos Germanoſq; intemperantius inueheris, Gallos adeo laudas, proferā ſanè ex eorū legibus ac decretis municipalibus quædā contra Pontificē Romanamq; curiam multò atrocius atq; cōtumelioſius lata, q̃ apud nos, qui exacta eius authoritate probrū ei tamē publicis legibus nunq̃ fecimus, ædita vnq̃ fuerunt. Cum Bonifacius. 8. Pontifex qui ante Benedictus appellabatur, minatuſq; eſſet Regis Galliæ (vt diximus) legato, mouere ſe velle cōtra illū cœlum & terrā, Bullā excōmunicationes fulminantē

27.

Placit. Curiæ Par. lib. 1. tit. 4.

Gallorum in Pontificiam poteſtatem leges.

Bonifacius octauus.

in Gallum promulgaſſet, ea in Curia Pariſienſi famoſa iudicata, & pro trib.mali in ore atque oculis omnium diſcerpta fuit. Sicine cum Apoſtolicis (inquis) literis agere Gallum oportuit? Quid tum? Decretum inde fuit vt Pontifex ab Antiſtitiorum aliorumq; ſacrorum beneficiorum fructibus quos primo cuiuſque creati antiſtitis anno percipere ſolebat, temperaret. Hoc Pariſienſis Curiæ placitũ poſtea in dubium vocabatur, quaſi iniquis temporibus expreſſum, & eo ſchiſmate interpoſitum, quo tres Antipapæ de ſuprema poteſtate contendebant, ideoq; reuocandum, quia in Ecleſiæ Romanæ detrimentũ latum fuit. Sed tamen contra ſentientium opinio præualuit, vt quale id cunq; fuit quod tunc iudices permouerit, numini diuino aſcribendũ ſit. *Chriſtus enim* (inquiunt) *Pontifex optimus maximus terras iam iam relicturus, & ad*

Verba Placiti in eodẽ loco.

„ *patrẽ rediturus, Petro quem cæteris animo vehementiorem* „ *compererat, & in cuius perſona, omnibus Apoſtolis horumquè ſucceſſoribus germani atque abſoluti Paſtoris idæam* „ *exprimere volebat, oues ſuas, quas ſanguine ſuo redemerat,* „ *paſcendas non ante cõmiſit, q̃ ab eo ſui ter amorem ſtipulatus eſſet, vt oſtenderet in has a Petro declarandum, quanti* „ *Dominum faceret, quem ſibi ter charum profeſſus fuiſſet,* „ *paſtoremq́; agendum non Dominum, & paſcendas vt ſeruaret, non mactandas aut deglubendas vt perderet. Sed* „ *poſtea venère (quod & tum Dominus ſubindicabat)* „ *qui (proh dolor) non ipſius amore, ſed rei ſuæ cauſa,* „ *cuſtodiendi populi Chriſtiani prouinciam ſubirent, immò* „ *verò inuaderent, & non modò paſtoris, ſed & ſerui ſeruorum Dei nomen prætexentes, tyrannis interim ac prædonibus (ſi dicere fas eſt) fere nihil eſſent abſimiles.* Quæ

ſanè

ſanè vox vt Romani pontifices tyrannis ac prædonibus compararentur, etſi in ſacris ſuggeſtis frequentatur, publicis tamen Regni noſtri legibus prorſus eſt incognita. Cur igitur in nos magis quàm in Gallos pontifex ſæuiret? Cur tam famoſas in ſe leges ibi ferri patitur, vbi ex omnibus ſe gentibus maximè coli diligiq; putat? Cur eas abrogari aqua & igni, cœlo atque terra interdicendo non imperat? Verùm & maior Gallorum in ſe contumacia, quàm Anglorum compeſcenda pōtifici fuit, niſi in ſe magis quàm in illos perturbari cælum & terram proſpiceret. Idem enim Bonifacius pontifex librum ſextum Decretalium legum ędidit, & per totum orbem Chriſtianum obſeruari præcepit, qui a cæteris gentibus receptus, & in Anglia vt iuris eccleſiaſtici pars adhuc retentus, a ſolis Gallis ignominioſiſſimè reiectus & repudiatus eſt. At inquies Galli nō penitus defecerunt, nō pontificē ſpreuerunt, eius poteſtatem non exterminauerunt, ſummum paſtorem, Chriſtiq; vicarium agnoſcunt, in rebusq; diuinis ei parent & obſequuntur. Ita ſcilicet prout eis expedire viderint, atque libitum ſit. Nam ſi penes eum ſtatuunt Galli ſummam eccleſiaſticarum rerum poteſtatem, ad quem ſuprema defertur appellatio, probabo Gallorum Sandere, legibus Pariſienſem Curiam in rebus eccleſiaſticis eſſe pontifice, & Romana Curia ſuperiorem Hoc enim in illorum legibus ſcitum eſt. *Quoties ſummus pontifex quidpiam in perniciem ordinis eccleſiaſtici, vel religionis Orthodoxæ imminutionem ſtatuit, licet ab eo ſtatuto vel decreto tanquam ab abuſu prouocare.* Itaque cum Pontifex quidam Romanus rogatis etiam fratrum Cardinalium ſententijs

Liber ſextus decretalium.

Enchiridion iuris ſcripti Galliæ in tit. de abuſu.

tentijs inſtitutum equitum religioſorum diui Lazari, cum inſtituto eorum qui diui Iohannis ab Hieroſolymis appellantur, coniunxiſſet ſeu vniuiſſet: Galli ad Curiam Pariſienſem appellarunt, & Papæ vnionem reſciderunt. Et abuſum quidem a quo appellare ſolēt ſic definiunt. *Cum Romanus pontifex, aut Præſules vel Iudices eccleſiaſtici, quidpiam in perniciem regiæ vel laicæ Iuriſdictionis, vel priſcam Franciæ immunitatem atque libertatem, vel aduerſus decreta ſynodi Baſilienſis, vel aliorum huiuſmodi conſiliorum, vel ſuorum etiam in eccleſia maiorum & patrum ſanctorum, vel regias conſtitutiones, vel ſupremarum Curiarum Senatuſconſulta & placita ſtatuunt, vel moliuntur.* Hæc præclara quidem eſt Gallorum pontifici ſubiectio, qui eius decreta ſiue in diuinis ſiue in humanis rebus, quotieſcunq; libuerit, non generalis conſilij, neq; prouincialis quidem, ſed Pariſienſis tantùm Curiæ authoritate reſcindent. At multò maior honos a noſtris pontifici ſemper eſt habitus, qui ad eius authoritatem ſiue minuendam certiſq; finibus concludendam, ſiue eijciendam atq; profligandam, principis anthoritate, procerum & præſulum pręſentia, populiq; conſenſu ſemper vſi ſumus. Galli eam ita deſpiciunt flocciq; faciunt, vt eius acta a Forenſibus Iudicibus coram Leguleis irrita decerni permittunt. Quid opus fuit Gallo papæ poteſtatem excludere, cum eam ſuis ſeptis terminiſq; teneat: eamq; pro libito dilatare & contrahere poſſit? Si quid enim pontifex decreuerit, non pręlatos Regni ſui conſulit, ſed ex Pariſienſis Curiæ decreto ratum irritumuè ſtatuit, quo quid fieri poſſit ad eius dedecus infamiamq; turpius? Itaque quoties te Sandere lego, de Monarcha

Abuſus quid in iure Galliæ.

cha Romano verbis magnis illis quidem & excelſis prædicante, fucum quidē & magnificentiam Orationis tuæ non admiror, ſed ſubrideo ſæpe; & cum eum qui a cunctis penè gentibus adeo ſpretus contemptuſq; ſit, tantopere à te laudari animaduerto, videre mihi videor Thraſonem Terentianum, Regem ſuum celebrantem, & Gnatonem reſpondentem.

Hui, Regem elegantem narras. Terentius in Eunucho.

Sanderi Catalogus non Chriſti, ſed Papæ Martyres atque Confeſſores continet.

ATq; hic ille eſt cuius cauſa deſerendam patriam, deuouendam Reginam, & in præſules noſtros adeo inſulſis & ſcurrilibus libris debacchandum eſſe putaſtis. Non tu hos profugos atq; Regni proditores quòd Chriſto, ſed quòd Pontifici adhærent laudas? Feltonus & Storeus inter ſactos refers martyres, cur? quia Chriſtum prædicabant? quia Euangelium denunciabant? nequaquam. Cur igitur? Quia ille diploma pontificis ad populum in Reginam concitandum promulgauit, & legū antiquarū ſentētia dānatus, morteq; crucis affectus eſt: hic quia priuatarum multarū coniurationū author fuit, ſeq; a legitimę principis imperio ſubduxit, & externi regis authoritati ſubdidit. 28.

Feltonus. Storæus.

Quàm impia, & omnibus Repp. pernicioſa Storæi ſententia fuit, cum licere dixit ſubditis, a natiui Principis ad externi imperium recedere.

EXempla ſanè profugis & perduellibus digna, ſed Chriſtianis & hís qui iure gentiū vtūtur inaudita, Regnis verò, imperijs, principib⁹, ipſiſq; adeò humanæ 29

ſocietati quæ non alio magis vinculo quàm legitimè parendo, & imperando continetur pernicioſiſſima. Quid enim ille verſutus præſtigiator cum variarum coniurationum reus cauſam capitis pro tribunali dicere iuberetur, pro ſe adferre aliud potuit, quàm licere ſubditis principum ſuorum nexu poteſtateq; ſeſe quãdocunq; vellent eximere atq; liberare, & ad alteros etiam ſi libeat hoſtes conferre. Hoc profugus & arcani illius pontificij iuris peritus, quod omnia iura ſoluit, dicere potuit. Theologus verò aut in iure ciuili gentiumuè verſatus, niſi contra fas omne obduruiſſet qui potuit? Per me enim inquit dominus Reges imperant: at quibus? his inquit Storeus, quibus nulla obtemperandi impoſita eſt neceſſitas. Principes enim non Dei iuſſu, ſed populi ſcitis creati ſunt, a quibus deficere eoſq; deijcere cum velint poſſunt. Hoc ante eum etiam Hardingus in Iuellum Sariſb. Epiſcopum ſcripſit. Edocti vtriq; in eodem ludo pontificio, vbi nihil ſancti in Regibus colendis acceperunt, ſed eorum iura pontificis libidine violare didicerunt. Atq; Storeus quidem iure ita inſtitutus fuit. *Cum lex regia de principis imperio lata eſſet, populus ei & in eum omne ſuum imperium & poteſtatem conceſſit.* Itaque cum populus abrogata ſibi omni authoritate in principis ſe dedit ac permiſit manum, miror ex quo iuris fonte Storeus hauſerit adhuc eſſe in poteſtate populi principi necne obedire velit. Iura enim domitos non effrænes ſubditos faciunt, quibus principes relaxant atque contrahunt, non penitus concedunt fræna. Nam cum omni iure ita comparatum ſit, vt liberi atque ſerui in parentum dominorumq; poteſtate permaneant,

Iuſt. de iure nat. gentium et ciuili § ſed et quod.

neque

neque eam niſi emancipatione atque manumiſſione certiſq; vijs non arbitratu ſuo exeant, modus quidem iure exprimitur nullus quo liberari ſubditi a principis poteſtate poſſint. Arctius enim eſt illius imperij & obſequij vinculum, quàm vt iure diſſolui poſſe videatur, tantum abeſt vniuſcuiuſq; quod Storæus voluit voluntate dirimatur. Iure igitur & coniurationis, & improbæ nefariæq; ſententiæ pœnas in tam illuſtri ſupplicij genere dedit. Cuius anteactam vitam ſi proferrem, martyrem tuo ſanè Sandere præconio dignum celebrarem, ſed ex hac deprauata quam ſectabatur hæreſi, & flagitioſo vitæ exitu de antegreſſa vita facilis eſt coniectura. Spectatores & teſtes ſui digni ſupplicij & permultos & clariſſimos habuit, vix vnq̃ cuiuſquam latronis aut proditoris patibulum tam inſigni nobilium, & fræquenti omnium ordinum corona circundabatur. Inter quos cum tu Cecilium ſolum nominas, quo id conſilio facias exiſtimare non eſt difficile. Illius viri perennis lucubratio, aſſiduumq; in patria a veſtris inſidijs defendenda ſtudium, vos Sandere nō minus exurit maleq; habet, q̃ Demoſthenis quondam vigiliæ aduerſarium quendam tunc Athenis ſuum excruciarunt. Qui Demoſthene acriter perorante cum dixiſſet illam orationem Demoſthenis vigilias & lucernam redolere, reſponſum hoc accepit ἐκκαιω. σε λυχνων.

D.Cecilius ex omnibus conſiliarijs max. Sandero et Pontificijs diſplicet.

Ita Cecilij noſtri viri ad incolumitatem patriæ nati, diuinituſquè inſtructi ſedulitas & perſpicacia vobis maximè odioſa viſa eſt. Eius verò cum innumeris alijs in contemplando Storæi proditoris ſupplicio præſentia vos ideo læſit, quia eum cuius ſaluberrima con-

ſilia nullis dolis ac inſidijs anteuertere poteſtis, ad ſimilem ante illũ diem necem, ſi furores atque cõſpirationes veſtræ præualuiſſent deſignaſtis. Verùm fraudes & conſilia vѐſtra nota atque patefacta ſunt, viſquè fracta & debilitata, vos tamen quos inſania vexat triſtiſſimi euentus ruinæ atque calamitatis patriæ expectatione tenemini, ad eamq; retinendã dilationes indies nouas ſtatuitis, & per occultos exploratores edicitis confœderatis. Etſi quod expectaſtis præſcripto tempore non ſucceſſit, fore tamen vt alio tempore deſignato contingat. A qua mentis perturbatione & errore, ſi neq; diuini tremor iudicij, nequè patriæ charitas, nec debitum clariſſimæ manſuetiſſimæq; Principi obſequium reuocare poteſt, eas ſcelerum pœnas ſentiatis, quas veſtri ſimilium in Anglia ſemper tulit exitus proditorum, vt viuos exilium atque carceres, mortuos cruces atque furcæ, deinde Gehẽna teneat. Patria verò quam oppugnatis, ſit Deo protegente libera & tranquilla, Regina cuius vitæ tam immanes ſtruxiſtis inſidias, ſit incolumis atque ſalua, adeoquè longœua, vt cuiuſuis anteacti Regis Imperij diuturnitatem adæquare vel ſuperare poſſit. Eccleſia ſit pijs noſtris patribus atque paſtoribus ita ſuffulta, vt nequè veſtri Monarchæ, nec reliquorum Satanæ miniſtrorum impetus atque dolos reformidet. Conſiliarij ſint fidi veſtrorum facinorum indagatores, atque cauti anteuerſores fraudum. Proceres ad vos debellandos, & repellendam veſtram vim, parataſq; copias fortiter ſe accingant. Populus in officio obſequioq; principis, in paſtorum obſeruantia, & Magiſtratuum cultu conſtans integerq; perſiſtat. Reſpub.

tota

tota Reginæ, patrum, procerum, & populi conſpiratione & conſenſu ita colligata atque confirmata, proditores omnes atque Pontificios eijciat & expellat: vt æterno Deo eiuſq; Chriſto, profligato Antichriſto ſemper ſeruire poſſit.

Peroratio, ſiue operis concluſio.

30. Atque hæc quidem de Anarchia Romanæ Eccleſiæ, ad euertendam eius quam Pontificij erigunt Monarchiam, duobus commentariolis præfati ſumus. In quibus etſi pleraque ad Sanderi calumnias refellendas reſponſa ſunt, ea tamen ita coacta atque prouocata fuerunt, vt omitti ſanè non modò ſine turpitudine, ſed ne ſine ſcelere ac flagitio potuerunt. Theologorum iam adeſt ad reliqua redarguenda opera atque facultas, quibus cum in ſuis copioſiſſimis Academijs, tum omnibus in vrbibus atque ciuitatibus abundet atque vigeat Anglia: obrui non modò Sanderum ſed omnes etiam Pontificios neceſſe eſt, ſi concors etſi non omnium (quod ob naturalem hominum ad diſſentiendum facilitatem difficile eſſet) ſed plerorumq; (quod ſperamus) ſententia foret. Vtrinque enim infeſtata eſt Anglicana Eccleſia, a domeſticis atque peregrinis. Domeſticos verò non hoc in loco habemus, etſi paſſim latent, Pontificios, ſed eos qui adumbrata Chriſtianæ religionis ſpecie, cæteris candidiores haberi vellent. Peregrini autem ſiue domi occultantur, ſiue foris peregrinantur, ſoli ſunt Pontificij. Inter has inimicas partes ab vtra magis Eccleſia Anglicana concutiatur, incertum eſt.

Nam a Pontificia factione expectantur iſta: Inſidiæ, perfidia, vaſtitas, ac ruina. Ab altera, quod ſiue in Eccleſia, ſiue in Rep. eſt grauiſſimum modicis ac puſillis de rebus inteſtina & periculoſa diſcordia. Ita dum ab vtriſq; cauendum, neutri ſanè fidendum. Ne dum hãc μοναρχίαν vitauerimus, ἐθελοθρησκείαν quæ nõ minus eſt vitioſa induxerimus. Neq; enim aliud quicquam eſt in quo Pontificiorum contra nos magis exultant conuitia, quàm quòd curioſorum hominum nugis in tam varias partes diſtrahatur Eccleſia, eiuſq; perturbationi atque rerum nouitati tam cupidè ab ignaris adoleſcentulis ſtudeatur. Et quamuis ipſa Pontificia ſuperſtitio ſcholaſticis ſuis factionibus ſecum ita diſſideat, vt de noſtris diſſentionibus criminari iuſtè non poſſit, tamen vt Græcorum Heroes ſecum altercantes, diuturna expugnatione fracta penéq; ſuperata deriſit Troia, vnde quod eſt apud Homerum.

Homer. iliad. lib. 1.

ἦ κεν γηθήσαι πρίαμος, πριάμοιό τε παῖδες.

Ita in ſui Regni ac Monarchię exitio Pontificij nullius magis criminis infamia nos aſpergunt, q̃ quòd perexiguis & minutis de rebus tam grauiter inter nos penéq; hoſtiliter decertemus. Quibus calamitatibus dum nos inuicem affligimus, inſtare falſò putant non modò literarum omniſq; diuinæ ac humanæ cognitionis interitum, verumetiam Eccleſiaſticæ noſtræ rei ruinam & excidium. Itaque nihil prius & antiquius nobis eſſe debet, quàm vt amotis præfractis illius improbę factionis authoribus, tum depoſitis mutuis diſcordijs, abiectiſq; nugarum & ineptiarum controuerſijs coniunctis viribus ſolos Pontificios (qui ſanè nõ leuiter, ſed eruditè nobiſcum contendunt) oppugnemus,

mus, & acri diuinarum atque humanarum literarum ſtudio doctrinaq; animos recolamus, ex qua ſuppeditari nobis poſſit prompta & copioſa contra Pontificios, quoties laceſſiti atq; prouocati ſimus dicendi ſcribendiq; facultas. Ita ſub Auguſtiſſima fœliciſſima què Principe, ELIZABETHA, & grauiſſimis prudentiſſimisq; patribus Eccleſiam Anglicanam non modò ab externis pontificiorum iniurijs, ſed ab inteſtinis periculis in εὐταξίᾳ integram tutamq; retinebimus. Id quod æternus ille gregis Paſtor D. Ieſus cõcedat, cui ſumma tribuatur cum Deo Patre, atq; Paracleto per ſęcula infinita gloria. *Amen.*

FINIS.

¶ Errata.

Pag.	Lin.	Errata.	Emendatio.
13	20	veſtram	veſtrum
19	10	ennuntiatis	enuntiatis
32	In marg.	epiſcopatum	epiſcopatuum
34	24	diuiſa	diuiſo
35	14	gloſſas	gloſſa
40	15	fratri	frati
42	In marg.	pietatem	poteſtatem
44	14	decimum	decimum tertium
131	27	tam	tamen
202	18	conſueto	conſuetudo